

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Юридичний факультет

Збірник матеріалів
VII Міжнародної наукової
студентської конференції

**ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПОГЛЯД
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

СПІВОРГАНІЗАТОРИ

Центр стратегічної аналітики та міжнародних
студій ЗУНУ (Україна)
Вармінсько-Мазурський університет в Ольштині (Польща)
Ягелонський університет (Польща)
Оснабрюцький університет (Німеччина)
Вища школа управління охороною праці в
м. Катовіце (Польща)
Університет ім. Сулхан-Саба Орбеліані (Грузія)
Національний авіаційний університет (Україна)

Тернопіль, 15 травня 2024 р.

WEST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY
Law Faculty

The book of abstracts of
VII International Scientific
Student Conference

**LEGAL SYSTEM OF UKRAINE UNDER CONDITIONS OF
EUROPEAN INTEGRATION: A VIEW
OF A STUDENT'S YOUTH**

PARTNERS

Center for Strategic Analysis and International
Studies of WUNU (Ukraine)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn
(Poland)
Jagiellonian University (Poland)
University of Osnabrück (Germany)
Higher School of Occupational Safety and
Health Management in m. Katowice (Poland)
Sulkhan Saba Orbeliani University (Georgia)
National Aviation University (Ukraine)

Ternopil (Ukraine), May 15, 2014

Секція 1.

Розвиток держави і права в умовах європейської інтеграції: загальнотеоретичні аспекти та історичний досвід

Section 1.

Development of state and law in the conditions of European integration: theoretical aspects and historical experience

Ковальчук О.

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, ЇХ ЗНАЧИМІСТЬ11

Жуковська Л.

НОРМА ПРАВА ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПРАВА14

Мадараш К.

АНГЛІЙСЬКА МОВА В УКРАЇНІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСУ16

Порохняк Т.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ18

Дуркало А.

ПРАВОВА ДЕРЖАВА І ПРИНЦИПИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА.
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ22

Левочко А.

СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ ПРАВА І НОРМ МОРАЛІ: ОСНОВНІ
АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ24

Волощак М.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕХНІКИ НОРМОПРОЄКТУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ
УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ»27

Дубчак Ю.

АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ: ПЕРСПЕКТИВИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ30

Саска Х.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ33

<i>Дмитраш М.</i> ВЗАЄМОВПЛИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	35
<i>Красовська А.</i> ОСНОВОПОЛОЖНІ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	38
<i>Настин С.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВА ТА СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА	41
<i>Гриців К.</i> ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В РЕКЛАМІ: КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	43
<i>Гармановська В.</i> ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ	46
<i>Іваніцька Д.</i> ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПОЗАСЛУЖБОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЮРИСТА	48
<i>Хоменко А.</i> ВЗАЄМОДІЯ ГІЛОК ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ.....	51
<i>Дмитрів І.</i> ПРИСЯГА ЯК ПРАВОВИЙ РИТУАЛ	54
<i>Душний Ю.</i> ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	57
<i>Козак Ю.</i> СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ	60
<i>Мартинишин В.</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОБ'ЄКТ ЧИ СУБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН	63
<i>Кульба Д.</i> ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	66
<i>Карпунь А.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	70

<i>Барановська В.</i> ОСНОВНІ РИСИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ПОБУДОВИ ЇЇ В УКРАЇНІ	73
<i>Бенів С.</i> ПРИНЦИПИ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА ЇХ РОЗВИТОК ТА ЗНАЧИМІСТЬ ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	77
<i>Чіп С.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	80
<i>Рудов Я.</i> ОБҐРУНТУВАННЯ ДЕЯКИХ ОСОБЛИВИХ НОРМ ЯПОНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	82
<i>Солевич Д.</i> ЕТИКА ПОВЕДІНКИ СУДДІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	85
<i>Пилипчук Ю.</i> КОНСТИТУЦІЯ США ТА ЇЇ ДОСВІД У РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА	88
<i>Демчук Е.</i> КРИЗА МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ВІДНОСИН, СПРИЧИНЕНА АГРЕСИВНИМИ ДІЯМИ РФ	90
<i>Воловнік І.</i> КОЛІЇЇ І КОНКУРЕНЦІЇ В ПРАВІ	93
<i>Сень В.</i> ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА – ОСНОВА ПРАВОВОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	95
<i>Смільська Л.</i> УКРАЇНА СОЦ. ДЕМОКРАТИЧНА ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	98
<i>Скочиляс О.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВ ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	101

Секція 2.

Реформування правоохоронної і судової систем: український і зарубіжний досвід

Section 2.

Reforming of law enforcement and judicial systems: Ukrainian and foreign experience

Миколайчик Л.

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ105

Ковальчук О.

РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ107

Ігнатів В.

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДАНИХ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ109

Дмитраш М.

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЕТИЧНА ВИМОГА ДО СУДДІВ: ТЛУМАЧЕННЯ,
РОЗУМІННЯ ТА СКЛАДОВІ112

Луців О.

АНАЛІЗ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В КРАЇНАХ ЄС115

Скочиляс О.

ОРГАНИ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ.....117

Бесага І.

ВІДКРИТІ ДАНІ В СИСТЕМІ ПРАВА.....119

Карпунь А.

«ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОЛІГРАФОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ДОКАЗУ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ: ЗА ЧИ ПРОТИ?».121

Дупелич М.

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У СУДОВОМУ
ПРОЦЕСІ.....122

Надвинична С.

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ПРИ ВИКОРИСТАННІ СОЦМЕРЕЖ.....124

<i>Гаряча А.</i> СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	126
--	-----

<i>Прокіпчук Д.</i> АНАЛІЗ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В КРАЇНАХ ЄС	128
---	-----

Секція 3.

Трансформації сучасної системи міжнародних відносин та Україна: міжнародно-правовий вимір

Section 3.

Transformations of the modern system of international relations and Ukraine: the international law dimension

<i>Ванкевич О.</i> ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ	131
--	-----

<i>Притула О.</i> ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ НАЙДОЦІЛЬНІШОЇ ФОРМИ КОДИФІКАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	135
---	-----

<i>Румак К.</i> СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ - ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї	138
--	-----

<i>Голубик В.</i> УНІФІКАЦІЯ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ У СФЕРІ СПАДКОВОГО ПРАВА	140
--	-----

<i>Дуркало А.</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНО – ПРАВОВОГО ДОСВІДУ В НАЦІОНАЛЬНІ АКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ЕТИКИ	142
---	-----

<i>Романюта І.</i> ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ У СФЕРІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН	144
--	-----

<i>Волощук В.</i> ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	147
<i>Бендіна В.</i> ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	150
<i>Слободянюк А.</i> ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ МАЙНА, РОЗТАШОВАНОГО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, УКРАЇНЦЯМИ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ.	154
<i>Вітюнова А.</i> ПРОБЛЕМА ОБХОДУ ЗАКОНУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	157
<i>Моспанко А.</i> ТРУДОВІ ПРАВА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ЗАКОРОНОМ	160
<i>Добровольська Ю.</i> ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ	162
<i>Тадай К.</i> ТРУДОВІ ПРАВА ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТА В УКРАЇНІ ...	166
<i>Beska S.</i> RESEARCH AREAS AND DISCIPLINES.....	168
<i>Майхрук В.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ	170
<i>Дембровська Ю.</i> ПРАВО, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ. ПОНЯТТЯ КОНСУЛЬСЬКИХ ШЛЮБІВ. ВИЗНАННЯ ШЛЮБІВ, УКЛАДЕНИХ ЗА КОРДОНОМ	173

Секція 4.

Приватно-правові та економічні аспекти реформування правової системи України

Section 4.

Private law and economical aspects of reforming of the legal system of Ukraine

<i>Вуйцик С.</i> ЗЕМЕЛЬНИЙ СЕРВІТУТ ПІД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	176
<i>Смакула Н.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	179
<i>Цирон С.</i> РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄСПЛ У ЗАХИСТІ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.....	182
<i>Біняшевська О.</i> РЕКОДИФІКАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	185
<i>Мельник С.</i> ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	188
<i>Русняк В.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРІВ ПОСТАВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	191
<i>Захарко Р.</i> ОБМЕЖЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ В РОБОТІ МЕДІА В УМОВАХ ВІЙНИ	193
<i>Летняк І.</i> НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	196
<i>Нейман М.</i> ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТЬ ВОДІЯ, ЩО ЗАПОДІЯВ ШКОДУ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	198
<i>Балук О.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ	201

<i>Вівчар Х.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ	204
<i>Грошко Б.</i> ВИКЛИКИ ДО ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОБІГУ ЗЕМЛІ НА ШЛЯХУ ДО ЄС	208
<i>Золотий А.</i> ОРЕНДА ЖИТЛА З ВИКУПОМ У МАЙБУТНЬОМУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	212
<i>Мельничук А.</i> РЕКОДИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ	215
<i>Дяденчук Д.</i> СУДОВА ТА АРБІТРАЖНА ПРАКТИКА ЯК МЕХАНІЗМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	217
<i>Гулик К.</i> DYREKTYWA UE 2019/771 W SPRAWIE NIEKTÓRYCH ASPEKTÓW UMÓW SPRZEDAŻY TOWARÓW: IMPLEMENTACJA DO POLSKIEGO PORZĄDKU PRAWNEGO.....	220
<i>Лужняк А.</i> УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ЯК СОЦІАЛЬНА, ДЕМОКРАТИЧНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ЗАГАЛЬНО ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	224

СЕКЦІЯ 1.

Розвиток держави і права в умовах європейської інтеграції: загальнотеоретичні аспекти та історичний досвід

SECTION 1.

Development of state and law in the conditions of European integration: theoretical aspects and historical experience

Ковальчук О.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к. ю. н., доцент,
доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ
Подковенко Т.О.*

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, ЇХ ЗНАЧИМІСТЬ

Постановка проблеми. Дослідження юридичних фактів має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки дозволяє удосконалити правозастосування, забезпечити більшу передбачуваність правових наслідків та сприяти стабільності правової системи.

У правовій науці поняття “юридичні факти” займає одне з центральних місць, оскільки саме вони є тими реаліями, на підставі яких виникають, змінюються або припиняються правовідносини. Визначення юридичних фактів, їх класифікація та розуміння значимості є ключовими для правильного застосування права та адміністрування справедливості. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених цій темі, досі існує ряд невирішених питань, зокрема, щодо критеріїв класифікації юридичних фактів, їх взаємодії з іншими елементами правової системи, а також практичного значення різних видів юридичних фактів.

Стан дослідження. Наукове опрацювання даної теми знайшло висвітлення у дослідженнях вчених: П. Гуйвана, М. Козюбри, А. Коструби, М. Кравчука, Н.Оніщенко, П. Рабіновича, О. Сердюка, Д. Спесівцева та інших.

Завдання дослідження включають розгляд таких аспектів:

- Проаналізувати існуючі підходи до визначення поняття “юридичні факти”.
- Класифікувати юридичні факти та визначити їх основні види.
- Вивчити вплив юридичних фактів на формування та розвиток правовідносин.

- Оцінити практичне значення різних видів юридичних фактів.

Виклад матеріалу. Юридичні факти є фундаментальним елементом правової системи, які відіграють вирішальну роль у формуванні, зміні та припиненні правовідносин. Як зазначає М. Кравчук, юридичний факт визначається як подія, яка спричиняє виникнення або припинення правових відносин [3, с. 207].

Існує кілька підходів до визначення цього поняття, кожен з яких відображає різні аспекти та функції юридичних фактів у правовій системі.

Нормативний підхід розглядає юридичні факти як обставини, що мають значення для права, оскільки вони передбачені законодавством як підстави для виникнення, зміни чи припинення правовідносин. Соціологічний підхід акцентує увагу на соціальній природі юридичних фактів та їх зв'язку з реальними суспільними відносинами [4, с. 172]. Філософський підхід розглядає юридичні факти через призму правової філософії, намагаючись з'ясувати глибинні засади та сенс існування юридичних фактів. Психологічний підхід аналізує мотивацію та інтенції суб'єктів права. Прагматичний підхід зосереджений на практичному застосуванні юридичних фактів у правозастосуванні. Вони всі важливі для розуміння ролі юридичних фактів у правовій системі, але їх інтеграція допоможе створити більш цілісну та глибшу картину.

Класифікація юридичних фактів дозволяє систематизувати їх за певними ознаками та критеріями, що сприяє більш чіткому та ефективному застосуванню права. Одним із основних поділів є класифікація за джерелом виникнення, де юридичні факти поділяються на події та дії. Події є тими фактами, які відбуваються безпосередньо та незалежно від волі людини, наприклад, природні явища. Дії ж, навпаки, є результатом свідомої волі та поведінки людей, які мають на меті досягнення певних правових наслідків, як-от укладення договорів чи вчинення злочинів [5, с. 90].

Інший важливий критерій класифікації – це характер впливу на правовідносини. Тут юридичні факти можуть бути конститутивними, модифікативними та екстинктивними. Конститутивні факти породжують нові правовідносини, модифікативні змінюють існуючі, а екстинктивні призводять до їх припинення. Наприклад, народження дитини є конститутивним фактом, який породжує права та обов'язки батьків та дитини, зміна прізвища може бути модифікативним фактом, а смерть є екстинктивним фактом, який припиняє багато правовідносин [1, с. 31-32].

Також юридичні факти можна класифікувати за ступенем волевиявлення. Тут розрізняють факти, які відбуваються з явною волею суб'єкта, та ті, де воля виражена неявно або взагалі відсутня. Це дозволяє враховувати інтенції та мотиви осіб, що вчиняють певні дії, та відповідно регулювати їх правові наслідки.

Класифікація за сферою права також є корисною, оскільки юридичні факти можуть мати різне значення в контексті цивільного, кримінального, адміністративного чи іншого галузевого права. Наприклад, одні й ті ж дії можуть мати різні наслідки в цивільному та кримінальному праві.

Важливість класифікації юридичних фактів полягає не лише у теоретичному розумінні права, але й у практичному застосуванні. Вона допомагає юристам, суддям та іншим учасникам правових відносин правильно

інтерпретувати закони, розуміти правові ситуації та приймати обґрунтовані рішення. Таким чином, глибоке розуміння класифікації юридичних фактів є невід'ємною частиною ефективної правової системи.

Юридичні факти, як ми вказали раніше, відіграють ключову роль у формуванні та розвитку правових відносин, створюючи, змінюючи або припиняючи права та обов'язки суб'єктів права. Розуміння впливу цих фактів має вирішальне значення для аналізу правових процесів та оцінки їхньої практичної важливості.

Формування правових відносин не можливе без певних юридичних фактів. Наприклад, укладення договору породжує ряд прав та обов'язків між сторонами. Події, такі як народження, смерть або природні катастрофи, також можуть впливати на правовідносини, визначаючи їх початок або кінець. Юридичні факти впливають і на розвиток правових відносин. Зміни у законодавстві, судові рішення чи соціальні зміни можуть модифікувати існуючі правовідносини, адаптуючи їх до нових реалій. Це свідчить про динамічність права та його здатність реагувати на зміни у суспільстві [2, с. 168].

Оцінка практичного значення юридичних фактів є ключовою для правозастосування. Різні види юридичних фактів мають різне значення в залежності від контексту. Наприклад, у цивільному праві, договірні зобов'язання відіграють важливу роль у регулюванні майнових відносин, тоді як у кримінальному праві, злочини є факторами, що ведуть до відповідальності.

Висновок. Юридичні факти є фундаментальним елементом правової системи, які визначають формування, зміну та припинення правовідносин. Розуміння їх впливу має вирішальне значення для аналізу правових процесів та оцінки їх практичної важливості.

Різні підходи до визначення юридичних фактів відображають різні аспекти та функції їх у правовій системі. Нормативний підхід, соціологічний, філософський, психологічний та прагматичний враховують різні аспекти та допомагають зрозуміти роль юридичних фактів у правовому контексті.

Класифікація юридичних фактів за різними критеріями, такими як джерело виникнення, характер впливу на правовідносини та ступінь волевиявлення, допомагає систематизувати їх та сприяє більш чіткому та ефективному застосуванню права.

Глибоке розуміння класифікації юридичних фактів є невід'ємною частиною ефективної правової системи, допомагаючи правозастосуванню, судам та іншим учасникам правових відносин у прийнятті обґрунтованих рішень та інтерпретації законодавства.

Список використаних джерел

1. Гуйван П. Юридичні факти і цивільно-правові строки. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 30-37. URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2318> (дата звернення: 20.04.2024).
2. Коструба А., Хоменко М. Генеза вчення про юридичні факти у науці цивільного права. *Право України*. 2019. № 1. С. 167-186. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-167> (дата звернення: 20.04.2024).

3. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навчальний посібник для студ. вищ, навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 524 с.

4. Сердюк О. О. Юридичні факти в структурі цивілістичної моделі захисту прав учасників кредитних відносин. *Наше право*. 2020. № 1. С. 170-174. URL: <https://doi.org/10.32782/np.2020.1.26> (дата звернення: 20.04.2024).

5. Спесівцев Д. Юридичні факти-стани в цивільному праві України. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 88-94. URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.974> (дата звернення: 20.04.2024).

Жуковська Л.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного

Університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри

теорії права та конституціоналізму ЗУНУ

Подковенко Т.О

НОРМА ПРАВА ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПРАВА

Актуальність дослідження. У теорії права загальновизнаним є той факт, що моделювання поведінки суб'єктів здійснюється за допомогою норм права і насамперед такої їхньої юридичної властивості, як нормативність [1, с. 36]. За допомогою норм права здійснюється впорядкування суспільних відносин, надання їм чіткої правової регламентованості. Незважаючи на існування інших соціальних норм: норм моралі, релігійних норм, звичаєвих норм та інших регуляторів поведінки людей у суспільстві, норми права відіграють надзвичайно важливу роль. Норми права відрізняються можливостями більшого та ефективнішого регулятивного впливу на поведінку суб'єктів права.

Виклад основного матеріалу. Система права є особливим системним утворенням, тобто це не проста сукупність або сума елементів, а цілісне утворення, яке наділене конкретними властивостями, зв'язками, внутрішньою структурою. Система права є об'єктивним явищем, оскільки обумовлена суспільними відносинами, що склалися в суспільстві та обумовлюється національними, історичними, культурними або іншими соціальними факторами. Варто відмітити, що систему права відрізняє така ознака як динамічність, тобто вона здатна змінювати свою внутрішню організацію під впливом зовнішнього середовища.

Аналіз наукових праць сучасних учених-теоретиків – фахівців у галузі загальної теорії права – свідчить про їх єдність у підході до розуміння поняття «норма права» [2, с. 130-133]. Норма права – це найпростіше, односистемне правове утворення в складі системи права [3, с.14]. Здебільшого норма права визначається як формально визначене правило поведінки загального характеру, що встановлене чи санкціоноване державою або іншим уповноваженим суб'єктом правотворчості з метою регулювання чи охорони

суспільних відносин та забезпечується можливістю застосування примусу [4, с. 132]. О. Скакун розглядає норму права в якості «загальнообов'язкового правила поведінки, яке сформоване в суспільстві відповідно до визнаної в ньому справедливої міри свободи й рівності та формально визначене (встановлене чи санкціоноване) і забезпечене державою з метою регулювання, охорони й захисту суспільних відносин» [5, с. 278]. С. Бобровник визначає норму права як загальнообов'язкове, формально визначене, встановлене чи санкціоноване державою (народом) правило поведінки, що забезпечує регулятивний вплив держави на суспільство шляхом надання суб'єктам певних прав та покладення обов'язків, охороняється та гарантується державою можливістю примусового впливу [6 с. 217].

Варто відмітити, що правові норми є різновидом соціальних норм і їм характерні загальні ознаки, які властиві усім соціальним нормам та відображають їх регулятивний вплив на поведінку соціальних суб'єктів. Формування правових норм, їх змістовне наповнення визначається конкретним рівнем соціально-економічного й культурного розвитку суспільства. Норми права мають свідомо-вольовий характер, оскільки їх розробка та втілення в життя здійснюється людьми з метою досягнення певного результату. Норми права також відрізняє їх неперсоніфікований характер, адресуються широкому колу адресатів і розраховані на багаторазове використання.

Водночас нормам права притаманна низка важливих ознак, які суттєво відрізняють їх від інших видів соціальних норм та визначають їх значимість у регулюванні суспільних відносин. Зокрема, мова йде про офіційний характер правових норм. Їх розробка, прийняття та введення в дію покладається на компетентні органи та передбачає чітко визначену процедуру. Державно-владний характер зумовлює високий ступінь їх формального виразу та захисту через можливість застосування державного примусу для їх забезпечення. Як наголошує «нормальна реалізація учасниками суспільних відносин норм права забезпечується державою, у тому числі в разі необхідності, з використанням засобів впливу, аж до прямого примусу» [7, с.16]. Загальнообов'язковість норм права покладає на учасників правових відносин дотримуватися встановлених правил поведінки. Відповідно, приписи правових норм містять конкретні права та обов'язки суб'єктів права.

Кожна норма в межах системи права має свою спеціалізацію, що зумовлює її своєрідність порівняно з іншими нормами права. Ця особливість дає можливість класифікувати норми права за різними підставами.

Висновки. Таким чином, норми права порівняно з іншими соціальними нормами мають вагоміші важелі впливу на поведінку людей. Різноманітність суспільних відносин, їх складність визначаються особливостями суспільної взаємодії та характером правового впливу. Тільки через системні зв'язки, які дають можливість об'єднати норми права у інститути, підгалузі та галузі права, реалізується практична можливість забезпечити системність права, системність правового впливу. І відповідно, досягти належного рівня правового порядку у суспільстві. Норма права є первинним вихідним елементом, основою системи права. Основними функціями норми права є забезпечення захисту прав та свобод громадян та створення умов для функціонування справедливості. Правова норма є основою на якій базується

правовий порядок, а також вирішуються правові конфлікти.

Список використаних джерел

1. Боняк В. О. Поняття конституційно-правової норми та її роль у механізмі організації та функціонування органів охорони правопорядку України. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. № 1. С. 34-47.
2. Сердюк І. А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 129-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_1_19
3. Могілевський Л. Сутність поняття «норма права». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1 (10). С. 14-18.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О.Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О.Д.Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник]. 2-ге вид. К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
6. Загальна теорія права. Академічний курс: Підручник / За ред. д-ра юрид. наук, проф. С. В. Бобровник. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
7. Могілевський Л. Сутність поняття «норма права». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1 (10). С. 14-18.

Мадараш К.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного
університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент,
доцент кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ

Кравчук В. М.

АНГЛІЙСЬКА МОВА В УКРАЇНІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСУ

Постановка проблеми. Зміна статусу англійської мови в Україні значно впливає на реорганізацію багатьох сфер життя суспільства, що викликає необхідність дослідження впливу та змін на готовність громадян спілкуватися іноземною мовою.

Мета даного наукового дослідження полягає в аналізі трансформації правового статусу англійської мови в Україні та вивченні способів реалізації та закріплення нового статусу в публічних сферах суспільного життя українського суспільства.

Стан наукового дослідження теми. Визначення та аналіз статусу української мови здійснювали такі дослідники, як І. Чорний, Н. Єльнікова, Н. Жук, Ю. Чередник та інші. Дослідженню питання чи є взагалі і наскільки значимою є державна мова як ознака держави, яким є її вплив на розвиток

держави присвятили увагу В. Кравчук та О. Бегош [1]. Проте, статус англійської мови, а особливо тенденції його оновлення не досліджено у науковій літературі, насамперед через новизну проєкту Закону щодо його зміни, тому ця тема потребує ґрунтовного вивчення.

Виклад матеріалу необхідно розпочати з розмежування понять статусу української мови та статусу англійської мови на території України. Українська мова має статус державної (офіційної) мови, тобто такої, що державою їй надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування у публічних сферах суспільного життя. Англійська мова має статус однієї з мов міжнародного спілкування в Україні й ніяким чином не спрямована на звуження сфери функціонування і застосування української мови [2].

Нове значення статусу англійської мови було викликане створенням, за ініціацією Президента України, невідкладного законопроєкту «Про застосування англійської мови в Україні» від 28.06.2023 і прийняттям його за основу [3]. Зміна даного статусу викликана потребою інтегрувати українське суспільство у європейську спільноту. Цього неможливо досягти без належного вивчення іноземних мов. У сучасному суспільстві здатність використовувати інші мови у своїй роботі та навчанні відіграє значну роль, адже розкриває людину як високоосвічену та професійну особистість. Високий рівень англійської мови вказує на науковий прогрес, освіченість фахівців та здібності держави. Такі країни характеризуються прогресом технологій, а їхні науковці здатністю розробляти унікальні проєкти для розвитку своєї держави [4]. Загальний розвиток українського суспільства у володінні англійської мови сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності України на світовій арені, зростанню її інвестиційної та туристичної діяльності та формуванню суб'єктності України у світових глобалізаційних процесах.

Нововведення першочергово стосуватимуться осіб, що здійснюють керівництво державою і на яких покладається безпосереднє виконання основних функцій та завдань держави у конкретній галузі державного управління. Згідно з проєктом Закону визначено нові повноваження суб'єктів владних повноважень та публічної сфери загалом. Зокрема, органи державної влади, місцевого самоврядування та АРК зобов'язані будуть розглядати офіційні документи без перекладу, якщо інше не зазначено законом, та за проханням відповідати на звернення відповідно мовою звернення. Під час перетину державного кордону за необхідності всі види контролю повинні здійснюватись англійською мовою, або мовою, прийнятною для сторін. Утверджується, також, обов'язковість вивчення англійської мови в освітньому процесі на всіх рівнях. При наданні медичної допомоги у закладах охорони здоров'я іноземцям або особам, що звертаються англійською мовою, медичні послуги здійснюються мовою звернення, або ж з допомогою кваліфікованого перекладача. У разі надання екстреної медичної допомоги іноземцям або іншим особам, що не володіють українською мовою, затверджується обов'язкове використання англійської мови, або мови, що прийнятна для сторін. Використання англійської мови поширюється, також, на сферу культури, а саме на діяльність державних та комунальних музеїв щодо супроводу англійською мовою виставкових експонатів. Обов'язковим є надання обслуговування та послуг у сфері транспорту англійською мовою поряд з українською [5].

Висновки. Реалізація законопроекту про застосування англійської мови в Україні сприятиме успішному інтегруванню України в європейський простір, економічному, культурному, освітньому росту й загальному розвитку України, а також утвердженню позиції нашої держави на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Кравчук В., Бегош О. Державна мова як визначальна ознака держави. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип.4 (28). С. 6-10. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46482/1/%d0%9a%d1%80%d0%b0%d0%b2%d1%87%d1%83%d0%ba.PDF>
2. Державна мова. Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/361-derzhavna-mova> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Про прийняття за основу проекту Закону України про застосування англійської мови в Україні : Постанова Верховної Ради України від 22.11.2023р.№ 3493-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3493-20#Text> (дата звернення: 21.04.2024).
4. Трансформація англійської мовної компетентності в Україні: Аналіз english proficiency index. Multidisciplinary challenges in contemporary science: innovations and collaboration (Poland): International scientific conference, 15 вересня 2023 р. С. 52–57.
5. Картка законопроекту. Законотворчість. Електронний кабінет громадянина. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9432&conv=9> (дата звернення: 19.04.2024).

Порохняк Т.

*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
Університету.*

*Науковий керівник: к. ю. н., доцент,
доцент кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ*

Подковенко Т. О.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Проблеми розвитку правової системи України полягають в ідентифікації та аналізі ключових аспектів, що обмежують або ускладнюють розвиток правової системи держави. Це включає в себе аналіз законодавчої бази, проблеми доступності правосуддя, корупції у правоохоронних органах, недостатню ефективність правового захисту громадян, а також недоліки у механізмах реалізації законів та міжнародних зобов'язань. Ці проблеми ускладнюють функціонування демократичного суспільства та загрожують стабільності та розвитку держави.

Актуальність дослідження проблем розвитку правової системи України

визначається потребою у постійному вдосконаленні правового простору країни, забезпеченні прав і свобод громадян, зміцненні верховенства права та боротьбі з корупцією. Запровадження реформ, вдосконалення законодавства, забезпечення доступності правосуддя є критичними завданнями для покращення економічного, соціального та політичного розвитку держави.

Стан дослідження. Існує значна кількість наукових праць, аналітичних звітів, публікацій та експертних оцінок, присвячених аспектам правової реформи в Україні. Проте, багато питань залишаються невирішеними, і деякі проблеми залишаються актуальними або навіть поглиблюються через обставини, які виникають у процесі реформування. Наукове опрацювання даної теми знайшло висвітлення у дослідженнях вчених: І. Лісної, Д. Лук'янова, О. Москаленка, Н. Оніщенко, О. Чернецької, В. Явіра та інших.

Мета дослідження полягає в ідентифікації основних проблем та викликів, які виникають у процесі розвитку правової системи України, а також у пошуку шляхів їх вирішення. Головним завданням є аналіз сучасного стану правової системи, виявлення причин та наслідків існуючих проблем, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення законодавства та практики застосування права в Україні.

Виклад матеріалу. У сучасному світі правова система відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства права, справедливості та стабільності держави. Проте, правова система України, як і будь-яка інша, не є винятком і зіткнулася з численними проблемами у процесі свого розвитку. Зростання довіри громадян до судової системи, забезпечення доступності правосуддя для всіх шарів населення, а також необхідність постійного аналізу та оновлення законодавства – лише кілька з найбільш актуальних проблем, які потребують уваги та вирішення [5, с. 35]. Розглянемо основні аспекти проблем розвитку правової системи України та можливі шляхи їх вирішення.

Недостатній рівень верховенства права є однією з найбільш серйозних проблем правової системи України. Втручання політики в правову сферу, поширена корупція серед представників правоохоронних органів та судової системи, а також недосконалість механізмів доступу до правосуддя – усі ці фактори підривають основу верховенства права [3, с. 194].

Декларативний характер верховенства права ускладнює нормальне функціонування держави та породжує безпекові та соціальні загрози для суспільства. Відсутність реального верховенства права веде до безкарності владних структур, порушень прав громадян та відсутності довіри до правосуддя [2, с. 165]. Це створює передумови для наростання соціально-економічних конфліктів та загрози політичній стабільності в державі.

Для вирішення цієї проблеми необхідно впровадження комплексного пакету заходів, які включатимуть в себе реформу правоохоронних органів та судової системи, посилення боротьби з корупцією, забезпечення прозорості та відкритості в діяльності владних структур, а також підвищення правової грамотності населення та підтримки громадянського суспільства. Тільки за таких умов можна буде забезпечити реальне верховенство права в Україні та зміцнити фундаменти демократичної держави.

Недостатня законодавча впорядкованість є ще однією серйозною проблемою, яка впливає на розвиток правової системи України. Часті зміни законодавства, його суперечливість, прогалини та невідповідність

міжнародним стандартам створюють низку проблем. По-перше, непостійність та суперечливість законодавства ускладнюють підприємницьку діяльність та ведення бізнесу [4, с. 32]. Підприємці та інвестори стикаються з нестабільністю у правовому середовищі, що робить прогнозування та планування діяльності складним та ризикованим.

По-друге, недосконалість законодавства призводить до правової невизначеності, коли норми є неоднозначними або суперечливими, що ускладнює їх тлумачення та застосування. Це може призвести до ситуацій, коли права та обов'язки громадян не визначені чітко, що порушує їхню правову безпеку. Нарешті, невідповідність законодавства міжнародним стандартам підриває довіру до правової системи України та її інтеграційні можливості. Забезпечення відповідності законодавства міжнародним нормам є важливим для підтримки міжнародних зобов'язань та підвищення міжнародного довіри до держави.

Останньою та, на нашу думку, найбільшою проблемою правової системи є корупція. Корупція є однією з найбільш серйозних проблем правової системи України, оскільки вона пронизала всі її ланки, роблячи її неефективною та несправедливою. Поширена корупція породжує безпекові, економічні та соціальні загрози для суспільства.

У сфері правосуддя корупція призводить до купівлі та продажу рішень суду, підкупу суддів та інших представників судової системи. Це порушує принципи справедливості та рівності перед законом, підриває довіру громадян до судової системи та породжує безпекові загрози для суспільства. У правоохоронній сфері корупція призводить до бездіяльності правоохоронних органів, приховує злочини та порушення закону, та сприяє безкарності серед правопорушників [5, с. 75]. Це підриває довіру громадян до правоохоронних органів та загрожує правам та безпеці громадян.

Крім того, корупція негативно впливає на інвестиційний клімат країни, оскільки вона створює непевність та ризики для бізнесу. Іноземні інвестори уникають вкладати кошти в країну, де поширена корупція, що стримує економічне зростання та соціальний розвиток.

Вирішення проблем, які стикається правова система України, вимагає комплексного підходу, що охоплює реформування законодавства та зміцнення верховенства права.

Вважаємо, що в першу чергу потрібно звернути увагу на реформування законодавства. Це передбачає створення чіткого, лаконічного та неупередженого законодавства, яке відповідає міжнародним стандартам. Не перебільшене значення має не лише прийняття нових законів, але й ретельний аналіз та оновлення існуючого законодавства з урахуванням потреб сучасного суспільства. Забезпечення прогностичності законодавства дозволить зменшити правову невизначеність та підвищити ефективність правового регулювання суспільних відносин.

Також варто зазначити і про важливість зміцнення верховенства права. Це включає в себе ряд заходів. Перш за все, потрібно забезпечити повну незалежність судової влади від впливу зовнішніх чинників, зокрема політичних. Також необхідно активно боротися з корупцією у судовій системі та правоохоронних органах, впроваджуючи механізми контролю та відповідальності за корупційні дії. Підвищення ефективності правоохоронних

органів, їх професіоналізм та дотримання закону також є важливими аспектами зміцнення верховенства права [1, с. 170]. Крім того, необхідно створити ефективні механізми доступу до правосуддя для всіх верств населення, забезпечивши рівний доступ до справедливого суду.

Ці заходи мають на меті не лише вирішення окремих проблем, але й створення стабільної, прозорої та справедливої правової системи, яка забезпечить верховенство права, захист прав громадян та сприятиме стійкому розвитку держави.

Висновок. Подолання проблем розвитку правової системи – це тривалий процес, який потребує спільних зусиль влади, громадянського суспільства та бізнесу. Лише за умови співпраці та системних реформ можна збудувати справедливу та ефективну правову систему, яка стане гарантом верховенства права, захисту прав та свобод людини і громадянина, а також динамічного розвитку України.

Зазначимо, що це лише невичерпна низка проблем, з якими стикається правова система України. Їхнє вирішення є ключовим завданням для забезпечення верховенства права, справедливості та стійкого розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Лісна І. С. Євроінтеграція та сучасна правова система України: шлях до стабільності та розвитку. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 46. С. 170.
2. Лук'янов Д. Правова система: поняття та різноманітність у сучасному світі. *Право України*. 2019. № 3. С. 165.
3. Москаленко О. Правова система в контексті еволюції соціологічного розуміння права. *Право України*. 2020. № 3. С. 194.
4. Оніщенко Н. М., Тарахонич Т. І. Правова система: від теорії до прагматики. *Challenges and prospects for the development of legal systems in ukraine and eu countries: comparative analysis*. 2019. С. 32.
5. Чернецька О. В., Шилінгов В. С. Правова система суспільства: загальнотеоретичне дослідження. *Проблеми публічного та приватного права*. 2021. С. 75
6. Явір В. А. Політико-правова система крізь призму системного підходу. *Актуальні проблеми політики*. 2021. № 67. С. 35.

Дуркало А.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доктор права Українського вільного
університету, професор кафедри теорії
права та конституціоналізму ЗУНУ,
почесний професор університету,
Заслужений юрист України,
академік Академії політико-правових наук
Кравчук М. В.

ПРАВОВА ДЕРЖАВА І ПРИНЦИПИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Правова держава вважається найвищим досягненням людства, оскільки держава, яка правовими методами забезпечує захист та реалізацію прав і свобод людини та громадянина є осередком прояву гуманізму, порядку, людяності. Слушно зазначив М. В. Кравчук у своїй навчальній розробці: «Побудову правової держави визначено як одне із основних стратегічних завдань у платформах і програмах переважної більшості і політичних течій, і партій в Україні» 1, с. 172].

Правова держава являється найкращим осередком виникнення, розвитку та функціонування принципу верховенства права, тому пізнання правової держави є надзвичайно важливим аспектом, оскільки в процесі його вивчення в громадян збільшується правосвідомість та правова культура, а вони є невід'ємною складовою виникнення, розвитку та функціонування правової держави.

Стан дослідження. Наукове опрацювання даної теми висвітлили такі вчені: С. М. Абашин, Ф. В. Бабаєв, О. М. Головаченко, А. А. Гриценко, В. М. Гусєв, О. С. Євтушенко, М. В. Кравчук, Л. В. Коваль, Г. В. Назаренко, Р. В. Пашинський, О. В. Петришин.

Мета дослідження. Розкриття інституту правової держави, як основного осередку виникнення, розвитку та при цьому функціонування принципу права.

Предмет дослідження. Правова держава і принцип верховенства права та їх взаємозв'язок між собою.

Об'єкт дослідження є державо – та правотворчі процеси України.

Виклад основного матеріалу. На думку К. Сінявського: «Ідея правової держави має під собою давнє історичне підґрунтя» [3, с. 1]. За своєю природою людина – соціальна істота і тому прагне знаходитися між її подібними індивідами. Похідним від цього є різноманітні людські організації, які з певним проміжком часу досягли надзвичайно масштабного рівня. Якщо судити по хронологічній послідовності, то різновидами таких організацій є сім'я, рід, союз родів, плем'я, союз племен і закінчуючи самою державою.

Держава – політико – територіальна організація влади зі своїм суверенітетом, народом, правовою системою, системою законодавства, політичними курсами, яка не співіснує з громадянами а лише взаємодіє з ними.

Слушно підкреслив М. В. Кравчук: «Держава – це особлива політико-територіальна організація, що володіє суверенітетом, спеціальним апаратом управління і примусу й здатна надавати своїм велінням загальнообов'язкової сили для всього населення країни, яка створюється для керівництва суспільством і виконання загальносуспільних справ» [1, с. 47].

Кожна держава має свій статус, тобто соціальна, капіталістична, демократична, федеративна, унітарна тощо. Згідно з Конституцією України: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [2]. Особливу увагу слід акцентувати над терміном «правова», оскільки правова держава вважається найвищим досягненням людства, тому що правова держава є державою де права та свободи людини забезпечуються та охороняються правовими засобами. Правова держава і є правовою, оскільки вона дотримується таких провідних ознак:

По – перше, розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову, задля протидії узурпації влади;

По – друге, велика роль судової гілки влади в житті суспільства;

По – третє, взаємна відповідальність держави перед особою та особи перед державою;

По – четвєрте, незалежність судової гілки влади від двох інших гілок влади;

У даному випадку чітко проявляються спільні риси принципу права з правовою державою. Загалом правильніше зазначити, що правова держава і є осередком реалізації принципу верховенства права. На думку науковців принципи права це провідні засади, ідеї, які в логічному розумінні розкривають внутрішній зміст соціального інституту. Принцип верховенства права є різновидом загальних принципів права, який передбачає той фактор, що право являється основним регулятором суспільних відносин, а кожен суб'єкт права зобов'язаний здійснювати свою життєдіяльність відповідно до приписів правового закону, як основного джерела права.

М. В. Кравчук акцентує увагу на позиції М.І. Козюбри, який зазначив: «залишається безсумнівним той факт, що утвердження верховенство права і функціонування правової держави можливі за умов, коли в суспільстві послідовно і неухильно втілюються в життя такі вимоги: «Природні, невід'ємні та невідчужувані права і свободи людини набувають вирішального значення у відносинах між нею і державною владою; принцип розподілу влади, який передбачає існування відносно самостійних і незалежних одна від одної різновидів (напрямів) влади законодавчої, виконавчої, судової і встановлення між ними таких взаємовідносин, які унеможливили б узурпацію всієї державної влади або більшої її частини в руках одного органу держави (навіть якщо цей орган є колегіальний і обраний демократичним шляхом), а тим більше в руках однієї особи; верховенство Конституції одна з вирішальних складових верховенства права і правової держави»» [4, с. 40].

Тож, який дотичний зв'язок між цими двома важливими правовими явищами? Правова держава є осередком найефективнішого виникнення, розвитку та функціонування права. Принцип права є результатом ефективної

регламентації нормами права суспільних відносин. Таким чином можна зазначити, що держава, яка набула чи набуває статус правової, то це держава в якій процвітає принцип верховенства права, тобто право являється основним регулятором суспільних відносин, а також основним методом забезпечення захисту прав, свобод людини та громадянина.

Висновки. Підсумовуючи вище зазначену аргументацію можна зробити висновок, що правова держава, як і принцип верховенства права є двома важливими правовими явищами, які тісно взаємопов'язані, оскільки правова держава – держава в якій панує право, а принцип верховенства права – це панування права в сфері суспільних відносин щодо їх регламентації.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права(опорний конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ , 2020. 524 с.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 02.05.2024).
3. Сінянський К. Правова держава : thesis. 2009. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/16341> (дата звернення: 02.05.2024).
4. Кравчук М.В. Актуальні проблеми правознавства: Сутність правової держави та основні напрямки її побудови в Україні: теоретико-правове дослідження. *Актуальні проблеми правознавства. 2023. №4. С.37-44.*

Левочко А.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент
кафедри права та конституціоналізму ЗУНУ
Подковенко Т.О.*

СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ ПРАВА І НОРМ МОРАЛІ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Постановка проблеми. Співвідношення норм права і норм моралі є досить цікавим та дискусійним питанням. Протягом століть на цю тему написано багато праць, але вона і надалі залишається актуальною. Міркування про співвідношення права та моралі були пов'язані з пошуком міцніших і глибших основ права, його створення та критеріїв обґрунтування й оцінки права та його функції в державному житті. Взаємозв'язок між правом і мораллю становить інтерес для багатьох наук, зокрема етики, філософії права, теорії права, історії політичних і правових учень, політології тощо.

Виклад основного матеріалу. Правова діяльність не є і не може бути морально нейтральною сферою. Встановлення і застосування права, стан і умови, а також конкретні результати діяльності у різних сферах суспільного

життя залежать від аксіології, від панівних у даному суспільстві поглядів та етичних установок. Терміни «мораль» і «етика» є неоднозначними і складними для визначення.

Тисячоліттями певні моральні правила, наприклад, не вбий, не вкради, регулювали наше життя і стали правовими нормами. Можна задатися питанням, чи є вони актуальними в сучасному світі? Здається, що потреба в однозначних моральних орієнтирах сьогодні є більшою, ніж будь-коли. В умовах надзвичайно швидкого розвитку цивілізації одних лише правових норм недостатньо, якщо не прийняті певні фундаментальні цінності. Колізії між теорією та практикою проявляються у вигляді етичних дилем сьогодні.

Норми права є одним з найважливіших регуляторів суспільних відносин, ці норми допомагають у вирішенні конфліктів у суспільстві, адже порушення норм права несе за собою покарання за вчинення правопорушення. У той же час норми моралі не мають такої чіткої визначеності та фіксації з встановленою юридичною силою. Норми моралі пов'язані з світоглядом, совістю людини, яка вчиняє ту чи іншу дію. Проблематика взаємодії цих норм є зрозумілою, адже це дві різні сфери сприйняття. Правовий аспект відображений в нормативно-правових актах, а моральний – в певному колі людей з своїм суб'єктивним баченням світу.

А. Міцкевич визначає правову норму як «загальнообов'язкове правило соціальної поведінки, встановлене або санкціоноване державою, виражене публічно у формально визначених приписах, як правило, в письмовій формі і охоронюване органом держави шляхом контролю за його дотриманням і застосування передбачених законом заходів примусу за правопорушення» [1, с.120]. Норми права виникають разом із створенням держави, формуються державою та закріплюють за собою чіткі права та обов'язки суб'єктів права. Норми права приймаються за спеціальною процедурою та охороняються державою від порушень.

Наголошуючи на особливих ознаках моралі, М.Козюба зазначає, що більшість із моральних норм неформалізовані, існують і виконуються без чітко визначених санкцій (наслідків) або не містять інших санкцій за їх невиконання, ніж докори сумління [2, с. 85]. Норми моралі встановлюють лише загальні принципи (бути чесним, справедливим...) та зафіксовані лише в свідомості людей та залежить від світогляду особи.

Відмінності права та моралі є підставою для їх взаємодії та співпраці. Вони слугують високим цілям, ідеалам добра і справедливості, досягненню гармонії і процвітання, розвитку особистості й суспільства, забезпеченню й підтриманню громадського порядку [3, с. 53]. Ці норми регулюють суспільні відносини, тобто норми права, як і норми моралі допомагають вирішувати соціальні конфлікти. Норми права визначають чіткі межі для людей, котрі проживають на певній території, на яку поширюється законодавство. Норми моралі будуть регулювати відносини для певного кола людей з однаковими внутрішніми переконаннями, до прикладу бути ввічливим, толерантним, чесним, порядним. Норми права і моралі здійснюють великий вплив на соціум. Оскільки норми права є загальнообов'язковими, а норми моралі в більшості впливають на велику кількість людей, через дотримання власних принципів, внутрішніх переконань щодо добра та справедливості.

Протириччя між нормою права та нормою моралі полягають в тому, що

норми права іноді можуть бути суворими для суспільства та суперечити їхнім моральним принципам або ж уявленням про свободи та права громадян, які широко поширилися, що може призводити до непорозумінь в суспільстві, а іноді і до конфліктів. Впровадження та дотримання правових норм значною мірою залежить від того, наскільки вони сумісні з моральними нормами. Для того, щоб правові норми були ефективними, вони повинні щонайменше відповідати моральним цінностям суспільства. У деяких випадках закони можуть врятувати суспільство від застарілих моральних норм. Наприклад, процес подолання одного з моральних принципів минулого – кровної помсти – був реалізований через закони. Водночас багато правових норм (особливо кримінальних) безпосередньо інкорпорують моральні норми в право і підкріплюють їх юридичними санкціями.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що і мораль, і право містять правила поведінки і спрямовані на регулювання суспільних відносин. Маючи різні джерела походження, особливості закріплення та заходи забезпечення їх дотримання, ці нормативні системи виконують регулятивну функцію, спрямовані на встановлення певних стандартів поведінки та забезпечення порядку. Моральні норми сприймаються, перш за все, як внутрішній регулятор поведінки особи, що пов'язаний з особистим внутрішнім сприйняттям та розумінням правильного, порядного, справедливого. У свою чергу, норми права розглядаються як зовнішній регулятор поведінки людей, що підкріплений можливістю застосування державного примусу. Між правом та мораллю відбувається взаємодія та взаємовплив. Адже правові норми не повинні бути аморальними, суперечити загальнолюдським цінностям. Саме тому, важливо забезпечити певну гармонію між цими регулятивними системами для ефективного впливу на суспільні відносини.

Список використаних джерел

1. Камєнєва А. С. Норми права. *Актуальні питання державотворення у аспекті євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез круглого столу (м. Київ, 1 листопада 2016 р.) / за. ред.: Н. В. Кулак, А. П. Головащук. Київ : КНУТД, 2016. – С. 119-120.
2. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2015. 392 с.
3. Калетник О. М. Теоретико-правовий аналіз права і моралі. *Часопис київського університету права*. 2013. № 1. С.52-55. URL: https://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_1/yyyyy/52.pdf

Волощак М.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ
Кравчук В. М.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕХНІКИ НОРМОПРОЄКТУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

Постановка проблеми. Кожен з нас – частина єдиного механізму, робота якого, в першу чергу, залежить від належної урегульованості відносин, що виникають між його членами. Вивчення суспільних відносин та виявлення певних прогалин у їх правовому регулюванні кладе початок усій правотворчій діяльності, кінцевим продуктом якої є прийняття нового нормативно-правового акту. Проте постає питання, чи дійсно одержаний результат є якісним і таким, що задовольняє потреби суспільства. Саме тому, в умовах розвитку України як соціальної та правової держави, дедалі більшого значення набуває використання та якісне застосування організаційно-юридичних технік підготовки, власне, проекту нормативно-правового акта, який би в подальшому дійсно виражав волю та інтереси народу.

Стан наукового дослідження теми. Дослідження про роль техніки нормопроєктування для підготовки якісного законопроекту та її значення для формування ефективного та дієвого законодавства в Україні загалом здійснювали такі науковці, як Т. Дідич, В. Лебеденко, В. Косович, В. Риндюк, О. Ющик, О. Мурашин, А. Ткачук та ін.

Мета даного дослідження полягає у розкритті сутності загальних засад техніки нормопроєктування та визначенні рівня її вагомості при підготовці проектів, а в подальшому й прийнятті нормативно-правових актів.

Виклад матеріалу. Для початку необхідно з'ясувати сутність понять «нормопроєктування» та «техніка нормопроєктування», якими будемо оперувати впродовж дослідження даної теми. Кожен науковець по-своєму трактує поняття «нормопроєктування», зокрема Т. О. Дідич формулює, що нормопроєктування – це специфічна діяльність компетентних органів, яка полягає в процедурі виявлення та вивчення суспільних відносин, що потребують правового регулювання, розробки, обговорення та затвердження проектів нормативно-правових актів, націлених на прийняття, зміну чи припинення дії правових приписів [1, с. 6]. У свою чергу, існує чимало підходів і до визначення наступного поняття, проте законодавець встановив, що техніка нормопроєктування – це «сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проект нормативно-правового акта» [2].

Довгий час в Україні не існувало закону, який би комплексно регламентував правотворчу діяльність, більше того закріплював основні

юридично-технічні засади підготовки проєктів нормативно-правових актів, що призводило до суперечливої практики правотворчості і правозастосування і, як наслідок, до численних порушень прав та свобод громадян. Великим поступом до вирішення даної проблеми стало прийняття Верховною Радою України 24 серпня 2023 року Закону України «Про правотворчу діяльність», що набув чинності 20 вересня 2023 року і буде введений в дію, відповідно до прикінцевих положень, через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні. У розділі 5 цього Закону тепер чітко визначено та закріплено загальні засади техніки нормопроекування.

Якщо проаналізувати зміст статей розділу 5 даного Закону, то доречно виділити кілька змістових груп, а саме: структура нормативно-правового акта (надалі - НПА), вимоги до змісту НПА, у тому числі мова та стиль НПА, реквізити НПА та внесення змін до НПА.

Структура нормативно-правового акта є своєрідним хребтом, каркасом і основою, яка забезпечує доступність і зрозумілість будь-якого закону чи підзаконного акту для кожного, хто звертатиметься до їхніх приписів. Так, насамперед у структурі є загальні положення (основні терміни, предмет регулювання, сфера дії НПА тощо) та права і обов'язки учасників, на яких поширюватиметься цей нормативно-правовий акт. Наступними, не менш важливими складниками структури НПА, є положення про обсяг та способи здійснення повноважень органів державної влади та їх посадових осіб щодо впровадження та виконання НПА, а також порядок фінансування впровадження НПА та відповідальність за порушення вимог нормативно-правового акта. Заключним пунктом є положення про порядок введення в дію НПА, що включає набрання ним чинності, внесення змін до чинних НПА, а також втрату чинності НПА або їх окремими структурними елементами [2].

Незаперечною умовою, що дає можливість існувати нормативно-правовому акту є дотримання усіх вимог при підготовці НПА, які чітко регламентовані Законом. На конституційному рівні зазначено, що державною мовою в Україні є українська мова [3], саме тому усі нормативно-правові акти мають видаватися державною мовою з додержанням стандартів української правничої термінології та українського правопису. Більше того, враховуючи те, що НПА – це офіційний документ, для формулювання норм права використовується виключно офіційно-діловий стиль.

Наступною важливою вимогою щодо змісту НПА є уніфікованість вжитої в них термінології. Її сутність полягає у використанні єдиного слова для позначення одних і тих самих термінів і понять протягом всього тексту, тобто без використання синонімічних виразів та словосполучень, що мають подібне лексичне значення. Що не менш важливо, правові норми повинні характеризуватися однозначністю їх розуміння, прогнозованістю результатів їх реалізації, спорідненістю та логічністю послідовності їх викладення [2].

Кожен нормативно-правовий акт є офіційним документом компетентного органу державної влади, тому для нього, як і для всіх інших документів, притаманні певні реквізити, тобто набір постійних елементів, які складають цей документ. Таким чином, усі закони та підзаконні акти повинні містити такі обов'язкові реквізити: зображення малого Державного Герба України; вид та дату прийняття (видання) НПА; назву і текст НПА; посаду, ім'я уповноваженої посадової особи, яка підписала НПА; дату і номер НПА [2]. У деяких випадках

нормативно-правові акти можуть містити спеціальні реквізити. До них можемо віднести преамбулу, перехідні та прикінцеві положення, різного роду додатки.

Важливим питанням, яке потребує уваги, є порядок внесення змін до нормативно-правових актів. Законодавець зазначає, що основною метою внесення змін є: 1) необхідність зміни регулювання суспільних відносин; 2) врегулювання змінених суспільних відносин; 3) визнання Конституційним Судом України нормативно-правового акта неконституційним; 4) усунення певних колізій та прогалин у нормативно-правових актах; 5) виправлення помилок у нормативно-правовому акті [2]. Варто зауважити, що право вносити зміни до НПА має лише той суб'єкт правотворчої діяльності, що прийняв (видав) цей акт. Більше того, у Законі зазначається, що не допускається внесення змін до нормативно-правових актів, які були визнані такими, що втратили чинність.

Таким чином, проаналізувавши основні прийоми техніки, варто погодитися з виокремленням у публікації В. Кравчук та О. Шрам груп вимог техніки нормопроєктування: «логічні (правила щодо загальної узгодженості законів, уникнення суперечностей, правила структурування); гносеологічні (правила щодо точності визначення предмета регулювання правового акта, аби він охоплював всю необхідну сферу його дії); мовні (правила викладення тексту та використання термінології, правила викладення нормативних положень); правила, що стосуються окремих видів законопроектів (про внесення змін до чинних актів, про ратифікацію міжнародних договорів та ін.)» [4, с.104].

Висновки. Отже, прийняття Закону України «Про правотворчу діяльність» стало важливим кроком нашої держави на шляху до удосконалення усієї системи правотворчості, адже досконалість та ефективність впровадження в суспільне життя прийнятих нормативно-правових актів, в першу чергу, залежить від якісного та послідовного підходу до підготовки проекту закону чи підзаконного акта. За довгий час, врешті-решт, на законодавчому рівні закріплено загальні засади техніки нормопроєктування, що вкотре підтверджує той факт, що Україна розвивається як демократична, соціальна та правова держава.

Список використаних джерел

1. Дідич Т. О. Нормопроєктування: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. ю. наук : 12.00.01. Київ, 2006. 21 с.
2. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. №3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20/conv#top> (дата звернення: 11.05.2024)
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Tet> (дата звернення: 11.05.2024)
4. Кравчук В., Шрам О. Недоліки нормативно-правових актів як корупціогенні фактори. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. Вип.3. С. 102-108. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/apl/article/viewFile/1674/1733>

Дубчак Ю.
*студентка Навчально-наукового
інституту міжнародних відносин
ім. Б.Д. Гаврилишина
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри
цивільного права і процес ЗУНУ
Зигрій О. В.*

АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ: ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ

Надання автономного статусу певним територіям є одним із можливих варіантів уникнення централізації, а, відтак, постає необхідність пошуку найбільш нормалізованої і гнучкої моделі часткової самостійності, яка б могла стати прикладом для удосконалення правового статусу Автономної Республіки Крим. В умовах нових геополітичних проблем адміністративно-територіального устрою півострова Крим в Україні повинен відбутись перегляд та новий підхід щодо цієї реформації, що визначило актуальність даної теми.

Автономія представляє собою систему організації держави, в якій для врахування національних, історичних, економічних, географічних, релігійних та інших особливостей населення конкретних територіальних одиниць передбачено надання розширених прав у галузі місцевого управління або задоволення політичних й культурних вимог різних соціальних груп шляхом їх екстериторіальної самоорганізації. Всі форми та види автономії об'єднуються загальними принципами, що визначають порядок їх створення, правове регулювання та забезпечення самостійності у виконанні ними делегованих владних повноважень державою [4, с. 96].

Територіальна автономія виступає як різновид автономії, за якого певному територіальному утворенню надаються розширені повноваження у галузі місцевого управління. Підставою виникнення автономії, утворення якої не є національними чи етнічними ознаками, а особливості історичних традицій, звичаїв побуту, релігійних вірувань населення, що проживає на території автономії, можна вважати видом територіальної автономії. Зокрема, автономії, що утворюються в результаті певних історичних обставин на територіях, що характеризуються особливостями політичних або економічних відносин [2, с. 17].

Статус Криму історично набув міжнародної значущості через втручання сусідніх країн продовж століть структурну організацію півострова. Кримські татари були змушені боротись за свою територіальну та правову свободу, зазнаючи терору та репресій.

Формування АРК суттєво визначалося впливом централізованих партійно-советських органів управління та місцевих структур Компартії України. Органи цієї партії намагалися використовувати створену автономію

для збереження своїх політичних повноважень і як засіб обмеження української влади в її прагненні до проголошення незалежності. Хоч і під час формування автономії абсолютно не враховувалися інтереси корінного кримськотатарського населення. Незважаючи на активні дезінтеграційні процеси на півострові, більшість мешканців Криму висловила підтримку незалежності України під час всенародного референдуму. Це рішення кримчан ймовірно стало найбільш важливим фактором для збереження Криму в межах Української держави та в суттєвому значенні позбавило прихильників сепаратизму підґрунтя для подальшої дезінтеграції.

Стабілізація суспільно-політичної ситуації на півострові була результатом формального віддалення влади Росії через внутрішні соціально-економічні та політичні проблеми. Невирішеність багатьох проблем кримськотатарського населення була компенсована проведенням діалогу української влади з лідерами Меджлісу і наданням фінансово-економічної допомоги кримським татарам. Угоди про розподіл Чорноморського флоту в 1997 році та поступове визначення повноважень між автономією та Києвом сприяли вирішенню проблем. Однак конфлікт навколо острова Тузла в 2003 році наочно показав зацікавленість Росії у питаннях Криму, що залишає його потенційно нестабільним регіоном.

Підтримка частини населення ідей Майдану давала підстави говорити про можливість нового етапу відносин між Києвом і автономією, з припиненням активності сепаратистських сил на півострові. Проте українська влада не змогла вирішити актуальні проблеми автономії, такі як низький рівень економічного розвитку та питання кримськотатарського населення. Більшість мешканців Криму залишалася під впливом російської ідеології. Українським інституціям не вдалося зменшити деструктивний вплив Чорноморського флоту та проросійських радикальних структур. За наближенням до закінчення термінів договорів про Чорноморський флот російські офіційні особи і інституції знову розпочали обговорення питання про російський статус Криму і Севастополя. Підписані Віктором Януковичем так звані харківські угоди у 2010 році продовжили базування Чорноморського флоту Росії в Севастополі до 2042 року і дозволили посилити мілітаризацію росіян у Криму.

Використовуючи внутрішньо-політичну нестабільність в Україні після Революції гідності 2014 року і слабкість тодішньої української армії, російська федерація анексувала півострів. Але зростання військової присутності на півострові та обмеження активістів, що підтримують Україну, з 2014 по 2022 роки свідчать про те, що росія готувала Крим як плацдарм для вторгнення в Україну, що відбулося в лютому 2022 року [1, с. 724].

Дослідження та вивчення наукових джерел дає право стверджувати, що існує безліч протиріч пов'язаних з конституційно-правовим статусом Криму, особливо увагу на це звернув Магновський І., який вказує на те, що Кримська автономія не може бути віднесена до політичної форми територіальної автономії, оскільки Автономна Республіка Крим не є самостійним державоподібним утворенням, і, відповідно, населення Криму не має статусу суб'єкта власної державної влади [4, с. 105]. Це призводить до відсутності громадянства, системи законодавства та державного статусу для Автономної Республіки Крим. Однак, автор розкриває й іншу думку, вказуючи на конституційні характеристики, які є невластивими звичайній адміністративно-

територіальній автономії. Наприклад, офіційна назва "республіка" для Кримської автономії свідчить про державоподібну природу цього утворення. Також відзначається статус Ради міністрів Автономної Республіки Крим як органу виконавчої влади, а не просто в Автономній Республіці Крим. Отже, усі ці ознаки можуть вказувати на наявність "власної" державної влади в Автономній Республіці Крим. Також слід враховувати наявність "власних" державно-правових символів, таких як столиця, які більше вказують на приналежність до держави чи державоподібного утворення, про що згадувалось нами раніше [4, с. 110].

Слушним прикладом для України є унітарна держава Фінляндія, у складі якої існує один автономний регіон - Аландські острови. Автономія Аландських островів є унікальною, адже встановлена рішенням міжнародної організації та надає автономії значний ступінь внутрішньої автономії й певний ступінь міжнародної правосуб'єктності. Основною метою автономії Аландських островів є захист прав і інтересів шведської національної меншини, яка становить більшість населення островів.

Автономія Аландських островів має власну систему влади, яка складається з однопалатного парламенту (Лагтінг), уряду, губернатора та «делегатії Аландів». Парламент Аландів є законодавчим органом автономії. Уряд Аландів є виконавчим органом автономії. Губернатор Аландів є представником уряду Фінляндії на островах. «Делегатія Аландів» є спільним органом автономії та держави. Законодавча база складається з Аландської конвенції, законів, прийнятих лагтінгом, які узгоджені з законами Фінляндії. Має власні прапор, герб, громадянство, шведську офіційну мову. Аландські острови набули членства в ЄС з «особливим статусом» обмеження для автономій, які поширюються на іноземців та передбачають заборону на заміщення службових посад в Аландії, мати у власності нерухомість на території автономії, працювати в силових відомствах, займатися торгівлею, підприємницькою діяльністю. Автономія Аландських островів демонструє, що часткова самостійність може бути ефективним інструментом для забезпечення прав і свобод національних меншин [3, с. 12].

Ще один приклад, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії - суверенна держава у складі якої є автономія Шотландія. Має власний парламент, уряд та законодавство, широкі повноваження у галузі місцевого самоврядування: парламент Шотландії обирається прямим загальним голосуванням; уряд Шотландії очолює Перший міністр Шотландії; такі сфери як освіта, охорона здоров'я, транспорт, туризм та економіка. У галузі зовнішньої політики, оборони та податків Шотландія підпорядковується Великій Британії. Законодавча база Шотландії складається з Акту про Шотландію 1998 року, а також законів, прийнятих парламентом Шотландії. Закони парламенту Шотландії повинні бути узгоджені з законами Великої Британії [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**, с. 105-106].

Отже, на прикладі розвинених країн можна стверджувати, що автономія є успішним статусом території, яка сприяє захисту прав національних меншин та дозволяє децентралізувати владу. Ефективність автономії в значній мірі обумовлена національною самоідентифікацією мешканців та урахуванням національних особливостей території. Рівень успішності може бути визначений взаємозв'язком цих факторів і готовністю автономних одиниць до співпраці та

розвитку відповідно до своїх унікальних характеристик.

Список використаних джерел

1. Адамович С. Кримська автономія як плацдарм для російської агресії. Росія–Україна: зради, союзи, війни / відп. ред. М. Литвин. Львів: «Астон», 2022. С. 724-747
2. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посіб. За ред. В.М. Бесчастного. К.: Знання, 2017. 467 с.
3. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин : навчальний посібник / Є. В. Ткаченко. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с
4. Магновський І. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. *Конституційне право*. 2015. С. 105–119.
5. Мяловицька Н. А. Автономія: поняття, принципи, класифікація. *Альманах права*. 2022. С. 93-97. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63778/18-Mialovytska.pdf?sequence=1>
6. Чернеженко О. М. Територіальний устрій та регіональне управління Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2022. № 3. С. 101-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2015_3_24

Саска Х.

*здобувачка освітньо-професійної
програми «Менеджмент» Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к. е. н., доцент, доцент
кафедри цивільного права і процесу ЗУНУ
Зигрій О. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

У ст. 65 Конституції України законодавець прописав наступне: «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України» [1]. В ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» визначено категорії військовозобов'язаних, які не можуть бути призвані на військову службу під час мобілізації. Право наукових і науково-педагогічних працівників закладів вищої та фахової передвищої освіти, а також педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) та загальної середньої освіти регулюється окремим пунктом. Зазначене право застосовується до працівників, які мають вчене звання та/або науковий ступінь, і працюють у вищих чи фахових передвищих освітніх закладах, наукових установах, організаціях, або в закладах професійної (професійно-технічної) та загальної середньої освіти з основним місцем роботи на ставку не менше як 0,75 [2].

Первинний аналіз вищевказаного тесту дає змогу зрозуміти, що в ньому чомусь відсутня така категорія освітян як педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти, натомість згадуються наукові і науково-педагогічні працівники вищої та фахової передвищої (із вченим званням) та закладів професійної і загальної середньої освіти. Таким чином, з правової точки зору, педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти не отримали права на відстрочку від мобілізації на військову службу, що спонукає до вибору даної теми дослідження.

Освітнянська спільнота одразу звернула увагу на цю проблему в даному законі, оскільки педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти почали отримувати повістки на уточнення даних із наступним проходження медичної комісії й відправкою на військові навчання. У ВР вирішили врегулювати це питання внесенням відповідних змін до ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

В Законопроекті №7352 від 5 травня 2022 р. пропонувалось, що абзац третьої частини третьої ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» містить зміни щодо працівників в наукових установах та організаціях, а також закладах вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти можуть скористатися відстрочкою від призову на військову службу, якщо їхня основна робота становить не менше як 0,75 ставки [3].

Відповідні зміни законопроекту №7352 до згаданого вище Закону України, згідно регламенту ВР України, пройшли всі етапи законотворчого процесу. Про це свідчить інформація (картка законопроекту) на сайті ВР України, саме з хронологією проходження процедури розгляду і ухвалення закону можна ознайомитися на оф. с. ВР України [3].

Далі, згідно ст. 130-132 Регламенту ВР України і ст. 94 Конституції України, Президент України протягом 15 днів після отримання законопроекту підписує його, приймає до виконання та офіційно оприлюднює. Якщо ж є зауваження, повертає його із своїми обґрунтованими пропозиціями до ВР України для повторного розгляду [1; 3].

Проте даний законопроект не був оприлюднений, оскільки Президент України його не підписав у визначений Конституцією час, але й, що важливо, Президент також і не повернув цей закон зі своїми пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду, про що свідчить інформація (останній пункт: «03.08.2022 – Закон підправлений на підпис Президента України») з картки даного законопроекту на сайті Верховної Ради.

Оскільки Конституція України має найвищу юридичну силу в Україні, тому можна впевнено стверджувати, що законодавча процедура щодо Законопроекту №7352 була успішно реалізована (згідно Конституції України і регламенту Верховної Ради), крім, звісно, останньої пункту на шляху набуття ним чинності – оприлюднення у відповідних медіа, що порушує права громадян відповідно до Конституції України. Проте це ніяк не змінює того, що, згідно змін (Законопроект №7352) до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», ті педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти, які працюють в закладах фахової передвищої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки, також мають право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
3. Проект Закону про внесення змін до статті 23 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації науковим, науково-педагогічним та педагогічним працівникам. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39551>

Дмитраш М.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ,
почесний професор університету,
Заслужений юрист України
Кравчук В.М.*

ВЗАЄМОВПЛИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Громадянське суспільство відіграє важливу роль у існуванні соціальної та правової держави та визначає її динаміку. Таким чином, поняття «рівень розвитку громадянського суспільства» та «рівень правової держави» пов'язані один з одним. Механізм подальшого розвитку функціональної структури розвинених форм правової держави є власним громадянським суспільством. Успіх розвитку держави та суспільства залежить від взаємовідносин правової держави та громадянського суспільства, неодмінною умовою забезпечення основоположних прав і свобод людини і громадянина. Удосконалення держави неможливо без покращення людських відносин. Питання про те, як громадянське суспільство та правова держава пов'язані один з одним, залишаються актуальними, оскільки вони постійно розвиваються. Таким чином, для забезпечення оптимального розвитку та функціонування цих явищ важливо їх ретельне вивчення та усвідомлення. За словами М.В. Кравчука: «Формування громадянського суспільства як сукупності вільних людей та їхніх самодіяльних організацій, політичних партій, рухів, асоціацій, покликаних виражати і захищати індивідуальні та групові інтереси громадян, встановлювати й регулювати відповідні відносини з державою. Як основа демократичної політичної системи громадянське

суспільство вносить в неї демократичні риси та якості, могутній дух вивільнення особи від державного диктату» [1, с.155].

Стан дослідження. Багато науковців, включаючи О. Головащенко, С. Костючков, М. Кравчук, Л. Самофалов, Д. Сковронський досліджували громадянське суспільство та становлення правової держави. Незважаючи на те, що вони зробили певний внесок у вивчення цих явищ, сьогодні існує багато проблем, які вимагають творчого осмислення.

Об'єктом дослідження виступають державотворчі процеси в Україні.

Предмет дослідження. Теоретико-правові фактори і чинники взаємозв'язку та взаємовпливу громадянського суспільства та правової держави. Особливості цього процесу.

Метою дослідження є розгляд факторів і чинників взаємодії громадянського суспільства і правової держави як важливих соціальних інститутів, призначених для забезпечення всебічного розвитку людини та громадянина; обґрунтувати ідею про те, що ефективна співпраця між інститутами громадянського суспільства та державною владою є умовою розвитку процесів демократичної консолідації в українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Інтереси та потреби окремих соціальних груп і суспільства в цілому визначають розвиток громадянського суспільства та правової держави. Цей процес є суспільно-політичним. Зрілість громадянського суспільства залежить від рівня демократичності держави. Правова держава неможлива без розвиненого громадянського суспільства. Держава змінюється якісно, перетворюючись спочатку на ліберальну правову, а згодом на соціальну правову, забезпечуючи вільний розвиток соціальних груп і окремих людей, визнаючи права та свободи людини як важливі та підкоряючи свою діяльність інтересам і потребам суспільства. Ліберальна правова держава формувалася громадянською спільнотою, яка згодом створила сильний поштовх для перетворення її в соціальну правову державу, яка піклується про правовий і соціальний захист своїх громадян. Ця подія демонструє найважливіший елемент сучасної демократії [1, с.126-127].

У зв'язку з вищезазначеним доцільно надати загальну теоретико-правову характеристику взаємодії між державою та громадянським суспільством.

Громадянське суспільство має великий потенціал для взаємодії з суспільством і має прямий зв'язок із сферою соціальної активності держави. У контексті громадянського суспільства соціальна, правова держава розглядається як набір окремих, дещо ієрархічних організацій, які працюють над досягненням інтересів суспільства та наданням людям конкретних послуг. Оскільки це поняття охоплює багато переваг, характерних для громадянського суспільства, соціально-правова держава є державою громадянського суспільства. Три аспекти можна розглянути щодо цих якостей. По-перше, у соціальній, правовій державі люди отримують гідне життя з матеріального забезпечення та соціального захисту. По-друге, їм гарантується особиста свобода. По-третє, у суспільстві підтримується соціальна злагода та мирне вирішення будь-яких соціальних суперечностей [5, с.187-188].

На думку М.В. Кравчука: «Громадянське суспільство – це спільність

вільних, рівноправних людей, які проживають на визначеній території, об'єднаних системою суспільних відносин, що служать основою реалізації їхніх загальних і особистих інтересів, забезпечених державою, а правова держава – це політична організація суспільства, в якій право обмежує і підпорядковує собі державну владу, а основні права особи та її соціальна безпека є змістом свободи, закріпленої у законах, це підґрунтя громадянського суспільства». Держава, як орган, який досягає консенсусу, захищає права людини, дає можливість реалізувати протилежні інтереси в громадянському суспільстві. «Саме розвинене громадянське суспільство надає можливість створити правову державу» [3, с.66].

Багато цілей і завдань демонструють єдність громадянського суспільства та держави. І створення правової держави, і створення громадянського суспільства спрямовані на створення соціальних інститутів, які захищають права та інтереси людини. Оскільки це є єдністю, основні суспільно-політичні, економічні та соціальні структури організовані та працюють відповідно до Конституції України. З точки зору взаємодії громадянського суспільства та держави існує три різні підходи. Перший - держава та громадянське суспільство є взаємопов'язаними соціальними системами. Другий - держава та громадянське суспільство є двома різними типами соціальної системи. Держава є основною соціальною системою, яка контролює громадянське суспільство. Третій - держава та громадянське суспільство є різними системами, держава виконує службову роль, адже провідною є громадянське суспільство. Третя модель, на мою думку, є найбільш конструктивною, оскільки вона забезпечує виконання стратегічного завдання громадянського суспільства.

Незважаючи на велику кількість індивідів і об'єднань, громадянське суспільство має різноманітні інтереси та способи представлення та реалізації. Правова держава є «становим хребтом» і частиною інституційного дизайну суспільства, де реалізуються важливі інтереси та бажання більшості громадян. Громадські об'єднання, які є основою громадянського суспільства, можуть витрачати свою енергію на розбіжності, постійні суперечки та конфлікти, якщо немає правової держави. Нарешті, демократична політична система є втіленням розглянутих соціальних і політико-правових явищ. Такий режим складається з цивілізованих методів здійснення державної влади, які надають людям певну кількість свободи та дозволяють їм активно брати участь у політичній, економічній, соціально-культурній та інших сферах життя суспільства [2, с.277-278].

У 1991 році Україна отримала незалежність. Це був перший крок до побудови громадянського суспільства та правової держави. Крім того, українці продемонстрували політичну зрілість і прагнення до демократичних змін наприкінці 80-х — на початку 90-х років XX століття.

На момент розпаду СРСР наша держава мала значний економічний потенціал, що могло закласти основи для розвитку громадянського суспільства. З іншого боку, оскільки більшість людей була зацікавлена в отриманні державних посад і розподілі народної власності, політична і державна еліта не змогла спонукати суспільство до значних змін. Сьогоднішня ситуація в Україні після 32 років незалежності свідчить про поширення корупції, спад економіки та енергетики, різке падіння

внутрішнього валового продукту, значне скорочення доходів громадян тощо. На розвиток громадянського суспільства в Україні впливають внутрішні політичні події, такі як Помаранчева революція, Революція гідності та волонтерський рух, пов'язаний із військовими діями на Сході. Але політична еліта не готова до цього, оскільки демонструє конфлікти та низьку політичну, правову та культурну свідомість [4, с.191].

Висновки. Коли розглядається зв'язок між громадянським суспільством і правовою державою, видно, що цей зв'язок є природнім. Політично-правові характеристики, які об'єднують громадянське суспільство та правову державу, схожі. Правова держава забезпечує життєздатність громадянського суспільства та захищає його інтереси. Тим часом громадянське суспільство є ключовим фактором, який визначає, наскільки добре працює правова держава. Таким чином, очевидно, що правова держава та громадянське суспільство пов'язані один з одним, і те, як вони взаємодіють, є основою успішного розвитку як держави, так і суспільства. Але оскільки розбудова правової держави відбувається в Україні занадто повільно, то національна спільнота правників прагне поліпшити цей процес через впровадження принципу верховенства права.

Список використаних джерел

1. Головащенко О. Громадянське суспільство як основа у становленні правової держави. Вісник Академії правових наук України. - Х. : Право, 2008. - № 3 (54). С. 126-128.
2. Костючков С. Взаємодія громадянського суспільства та держави: партнерство в ім'я демократії. *Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Київ: НІСД, 2013. С.276-281.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. і доп. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с.
4. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л., Шевченко Д. М. Правова держава як фактор розвитку громадянського суспільства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (12). Київ. 2016. С.189-196.
5. Сковронський Д. Взаємовплив та взаємозв'язок громадянського суспільства і держави як єдиної цілісності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. С. 185-192.

Красовська А.

студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ

Подковенко Т.О.

ОСНОВОПОЛОЖНІ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Актуальність дослідження. Правовий порядок, сформований

Європейським Союзом, стає невід'ємною частиною політичної та соціальної реальності для багатьох держав. Щороку договори ЄС виступають джерелом тисячі рішень, які мають вирішальний вплив на функціонування держав-членів ЄС та впливають на життя їх громадян. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка набула чинності 1 вересня 2017 року, стала підтвердженням європейського вибору України. Положення документу визначають важливість тих відносин, основою яких є спільні цінності, а саме: повага до демократичних принципів, верховенство права, добре врядування, права людини і основоположні свободи, у тому числі права осіб, які належать до національних меншин, недискримінація осіб, які належать до меншин, і повага до різноманітності, людська гідність та відданість принципам вільної ринкової економіки [1]. Для України це важливий крок на шляху до сприйняття та утвердження загальноєвропейських цінностей. В складних умовах російської агресії, жорстокого збройного протистояння, відстоювання своєї незалежності, відбувається і відстоювання європейського вибору нашої держави.

В. Тичина звертає увагу на певні проблемні аспекти євроінтеграційного процесу для України. Зокрема, до головних проблем авторка відносить: необхідність докорінних змін у правовій системі, зокрема в національному законодавстві та правозастосовній практиці; недостатню обізнаність українського соціуму про зміст і значення цінностей ЄС, почасти неправильне або викривлене розуміння їх [2, с. 8]. Саме тому на сьогодні актуальним є дослідження поняття цінностей Європейського Союзу, їхнього юридичного значення, формування на цій основі загального світогляду, що виходить за рамки вітчизняної правової системи, який дозволить критично осмислити цивілізаційний вибір України та моделі правового регулювання суспільних відносин, заснованих на європейських цінностях.

Виклад основного матеріалу. Більшість сучасних науковців розглядають Європейський Союз в якості унікального суб'єкта права, якісно нового утворення, що не має жодних аналогів. Така специфіка зумовлює й відмінне правове регулювання, що запроваджує, зокрема, власну систему цінностей [3, с.385]. Фундаментальні цінності, на яких базується Європейський Союз, закріплені в статті 2 Договору про Європейський Союз. Ці цінності відображають повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, верховенство права і повагу до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин [4]. У Договорі акцентується на спільності визначених цінностей для всіх держав-членів. Це суспільства, в яких забезпечується панування плюралізму, недискримінації, толерантності, правосуддя, солідарності та рівності жінок і чоловіків.

Однієї з визначальних цінностей ЄС виступає гідність людини, яка є недоторканою, вимагає поваги і захисту. Свобода трактується в широкому розумінні. Індивідуальні свободи, такі як повага до приватного життя, свобода думки, релігії, зібрань і вираження поглядів, а також вільний доступ до інформації, захищені Хартією основоположних прав Європейського Союзу [5].

Основою функціонування Європейського Союзу є представницька демократія. Кожен громадянин ЄС також має широкі політичні права, які включають право кожного повнолітнього громадянина ЄС балотуватися та голосувати на виборах до Європейського парламенту. Громадяни ЄС мають

право балотуватися та голосувати у своїй країні проживання або країні походження.

Варто підкреслити принцип рівності усіх громадян ЄС перед законом. Принцип рівності між жінками та чоловіками лежить в основі всієї європейської політики та є основою європейської інтеграції. Це стосується усіх сфер суспільного життя. Принцип рівної оплати за рівноцінну працю був закріплений ще у Договорі 1957 року.

Європейський Союз заснований на верховенстві права. Це означає, що вся його діяльність базується на договорах, які добровільно та демократично прийняті державами-членами. Закон і справедливість охороняються незалежною судовою системою. Держави-члени визнали остаточну юрисдикцію Суду ЄС, рішення якого мають поважати всі.

Висновки. Таким чином, цінності Європейського Союзу є спільними для держав-членів, де соціальна інтеграція, толерантність, справедливість, солідарність і недискримінація є першочерговими. Ці цінності є невід'ємною частиною європейського способу життя. Крім того, лише ЄС має спеціальний каталог прав людини, які називаються основними правами, що становлять найвищу цінність Союзу, є своєрідним фундаментом, основою для інших прав, які захищає європейський порядок. Ці права також були кодифіковані у формі Хартії основних прав від 7 грудня 2000 року. Оскільки фундаментальні права гарантовані європейським законодавством, це означає юридичне зобов'язання забезпечити їх дотримання у внутрішньому законодавстві держав-членів. Їх порушення є грубим порушенням законодавства ЄС, що прирівнюється до можливості подання скарги Європейською Комісією або іншою державою-членом. Крім того, вимога абсолютної поваги до фундаментальних прав стосується не лише 27 членів Європейського Союзу, а й держав-кандидатів. Таким чином, це свідчить про важливість визнання та захисту прав людини як визначальних цінностей, які відстоює Європейський Союз.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Документ 984_011. Редакція від 30.11.2023 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Тичина В. Правові цінності Європейського Союзу : навч. посіб.; МОН України, Держ. ун-т «Житомир. політехніка». Харків : Право, 2023. 116 с.

3. Кузьмін В. О., Заєць Є. Ю. Цінності Європейського Союзу: механізм захисту та сучасний стан. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С. 589-592.

4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. Документ 994_b06. Підписання від 25.03.1957 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

5. Хартія основних прав Європейського Союзу. *Європейське право*. 2013. №1-2. С.294-304. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpr_2013_1-2_25

Настин С.

*студентка юридичного факультету,
Західноукраїнський національний
університет.*

*Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент
Кафедри теорії права та конституціоналізму
Подковенко Т. О.*

СПІВВІДНОШЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВА ТА СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризують глибокі системні зміни, які відбуваються у різних сферах суспільного життя, у тому числі і у сфері права. Під впливом цих процесів не лише здійснюється трансформація існуючих правових явищ чи поява нових, але й виникає нагальна потреба у їх дослідженні, переосмисленні понять, категорій та конструкцій [1, с. 1]. У доктрині загальнотеоретичної юриспруденції особливо чітко це простежується при аналізі сутності системи права, її структурних елементів (норми права, інститути права, підгалузі права та галузі права) та її співвідношення з системою законодавства. Саме тому, подальший аналіз та осмислення основних факторів та напрямів становлення системи права є однією з сучасних тенденцій розвитку теорії права.

Виклад основного матеріалу. Система права у юридичній літературі визначається як «зумовлена сполученням приватних і публічних інтересів та інтегрована принципами права сукупність правових норм, внутрішня організація якої характеризується цілісністю, диференціацією та групуванням норм у відносно самостійні узгоджені структурні утворення (інститути, підгалузі, галузі, підсистеми права та ін.)» [2, с. 165]. Л. Добробог визначає систему права як «об'єктивно обумовлене суспільними відносинами, національними, історичними, культурними або іншими соціальними факторами об'єднання правових елементів, у якому всі елементи настільки тісно пов'язані один з одним, що виступають по відношенню до оточуючих умов та інших систем як єдине ціле, якому властиві саморегуляція і динамізм» [3, с. 32]. Система права є внутрішньою структурою права, що обумовлена економічним і соціальним устроєм та відображає внутрішню узгодженість і єдність юридичних норм та одночасно їх поділ на відповідні галузі та інститути. Системи права являє собою явище об'єктивного характеру, що складається не довільно, а у зв'язку із системою існуючих суспільних відносин.

Варто зазначити, що основними підставами побудови системи права є предмет і метод правового регулювання. Велике значення має розподіл методів правового регулювання на імперативні та диспозитивні. Важливою класифікацією галузей права є виділення матеріальних та процесуальних, публічних та приватних галузей права.

Для нашого дослідження важливо встановити співвідношення між системою права і системою законодавства. Вирішення цього питання на

належному рівні здатне забезпечити доступність законодавства, адекватне вираження в ньому права, скорочення зайвих нормативно-правових актів, належний рівень стабільності і динамізму законодавства [4, с. 13]. Поняття «система права» і «система законодавства» є тісно взаємопов'язаними, оскільки принципи, норми, інститути права зовні об'єктивуються в законодавстві [5, с.291]. У той же час система права та система законодавства є самостійними категоріями, їх слід розрізняти. Ці явища співвідносяться між собою як зміст права (система права) та форма права (система законодавства).

За своєю суттю термін «законодавство» є складною правовою конструкцією, яка пов'язана й зумовлена низкою політичних, соціальних, економічних і правових чинників. До останніх необхідно віднести чітку процедуру прийняття актів законодавства, ефективну роботу органів державної влади та інших уповноважених органів із питань законотворчості, високий рівень правової культури тощо [6, с. 131]. О. Скакун вказує на те, що поняття «система законодавства» можна трактувати у «вузькому» та «широкому» розумінні [7, с. 249]. Широке трактування включає в поняття законодавства акти законодавчих органів і підзаконні акти (акти органів управління тощо). Вузьке трактування – акти законодавчих органів (закони і постанови парламенту про введення цих законів у дію). О. Скакун стверджує, що сьогодні в юридичній науці все більше перевага віддається «вузькому» трактуванню законодавства, яке визначається як система всіх упорядкованих певним чином законів цієї країни, а також міжнародних договорів, ратифікованих парламентом [7, с. 249]. Фактично система законодавства є формою існування правових норм, засобом надання їм визначеності та обов'язковості.

Висновки. Таким чином, систему права слід розглядати в якості найважливішого елементу права, що відображає його чітку структуру та системність. Система права є цілісним утворенням та об'єднує всі норми права. Система права є складним багаторівневим комплексом, що включає галузі, інститути та норми права. Система права відповідає вимогам до систем взагалі, що підтверджується наявністю складних взаємозв'язків між: елементами норми права; нормами, об'єднаними до інститутів; інститутами певної галузі права; окремими галузями права. Система права та система законодавства є взаємопов'язаними категоріями, які співвідносяться як зміст та форма. Система права відображає внутрішню структуру права, внутрішні зв'язки між нормами правами. Система законодавства знаходить свій вираз у зовнішньому закріпленні у нормативно-правових актах.

Список використаних джерел

1. Заморська Л. І. Правова нормативність в умовах становлення та розвитку українського права : загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2014. 44 с.
2. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С.І.Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
3. Добробог Л. М. Закономірності виникнення, розвитку та функціонування комплексної галузі права як елемента системи права : автореф. дис. ... д-ра

юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 34 с.

4. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : монографія / І. В. Суходубова; [наук. ред. О. В. Петришин]. Х.: Право, 2016. 228 с.

5. Пархоменко Н. М. Законодавство України на сучасному етапі: кількісний та якісний аналіз. *Публічне право*. 2012. № 3. С. 291-298.

6. Галюк Р. Г. Співвідношення системи права та системи законодавства. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. / редкол.: С.В.Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.) Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОН України; НУ ОЮА. Одеса : Юрид. л-ра, 2014. Випуск 74. С. 129-134.

7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : підручник. Харків, 2001. 656 с.

Гриців К.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ*

Кравчук В. М.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В РЕКЛАМІ: КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. Рекламні матеріали мають великий потенціал формувати уявлення про соціальні групи, втілювати стереотипи та впливати на соціальну поведінку, на громадську думку. Тому дослідження цієї теми є актуальним для розуміння, наскільки дискримінаційною (та за якими захищеними ознаками) буває реклама, які групи найбільш вразливі до цього та як ця сфера врегульована законодавством України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потрібно відзначити, що деякі проблеми правового регулювання рекламної діяльності були досліджені такими вченими-правознавцями, як Т. Бурейчак, С. Вихор, А. Гринько-Гузевська, Б. Довгань, Т. Забаштанська, К. Калаченкова, О. Крамаренко, О. Курчин, О. Радченко, А. Роговий, К. Романчук, К. Стороженко та інші.

Мета даної роботи полягає у вивченні ефективних правових заходів для протидії дискримінації в рекламі. Основні завдання включають аналіз впливу реклами на формування стандартів мислення та соціальної поведінки, виявлення негативних наслідків реклами, що сприяє стереотипам та нерівності за будь-якою ознакою.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі реклама відіграє надзвичайно важливу роль. Вона діє як могутній канал комунікації, що впливає на усвідомлення споживачами певних цінностей, ідей та норм поведінки. Реклама надає нам інформацію про нові продукти і послуги, допомагає порівнювати їх, знаходити найвигідніші пропозиції. Вона також стимулює нас до покупок, формує наші смаки і уподобання. Крім того, реклама впливає на

суспільне середовище, підтримуючи пропагування ідеалів, стереотипів, тим самим вона породжує дискримінацію у суспільстві.

Закон України «Про рекламу», де закріплено визначення основних термінів, встановлено, що «дискримінаційна реклама — реклама, що містить чи використовує твердження та/або зображення, які є дискримінаційними за ознакою раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного чи соціального походження, громадянства, сімейного чи майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками стосовно особи та/або групи осіб» [1]. Там само знаходимо визначення дискримінаційної реклами за ознакою статі, й зокрема це «реклама, що містить твердження та/або зображення щодо інтелектуальної, фізичної, соціальної чи іншої переваги однієї статі над іншою та/або щодо стереотипних ролей чоловіка та жінки, яка пропагує принизливе та зневажливе ставлення; принижує гідність людини за ознакою статі; демонструє насильство за ознакою статі; використовує зображення тіла людини (частини тіла) виключно як сексуального об'єкта з метою привернення уваги споживача та/або посилення (слова, звуки, зображення) на сексуальні стосунки, що не стосуються рекламованого продукту чи способу його споживання» [1].

Також згідно з п.2 ч.1 ст.8 цього ж закону, забороняється «наводити твердження та/або зображення, які є дискримінаційними та/або розпалюють ненависть, ворожнечу чи жорстокість до окремих осіб чи груп осіб за ознакою походження людини, її соціального чи майнового стану, віку чи іншими ознаками» [1].

Такі визначення є новелами законодавства і відповідають зобов'язанням України згідно з міжнародними договорами, включаючи Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом та інші міжнародні документи. Ці угоди, на які згоду надала Верховна Рада України, відповідають Стратегії гендерної рівності Ради Європи на період 2018–2023 років та Глобальним цілям сталого розвитку ООН [2, с. 264].

На нашу думку, найпоширенішою формою дискримінації в Україні залишається дискримінація за статтю. Незважаючи на наявність заборон, випадки порушення принципу недискримінації в рекламі досить поширені. Згідно зі статистикою, опублікованою Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, близько 22,6% реклами, що транслюється по телебаченню не є гендерно-нейтральною.

У рекламі часто можна спостерігати висміювання жінок та підвищення ролі чоловіків через різноманітні стереотипи та упередження. Наприклад, у деяких рекламних кампаніях жінки можуть бути зображені як непродуктивні, недбалі або навіть не дуже розумні, що підтримує уявлення про них як про менш значущу частину суспільства. У той же час, чоловіки часто представляються як лідери, сильні і раціональні особистості. Також у деяких рекламах жінки можуть бути показані як нездатні до розв'язання простих проблем чи зайняті непотрібними справами, тоді як чоловіки представлені як «рятівники», які з легкістю вирішують будь-які проблеми [3].

За різними теоріями, часте повторення медійного вмісту не лише полегшує його сприйняття та відтворення, але й створює враження, що те, що ми бачимо та чуємо, є реальністю, правдою, формуючи нові цінності в нашому

розумінні світу. Гендерні стереотипи зміцнюють одностороннє уявлення та закріплюють старі культурні норми, додатково підсилюючи стереотипні уявлення [4, с. 17].

Більш того, не тільки реклама, але й телепередачі формують стереотипи щодо ролі жінок та чоловіків у суспільстві. Часто такий контент був насичений упередженнями, що ускладнювало розуміння реальної картини. Наприклад, у 2006 році на каналі «Новий» стартувала програма «Хочу заміж», яка пропагувала ідею, що головне бажання кожної жінки - одружитися. Програма «Хто проти блондинок» також відіграла свою роль у поширенні стереотипів, зокрема, утверджуючи, що блондинки не можуть бути розумними. Вона пропонувала глядачеві образ дівчини, яка зацікавлена лише своєю зовнішністю та не може відповісти на прості запитання. Ці програми не лише відображали, але й посилювали негативні стереотипи про жінок, звужуючи їхні можливості та потенціал. Вони віддзеркалювали певний світогляд, що веде до дискримінації та нерівності [5, с. 51].

Висновок. Проаналізувавши законодавство України, що регулює питання дискримінації, рекламні кампанії, телебачення, можна зробити висновок, що правове регулювання цієї сфери в Україні є досить цілісним, але є суттєва проблема невиконання нормативно-правових приписів. Втім, вважаємо, що зараз ситуація в плані толерантності і сприйняття загалом в Україні суттєво покращилась, у порівнянні з минулими десятиліттями.

Список використаних джерел

1. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text> (дата звернення: 14.05.2024).
2. Калаченкова К. О., Довгань Б. В. Правові аспекти дискримінації в рекламній діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 263–265.
3. Вихор С. Т., Радченко О. Я. Проблема уникнення сексизму в рекламі: тенденції та наслідки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 87. С. 15–19.
4. Стороженко К. Р. Питання гендерної нерівності та гендерно зумовлених стереотипів в українському медіапросторі : Магістерська робота. Київ, 2024. 161 с.

Гармановська В.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ
Кравчук В. М.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

Постановка проблеми. Право на справедливий суд у сучасному правовому контексті є одним із найбільш важливих принципів, що забезпечують правовий порядок в правовій державі. Однак, розуміння та реалізація цього права можуть варіюватися в залежності від країни та її правової системи. Проблемою є встановлення конкретного змісту права на справедливий суд і його значення для забезпечення рівності перед законом та відсутності дискримінації в судовому процесі.

Мета даної публікації полягає в розкритті змісту та значення права на справедливий суд для забезпечення правового порядку в правовій державі. Вона спрямована на аналіз і обґрунтування важливості забезпечення доступу до справедливого суду для забезпечення правового порядку та захисту прав людини.

Виклад основного матеріалу. Право на справедливий суд є однією з ключових гарантій захисту прав і свобод людини в демократичному, правовому суспільстві. Забезпечення цього права виступає важливим індикатором розвитку правової держави, адже воно визначає ефективність судового захисту та довіру громадян до судової системи. У зв'язку з цим, дослідження змісту права на справедливий суд та його значення для правового порядку в державі становить актуальний науковий і практичний інтерес.

Відповідно до Конституції України, кожен має право на справедливий розгляд його справи в суді [1, с. 46]. Це право впливає зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує кожному право на справедливий і відкритий розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [2, с. 78].

Практика Європейського суду з прав людини напрацювала низку критеріїв, яким має відповідати судовий розгляд для визнання його справедливим, що є фактично складниками права на справедливий суд. Серед них такі основні елементи:

1) доступ до суду. Це означає, що суд має бути доступним, кожна особа повинна мати можливість звернутися до суду за захистом своїх прав та законних інтересів;

2) розгляд справи компетентним, незалежним і неупередженим (безстороннім) судом. Суд має бути створений на підставі закону, а судді - незалежними від будь-якого зовнішнього впливу;

3) розгляд справи в розумні строки. Судовий процес має здійснюватися без невинуватених зволікань;

4) публічність судового розгляду. Слухання справи має бути відкритим, за винятком окремих кейсів, передбачених законом;

5) рівність сторін, дотримання принципу змагальності;

6) обґрунтованість судового рішення. Суд повинен вмотивовувати свої висновки та рішення [2, с. 78].

Таким чином, міжнародні стандарти у сфері права на справедливий суд є важливим орієнтиром для національних правових систем у процесі забезпечення ефективного судового захисту прав і свобод людини.

З огляду на наведене, розуміємо, що право на справедливий суд зобов'язує державу створити ефективну судову систему, яка б відповідала принципам законності, неупередженості та доступності для всіх категорій громадян. Це передбачає встановлення чітких та зрозумілих процедур судочинства, забезпечення незалежності суддів, надання можливості оскарження судових рішень тощо.

Право на справедливий суд виступає важливою гарантією забезпечення правового порядку в державі, адже він передбачає верховенство права, законність діяльності органів публічної влади, захист прав і свобод громадян, наявність ефективних механізмів правового захисту [3, с. 54]. Ефективний судовий захист прав і свобод громадян сприяє зміцненню законності, підвищенню авторитету судової влади та довіри суспільства до неї.

Суди, як гарантії правового порядку, здійснюють правосуддя на засадах верховенства права, забезпечують кожному право на справедливий судовий розгляд, неупереджене та своєчасне вирішення справ [1, с. 47]. Це дозволяє громадянам реально відстоювати свої права та законні інтереси, а також запобігати свавіллю з боку органів державної влади.

Крім того, судовий захист прав і свобод виступає дієвим механізмом стримувань та протидії щодо інших гілок державної влади. Незалежність та неупередженість судової системи є важливим фактором забезпечення стабільності правового порядку та демократичного розвитку суспільства.

Право на справедливий суд має ключове значення для становлення та функціонування правової держави. Воно є однією з основоположних конституційних гарантій прав і свобод людини. Ефективний судовий захист виступає запорукою реалізації та захисту всього комплексу прав особи.

Також, право на справедливий суд забезпечує верховенство права та законності в державі. Відкритість, незалежність та неупередженість судової системи слугують важливими стримуючими факторами щодо свавілля органів публічної влади. Це дозволяє підтримувати стабільний правовий порядок у суспільстві. Реалізація права на справедливий суд безпосередньо впливає на рівень довіри громадян до судової системи та держави в цілому. Справедливе та ефективне правосуддя сприяє зміцненню зв'язку між державою та суспільством, підвищенню авторитету органів влади.

Тож забезпечення права на справедливий суд є невід'ємною складовою процесу побудови правової, демократичної держави, в якій громадяни почуваються захищеними та впевненими у верховенстві права.

Висновки. Право на справедливий суд є важливою гарантією захисту прав і свобод людини, а також дієвим механізмом забезпечення правового

порядку в державі. Його реалізація передбачає доступність, незалежність та неупередженість судової системи, дотримання принципу верховенства права при здійсненні правосуддя. Забезпечення цього права має ключове значення для становлення та функціонування правової, демократичної держави, в якій громадяни можуть реально відстоювати свої законні інтереси та почувати себе захищеними.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Київ: Видавництво "Право", 2019. 80 с.
2. Європейська конвенція з прав людини. Київ: Видавництво "Право", 2016. 123 с.
3. Теорія держави і права: підручник / за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі "Golder v. the United Kingdom" від 21.02.1975. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496>
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.
6. Кравчук В.М. Участь інститутів громадянського суспільства у правоохоронній діяльності держави. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин*: Збірник наукових статей. Кропивницький: Вид-во ЦІРоЛ, 2023. С. 110-114.

Іваніцька Д.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму ЗУНУ, суддя у відставці,
Бабкова Т. В.*

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПОЗАСЛУЖБОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЮРИСТА

Постановка проблеми: Недотримання етичних вимог у позаслужбовій поведінці може підірвати довіру до професії юриста, порушити професійну репутацію, а також створити конфлікти і проблеми як для самого юриста, так і для його клієнтів.

Предмет дослідження: Етичні норми та правила, які регулюють поведінку юриста у позаслужбовому житті.

Об'єкт дослідження: Поведінка та вчинки юриста у позаслужбовому житті, які можуть мати вплив на його професійну діяльність та репутацію.

Мета дослідження: Вивчити етичні стандарти та вимоги, які повинен дотримуватися юрист у своїй позаслужбовій поведінці, а також розробити рекомендації щодо забезпечення високих стандартів професійної етики.

Виклад основного матеріалу: Юристи відіграють ключову роль у суспільстві, надаючи професійні послуги та представляючи клієнтів. Усі загальні правила базуються на положеннях Конституції України [1]. Їхня етична

поведінка та моральні принципи мають надзвичайно великий вплив на довіру громадськості до судової системи та правової сфери загалом. Дотримання високих етичних стандартів є запорукою справедливості та ефективності правосуддя. Для них потрібні ці правила не тільки у професійній діяльності, а й у своєму позаслужбовому житті. Це особливо важливо, оскільки їхня поведінка може вплинути на їхню репутацію, довіру клієнтів та колег, а також на загальний імідж професії.

Основними етичними принципами юридичної професії являються відданість інтересам клієнта, тобто юрист повинен завжди діяти в найкращих інтересах свого клієнта, захищаючи його права, навіть якщо це йде врозріз із власними інтересами. Також дуже важливими є чесність і надійність адже юрист має бути правдивим у своїх діях та рішеннях, ніколи не вводячи клієнтів та інших сторін в оману. Незалежність і неупередженість ці якості відіграють велику роль тому що юрист повинен бути незалежним у своїх судженнях та діях, не піддаючись впливу сторонніх осіб чи власних упереджень. Ну і також професійна компетентність, без неї юристу ніяк адже він повинен постійно підвищувати свою кваліфікацію, бути обізнаним у новітніх правових нормах та практиках, щоб надавати клієнтам найкращі послуги. Вимог до позаслужбової поведінки юристів є досить багата то хочу навести три найважливіших. Перше це дотримуватися високих стандартів моралі та доброчесності поза роботою, друге уникати будь-яких дій чи поведінки, які можуть дискредитувати юридичну професію і третє це бути прикладом для наслідування серед колег і суспільства. Якщо юрист не буде дотримуватися професійної етики як під час роботи так і позаслужбовому житті, то це може призвести до конфлікту інтересів і його також потрібно правильно уникнути. Юрист повинен вміти виявляти потенційні конфлікти між своїми особистими інтересами та інтересами клієнтів або компанії. Це вимагає постійної самооцінки та прозорості, також він має чітко розмежовувати свою професійну діяльність та приватне життя, уникаючи втручання особистих інтересів у робочі справи. Якщо виявлено конфлікт, правник повинен негайно проінформувати про нього клієнта або керівництво та відсторонитися від справи.

Ведучи активну громадську діяльність юристи мають бути взірцем активної громадянської позиції, беручи участь у професійних асоціаціях, конференціях та семінарах. Публічні виступи дозволяють правника ділитися знаннями та досвідом із колегами та суспільством. Крім професійної діяльності, можуть брати участь у волонтерських проектах, надаючи безоплатну правову допомогу та підтримку вразливим верствам населення. Це демонструє їхню соціальну відповідальність. Юристи можуть залучатися до освітніх програм, проводячи лекції та майстер-класи для студентів юридичних факультетів. Це дозволяє передавати молодим фахівцям цінний практичний досвід.

Юристи мають суворий обов'язок зберігати конфіденційність інформації, отриманої від клієнтів згідно статті 10 [2]. Це стосується як юридичних консультацій, так і будь-яких особистих даних. Розголошення такої інформації без дозволу клієнта суворо заборонено та може призвести до серйозних наслідків. Крім того, зобов'язані захищати професійну таємницю, не розкриваючи деталей справ, над якими вони працюють. Це необхідно для забезпечення довіри клієнтів та збереження репутації юридичної професії. Також вони повинні дотримуватися такої собі "Конфіденційності", а правильно

кажучи, норм професійної етики у соціальних мережах. Вони повинні бути обережні публікуючи якісь фото, відео, коментарі, що можуть зашкодити репутації. Не повинні забувати не тільки про свій захист, а й захист персональних даних клієнтів та колег. Також дуже важливо уникати публікації, що зачіпають честь та гідність. Юристи повинні ретельно стежити за своєю активністю в соціальних мережах, щоб не порушувати норми професійної етики. Це передбачає відповідальність за публікований контент, збереження конфіденційності, а також уникнення будь-яких образливих чи неетичних дописів, що можуть зашкодити репутації юридичної професії.

Висновки. Юристи відіграють важливу роль у суспільстві, тому їхня поведінка та дотримання етичних норм є надзвичайно важливими. Дотримання високих стандартів професійної етики не лише зміцнює довіру до юридичної професії, а й сприяє формуванню іміджу юриста як відповідального та надійного фахівця. Для підтримання високих стандартів етичної поведінки юристам слід дотримуватися кодексу професійної етики, постійно вдосконалювати свої знання та навички, уникати конфліктів інтересів, поважати колег і клієнтів, а також активно брати участь у громадському житті.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Обов'язок адвоката зберігати адвокатську таємницю. URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/21-pravila-advokatskoj-etiku/50-konfidentsijnist-obov-yazok-advokata-zberigati-advokatsku-taemnitsyu>
3. Кацавець Р.С. Професійна етика юриста. Алерта. 2022 р, 246 ст.
4. Токарчик Р.А. Юридична етика. Таксон. 2009 р, 356 ст.
5. Бакаянова Н.М. Адвокатура: минуле, сучасність, майбутнє. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. Фенікс. 2020 р, 720 ст.
6. Аббасова Д.Л. Етичні норми у кримінальному процесі України. Юрінком Інтер. 2024 р, 328 ст.
7. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. 2016. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/zagalyn-pravila-etichno-povednki-derzhavnih-sluzhbovtsv-ta-posadovih-osb-mstseвого-samovryaduvannya/>
8. Вільчик Т.Б. Актуальні проблеми адвокатури. Право. 2022 р, 376 ст.
9. Погребняк С.П., Уварова О.О., Христова Г.О. Юридична деонтологія. Підручник. Право. 2014р, 248 ст.
10. Фіолевський Д. П. Юридична етика. Підручник. Алерта. 2011 р. 288 ст.

Хоменко А.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ
Кравчук В. М.

ВЗАЄМОДІЯ ГІЛОК ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

В Україні, як у державі, що на конституційному рівні визнана демократичною, правовою державою, носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ. Народ здійснює владу як безпосередньо, так і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може узурпуватися державою, її органами або посадовими особами. «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, що здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України» [1].

Конституційний лад України є системою суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією України і законами, прийнятими на її основі і відповідно до неї. Конституційний лад опосередковує насамперед суспільний та державний лад. Після проголошення незалежності України відбулись зрушення практично в усіх сферах державного життя, але в жодній з них остаточно нові суспільні відносини ще не сформувалися, тому сучасний державний лад в Україні має перехідний, змішаний характер [2; 3].

Конституційний лад базується на певних принципах, що становлять єдину систему засадничих ідей, що гарантують їх дію, таких як: принцип верховенства права, принцип прямої дії Конституції, принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування, принцип судового захисту прав і свобод людей і громадян, і серед інших, - принцип поділу державної влади на три гілки.

Отже, в чому полягає сутність принципу поділу влади на три гілки та як їх взаємодія становить конституційний лад? Державна влада – це важливе політико-правове явище, сутність якого полягає в тому, що виражаючи, хоча б формально, волю всіх громадян держави, влада здійснює спрямовуючий, організуючий вплив на все суспільство [4]. Це реальна здатність сформованих установ реалізовувати функції й завдання держави на основі демократії. Засади конституційного ладу – це система, у якій базові цінності є основою принципів, а принципи конкретизуються в інститутах і нормах, що в цілому надає системі правового значення та на основі яких формуються правовідносини [5]. Згідно з Конституцією України, «державна влада розподілена на законодавчу, виконавчу та судову. ... Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. ... Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. ...

Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди» [1]. Розгляньмо цей принцип та його вплив більш детально.

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні, проте, він не є вищим над органами судової та виконавчої влади. Парламент уповноважений впливати на діяльність інших органів державної влади і місцевого самоврядування виключно шляхом прийняття законів, що поширюються на всіх суб'єктів на території України. Цим законодавча функція взаємодіє із виконавчою, формуючи правове підґрунтя для діяльності органів виконавчої влади шляхом прийняття законів, постанов та інших актів. Лише Верховна Рада володіє повноваженням ухвалювати закони, що мають найвищу юридичну силу після Конституції України. Також до взаємозв'язку законодавчої та виконавчої влади, в Україні – Верховної Ради та Кабінету Міністрів, входить розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України, здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України, затвердження чисельності, загальної структури, визначення функцій органів влади, призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України а також інших членів Кабінету Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра, а також звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України та членів Кабінету Міністрів України [1].

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади в Україні [1]. Виконавча влада забезпечує безпосереднє управління державними справами. Їй притаманні такі ознаки: організаційний характер; неперервне здійснення скрізь, де функціонують колективи людей; предметність; примусовість, опора на силу. Формою виконавчої влади є ієрархічно побудований адміністративний апарат. Вона організаційно єдина, ланки нижчого рівня підпорядковані ланкам вищого рівня. Виконавча влада, яка завжди розглядалась як вторинна щодо законодавчої, в умовах демократичної правової держави перетворюється на рівноцінну із законодавчою та судовою владами гілку [4]. Проте, так, повноваження Кабінету Міністрів України регламентуються Верховною Радою України, а нормативно-правові акти мають нижчу юридичну силу. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах Конституції України [1].

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Судова влада більш відокремлена від інших гілок влади, задля забезпечення незалежності правосуддя та реалізації права на справедливий суд. Та для забезпечення конституційного ладу судова система діє на підґрунті законодавства, тобто відповідно до законів та Конституції України. Судова система будується за принципами територіальності, інстанційності та спеціалізації [6]. Конституційний Суд України, єдиний у своїй юрисдикції, затверджує правомірність законопроектів перед поданням їх на розгляд до Верховної Ради. Кабінет Міністрів України звертається до Конституційного Суду України для надання висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість. Інтереси

Кабінету Міністрів України під час розгляду справ у Конституційному Суді України представляє постійний представник Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України. Також Кабінет Міністрів України взаємодіє із Вищою радою правосуддя, іншими органами та установами системи правосуддя з питань, віднесених до їх компетенції [7].

Конституційний лад України формується усіма органами державної влади в Україні, становлячи єдину систему, реалізація якої зумовлюється прогресом конституційно-правових відносин, суспільства, держави та безпосередньо – права. Конституційний лад характеризується принципами суверенності, демократії, гуманізму, гарантованості та системності. Власне кожен із цих принципів покладається на окрему гілку влади та забезпечується нею, а принцип системності, в свою чергу, зумовлює єдність та гарантованість єдності державного ладу, де кожна із гілок влади діє на благо держави та народу, йдучи шляхом співпраці, скоординованості, узгодженості, взаємодосконалення та загального доповнення для гарантії ефективності свого діяння.

Дотримуючись Конституції України, принцип народовладдя полягає у тому, що право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами і посадовими особами. Принцип державного суверенітету означає, що Україна є «суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава та її суверенітет поширюється на усю територію України» [1]. Принцип верховенства державної влади полягає у розумінні, що вона не обмежується іншою владою, окрім народної. Суміжно із принципом державного суверенітету діє принцип унітаризму, який зазначає, що Україна є унітарною державою та її територія в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Принцип законності реалізується у зобов'язанні органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб діяти лише на підставах і в межах власних повноважень та у спосіб, що передбачається Конституцією та законами України [1]. Принцип гуманізму означає, що вся державно-владна діяльність має бути спрямована на забезпечення прав і свобод людини і громадянина, на досягнення найбільшого соціального впливу задля їх безпосереднього гарантування, забезпечення, охорони та відновлення, адже згідно статті 3 Конституції України – «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

Також ця системність зумовлюється не лише принципами, а й функціями та завданнями. Таким чином, виконання функцій державно-владної діяльності, основами яких є законодавче врегулювання суспільних відносин, забезпечення виконання прийнятих законів та розв'язання правових спорів, забезпечується узгодженою діяльністю органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

Список використаних джерел

1. Конституція України. С.: Тов «Ввп Нотіс», 2023. 56 с.
2. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України : нав. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2008. 632 с.

3. Кравчук В.М. Теоретичні аспекти визначення сутності державної влади. Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи. Збірник тез доповідей на науковій конференції (м. Тернопіль, 20 квітня 2012). Т.: Вектор, 2012. С.47-51.

4. Державне управління: підручник / А. Мельник, О. Оболенський, А. Васіна ; за ред. А. Ф. Мельник. К.: Знання, 2009. 582 с.

5. Конституційне право України: підруч. для студ. ВНЗ/За ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. Х.: Право, 2008. 416 с.

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 09.12.2023 № 3511-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/conv#Text/>

7. Про Кабінет Міністрів України Закон України від 22.02.2024 № 3587-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18/conv#Text>

8. Кравчук В.М. Проблема меж державної влади в умовах формування громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 1. С.7-9.

Дмитріє І.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного

університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри

теорії права та конституціоналізму ЗУНУ

Кравчук В. М.

ПРИСЯГА ЯК ПРАВОВИЙ РИТУАЛ

Постановка проблеми. У правовій системі присяга виконує важливу функцію гарантування дотримання законів та виконання юридичних зобов'язань. Вона має психологічний вплив на того, хто її дає, підвищуючи його відповідальність та мотивацію до належного виконання своїх обов'язків. Однак присяга є не лише юридичним актом, але вона також має важливе символічне значення. Вона виступає як ритуал, що об'єднує людей та підкреслює важливість права та закону в суспільстві.

Стан наукового дослідження теми. Проблема присяги як правового ритуалу досліджувалася багатьма вченими в різних аспектах. Існують роботи, присвячені історії присяги, її юридичним функціям, психологічному впливу на людину, а також її символічному значенню. Проте залишаються ще недослідженими різні аспекти цієї проблеми. Зокрема, не до кінця вивчено роль присяги в сучасних демократичних суспільствах.

Мета цієї наукової публікації полягає у дослідженні присяги як правового ритуалу з огляду на її історію, юридичні функції, психологічний вплив на людину та символічне значення.

Виклад основного матеріалу. Людина завжди існує і перебуває в системі певної культури, підпорядковується певним схемам діяльності, прийнятим у цій культурі. Соціалізація індивіда та його входження у світ своєї культури, це процес, який передбачає наявність у нього установки на прийняття певної схеми поведінки.

Обряд в загальному виступає як соціальне дійство, це одна з ланок у нерозривному ланцюзі діянь, що вироблені з утилітарною метою. Тобто з метою його подальшого практичного застосування. Метою обряду в певному розумінні є майбутнє, тому що його ціль - закріплення існуючих соціальних зв'язків, тобто гарантоване відтворення їх у майбутньому.

Якщо ж говорити про ритуал, як такий, то він має як зовнішній вираз, так і свій внутрішній зміст. Зовнішній – це те, що спостерігач, бачить зі сторони, так званий театральний ефект, який він справляє на інших. А от внутрішній – це те, що відчуває сам учасник ритуалу, емоції і переживання, які в нього виникають під час дійства [5, с.136]. Ритуал вкорінює в свідомості людей неформальні норми, а також слугує основою для формування уявлень про вищі цінності, авторитети та, зрештою, про сакральне, як у релігійній, так і в світській сферах. Будь-яка система правових норм ґрунтується на цінностях, інтерпретаціях та розумінні, які формуються та підтримуються певними регулятивними практиками. Ритуалізація, як одна з таких практик, відіграє важливу роль у цьому процесі.

Ритуальні дії допомагають індивіду відчути себе частиною «нормативної спільноти», засвоїти суспільні цінності та правила поведінки. Вони слугують вираженням та утвердженням тих цінностей, які вважаються важливими для суспільства. Оскільки дотримання цих ритуалів зазвичай регулюється соціальними нормами та контролем, можна зробити висновок, що вони відіграють важливу роль у соціалізації індивіда, прищеплюючи йому базові цінності та норми поведінки, що лежать в основі правової системи.

Якщо ж говорити про правовий ритуал – це може видатись не зрозумілим поєднанням. Ритуал, як якесь внутрішнє переконання, яке не має жодного підґрунтя, та право, яке є чітко сформульоване, конкретизоване та санкціоноване. Однак правові ритуали займають важливе місце в сфері юриспруденції, оскільки сухе знання законів, без емоційного та психологічного фактору для правника не мало б жодного значення.

Правовий ритуал – це чітко регламентований державними актами, формалізований та стандартизований процес, наприклад, розгляд справи в суді. В рамках правового ритуалу держава визначає ролі та функції учасників, наділяючи їх відповідними правами та обов'язками [1; 2].

Одним з різновидів правового ритуалу є присяга. Вона має давню історію й використовувалася в різних цивілізаціях світу. Вона згадується в давніх законах та релігійних текстах. З часом форми та процедури присягання змінювалися, але її сутність залишалася незмінною. Це урочиста обіцянка, що має важливе юридичне та символічне значення. Під час присяги людина зазвичай кладе руку на Святе Письмо або інший релігійний символ, що підкреслює духовну відповідальність за свої слова. Вона усвідомлює можливість покарання за неправдиві свідчення, що робить присягу ще більш вагомим інструментом для встановлення істини. Беручи до уваги все вищезазначене, то правовий ритуал, як різновид ритуалу, також виражає свідомість людини, те в що вона вірить.

У сучасній правовій системі присяга використовується в різних процесах, наприклад, при вступі на посаду суддів, прокурорів, поліцейських та інших державних службовців. Особа, яка хоче бути, до прикладу, суддею, повинна мати загострене почуття справедливості та бажання її відновити. Сама

присяга звучить так: «Я, ПІП, вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя» [7]. Тобто своїми словами він підтверджує внутрішнє бачення того, що закон стоїть над власними поглядами на ситуацію, що суддя має бути певним еталоном і прикладом для наслідування. Це все стосується і будь-якої іншої правничої професії, оскільки в суспільстві закріпилось бачення, що юристи – це про справедливість, і оскільки вони вирішують долі інших, вони мають бути зразковими як у своїй професійній діяльності, так і в буденному житті.

Присяга має важливий юридичний ефект. Варто зазначити, що за порушення державним службовцем присяги засади відповідальності закріплені саме у законодавчих актах, покликаних слугувати базою службового законодавства й у численних підзаконних нормативно-правових актах. Тобто, на відміну від будь-якого іншого виду ритуалу, порушення присяги тягне за собою не тільки суспільний осуд чи моральний удар по людині, а й юридичні наслідки [3]. Опираючись на важливість наслідків порушення особою присяги, що передбачає припинення публічно-службових відносин та втрату особою відповідного правового статусу. Цілком логічним є їхнє законодавче закріплення. Так, наприклад, у ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу» закріплено, що за порушення присяги, що є дисциплінарним проступком, особу можуть звільнити з посади державної служби, як наслідок накладення дисциплінарного стягнення, що прописано у ст. 66 цього ж Закону. Також людину можуть позбавити права на зайняття даним видом діяльності чи тимчасово його обмежити. Це робиться з метою ще ефективнішого виконання працівником свого службового обов'язку.

Висновки. Ритуал, будучи стійкою моделлю поведінки в правовій сфері, охоплює широкий спектр суспільних відносин. Він чітко окреслює соціальні ролі, наділяючи учасників відповідними правами та обов'язками. Ритуал сприяє формалізації та підтримці соціальних норм, стаючи, водночас, найважливішим, а часом й єдиним, інструментом для формування уявлень про вищі цінності, авторитети та сакральне в релігійній та світській сферах.

Ритуалізація соціальних норм неминуче впливає на питання моралі, легітимності та справедливості, які виходять за рамки самих норм. Будь-яка регулятивна практика, в даному випадку ритуалізація, формує та підтримує цінності, інтерпретації та розуміння, які лежать в основі кожної системи правових норм.

Список використаних джерел

1. Караман М. В. Ідентифікація права: ритуали в правовій сфері. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 13-16. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2019/5.pdf
2. Караман М. В. Ритуали в правовій сфері: загальнотеоретичне та порівняльно-правове дослідження. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. 208 с.

URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/95340529-5982-441f-a2af-317adae7d5da/content>

3. Кравчук О.Л. Інститут присяги в різних галузях права: порівняльний аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2020. №2. С.66-71.

4. Кремова Д. С. Присяга у службовому праві як різновид присяги у праві: поняття та ознаки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 120-124. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc48/29.pdf>

5. Пасько З. Ритуал як культурно-історична практика. *Філософія*. 2012. №3 (117). травень-червень. С. 135-138. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/62469/31-Pasko.pdf?sequence=1>

6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015, зі змінами внесеними від 27.04.2024 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

7. Про судоустрій і статус суддів: Закону України від 02.06.2016 р. №1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1587>

8. Урочиста церемонія складання присяги суддів. Вища рада правосуддя: веб-сайт. URL: <https://hcj.gov.ua/video/urochysta-ceremoniya-skladannya-prysyagy-suddiv>

Душний Ю.

*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к. ю. н., доц., доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ*

Кравчук В. М.

ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Кожна людина, як певна складова соціуму, несе соціальну відповідальність. Соціальна відповідальність полягає в обов'язку особи реалізовувати свою життєдіяльність відповідно до вимог соціуму. Юридична відповідальність є різновидом соціальної відповідальності, проте вона є чітко регламентована нормами права. Кожен громадянин, який порушив приписи законодавства, невідворотно несе юридичну відповідальність, тим самим кожен громадянин має бути проінформований про правові заборони, про юридичну відповідальність, про її різновиди, значення, мету, суть тощо.

Стан дослідження. Розкриття деяких аспектів даної теми міститься в роботах таких вчених: Абрамова О. М., Бабін О. В., Бігун О. М., Герасименко О. В., Голованов О. М., Данилюк О. Л., Кравчук М. В., Железняк О. В., Зайцева О. М. та інших.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є висвітлення основних функцій юридичної відповідальності, як правового інституту забезпечення правопорядку та законності в державі.

Предмет дослідження. Предметом даного дослідження є функції юридичної відповідальності як основні напрямки її впливу на конкретних суб'єктів, суспільство і державу.

Виклад матеріалу. Інститут відповідальності бере свої початки ще з періоду архаїчного суспільства, в якому відповідальність здійснювалася за принципом «око за око, зуб за зуб». З часом ці принципи відступили на задній план і з розвитком правової свідомості людства їх замінила система інших стягнень, покарань чи юридичних заходів.

З точки зору теорії держави та права М. В. Кравчук стверджує: «юридична відповідальність – це юридичний обов'язок (міра покарання) правопорушника зазнати примусового, від імені держави (суспільства), на підставі закону або іншого нормативного акта, позбавлення його певних соціальних благ чи цінностей (матеріальних, духовних чи особистих), які йому належали до факту правопорушення з метою попередження правопорушень у перспективі й відновлення (чи відшкодування) втрачених суб'єктивних прав на матеріальні та духовні цінності» [1, с. 297].

Тобто, судячи з цього визначення можна дійти висновку, що юридичну відповідальність слід розглядати як захід державного впливу на правопорушника щодо його перевиховання.

Відповідальність настає з конкретних підстав, основною підставою настання юридичної відповідальності є реалізація суб'єктом права протиправної дії або бездіяльності, тобто реалізації правопорушення. Слушно зазначила А. О. Скуратівська: «юридична відповідальність настає в результаті порушення приписів правових норм і виявляється у формі до правопорушника застосування примусових заходів» [2, с. 50].

У суспільстві побутує думка, що юридична відповідальність є прямим заходом покарання, котре спрямоване на принесення болю та страждання особі, яка вчинила правопорушення. На цей банальний стереотип М. В. Кравчук дає лаконічну, проте точну відповідь. Він акцентує увагу на тому, що юридичну відповідальність не слід ототожнювати з покаранням, примусом та відплатою. Оскільки, по-перше, юридична відповідальність крім кари одночасно передбачає заходи перевиховування правопорушника, по-друге, юридичну відповідальність слід розглядати лише як вид обов'язку, по-третє, юридична відповідальність не є прямим примусом, а обов'язком зазнати виправних заходів [1].

Як і інші правові інститути юридична відповідальність виконує свої функції. Функції – це основний напрямок діяльності чи впливу. До основних функцій юридичної відповідальності належать: функція превентивного державного примусу, репресивно-каральна функція, регулятивна, виховна. Такі функції виокремлює і Максимюк О. Д.: «юридична відповідальність виконує превентивну, каральну, відновлювальну, регулятивну, виховну функцію» [3, с. 16].

Функція превентивна. До терміну «превентивний» можна підібрати синонім попередження. Тобто юридична відповідальність своїм юридичним

впливом попереджає про можливість настання правопорушення а також про настання наслідків за реалізацію цих правопорушень.

Репресивно-каральна функція спрямована на забезпечення ефективності юридичної відповідальності. Всім відомо, що за основну мету юридична відповідальність має перевиховування правопорушника, проте перевиховування досягається через покарання (позбавлення волі, обмеження волі, громадські роботи, виправні роботи тощо).

Регулятивна функція є похідним елементом, оскільки в момент того як юридична відповідальність виконує всі інші свої основні функції, в своїй сукупності вона і здійснює регулювання сфери суспільних відносин, а саме сфери притягнення до покарання.

Компенсаційна функція може мати місце, якщо говоримо про цивільно-правову відповідальність. Вона полягатиме у поновленні втрачених або порушених прав, відшкодування завданих збитків [4, с.58-59].

Виховна функція є провідною і основоположною, оскільки завдання шкоди, болю, страждання зовсім не є ціллю юридичної відповідальності. Всі правопорушення є результатом суб'єктивної сторони правопорушника, а як нам відомо, цей елемент складу правопорушення охоплює психологічне ставлення особи до самого правопорушення. Найефективнішим методом зміни цих обставин є перевиховування, тобто заложення правильного ставлення особи до закону, підвищення рівня її правосвідомості та правової культури.

Висновки. Отже, юридична відповідальність виконує такі основоположні функції, як: репресивну, превентивну, виховну, регулятивну, компенсаційну. Всі ці функції відіграють особливу роль в забезпеченні правопорядку та законності в державі. Проте важливо зазначити, що провідною серед всіх інших функцій є виховна, оскільки перевиховування людини є основною метою будь-якої відповідальності.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с.
2. Скуратівська А. О. Характеристика юридичної відповідальності : *Актуальні питання державотворення у аспекті євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез круглого столу (м. Київ, 1 листопада 2016 р.) / за. ред.: Н. В. Кулак, А. П. Головащук. Київ : КНУТД, 2016. С. 50-51.
3. Максимюк О. Д. Зміст функцій юридичної відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. №6. С. 15–17.
4. Основи правознавства : підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти/ І. Д. Васильків, В. М. Кравчук. Тернопіль: Астон, 2022. 240 с.

Козак Ю.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ
Кравчук В. М.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ

Постановка проблеми. Справедливість — це основоположний принцип права, фундаментальна цінність і ключовий змістовний елемент права. Дослідження будь-яких аспектів і ракурсів справедливості як явища і поняття завжди є неабияк актуальними, а особливо в умовах сьогодення, коли надзвичайний стан змінює наші уявлення, переконання і усталені погляди та, в загальному, гостро підносить питання відповідності та важливості захисту прав людини та громадянина.

У контексті сучасних викликів та перетворень суспільства, питання справедливості стає особливо актуальним, оскільки надзвичайні події та зміни породжують нові виклики для захисту прав людини та громадянина. Справедливість у всіх сферах суспільного життя, від судової системи до соціальних програм, стає першочерговим завданням для забезпечення стабільності та гармонії у суспільстві.

Однак, складність сучасних викликів та неоднаковий рівень доступу до справедливості підкреслює необхідність постійного аналізу та вдосконалення правових механізмів захисту прав людини та громадянина. Дослідження сутності та важливості справедливості у сучасному суспільстві є актуальним завданням, що спрямоване на забезпечення гарантій прав і свобод кожного і кожної, а також на підтримку демократичних цінностей та правових стандартів.

Стан дослідження. Наукові підходи до висвітлення теми справедливості знаходимо у філософських трактатах, починаючи з Платона та Аристотеля, працях О. Бандури, В. Васильчук, В. Горбатенка, О. Дзьобань, А. Дубового, Ю. Калиновського, А. Крижановського, Є. Мануйлова, Т. Подковенко, Н. Шелевер, М. Яковенко та ін.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності поняття справедливості як правової категорії; аналізі стану втілення справедливості.

Виклад основного матеріалу. Справедливість — одне із питань, які не втрачають свою актуальність. Взаємообумовленість та спільність права і справедливості проглядається навіть через спільне походження давньоримських слів: *jus* — право, *justitia* — справедливість.

Справедливість стала основою всього права. Цицерон казав: «Право — це мистецтво добра і справедливості». Справедливість, зазначає Н. Шелевер, стоїть на п'єдесталі принципів права [1, с.113]. Право за своїм покликанням

створене, щоб регулювати суспільні відносини на усіх рівнях, від побутових (цивільне), особистих (сімейне), злочинних (кримінальне).

Справедливість як правова категорія, вказує В. Васильчук, є «фундаментальним правовим поняттям, зміст якого становить ідея визнання суб'єктивного права особи, що належить їй на підставі природного права, закону (позитивного права) або договору, для всіх учасників правових відносин. Формою реалізації цієї ідеї є принцип справедливості, який виражається у юридичній формулі «кожному своє право»» [2].

Проте справедливість стає особистим важелем, кожен має власну міру і розуміння справедливості. В Україні законом найвищої юридичної сили є Конституція України, яка прямо закріплює непорушні людські права. Ключове закріплено у другому розділі чинної Конституції України: «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Законодавець на найвищому рівні зобов'язаний закріпити справедливість між громадянами своєї держави, як це зроблено в статті 21 «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності і правах. Права і свободи людини є невідчужними та непорушними».

Унікальним є закріплення свобод, а й, власне, справедливості на найвищому законодавчому рівні, а не поточних нормативно-правових актах, саме це дає розуміння важливості аспекту справедливості і соціальної рівності у державі. Для відновлення і встановлення справедливості покликана судова система, представники якої повинні чинити правосуддя неупереджено, встановлюючи чи відновлюючи справедливість.

Справедливість в судовій системі України вимагає не тільки законодавчого закріплення, а й практичного застосування. Суди повинні не лише інтерпретувати закони, а й забезпечувати, щоб рішення були справедливими та об'єктивними. Це означає, що судді мають бути незалежними від політичного тиску та інших зовнішніх впливів, щоб кожен громадянин міг розраховувати на справедливий розгляд своєї справи [3, с. 8].

Для забезпечення справедливості в судовій системі України необхідно, щоб судді дотримувалися принципу незалежності та віддавали перевагу об'єктивному аналізу фактів у справах. Наприклад, випадки, коли судді незалежно вирішують спірні питання без втручання з боку політичних суб'єктів або інших впливових осіб, є важливими для підтримки довіри громадян до судової системи.

Важливим аспектом є також доступність правосуддя. Кожна особа має мати можливість звернутися до суду без перешкод, що включає: економічні бар'єри, складність процедур чи відстань до судових установ. Таким чином, справедливість стає не лише принципом, а й реальною можливістю для кожного. Для забезпечення доступності правосуддя необхідно спростити процедури звернення до суду, зменшити витрати на судовий процес та забезпечити належний доступ до судових установ для всіх верств населення. Наприклад, запровадження онлайн-систем для подання судових заяв, розширення мережі судових установ у віддалених районах та зниження судового збору для громадян може значно полегшити доступ до правосуддя і підвищити довіру до судової системи.

Крім того, справедливість вимагає прозорості та зрозумілості судових рішень. Громадяни повинні мати змогу зрозуміти, на якій підставі було прийнято рішення, і як це рішення впливає на їх права та обов'язки. Це

забезпечує довіру до судової системи та її рішень [4, с. 20]. Прозорість та зрозумілість судових рішень можуть бути забезпечені шляхом публікації мотивів їх ухвалення доступною, простою мовою, їх пояснення за необхідності. Наприклад, в Україні впроваджено практику публікації судових рішень в Інтернеті (в Єдиному реєстрі судових рішень), що дозволяє громадянам отримати доступ до тексту рішення та його обґрунтування. Крім того, проведення судових засідань у відкритому форматі, де громадяни можуть бути присутніми, також сприяє прозорості судового процесу та розумінню прийнятих рішень.

Нарешті, справедливість вимагає постійного оновлення та адаптації законодавства до сучасних реалій та потреб суспільства. Закони, які застаріли або не відображають сучасних цінностей, не можуть забезпечити справедливість. Тому, законодавча влада повинна бути готовою до змін та реформ, щоб право завжди служило справедливості та захисту прав людини [5, с. 14].

Висновок. У світлі викладених аспектів можна зробити висновок, що справедливість виступає не лише як філософський принцип, але й як основа правової системи кожної держави, включаючи Україну. При цьому, ключовою роллю у забезпеченні справедливості виступає судова влада, яка повинна бути незалежною, доступною та прозорою. Тільки за таких умов можна забезпечити довіру громадян до судових рішень та судів в цілому. Наголос на необхідності постійного оновлення законодавства відображає важливість адаптації правових норм до сучасних викликів та потреб суспільства. Такий підхід є запорукою того, що право завжди буде служити справедливості та захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Шелевер Н. В. Справедливість як основоположний принцип права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 89. С. 113–118. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i89.3199> (дата звернення: 08.04.2024).
2. Васильчук В.О. Справедливість як категорія права: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 23 с.
3. Крижановський А., Гордієнко А. Справедливість у праві. *Юридичний вісник*. 2021. № 4. С. 7–15. URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.2208> (дата звернення: 08.04.2024).
4. Онищенко В. Справедливість у міжнародних економічних відносинах. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 4 (105). С. 17–33.
5. Яковенко М. М. Генеза вчень про справедливість як соціальне явище. *Право.ua*. 2019. С. 11–17. URL: <https://doi.org/10.32782/law.2019.3.2> (дата звернення: 08.04.2024).

Мартинишин В.

*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ
Кравчук В. М.*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОБ'ЄКТ ЧИ СУБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН

Постановка проблеми. Визначення статусу штучного інтелекту (надалі - ШІ) у правовідносинах стає ключовою проблемою у сучасному світі. Питання полягає в тому, чи має ШІ власні права та обов'язки, чи він лише інструмент у руках людей. Це ставить під сумнів не лише правові, але й моральні аспекти використання та розвитку ШІ. Як забезпечити відповідальність за його дії та захист прав людини у контексті швидкого технологічного прогресу?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стрімкий розвиток технологій ШІ у сучасному світі ставить питання про його правосуб'єктність, чи є він об'єктом чи суб'єктом правовідносин. Цим питанням переймаються як зарубіжні вчені Крістофер Хернес, Нік Бостром, так і наші вітчизняні науковці Зозуляк О.І. (2022) [1], Парамонова О.Ю. (2023) [2], Варава О.І. (2023) [2], Стефанишин Н.М. (2023) та Схаб-Бучинська Т.Я. (2023) [3], Щербина Б.С. (2021) [4] та ін.

Мета публікації є аналіз актуальної проблеми визначення статусу штучного інтелекту у правових відносинах та спонукання до дискусії щодо регулювання використання його потенційних прав та обов'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання визначення штучного інтелекту об'єктом чи суб'єктом цивільних правовідносин є, водночас, актуальним та дискусійним. Адже, з огляду на те, як ми визначаємо ШІ у реальних правовідносинах, залежить і те, чи буде ШІ їх учасником та наділятиметься певними правами чи буде ШІ об'єктом правовідносини щодо якого укладатимуться відповідні договори тощо [3].

Ефективність, інноваційний характер здійснення діяльності з використанням штучного інтелекту (роботів) вказують на суттєві переваги у їх використанні та обумовлюють потребу проведення досліджень з метою розробки правничих підходів, на основі яких вдасться запровадити якісне правове регулювання у цій сфері. Справді, дослідження правових аспектів штучного інтелекту в площині його закріплення в рамках національного законодавства для науковців проблема не нова, це питання ось уже кілька років доволі активно розкривається вченими-представниками різних галузей права. Але якщо раніше питання ставилися щодо потреби юридичного закріплення такого явища як штучний інтелект загалом, то на сьогодні з цього приводу формуються певні концепції, які розкривають відповідне бачення

щодо вектора розвитку законодавства у цій сфері, є напрацьовані конкретні підходи [1].

Варто наголосити також, що вчені погоджуються з тим, що питання штучного інтелекту потребують регламентації саме в межах цивільного законодавства. Як відзначають дослідники, основним критерієм, який би дозволив здійснити видову ідентифікацію предмета і віднести його до штучного інтелекту є володіння когнітивними функціями інтелекту людини – логічне мислення, навчання та самовдосконалення. Власне, якраз сукупність функціональних властивостей інтелекту дозволяють науковцям розмежовувати його на два види: слабкий (виконує когнітивні завдання через заздалегідь написаний алгоритм дій, без відхилення від нього) та сильний (здатний до самостійного навчання та мислення через постійне самопрограмування на основі оновленої бази отриманого матеріалу) [1].

Правовий статус ШІ не може бути отриманий з моделі фізичної особи. Оскільки тоді робот буде мати права людини – право на гідність, недоторканність, винагороду, громадянство і т.д. Це суперечить Хартії основних прав ЄС і Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а тим паче і з моделі юридичної особи, оскільки вона передбачає наявність людей, які представляють її та керують нею [2].

Останнім часом концепції щодо окреслення сутності штучного інтелекту в рамках приватного права включають у себе: а) теорію суб'єкта правовідносин; б) теорію об'єкта правовідносин; в) компромісну теорію, яка по суті є поєднанням суб'єктно-об'єктної теорії.

Теорія суб'єкта щодо штучного інтелекту пов'язується із використанням щодо нього терміна «електронна особа». Науковці, які висловлюють саме таке бачення щодо штучного інтелекту, наголошують на наявності окремих суб'єктивних прав та обов'язків у такої особи та цивільної правосуб'єктності загалом. Так у доктрині цивільного права йдеться про те, що для електронної особи характерною є цивільна правосуб'єктність, а, отже, є усі підстави вважати, штучний інтелект суб'єктом цивільного права. Як аргумент на користь цієї позиції наводяться тези, пов'язані із цивільною правосуб'єктністю юридичних осіб, які не мають природної волі. Опираючись на ст. 2 ЦК України, у цивілістиці пропонується розуміння сутності роботів зі штучним інтелектом, як ««квазіюридичної особи», чи, «еквіваленту юридичної особи». Юридична особа» сама по собі є фікцією, що дозволяє визначати її ознаки, вимоги до правового статусу, застосовувати у необхідних фактах «подвійну» фікцію тощо.

Пропонується також до переліку видів правосуб'єктності юридичної особи включити також «кіберздатність – здатність бути активним учасником відносин у ІТ-сфері» [1]. При цьому «кіберздатність» можна реалізувати не лише через правочини, а й через юридичні вчинки в рамках спеціальної правосуб'єктності роботів з ШІ.

Крістофер Хернес підкреслив, що «якщо штучний інтелект повинен нести юридичну відповідальність за свої дії, то він повинен мати фізичну, юридичну та цифрову ідентичність, що означає, що він подібний до людини. З цього випливає, що якщо штучний інтелект має юридичні обов'язки, як і фізична особа, то він повинен мати аналогічні юридичні права. Якщо ж ми беремо за основу для штучного інтелекту правоздатність фізичної особи, то варто

зазначити, що є характерними рисами правоздатності людей, зокрема це невідчужуваність правоздатності, рівність правоздатні серед усіх фізичних осіб, неможливість її обмеження, окрім випадків та в порядку, які передбачені законом» [4].

Сприйняття юридичною спільнотою і суспільством концепції штучного інтелекту як суб'єкта права може нести неконтрольовані непередбачувані за своїми наслідками результати, вказуючи на потребу адекватного регулювання відносин у цій сфері, наголошуючи також на тому, що пошук юристів-теоретиків і практиків, дискусії на цю тему мають відбуватися постійно, з урахуванням швидкості технічного та інформаційного прогресу [1].

Визначення штучного інтелекту суб'єктом цивільних правовідносин є доволі спірним в сучасній цивілістиці. Оскільки, з теорії права відомо, що суб'єкт правовідносин наділений суб'єктивними правами, здатен виконувати юридичні обов'язки та нести юридичну відповідальність у випадках передбачених законом. Такими суб'єктами виступають фізичні особи, юридичні особи та держава (через створені органи державної влади, що є суб'єктом публічного права) [3].

Якщо характеризувати теорію об'єкта, то очевидно, що на її користь виступає основна аргументація. Як слушно вказують вчені, аргументами на користь того, що штучний інтелект за своєю природою тяжіє до об'єктів правовідносин чи інструментів їх здійснення є такі: 1) це результат діяльності людини, щодо якого у особи виникають певні права і обов'язки; 2) з огляду на положення Резолюції Європарламенту №2015/2103, суб'єктом притягнення до відповідальності за шкоду, заподіяну штучним інтелектом, пропонується встановити не електронну особу ; 3) це річ, якою власник має право володіти, користуватися та розпоряджатися, як і будь-яке інше майно.

Оскільки штучний інтелект виступає результатом інтелектуальної технологічної діяльності людини, адже є сконструйованим людиною пристроєм або комп'ютерною програмою, є усі підстави розглядати його правову природу з позицій права інтелектуальної власності. Саме розкриття специфічних рис штучного інтелекту в рамках інституту права інтелектуальної власності сприятиме його відмежуванню від суміжних категорій та правому захисту через інструментарій якраз права інтелектуальної власності. Є усі підстави розглядати дане питання і у рамках цивільно-правового інституту, що врегульовує відносини з використанням джерела підвищеної небезпеки. Справді, саме в межах цього інституту йдеться про посилену відповідальність власника джерела підвищеної небезпеки, принцип відповідальності без вини у цій сфері тощо. Звідси можна дійти висновку, що ШІ все ж таки є об'єктом правовідносин [1].

Визначення правосуб'єктності досі залишається відкритим через те, що прирівняти ШІ до живих істот не є можливим, адже біологічно штучний інтелект і роботи не живі та позбавлені емоцій та чутливості на сьогодишньому етапі розвитку. І щоб захистити людину від шкідливих наслідків, які можуть бути завдані штучним інтелектом, більшість науковців пропонує розглядати штучний інтелект як об'єкт цивільних прав. Більше того, вони обґрунтовують, що є всі підстави сприймати штучний інтелект як продукт (товар). Застосування технологій штучного інтелекту сьогодні, зокрема у таких сферах, як медицина або державне управління, показує, що це не просто об'єкт, а

«об'єкт цивільних прав правового режиму джерела підвищеної небезпеки» [4]. Це роблять для кращого захисту прав користувачів технологій штучного інтелекту. Однак, Щербина Б.С. та Ткаченко В.В. не погоджуються з таким урегулюванням у зв'язку з тим, що прогнозовано, з часом, ШІ зможе усвідомлювати та керувати своїми діями, а тому перестане бути комп'ютерною програмою або програмою, пов'язаною з певним механізмом. І з цього дослідники роблять висновок, що штучний інтелект стане право-, діє-, деліктоздатним суб'єктом, котрий прийматиме рішення щодо себе, свого існування та в умовах невизначеності накопичуватиме знання з власного досвіду та досвіду інших осіб, собі подібних та самих людей. «Якщо прийняти це зауваження, то штучний інтелект ніяк не може бути об'єктом, щодо якого укладаються угоди між людьми» [4]. У цьому полягає компромісна теорія сутності штучного інтелекту.

Висновки. Зібравши та проаналізувавши всю інформацію можна дійти висновку, що наразі питання про правосуб'єктність штучного інтелекту перебуває в процесі вирішення, гостро також стоїть і питання розробки законодавства, яке б регулювало правовий статус ШІ у правовідносинах, його права та обов'язки. Вирішення цих питань вимагає комплексного підходу, який враховуватиме як правові, так і моральні аспекти використання штучного інтелекту. Зокрема, необхідно розробити ефективні механізми регулювання, які забезпечать відповідальність за дії ШІ та захист прав людини у новітньому цифровому середовищі.

Список використаних джерел

1. Зозуляк О.І. Штучний інтелект як об'єкт цивільно-правового регулювання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. В. П. Маслова. лютий 2022. Харків. 2022. С. 95-102.
2. Парамонова О.Ю., Варава І.П. Місце штучного інтелекту в системі права. *Юридичний вісник НАУ Сер. Повітряне і космічне право*. 2023. №3. С. 73-80.
3. Стефанишин Н.М., Схаб-Бучинська Т.Я. Штучний інтелект в системі об'єктів цивільних прав. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №3. С. 126-131.
4. Щербина Б.С., Ткаченко В.В. Штучний інтелект як суб'єкт цивільного права. *Юридичний вісник НАУ Сер. Повітряне і космічне право*. 2021. №1. С. 142-148.

Кульба Д.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор
права Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права та
конституціоналізму ЗУНУ,
почесний професор університету,
Заслужений юрист України*

ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Проведення дослідження та аналізу правової політики в Україні є важливим напрямком суспільного розвитку. Оскільки її вплив на суспільство і подальший розвиток правової системи є визначальним.

М.В. Кравчук і В.Ф. Матола акцентують увагу на твердженні О.М. Руднєвої і О.Н. Ярмиша про те, що «...здійснення ефективної правової політики на сучасному етапі розвитку українського суспільства є однією з визначальних умов його подальшого демократичного реформування, зміцнення в країні інститутів правової держави, конкурентоспроможної ринкової економіки, забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина» [3, с.30].

На думку М.В. Кравчука і М.Ф. Матоли: «Роль правової політики особливо актуальна для країн пострадянського простору. По-перше, правова політика спрямована на впорядкування правової сфери, що відповідно приводить до оптимізації політичних, економічних, соціальних та інших відносин. По-друге, формування правової політики упорядковує потоки юридичної інформації, що міститься в різних правових актах та має здатність до зростання. По-третє, актуалізація правової політики зумовлена і посиленням управлінської функції права, підвищенням ролі та значущості правосвідомості суспільства, розширенням договірних засад правового регулювання, потребою в координації та керованості з боку владних структур та іншими процесами у правовому просторі. По-четверте, посилення значимості правової політики пов'язано з необхідністю вироблення і закріплення тактичних і стратегічних основ розвитку правового життя в Україні» [3, с.29].

А врахувавши, що Україна веде війну з рашистською росією, країною-загарбником, при цьому, пам'ятаючи, що війна – це здійснення політики військовим способом актуальність даної теми значно зростає.

Стан дослідження. Дана тема знайшла свою наукову розробку у працях таких вчених: С. М. Гусарова, О. І. Донченка, А. П. Зайця, М.В. Кравчука, В.Ф. Матоли О.В. Минькович-Слободяника, М. Ю. Наума, М.П. Недюха, О.В. Петришина, К.В.Подобенко, А.Л. Помаза-Пономаренко, О.М. Руднєвої, В.М. Селіванова, Ю.С. Шемшученка, О. В. Шмоткіна, О.Н. Ярмиша.

Об'єктом дослідження є аналіз і висвітлення правової системи, функціонування законодавчого процесу, законодавчої політики, реформ правосуддя, захисту прав людини, правоохоронної системи та боротьби з корупцією й основні аспекти правового життя країни.

Предмет дослідження – сутність та особливості формування і реалізації правової політики в сучасній Україні.

Метою дослідження є поглиблення знань щодо правової політики. А саме визначення поняття та змісту, проаналізувавши особливості її реалізації на даному етапі розвитку держави. Дослідження правової політики в Україні полягає у глибокому аналізі та розумінні конституційно-правових засад, які лежать в основі реалізації державної політики. Це включає визначення

особливостей конституційно-правового регулювання та ідентифікацію принципів, які формують взаємодію між владними структурами та громадянами. Це дослідження спрямоване на розробку пропозицій з удосконалення правового забезпечення реалізації державної політики в контексті формування демократичної, правової та соціальної державності. Воно включає аналіз законотворчої діяльності та виявлення основних політико-правових чинників, що впливають на процес формування та реалізації правової політики. Результатом такого дослідження може бути розробка стратегій для політико-правового розвитку країни, спрямованих на забезпечення ефективної взаємодії між владними органами, захист прав та свобод громадян, а також підвищення рівня демократії та правової культури в українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу:

Правова політика виникла приблизно в дев'ятнадцятому столітті і була заснована на основі права. Вона формувалася завдяки взаємодії різних галузей влади, суспільства та правової науки. Однією з причин її виникнення було бажання владних органів чи інших суб'єктів мати вплив на законодавчий процес. Інша причина виникнення правової політики це виникнення задля регулювання поведінки в суспільстві, вирішення конфліктів та захисту прав та свобод громадян.

На думку науковців : «Категорія «правова політика» в дослідженнях вчених розглядається у трьох інтерпретаціях: як науково обґрунтована і послідовна діяльність державних і муніципальних органів зі створення ефективного механізму правового регулювання; як комплекс ідей, заходів, завдань, програм, настанов, що реалізуються у сфері права і завдяки праву; як частина державної політики» [3, с.30].

За твердженням Я. О. Тицької: «Правова політика – це діяльність суб'єктів політичної системи, направлена на вдосконалення правової системи, підвищення ефективності механізму правового регулювання, побудову правової держави» [4, с. 187]. Це означає, що саме Президент України, Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, політичні партії, громадські організації та органи юрисдикції безпосередньо впливають на правову політику. Оскільки від їхньої діяльності залежить розвиток в цілому і формування правової держави.

За твердженням М. В. Кравчука: «Правова держава – це держава, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону і захист основних прав людини. Правовою є держава в якій панують закони, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях і гарантують реальну можливість кожній людині ефективно здійснювати і захищати права і свободи» [2, с.184].

Громадянське суспільство бере активну участь у формуванні та зміцненні правової системи, і є надзвичайно важливим елементом для створення і підтримки правової держави.

Правова держава, громадянське суспільство та правова політика тісно пов'язані між собою і в жодному разі не можна нехтувати кожним з них. Працюючи над правовою політикою ми отримуємо правову державу. Це все працює в системі і створює основи для розвитку демократії, захисту прав людини та стабільності в державі.

Види правової політики можна класифікувати за кількома критеріями: за сферою здійснення, за змістом, залежно від цілей та залежно від функцій. За сферою здійснення це може бути конституційна, кримінальна, сімейна, фінансова, податкова, митна, банківська політика тощо. За змістом може бути законодавча, виконавча, судова, прокурорська, нотаріальна політика. Залежно від цілей може бути поточною та перспективною. Залежно від функцій це може бути праворегулятивна та правоохоронна політика [4, с. 187]. Класифікація видів правової політики загалом позитивно впливає, оскільки надає системність та структурованість у розумінні та вирішенні правових питань. Це дозволяє краще розуміти специфіку кожної сфери правової діяльності, ефективніше планувати та впроваджувати законодавчі ініціативи, а також забезпечує чіткість та прозорість у діяльності державних органів та інших учасників правового процесу. Але негативним чинником може бути надмірна складність або непродуманість класифікації, що може призвести до заплутаності у вирішенні правових питань або обмежити можливості для інновацій та розвитку правової системи. Також, недостатня гнучкість у класифікації може ускладнити врахування змін у суспільстві та потреб громадян.

У постанові Верховної Ради України йдеться, що було доручено Кабінету Міністрів України прискорити розгляд «Про проект Закону України про Концепцію державної правової політики захисту прав людини» задля швидшого впровадження правової політики. Саме з 1999 року в Україні діє правова політика і по-сьогоднішній день [1]. За твердженням М.В. Кравчука і В.Ф. Матоли: «Обрана тема є одним із ключових напрямків наукового опрацювання національного правового життя. Її подальше системне і повномасштабне дослідження буде запорукою ефективного розвитку правової системи України» [3, с.34].

Висновки. Отже, у підсумку можна стверджувати, що правова політика вже давно існує, але на території України її відносно нещодавно затвердили в нормативно-правовому акті, як тільки ми отримали незалежність. Оскільки за часи Радянського Союзу не всі закони були правовими, тому на першому місці завжди стояла держава, а громадяни мали все робити для держави, в той час як сама держава не піклувалася про захист прав і свобод громадян. Тоді про правову політику й мови не могло бути через такий стан законів. На щастя зараз наша молода держава має найкращу Конституцію та органи влади які забезпечують їх дотримання, а закони є правовими і захищають права і свободи громадян держави. І на далі ми маємо прагнути, щоб закони дійсно залишалися правовими.

Список використаних джерел

1. Про правову політику України у сфері захисту прав людини: Постанова Верховної Ради від 21 травня 1999 р. № 699-XIV. URL: Про правову політику України, від 21.05.1999 № 699-XIV (rada.gov.ua) (дата звернення: 13.05.2024).
2. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є ви., змін. і доп. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с.
3. Кравчук М.В., Матола В. Ф. Правова політика в сучасній Україні: сутність, особливості формування та реалізації. Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ THEU / Редкол. та ін. Випуск 1. Тернопіль. 2018.

С.29 -36.

4. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. Одеса, 2021. 193 с.

Карпуть А.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доц., доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ,
Кравчук М. В.*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сучасна Україна є незалежною, демократичною державою, де одним з ключових факторів є формування свідомого громадянського суспільства. Це складний і довгий процес, який потребує чіткого визначення пріоритетних напрямків та ретельного дослідження. На думку М. Кравчука: «Саме розвинене громадянське суспільство надає можливість створити правову державу» [1, с. 66]. Отже, актуальність дослідження зумовлена багатьма факторами, формування зрілого громадянського суспільства та модернізація країни може допомогти Україні стати кращою у багатьох аспектах та розвиватись на міжнародній арені. Вплив громадян, створення об'єднань щоразу більше впливають на прийняття рішень на державному і місцевому рівнях. З моменту російської агресії проти України виникли нові виклики, з якими стикається Україна. За словами М.В. Кравчука: «Формування громадянського суспільства як сукупності вільних людей та їхніх самодіяльних організацій, політичних партій, рухів, асоціацій, покликаних виражати і захищати індивідуальні та групові інтереси громадян, встановлювати й регулювати відповідні відносини з державою. Як основа демократичної політичної системи громадянське суспільство вносить в неї демократичні риси та якості, могутній дух вивільнення особи від державного диктату» [1, с.155]. Побудова громадянського суспільства в Україні є однією з ключових умов розвитку демократії та забезпечення принципу верховенства права. На даний момент Україна стикається з політичними та соціальними викликами, включаючи збройний конфлікт, корупцію, необхідність реформування системи правосуддя, «лише громадянське суспільство, що ґрунтується на ініціативі, соціальна активність громадян, їх прагнення до самоорганізації, утворення самодіяльних структур, які перебувають поза системою державної влади і слугують захисту та задоволенню їх власних інтересів, здатне протистояти руйнівним процесам, стабілізувати і консолідувати суспільство і державу» - В.М. Кравчук [2, с.4]. Вивчення напрямків та механізмів побудови громадянського суспільства є важливим для

ефективного здійснення правосуддя, спрямованого на зміцнення громадянських інституцій та активного залучення громадян до участі у суспільному житті.

Мета. Мета дослідження полягає в аналізі основних напрямків побудови громадянського суспільства, визначення перспектив реалізації цих методів. Для досягнення мети ми ставимо наступні завдання: проаналізувати сучасний рівень розвитку українського громадянського суспільства; дослідити методи та шляхи досягнення об'єднаного суспільства і гаранту їм всіх прав; використати сучасні методи дослідження та аналізу інформації. Об'єкт дослідження. Правова система України, українське право, громадянське суспільство в Україні.

Предмет дослідження. Є загальні риси та основні напрямки побудови громадянського суспільства в Україні, практичні та теоретичні аспекти його розвитку, перспективи зміни системи. Стан дослідження проблеми. Є багато наукових досліджень, які присвятили питанню формування громадянського суспільства в Україні, ця тема залишається актуальною й дотепер і потребує постійного вивчення та переосмислення в зв'язку з новими викликами сучасності і щоб запобігти новим. Країна потребує реформування процесів та засобів для розвитку, захисту прав та свобод громадян. Проблемний аспект та аналіз цієї теми розглядали такі українські вчені: О.С. Гатальська, В.М. Кравчук. М.В. Кравчук, О.І. Петренко, В.М. Малиновський, М.В. Чурилова та інші.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день Україна переживає період стрімкого розвитку громадянського суспільства, зростає кількість волонтерських рухів, громадських організацій та ініціативних груп. Громадянське суспільство - це суспільство, об'єднане в організації, яке функціонує незалежно від держави, але взаємодіє з нею задля забезпечення прав та свобод у колективних інтересах. На думку вчених: «Це суспільство вільних рівноправних людей, які проживають на визначеній території, об'єднаних системою відносин, що служать основою реалізації їхніх загальних та особистих інтересів, забезпечених державою» [1, с.66]. Активний процес становлення громадянського суспільства розпочався після проголошення незалежності в 1991 році. За твердженням В.М. Кравчук: «Після першої хвилі демократичних перетворень в Україні 1990-х років концепт громадянське суспільство набув широкого схвалення і визнання» [2, с 4]. Важливими характеристиками громадянського суспільства є розвинені механізми впливу на державну політику, розвинена правова культура, високий рівень громадської активності та правосвідомість.

За час незалежності було досягнуто прогресу, водночас збільшилась необхідність для зміни застарілих тенденцій, оновлення цінностей та збереження традицій. В.М. Кравчук зазначила, що «процес формування громадянського суспільства в Україні безпосередньо залежить від правового визнання статусу його інститутів, зокрема, максимально ефективного законодавчого закріплення скоординованого порядку створення та діяльності громадських організацій. Законодавче регулювання має базуватись на достатньо виваженому, розумному балансі інтересів держави і громадянського суспільства» [2, с.4].

В умовах сьогодення громадянське суспільство є невід'ємною

складовою для демократичної держави. Воно будується на громадянській свободі та правах і в країні, де участь громадян у суспільному житті є вагомим, діє верховенство закону і права, є свобода слова та повага до прав людини. Україна є парламентсько-президентською, унітарною державою з багатим минулим і сильною нацією. Боротьба за громадянські свободи, самовизначення та демократичні принципи була тривалою. Століття поневолення та обмеження свобод відбулось внаслідок перебування під контролем і перебуванням інших держав. Це сформувало бажання солідарності та захисту прав людини. Конституція України визначає людину як найвищу цінність та визнає, що влада походить виключно від народу, а верховенство права є керівним принципом. Зараз можна виділити основні завдання формування міцного громадянського суспільства, які полягають у формуванні проактивної громадянської позиції, що залучає більшість громадян до процесу прийняття рішень, активну участь в громадських обговореннях та забезпечує контроль над діями влади. Також важливо створювати та розвивати діяльність неурядових організацій, які відіграють дуже важливу складову, що гарантує захист добробуту і прав людей, може гарантувати надання основних соціальних послуг та сприяє розвитку громадських ініціатив [3, с. 21].

Сьогодні Україна стикається з багатьма викликами, корупція є однією з перешкод досягнення розвитку громадянського суспільства, також є як наслідок недовіра до влади і тому необхідно надавати більше інформації, забезпечувати прозорість роботи всіх гілок влади та боротись з всіма видами корупції, хабарництва. Одним з дієвих методів формування громадянського суспільства може стати розвиток освіти, але необхідно вживати й інші засоби для реформування і вдосконалення, це можна доповнити зміцненням свободи слова та отримуванням правдивої інформації [4, с. 163]. Допомогти громадянам краще розуміти свої права та відповідальності, а також активніше брати участь у суспільному житті може вміння критично мислити та знання своїх обов'язків перед державою та власних гарантій від влади на законодавчому рівні. Не меншою мірою впливає свобода слова та доступ до інформації, це є основою для демократичного та вільного суспільства, оскільки являється важливим показником зрілості громадян та є результатом столітнього відстоювання своїх вольностей. Потрібно більше залучати громадян до прийняття рішень стосовно держави і зміцнювати їх соціальну згуртованість через формування спільної мети, збереження цінностей щоб долати проблеми в країні, які стосуються всього суспільства.

Висновок. На майбутнє України значною мірою впливає становлення громадянського суспільства, що робить його надважливим фактором. Розвиток громадянського суспільства є складною процедурою, що вимагає постійної співпраці та відданості з боку влади, міжнародних організацій та людей в цілісності та об'єднанні. Потрібно продовжувати підтримувати та сприяти активним громадянам, розділяти різні погляди у суспільстві і бути об'єднаними, це потребує великих спільних зусиль та співпраці всіх небайдужих людей. Держава у свою чергу має гарантувати гідне життя та захист своїх громадян, розвивати нові можливості щодо ефективного залучення громадян до здійснення влади. Важливою є роль правової культури та освітніх програм, громадяни мають бути обізнані, грамотні та здатні

критично мислити.

Досягнувши цих цілей можна побудувати справді демократичне, активне суспільство, де громадяни поважають свою країну і готові збільшувати прогрес в своїй країні. Натомість держава у свою чергу має гарантувати гідне життя та захист для своїх громадян і розвивати можливості для ефективного залучення народу до здійснення влади через демократичні механізми.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. ЗВО. Вид. 3-є, переробл. й доповн. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с
2. Кравчук В.М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): Монографія. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. 260 с.
3. Громадянське суспільство України в умовах війни-2022 - звіт за результатами дослідження – Єднання. URL:<https://ednannia.ua/news/nashi-novini/12447-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya> (дата звернення: 18.04.2024).
4. Громадянське суспільство та правова держава. Реферат. Освіта.UA. URL:<https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17558/> (дата звернення: 19.04.2024).

Барановська В.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доц., доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ, почесний професор
університету, Заслужений юрист України
Кравчук М. В.*

ОСНОВНІ РИСИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ПОБУДОВИ ЇЇ В УКРАЇНІ

Постанова проблеми. Україна, як сучасна держава, стоїть перед складним завданням побудови правової системи, що відповідає б міжнародним стандартам правової держави. Та потрібно розуміти, що існує ряд проблем, пов'язаних з реалізацією цієї ідеї. Варто додати, що у ст.. 1 чинної Конституції України також закріплено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. [1, ст.1]. Отже, чинна Конституція України чітко показує що Україна є правовою державою. Щоб глибше зрозуміти тему даного дослідження потрібно знати що означає сам термін “Правова держава”. Наприклад М.В. Кравчук, зазначив: «Правова держава – це держава, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону і захист основних прав людини» [2, с.174].

Отже, хоча в Конституції й зазначено , що Україна є правовою державою, вона , як і багато інших країн, стикається з викликами в побудові та розвитку забезпечення функціонування правової держави, не дивлячись на проведені

реформи. Незважаючи на це, реалізація принципів правової держави залишається проблематичною та неоднозначною. Основні проблеми, що потребують уваги та аналізу, включають високий рівень корупції та недостатнє дотримання правових норм, вплив політичних факторів на правову систему, низький рівень правової культури та правосвідомості, а також необхідність подальших реформ та заходів. Ці проблеми є ключовими для подальшого аналізу та розробки шляхів покращення стану правової держави в Україні.

Стан дослідження. Наукове опрацювання даної теми висвітлюється в працях таких вчених: М. Кравчука, П. М. Рабіновича, О. Лаба, О. Скакун та ін.

Об'єкт дослідження. Є процес державотворення суверенної, демократичної, соціальної, правової України

Предмет дослідження. Полягає в аналізі та висвітленні основних положень, концептів щодо правової держави, її основні риси, а також визначення шляхів її побудови в Україні.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб окреслити і висвітлити основні положення правової держави. Проаналізувати проблеми, пов'язані з реалізацією правової держави в Україні.

Завдання дослідження. Висвітлити основні положення теорії правової держави. Та проаналізувати й оцінити проблеми, пов'язані з реалізацією правової держави в Україні.

Виклад основного матеріалу. Теорія правової держави бере початок з античності. Термін "правова держава" почав використовуватись в німецькій філософській та юридичній літературі на початку 19 ст. Але ідеї, що відбивали сутність та основні риси правової державності мають більш давні історичні коріння. Ідею поєднання сили та права в організації афінської держави на демократичних засадах свідомо проводив у своїх реформах вже у 6 ст. до н. е. Соломон. Сутність своїх реформ він виражав так: "Всіх я звільнив. А цього досягнуто владою закону, силу з правом поєднавши." Думка про те, що державність взагалі можлива лише там, де панують справедливі закони, послідовно розвивалась мислителем Платоном. Зокрема, він висловлював міркування щодо близької загибелі тієї держави, де закон немає сили і знаходиться під будь-якою владою. Державність можлива там, де панують справедливі закони, "де закон володар над правителями, а вони його раби" [2, с.175]

Проте вперше термін «правова держава» сформулював німецький вчений К. Велькер у 1813 р., а в 1829 р. його співвітчизник Р. Моль ввів це поняття в політико-правовий обіг. В Німеччині першим ученням про державу вважають І. Канта, який застосував поняття «правовий закон» і державу визначав як об'єднання багатьох людей, які підпорядковані правовим законам, а метою держави вважав панування ідеї права.

Якщо ж говорити про сучасних науковців, багато з них по різному трактують поняття "Правова держава." Наприклад, як вище зазначено твердження М.В. Кравчука, «Правова держава – це держава, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону і захист основних прав людини» [2, с.174]. На думку П. М. Рабіновича, це держава, в якій юридичними засобами реально забезпечити максимальне здійснення, охорону та захист основних прав людини [3, с.78]. О. Ф. Скакун, вважає, що правова держава - це політична організація суспільства, у якому

право пов'язує і підкоряє собі державну владу, а основні права особи та її соціальна безпека складають зміст свободи, заснованої на законах, які приймаються і піддаються зміні законним шляхом [4, с. 140].

Однією з ключових складових будівництва правової держави є реалізація ряду основних рис, які забезпечують її функціонування та стабільність. Встановлення правової держави передбачає ряд важливих рис, які сприяють її ефективному функціонуванню та забезпечують захист прав та свобод громадян. Однією з основних рис є закріплення основних прав та свобод людини в законах і Конституції держави, що гарантує їх стабільність і невід'ємність. Також важливим принципом є панування законів, які виражають волю всього або більшості населення, що забезпечує рівноправ'я та справедливості перед законом. Регулювання відносин між особою і державою на основі загальнодозвільних принципів забезпечує правову стабільність та справедливості в суспільстві. Взаємовідповідальність особи і держави передбачає, що обидві сторони мають свої обов'язки перед один одним і перед суспільством. Важливим елементом є також високий рівень правової культури та правосвідомості всіх правових суб'єктів, що сприяє зміцненню довіри до правової системи. Чіткий розподіл повноважень та меж діяльності між державними органами, включаючи поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, забезпечує ефективне функціонування системи управління. Значення судових органів у суспільному житті підкреслює їх авторитет та важливість у забезпеченні справедливості. Крім того, юридична захищеність особи, яка включає створення ефективних юридичних засобів захисту прав та інтересів громадян, є невід'ємною складовою правової держави. Незалежність судової влади від інших гілок влади та інших суб'єктів є важливим забезпеченням незалежності та об'єктивності судових рішень. Загальне виконання законів та підзаконних актів усіма учасниками суспільного життя, зокрема державними органами, є невід'ємною умовою стабільного функціонування правової держави. [2, с.181]

А наприклад П. М. Рабінович зазначив, що основні ознаки правової держави можна поділити на два різновиди : соціально-змістовні та формальні. Соціально-змістовні ознаки передбачають закріплення основних прав людини в конституційному та інших законах, що гарантує їх захищеність та стабільність. Також це включає панування у суспільному та державному житті законів, що виражають волю народу та втілюють основні права людини, а також загальнолюдські цінності та ідеали. Додатково, це означає врегулювання відносин між особою і державою на основі загально-дозвільного принципу, що забезпечує свободу та автономію громадян, а також вимагає взаємної відповідальності між особою і державою. Наявність у всіх громадян високої правової культури, юридичних знань та вміння їх використовувати у практичному житті, а також є необхідною умовою правової держави.

Формальні ознаки включають розподіл функціональних повноважень держави між спеціалізованими системами її органів, що забезпечує ефективне управління та збалансованість влади. Юридична захищеність особи передбачає наявність розвинених та ефективних, процедурно-юридичних засобів для захисту основних прав людини. Високе становище судових органів у суспільстві та державному житті є важливою гарантією прав людини, а їх особливі можливості у визначенні права, правди та справедливості в

конфліктних питаннях зумовлені їх специфікою. Неухильне виконання законів та підзаконних нормативних актів всіма учасниками суспільного життя, зокрема державними органами та установами правлячої партії, є важливою умовою правової стабільності та довіри до правової системи [3, с.81].

Правова держава в багатьох нині діючих конституціях сучасних держав, в тому числі і Конституції України, проголошується як держава соціальна. Наприклад у ст. 1 чинної Конституції України також закріплено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. [1, ст.1]. Отже, чинна Конституція України чітко закріплює, що Україна є правовою державою.

У побудові правової держави в Україні ключове значення мають різноманітні напрямки. Серед них - постійна реформа законодавства, яка має забезпечувати відповідність законів міжнародним стандартам та вимогам правової держави. Розпочинаючи від реформ судової системи, важливо забезпечити її незалежність, прозорість та ефективність. Сприяти розвитку системи правозахисту, забезпечуючи доступ до правосуддя та підтримку правової допомоги, також важливо. Крім того, необхідно активно працювати над захистом прав людини та громадянських свобод, забезпечуючи їх визнання та дотримання у всіх сферах суспільного життя. Велике значення має розвиток правової культури, що передбачає проведення інформаційних кампаній та освітніх заходів серед населення. Боротьба з корупцією та злочинністю на всіх рівнях влади вимагає впровадження антикорупційних та правоохоронних заходів. Не менш важливе є залучення громадськості до процесу прийняття рішень та забезпечення відкритості та прозорості владних структур. Ці напрямки потребують постійної уваги, координації зусиль та підтримки з боку усіх суспільних сил, щоб досягти мети побудови справедливої та демократичної, правової держави в Україні.

Висновок. Підсумовуючи, варто відзначити, що побудова правової держави в Україні включає в себе реалізацію ідеї права та справедливості на всіх рівнях суспільства. Основні риси правової держави, такі як закріплення основних прав та свобод людини, панування законів, взаємовідповідальність особи і держави, високий рівень правової культури, чіткий розподіл влади та інші, є важливими складовими цього процесу. Шляхи побудови правової держави в Україні включають в себе реформу законодавства, зміцнення незалежності судової системи, боротьбу з корупцією, залучення громадськості до управління, підвищення правової культури та інші заходи, спрямовані на забезпечення принципів правової держави. Поряд з цим, важливо забезпечити відповідність української системи правосуддя міжнародним стандартам, а також зміцнити довіру громадян до правової системи шляхом забезпечення доступності та справедливості правосуддя для всіх.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР України)*, 1996, № 30, ст. 141. Зі змінами на 01.01.2020 р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 8 грудня 2023 р.).
2. Кравчук М. В. Теорія держави права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. ЗВО. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с.

3. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: Навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.

4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник: Харків: Консум, 2010. 525 с.

Бенів С.

студент юридичного факультету

Західноукраїнського

національного університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доц., доктор права

Українського вільного університету,

професор кафедри теорії права

та конституціоналізму ЗУНУ, почесний професор

університету, Заслужений юрист України

Кравчук М. В.

ПРИНЦИПИ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА ЇХ РОЗВИТОК ТА ЗНАЧИМІСТЬ ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Конституція є нормативно – правовим актом, який зобов'язаний знати кожен громадянин своєї держави. Саме для України утворення конституції відіграло важливу роль в державотворенні незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Рівень розробки теми. Наукове опрацювання даної теми найшло висвітлення в працях вчених: О. Баранович, В. Василенко, М. Возняк, М. Грушевський, Р. Губань, В. Головатий, В. Горобець, Д. Дорошенко, М. Кравчук, О. Палій, Р. Хотин, Т. Чухліб, В. Шевчук, Н. Яковенко.

Мета дослідження. Мета даного дослідження полягає в розкритті сутності і змісту принципів Конституції Пилипа Орлика, та їх розвиток та значимість для сучасної України.

Предмет дослідження. Предметом даного дослідження становлять принципи Конституції Пилипа Орлика.

Об'єкт дослідження. Становлення та розвиток конституціоналізму в Україні.

Виклад матеріалу. Пилип Орлик – видатний політичний, військовий і державний діяч, гетьман Війська Запорізького у вигнанні, Генеральний писар, поет, публіцист. За період своєї діяльності Пилип Орлик зумів внести великий вклад у формування Української держави, вів активну дипломатичну діяльність щодо відновлення української гетьманської держави, видав Бендерські конституції. Попри те, найвидатнішим результатом його праці стала конституція, яка була проголошена 5 квітня 1710 році. Цей нормативно – правовий акт є видатною пам'яткою правотворчого та політичного мислення. З часом повноваження і влада посадових осіб серед козаків зростала, тим самим зростала потреба на упорядкування державного устрою держави.

Конституція Пилипа Орлика не лише декларувала суверенітет Українського козацтва, але й заклала основні принципи для її демократичного розвитку. Більшість істориків акцентують увагу на корективі назви самої Конституції П. Орлика. У перекладі з латиномовного варіанта переклад звучить як «Пакти й Конституції прав і вольностей Війська Запорозького».

Що становлять собою принципи? Як зазначив М. В. Кравчук: «Принципи - це провідні засади, ідеї права, які в конкретному вигляді характеризують його зміст, визначають спрямованість правового регулювання. Вони зумовлені об'єктивними закономірностями існування і розвитку людини та суспільства» [1, с. 205].

Отже, ми можемо зазначити, що принципи – це провідні засади, ідеї, які розкривають самий внутрішній зміст конкретного явища. Аналіз Конституції Пилипа Орлика свідчить, що вона складається з преамбули та 16 статей, які закріплюють наступні провідні принципи, а саме: принцип парламентаризму, судочинства, верховенства права, розподіл влади, обмеження влади гетьмана, виборність влади.

«Пакти й Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» вперше запропонувала розподіл влади на окремі гілки. Також вона містить багато положень, які передбачають принцип парламентаризму в українському державному процесі. Прекрасним прикладом існування парламентаризму в добу козацтва є Генеральна рада, яка була вищим представницьким органом державної влади, який обирався козаками. Даний орган мав повноваження щодо гетьмана, оскільки вона контролювала його діяльність та усувала його з поста. Судова гілка влади, за конституцією, мав бути незалежним від інших гілок влади. Стосовно виконавчої влади, то її функціонал виконував гетьман і Рада генеральної старшини. Дану тезу підтверджує розділ VI Конституції Пилипа Орлика: «Тому ми, Генеральна Старшина, кошовий отаман та все Військо Запорізьке, домовились і постановили з Ясновельможним гетьманом при елекції його вельможності таке право, яке має бути вічно у Війську Запорізькому збережено: у Вітчизні нашій першість серед радників належить Генеральній Старшині.....» [2].

Розділ XVI Конституції передбачав, що ні податківці, ні інспектори ярмарок не мають права з населення збирати податки, які не передбачені документом, який підписаний гетьманом з гетьманською печаткою. «Тому нехай збирачі податків та податкові чиновники збирають до державної скарбниці тільки те мито і тільки з тих товарів, які будуть виражені у майнових угодах, нічого зайвого.....»[2].

Тобто, даний розділ визначає те, що право у формі юридично значущих документів має свою правоту, тобто цією тезою ми підтвердили принцип верховенства права.

Принцип судочинства – невід'ємна складова будь – якої держави, оскільки суд – це орган державної влади, який наділений правом здійснювати правосуддя. Підтверджує цей принцип розділ VII Конституції Пилипа Орлика, який проголошує: «Якщо б хтось із генеральних осіб, полковників, генеральних радників, значного товариства чи інших військових урядників, особливо з черні, образив гетьманську честь чи в чомусь іншому провинився, то Ясновельможний гетьман не має права сам покарати їх, а повинен буде подати до генерального військового суду кримінальну чи некримінальну справу. І яким би лицемірним чи облудним не здавався вирок, кожен, хто винен, повинен прийняти його» [2].

Також Конституція Пилипа Орлика мала антикорупційне спрямування, Вона забороняла підкуп, а за його вчинення передбачала прямі доповіді гетьману без посередництва [3].

Наступним провідним принципом був принцип виборності влади. Виборність влади передбачало також демократичний характер серед козацтва. Щодо самої влади, гетьман обирався Генеральною Радою, яка складалася з старшин, вибори гетьмана відбувалися вільно, без жодного примусу і утиску третіх сторін. Генеральна Рада – складалася з представників козацької старшини, до яких відносилося духовенство, полкових та сотенних отаманів, самі полкові чи сотенні отамани обиралися козаками. Проте, слід зазначити, що виборча система влади згідно з Конституцією П. Орлика не була досконалою. Право на виборність мали лише козаки, яких становило лише десять процентів з всього населення Гетьманщини. Жінки, селяни або інші верства населення не мали виборного права.

Здійснюючи оцінку Конституції Пилипа Орлика М. Кравчук підкреслив: «Конституція П. Орлика була особливо цінна своїми конституційними принципами: народного суверенітету та незалежності національної держави, національної церкви, недоторканності кордонів та територіальної цілісності, поділу влади на три різновиди, демократизму, республіканської форми правління, гарантування місцевого міського самоврядування, соціальної справедливості, законності» [4, с.61]

Висновки. Підсумувавши вище наведений матеріал, можна зробити висновки, що Конституція Пилипа Орлика відігравала ключову роль в подальшому державотворенні. Принципи, які вона закріпила, заклали основні засади процесуального порядку державотворення, без вищевказаних принципів здійснити такий рішучий, цілеспрямований поступ щодо утворення незалежної, суверенної держави унеможлиблювався.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права(опорний конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с.
2. Конституція Пилипа Орлика. *Верховна Рада України*. URL: <https://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> (дата звернення: 02.04.24).
3. Хотин Р. «Один із якорів української ідентичності». Чому Конституція Орлика є актуальною і в наш час?. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pylyp-orlyk-konstytutsiya-aktualna-i-v-nash-chas/31409492.html> (дата звернення: 02.04.24).
4. Кравчук М.В. Історико-правовий досвід українського конституціоналізму та його значимість на сучасному етапі розвитку. Основні напрямки модернізації Конституції України в умовах вступу України до Європейського Союзу : монографія / за загальною редакцією В.І. Розвадовський. Івано-Франківськ. 2023. Розділ 1, підрозділ 5. С. 58-65.

Чіп С.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ, Заслужений юрист України
Кравчук М. В.*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ГРОМАД В УКРАЇНИ

Постановка проблеми: Україна є багатонаціональною країною, де існує значна різноманітність релігійних спільнот. Правове регулювання діяльності цих громад має вирішальне значення для забезпечення релігійної свободи, уникнення конфліктів між релігійними групами та забезпечення гармонії в суспільстві. Правове регулювання допомагає зберегти релігійну різноманітність та підтримати діалог між релігійними спільнотами. З огляду на важливість релігії для багатьох громадян України, правове регулювання релігійної діяльності впливає на їхні права, свободи та культурну ідентичність. Забезпечення адекватного захисту цих прав через правові норми є ключовим аспектом побудови справедливого та демократичного суспільства.

Рівень розробки теми. Огляд публікацій з пропонованої теми показує, що вивчення проблеми релігійної свободи і релігійних прав належить до сфери зацікавленості багатьох суміжних галузей гуманітарних знань. Правові і релігієзнавчі особливості досліджуваної проблеми висвітлювались у роботах М. Бабія, А. Безчастного, Г. Друзенка, В. Єленського, В. Кравчук, М. Кравчука, О. Сагана, М. Штокала та ін.

Мета дослідження розробки теми полягає у дослідженні та аналізі правового регулювання діяльності релігійних громад в Україні для визначення сучасного стану та перспектив його подальшого розвитку.

Об'єктом дослідження є правове регулювання суспільних процесів, державного будівництва в Україні.

Предметом дослідження є саме це правове регулювання діяльності релігійних громад в Україні, статус релігійних організацій, їхні права та обов'язків перед суспільством та державою.

Виклад основного матеріалу: Роль церкви й релігійних організацій як фактора соціальної інтеграції в українському суспільстві і в політичній системі держави визначає напрямок державної політики у цій області. Україна, будучи багатонаціональною та багатоконфесійною державою, потребує уважного регулювання відносин між державою та релігійними організаціями для формування гармонійних взаємин. Нормативно-правове забезпечення діяльності релігійних організацій базується на Конституції

України, Законах України "Про свободу совісті та релігійні організації" та інших законодавчих актах, які впливають з них.

В Україні здійснення державної політики щодо релігії та церкви є виключною компетенцією держави. Церква (релігійні організації) в Україні функціонує відокремлено від держави [1, с. 290].

Держава гарантує захист прав і законних інтересів релігійних організацій, сприяє встановленню взаємної релігійної та світоглядної терпимості та поваги між громадянами, які сповідують релігію або не сповідують її, між віруючими різних віросповідань та їх релігійними організаціями. Держава також бере до уваги та поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, за умови, що вони не порушують чинне законодавство.

Уряд не втручається у діяльність релігійних організацій, якщо вона здійснюється в межах закону, і не фінансує будь-яку діяльність організацій, створених з мотивів ставлення до релігії. «Правитель не боїться того, що він робить. Не бійтеся можновладців. Роби їм добро, і вони будуть захоплюватися тобою» [3, с. 52]

Релігійні організації в Україні формуються з метою задоволення релігійних потреб громадян у вираженні та поширенні своєї віри. Вони діють відповідно до власної ієрархічної та інституційної структури [4, с. 44].

Згідно зі статтею 7 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", релігійними організаціями в Україні вважаються релігійні громади, управління та центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, які складаються з вищезазначених релігійних організацій.

19 жовтня 2023 Верховна Рада підтримала у першому читанні законопроект №8371, що передбачає заборону релігійних організацій, які мають зв'язки з російською федерацією. Цю інформацію повідомив народний депутат Ярослав Железняк від партії «Голос». За цей законопроект проголосували 267 парламентарів, проти — 15.

Урядовий законопроект №8371 був зареєстрований у парламенті ще 19 січня 2023 року. 12 квітня Всеукраїнська Рада церков та релігійних організацій рекомендувала його схвалити у першому читанні [2].

Згідно з цим документом, в Україні забороняється діяльність релігійних організацій, які мають зв'язки з керівними центрами, розташованими за межами країни, що здійснює збройну агресію проти України.

Також з цим законопроектом, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті отримує повноваження проводити релігієзнавчу експертизу діяльності релігійних організацій для виявлення їхньої підпорядкованості у канонічних та організаційних питаннях центрам впливу в державі, що здійснює збройну агресію проти України. У разі виявлення таких ознак, ДЕСС має право видати припис щодо усунення виявлених порушень у місячний строк. Якщо порушення не будуть усунуті, ДЕСС може подати позов про припинення діяльності такої релігійної організації.

31 січня Державна служба України з етнополітики та свободи совісті вже зробила висновок, що Українська православна церква (Московський патріархат) продовжує підпорядковуватися Російській православної церкві.

Я не підтримую Московський патріархат, тому, що Україна має складну історію відносин з Росією, включаючи періоди волі, анексії, та політичних конфліктів. Також, багато українців мають глибокі історичні переживання, які можуть впливати на їхню думку про будь-яку російську впливову організацію, включаючи Московський патріархат. Україна має свою власну культуру, традиції, та мову.

Для багатьох українців, як і для мене підтримка української ідентичності та національної гордості є важливою. Я вважаю, що Московський патріархат, як частина російської церкви, не відображає моїх цінностей та не виступає на захист українських інтересів.

Висновок. Отже, для мене важливо зберегти та підтримати державний суверенітет України. Тому, я сприймаю Московський патріархат як один із символів російського впливу, що може ставити під загрозу український національний суверенітет. Треба застосувати всі правомірні засоби і заходи, щоб законодавчо заборонити путінську церкву в Україні

Список використаних джерел

1. Безчастний А. Г. Правове регулювання діяльності релігійних організацій в Україні. *Харківська політехніка*. 2014. №3. С. 290–291.
2. Депутати попередньо підтримали заборону релігійних організацій, пов'язаних із рф. URL: <https://chas.news/news/deputati-poperedno-pidtrimali-zaboronu-religiinih-organizatsii-povyazanih-iz-rf> (дата звернення 25.04.2024 р.)
3. Кравчук М.В. Взаємовідносини держав і церкви (правовий аспект). Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи: Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 квітня 2008 р. ЮФ ТНЕУ). Тернопіль. 2008. С. 50-58.
4. Рекомендації щодо правосуб'єктності релігійних громад та громад, які дотримуються певних переконань. *Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДІПЛ)*. 2015. 52 с.

Рудов Я.
студент юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: д. і. н., професор кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ
Грубінко А. В.

ОБҐРУНТУВАННЯ ДЕЯКИХ ОСОБЛИВИХ НОРМ ЯПОНЬСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Постановка проблеми. Протягом формування, японська правова система зазнавала значного впливу з боку інших країн. Наслідком такого розмаїття впливів стала специфічна система законодавства. В ЗМІ люблять спекулювати на темі специфічних японських законів, що ніби це безглузді правила, які розуміють тільки самі японці. Варто не піддаватись на маніпуляції, адже ці закони є обґрунтованими. Те, що певна норма здається дивною, не

значить, що в ній немає логіки.

Мета. Розкрити деякі спекуляції ЗМІ на ґрунті японського законодавства. Для досягнення мети ми ставимо наступні **завдання**:

- Висвітлити специфічні японські закони.
- Навести об'єктивні причини існування цих законів.

Виклад матеріалу. Сучасне японське законодавство відзначається поєднанням традиційних норм із рецептованими законами, що відображається у складній компіляції правових джерел. На першому етапі свого розвитку японське законодавство переймало європейські моделі, але такий метод правотворчості виявився недосконалим, оскільки не враховував регіональних особливостей та потреб. З метою заповнення прогалин у законодавстві уряд Японії видавав окремі закони, що враховували конкретні аспекти соціально-економічного розвитку та потреби суспільства. Така система правотворчості дозволяє забезпечити більш гнучкий підхід до вирішення правових питань і враховувати потреби різних регіонів та груп населення.

Першою нормою, яку ми б хотіли описати буде «заборона Японії створювати армію». Після Другої світової війни стан Японії був складним. Америка «вестернізувала» їхню правову систему, активно сприяючи створенню Японської конституції та проведенню реформ. Особливе значення приділялося пацифістському характеру конституції 1947 року, унікальною є стаття 9: «Японський народ на вічні часи відмовляється від війни як суверенного права нації, а також від загрози або застосування збройної сили як засобу вирішення міжнародних проблем»[1]. Наслідком цієї статті є те, що в Японії фактично відсутні збройні сили. В народі 9-ту статтю називають «стаття відмови від війни та збройних сил». Варто погодитись, що вона вже не відповідає дійсності, японці – це вже не войовнича нація і їм потрібні збройні сили для самооборони. Японці винесли урок зі свого програшу та завдяки грамотним американським реформам вони не стали на шлях реваншизму. На противагу умиротворенню Японії, в світі розгорталась Холодна війна. Хоч наявність збройних сил суперечить Конституції Японії та загострення конфлікту з комуністичним Китаєм змусило японський уряд дозволити розміщення американського контингенту на островах. Пізніше, в 1954 році Японія створила нові збройні сили, які були названі Силами самооборони(SDF) з основною місією гарантування безпеки та оборони країни. Сьогодні японські Сили самооборони активно співпрацюють з партнерами по всьому світу у різних сферах, включаючи миротворчі операції, гуманітарну допомогу та спільні військові навчання.

Наступною унікальною правовою нормою є Закон Метабо. В масовій культурі полюбляють спекулювати на цій темі, називаючи його заборonoю на жир. В 2008 році в Японії введено історичний «Метаболічний закон», який став основним інструментом у боротьбі з епідемією зайвої ваги та сповільненням поширення хронічних захворювань, пов'язаних з нею. Закон передбачає введення превентивних заходів, спрямованих на здоров'я та довголіття японського населення. Згідно з цим законом, особам у віці від 40 до 75 років обов'язково вимірюють розмір талії, який слугує показником ризику для розвитку метаболічного синдрому та серцево-судинних захворювань. Ця ініціатива покликана своєчасно виявляти ризикові групи та забезпечувати їм необхідну медичну підтримку та консультації для здорового життя. За новим

законом, оптимальні розміри талії не повинні перевищувати 85 см у чоловіків і 90 см у жінок. «Якщо у вас є метаболічний синдром або будь-який із компонентів метаболічного синдрому, агресивна зміна способу життя може відстрочити або навіть запобігти розвитку серйозних проблем зі здоров'ям», — йдеться в законі.[2, с. 292]. Важливо відзначити, що за порушення цих норм не передбачено жорстких штрафів чи покарань, а зміцнення здоров'я та попередження захворювань є головною метою цієї ініціативи. Такий підхід демонструє пріоритет японської влади на здоров'я свого народу та визнання важливості превентивних заходів у збереженні національного здоров'я та благополуччя. Як бачимо, перевагою японців є їх прогресивність. Законодавець не обмежений в своїй діяльності. Через специфіку місцевої культури, в Японії досі діють традиції з часів імперії. До прикладу: імператору заборонено вживати рибу Фугу. На противагу цьому, членам родини імператора дозволено вживати Фугу. Пов'язано це з ризиком отруєння рибою, при порушенні технології приготування. Цей закон відображає важливість турботи про здоров'я імператора, який відіграє ключову роль у символізації та об'єднанні нації.

У Японії, жінки, які розлучаються, мають обмеження стосовно часу, який потрібно пройти перед тим, як вони зможуть укласти новий шлюб. Згідно зі статтею 159 Цивільного кодексу Японії, розлучені жінки мають право вийти заміж знову не раніше, ніж через шість місяців після розлучення.[3]. Це обмеження є частиною правової системи Японії, яка виникла з традиційних культурних та соціальних норм. Ідея полягає у тому, що додатковий час між розлученням та новим шлюбом дозволяє членам родини адаптуватися до нових обставин і може сприяти зменшенню конфліктів. Щодо права на дитину, народжену протягом цього періоду, це визначається Японським Цивільним кодексом. Згідно зі статтею 158, пункт 2, якщо дитина народжується протягом 300 днів після розлучення, вона вважається дитиною колишнього чоловіка. [3] Обмеження щодо часу між розлученням і новим шлюбом відображає традиційні соціокультурні норми, які підтримують стабільність та розумність у прийнятті рішень щодо сімейного життя. Прийняття цього закону запобігає маніпуляціям з боку жінки, щодо розподілу майна. Однак, переходячи від сімейного життя до фінансової відповідальності, наступний закон відображає серйозне ставлення до грошей в японському суспільстві. У Японії існує цікавий закон, який ставить під сумнів розкішне ставлення до грошей. Згідно з ним, якщо японець виявить байдуже або безглузде ставлення до грошей, він може зіткнутися з серйозними наслідками[3.]. Точніше, якщо хтось буде викидати або псувати гроші, йому доведеться сплатити величезний штраф у розмірі до 2 тисяч доларів. Такі дії можуть також призвести до відбуття ув'язнення на строк до одного року. Цей закон, який штрафує осіб за безглузде або байдуже ставлення до грошей, підкреслює важливість фінансової відповідальності та поваги до валюти. Це є відображенням культурного підґрунтя, де гроші вважаються не лише засобом обміну, але й символом поваги та суспільного статусу, недбале ставлення до такого символу є неприпустимим.

Висновок. У підсумку, розглянуті нами специфічні японські закони насправді відображають глибокі культурні та історичні аспекти суспільства Японії. Закони, які можуть здатися незвичайними або навіть смішними для інших країн, виправдані в контексті японської культури та її цінностей. Важливо

розуміти, що за цими незвичайними законами стоять різноманітні фактори, такі як традиції, вірування, а також спроба регулювання певних аспектів життя в суспільстві. Проте, в контексті сучасного світу, де інформаційні технології відіграють важливу роль, існує загроза фіктивних маніпуляцій, коли деякі закони можуть бути вигадані або перевернуті для сенсаційних заголовків в ЗМІ. Такі маніпуляції можуть призвести до неправильного розуміння японської культури та законодавства. Не слід забувати, що до аналізу японських законів варто підходити з урахуванням їх історичного контексту та культурних особливостей, а також здійснювати критичну перевірку джерел інформації, щоб уникнути маніпуляцій та непорозумінь.

Список використаних джерел

1. Конституція Японської держави : Конституція від 03.11.1946 р. Конституційні акти Японії. URL: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (Дата звернення: 22.04.2024).
2. Christin Lawler. An International Perspective on Battling the Bulge: Japan's Anti-Obesity Legislation and its Potential Impact on Waistlines Around the World. *The San Diego International Law Journal* 2009. Vol. 11, № 1. P. 287–318.
3. Цивільний кодекс: Закон Японії від 27 квітня 1896 р. № 89. URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3494/en> (Дата звернення: 26.04.2024).
4. Top 10 strange laws in Japan. TimeOut : веб-сайт. URL: <https://www.timeout.com/tokyo/blog/top-10-strange-laws-in-japan-081815> (Дата звернення: 26.04.2024).

Солевич Д.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського

національного університету.

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ,*

суддя у відставці

Бабкова Т. В.

ЕТИКА ПОВЕДІНКИ СУДДІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасному цифровому світі соціальні мережі стали не лише майданчиком для спілкування та обміну інформацією, але й важливим аспектом професійної та особистої ідентичності. Для суддів, які мають значний вплив на правосуддя та роблять важливі рішення, використання соціальних мереж може стати причиною етичних дилем та конфліктів. Публічні висловлювання, коментарі та взаємодія в цифровому просторі можуть впливати на сприйняття об'єктивності, незалежності та професійної інтегритету суддів.

У сучасному світі соціальні мережі стали не лише платформою для спілкування та обміну інформацією, але й важливим аспектом професійної та особистої ідентичності. Для суддів, які здійснюють високу владу над правосуддям та впливають на життя людей, етика поведінки в соціальних

мережах стає особливо важливою. Публічні висловлювання, коментарі та взаємодія у цьому цифровому просторі можуть вплинути на сприйняття суддівської об'єктивності, незалежності та професійної інтегритету [1].

Поведінка судді у соціальних мережах до певної міри є урегульованою як на міжнародному, так і на національному рівні. З поміж міжнародних правових актів варто виділити Основні принципи незалежності судових органів (1985) та Бангалорські принципи поведінки суддів (2006), а також відповідні акти Ради Європи: зокрема, Європейську хартію про статус суддів (1998), Рекомендацію Комітету міністрів (2010) щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність [2], [3], [4], [5].

Створення персонального акаунту в соцмережі - це особиста справа суддів. Як немає і вимог створювати офіційні сторінки судів чи інших органів судоустрою та суддівського врядування в соцмережах. Разом з тим, Інтернет-мережа є найпоширенішим сьогодні джерелом інформації та найшвидшим засобом комунікації, тому використовувати її ресурси –це вимога часу. Як зазначали у своєму дослідженні Фідря Ю.О., Гофман Ю.Б. через соціальні мережі суддя може моніторити останні зміни у законодавстві, брати участь в обговореннях сучасних правничих концепцій та тенденцій, мати доступ до новин, бібліотек, баз даних та іншої корисної інформації без будь-яких обмежень [6, с.18-25].

Вказані науковці звертають увагу на те, що соціальні мережі мають постійну опцію для зберігання даних, що підвищує ризик накопичення інформації і створення «досьє на суддю». Вони зберігають особисте спілкування в письмовій формі, що збільшує ризик опублікування приватних повідомлень без дозволу, а також ризик спотворення змісту під час подальшого спілкування. Спілкування є швидким і лаконічним, що може спонукати суддів публікувати необачні дописи. Такі дії, як «лайк» або пересилання інформації, наданої іншими, можуть здаватися відносно незначними й буденними, але вони кваліфікуються як регулярне вираження думки судді. Нема сумнівів, що на відміну від традиційних ЗМІ, у соціальних мережах відсутній контролер, а це дозволяє суддям публікувати все, що їм спадає на думку».

Названі ризики вимагають від суддів особливої обережності під час спілкування в соціальних мережах. Судді мають бути свідомі щодо ризику спотворення їх висловлювань навіть в закритих, обмежених у доступі групах. Їм слід остерігатися створення своєрідного «образу» на основі своїх коментарів, що справляє враження відсутності відкритості й неупередженості щодо певних питань. «Під час обговорення їхньої роботи як судді, захист авторитету та гідності посади повинен перешкоджати суддям робити коментарі, які ставлять під сумнів належне виконання ними їхніх обов'язків».

Суддям не варто:

- 1) оприлюднювати інформацію, що дозволяє дійти висновку про прихильність чи антипатію судді до якихось політичних партій, судді повинні дотримуватися принципу політичної нейтральності;
- 2) коментувати, додавати замітки чи посилання, що компрометують суддю чи судову владу, дають підстави сумніватися у його доброчесності, справедливості, компетентності, неупередженості та інших чеснотах;
- 3) демонструвати дружні (позаслужбові) відносини з адвокатами,

прокурорами, що може викликати недовіру, сумніви в незалежності та об'єктивності, неупередженості судді під час здійснення правосуддя;

- 4) постити особисті фото чи відео, що можуть викликати обурення громадськості (у розважальних закладах, в лазні, на пляжі тощо). Судді мають бути чутливими до того, який суспільний резонанс може викликати публікація тих чи інших світлин чи відео;
- 5) додавати до профілю матеріали (фото, відео і подібне), що ставлять під сумнів моральність та духовні цінності судді;
- 6) судді також, не повинні бути інфлюенсерами в соціальних мережах, тобто лідерами громадської думки, впливовими особами, адже це може негативно вплинути на суспільне сприйняття доброчесності суддів [7].

Отже варто відзначити, соціальні мережі, без перебільшення, вже стали найефективнішою платформою для дискусування важливих суспільно-політичних питань, їх активно застосовують у своїй політиці топ-посадовці і держав. Інформація, що її розміщують в інтернеті, стає публічною, а отже судді повинні утримуватися від опублікування в соцмережах будь-яких матеріалів, які можуть поставити під загрозу довіру громадськості до їх неупередженості або можуть суперечити гідності їх посади чи дискредитувати судову систему [8].

Список використаних джерел

1. Ржешевський міський суд Київської області. Прес служба суду. Як судам використовувати соціальні мережі? Які ризики несуть соцмережі для судової комунікації? 08 грудня 2021 <https://rg.ko.court.gov.ua/sud1020/pres-centr/news/1225937/>
2. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text
3. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text
4. Європейська хартія про статус суддів [chrome-extension://efaidnbmninnibpcajpcgicfindmkaj/https://court.gov.ua/userfiles/05.pdf](https://court.gov.ua/userfiles/05.pdf)
5. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text
6. Фідря Ю.О., ГофманЮ.Б. Етичні засади поведінки судді у соціальних мережах. Історико-правовий часопис. 2022. Т.19, No2, С.18-25.
7. Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>
8. Висновок КРЄС No 25 (2022) про свободу вираження поглядів суддів від 2 грудня 2022 року. URL:https://sud.ua/uk/news/publication/256843-sudi-influensery-ne-dolzheny-samovirazhatsya-v-sotssetyakh-v-uscherb-avtoritetu-sudebnoy-vlasti-zaklyuchenie-kses#google_vignette

Пилипчук Ю.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доц., доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ, почесний професор
університету, Заслужений юрист України,
академік Академії політико-правових наук
Кравчук М. В.*

КОНСТИТУЦІЯ США ТА ЇЇ ДОСВІД У РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Постановка проблеми. Кожен громадянин власної держави зобов'язаний знати основоположні засади чинної Конституції. Конституція є політико-правовий договір між владою і народом. Вона є базовий, основний нормативно – правовий акт відповідно до якого видаються й інші закони, підзаконні акти, приймаються судові рішення. Сполучені Штати Америки славляться однієї із перших писаних конституцій у світі, яка вступила в чинність у 1787 році. Її принципи та положення здійснили значний вплив на розвиток конституціоналізму у світі, в тому числі і в Україні, оскільки безліч інших правових систем утворювалися опираючись на провідні засади Конституції Сполучених Штатів Америки.

Стан дослідження. Висвітлення даної теми відображається в наукових роботах таких вчених: В.М. Абраменко, О. О. Бабаєв, Ю. М. Бевзенко, О. М. Буроменко, О. М. Голованов, М. В. Кравчук, О. В. Камлик, О. Л. Костенко.

Об'єкт дослідження. Світові державотворчі- правотворчі процеси, їх дослідження аналіз та висвітлення.

Предмет дослідження. Предметом даного дослідження є Конституція Сполучених Штатів Америки, правова система України та її вплив на розвиток національної правової системи.

Мета дослідження. Основоположною метою даного дослідження є розкриття основних рис, особливостей Конституції Сполучених Штатів Америки та використання їх у розбудові правової системи Української держави.

Завдання дослідження. Проаналізувати основні положення Конституції США, які мали значний вплив на розвиток демократичних інститутів та правових систем інших країн; визначити конкретні елементи американського конституційного досвіду, які можуть бути застосовані в українському праві для вдосконалення конституційного регулювання; оцінити можливі переваги та виклики, пов'язані з імплементацією американських конституційних принципів у правову систему України; розробити рекомендації щодо адаптації позитивного досвіду Конституції США для зміцнення українського правопорядку та захисту прав людини.

Виклад основного матеріалу. Весь свій період існування Українська

держава стрімко розвивалася в напрямку утворення незалежної, суверенної, правової держави. Для досягнення цієї мети Україні, в тому числі іншим державам, необхідна відповідна правова система. Проте, весь свій період утворенні в Україні ефективної правової системи характеризувався сталим характером. Це пов'язано з різними чинниками, наприклад протекторат Золотої Орди, період Руїни, перебування України в складі російської імперії, та у складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

За твердженням М. В. Кравчука : «Правова система – це система всіх юридичних явищ (система права, система законодавства, правовідносини, правосвідомість, правова культура тощо), що існують у певній державі або у групі однотипних держав» [1, с. 239].

Таким чином можна стверджувати, що правова система є комплексним явищем, яке охоплює систему права, систему законодавства, правовідносини тощо. Проте, жодна правова система не може обійтися без основоположного нормативно – правового акту, тобто конституції. Однієї із найдавніших конституцій світу являється Конституція Сполучених Штатів Америки, яка була прийнята у 1787 році.

М. В. Кравчук в своїй науковій праці зазначає, що: «Американська Конституція – це не стільки юридичний, скільки політичний, соціальний і ідеологічний документ. У ній закріплена система державних органів, політичних інститутів суспільства, сукупність конституційних прав і свобод громадян, принцип розподілу влади та інші державно-правові принципи [2, с.57].

Конституція США стала взірцем для створення українського права. Насамперед слід зазначити, що преамбула самої конституції США нас інформує: «Ми, народ Сполучених Штатів, щоб створити досконаліший союз, установити правосуддя, забезпечити внутрішній спокій, запровадити спільну оборону, сприяти загальному добробуту та убезпечити нам самим і нашим нащадкам блага свободи - видаємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки» [4].

Дана преамбула визнає той факт, що народ США є основним джерелом влади, який видає основний нормативно – правовий акт, який закріплює загальні засади правової системи США.

Щодо правової системи України, то даним взірцем буде Конституція України, яка у своїй преамбулі затвердила, що Верховна Рада України від імені українського народу, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, прийняла цю Конституцію – Основний Закон Держави [3].

Тобто, преамбула КУ проголосила той факт, що Верховна Рада України – є вищим представницьким органом державної влади, що діє від імені українського народу. У даному випадку ми переконуємося, що український народ, так як і народ США є основним джерелом влади.

Конституцією США започатковано розподіл влади на законодавчу, виконавчу, судову. Цей принцип був закріплений в українській конституції – Конституції Пилипа Орлика у 1710 році, тобто раніше ніж у США. Відповідно до Конституції США, а саме ст. 1 розділу 1 законодавча влада належить конгресу Сполучених Штатів, який має складатися з Сенату і Палати представників, Відповідно до ст. 2. розділу 1 виконавча влада належить Президенту США,

згідно зі ст. 3 розділу 1 судова влада належить системі судів на вершині якого, Верховний Суд США і Верховні суди штатів [4].

Українська правова система також характеризується розподілом влади на три різновиди. Відповідно до ст. 6 КУ : «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» [3].

Щодо загальних принципів, засад, ідей котрі закріплює Конституція США таких як верховенства права, законності, то дані принципи також відображаються в українському праві. Але нам треба брати приклад з американців щодо виконання приписів конституції. Конституція США є основою правової системи США на захисті, якої стоїть Верховний Суд США. Крім того, більше двохсот років, майже без змін діє Конституція США. А в Україні кожна нова генерація владних структур намагається ввести зміни до Конституції України, налаштувавши її норми під свої інтереси.

Висновки. Отже, в момент державотворення незалежної України, після розпаду СРСР, Україна запозичила велику кількість міжнародного правового досвіду і закріпила в своїй правовій системі. Конституція США не була винятком, її провідні засади, такі як розподіл влади, закріплення народу як основного джерела влади, принципи верховенства права закріпилися і відображаються в Конституції України це, в свою чергу, і є прямим проявом досвіду Конституції США в українському праві. Адже у конституційному процесі України, під час її прийняття, активно приймав участь громадянин США українського походження (родом з Тернопільщини та Івано-Франківщини) федеральний суддя США Богдан Футей.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права(опорний конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ , 2020. 524 с.
2. Кравчук М. В. Правова система США: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Нора – Друк, 2004. 136 с.
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96_vr#Text (дата звернення: 21.04.2024).
4. Конституція США. *Вікіджерела*. URL: https://uk.m.wikisource.org/wiki/Конституція_США (дата звернення: 21.04.2024).

Демчук Е.

*студентка юридичного факультету,
Західноукраїнський національний
університет.*

*Науковий керівник: д.ю.н., доцент, професор кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ*

Дракохруст Т. В.

**КРИЗА МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ВІДНОСИН, СПРИЧИНЕНА
АГРЕСИВНИМИ ДІЯМИ РФ**

Міжнародні відносини ґрунтуються на низці норм та принципів, які закріплені в міжнародному праві. Ці норми та принципи мають на меті забезпечити мирне співіснування держав, співпрацю між ними та захист прав і свобод людини.

До основних норм та принципів міжнародного права належать: суверенітет; мирне співіснування; незастосування сили; рівноправність та самовизначення народів; повага до прав людини; виконання зобов'язань за міжнародними договорами тощо.

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, що стало грубим порушенням міжнародного права та серйозним викликом для всієї міжнародної системи. Цей акт агресії мав далекосяжні наслідки для міжнародної безпеки, економіки, гуманітарної сфери та інших аспектів міжнародних відносин [1].

Окрім вторгнення в Україну, Росія протягом останніх років неодноразово порушувала міжнародне право, зокрема: Анексія Криму в 2014 році; підтримка сепаратистів на сході України; втручання у вибори в інших країнах; кібератаки та дезінформаційні кампанії; застосування хімічної зброї.

Агресивні дії РФ мали значний негативний вплив на міжнародну систему: зростання напруженості та ризик ескалації конфлікту, що може призвести до Третьої світової війни; підрив довіри до міжнародних інституцій та норм; посилення авторитарних тенденцій у світі; погіршення гуманітарної ситуації в багатьох країнах; економічні проблеми та зростання цін на енергоносії.

Міжнародна система відносин переживає глибоку кризу, спричинену низкою факторів, зокрема агресивними діями Росії, пандемією COVID-19, геополітичною конкуренцією та зростанням авторитарних тенденцій. Ця криза має далекосяжні наслідки для міжнародного миру та безпеки, а також для добробуту людей у всьому світі [2].

Ми виділили наступні ознаки та прояви кризи:

1. Зростання напруженості та ризик ескалації конфліктів. Війна в Україні, протистояння між США та Китаєм, інші регіональні конфлікти - все це свідчить про зростання напруженості у світі.

2. Підрив довіри до міжнародних інституцій та норм. Дії деяких держав, таких як Росія, підривають довіру до таких інституцій, як ООН, Рада Безпеки ООН, міжнародне право.

3. Посилення авторитарних тенденцій. У багатьох країнах світу спостерігається зростання авторитарних режимів, що призводить до порушення прав людини та обмеження демократії.

4. Погіршення гуманітарної ситуації. Війни, стихійні лиха, зміна клімату - все це призводить до погіршення гуманітарної ситуації в багатьох країнах світу.

5. Економічні проблеми та зростання цін. Пандемія COVID-19, війна в Україні, інші фактори призвели до економічних проблем та зростання цін на енергоносії, продукти харчування та інші товари.

6. Кібербезпека. Кібератаки стають все більш небезпечними та можуть призвести до серйозних наслідків для економіки, інфраструктури та національної безпеки.

7. Штучний інтелект. Розвиток штучного інтелекту може призвести до нових видів зброї та нових загроз для міжнародної безпеки.

8. Дезінформація. Дезінформація використовується для маніпулювання громадською думкою та підриву довіри до демократичних інституцій.

9. Зміна клімату. Зміна клімату є однією з найсерйозніших загроз для людства, яка може призвести до масштабних стихійних лих, міграції та війн.

Як наслідок цього, міжнародне співтовариство розділене на два табори: один на чолі з США та їх союзниками, інший - з Росією та її союзниками. Цей розкол ускладнює вирішення спільних проблем, таких як зміна клімату, ядерна зброя, пандемії. Зростає ризик «холодної війни» між двома таборами [3].

Криза міжнародної системи відносин, яку ми переживаємо сьогодні, потребує комплексного та багатогранного підходу до її подолання. Ось деякі з можливих шляхів:

1. Дипломатичні зусилля та мирне врегулювання конфлікту в Україні. першочерговим завданням має бути припинення війни в Україні та пошук дипломатичного шляху до врегулювання конфлікту. Це може включати переговори між Україною та Росією за посередництва міжнародних акторів, таких як ООН, Європейський Союз, Туреччина. Важливо, щоб будь-яке врегулювання ґрунтувалося на принципах міжнародного права та поважало суверенітет та територіальну цілісність України.

2. Запровадження нових санкцій проти РФ. Міжнародне співтовариство має продовжувати тиск на Росію за допомогою жорстких санкцій, щоб змусити її припинити агресію та поважати міжнародне право. Санкції можуть включати заморожування активів, ембарго на зброю, обмеження доступу до фінансових ринків, візові обмеження. Важливо, щоб санкції були адресні та не завдавали шкоди мирному населенню.

3. Зміцнення міжнародних інституцій та норм. Необхідно зміцнити міжнародні інституції, такі як ООН, Рада Безпеки ООН, міжнародне право, щоб вони могли ефективно реагувати на нові виклики та загрози. Це може включати реформування Ради Безпеки ООН, щоб вона краще відображала сучасні реалії, а також посилення верховенства права на міжнародній арені.

4. Створення нового світового порядку. Криза міжнародної системи відносин потребує створення нового світового порядку, який ґрунтуватиметься на принципах співпраці, взаємоповаги та міжнародного права. Цей новий світовий порядок має ґрунтуватися на багатополярності, а не на гегемонії однієї держави. Він також має передбачати нові механізми для вирішення конфліктів, запобігання війн та забезпечення миру та безпеки у світі.

Світ сьогодні переживає глибоку кризу міжнародної системи відносин, спричинену агресивними діями Російської Федерації. Це не просто черговий конфлікт, а серйозний виклик, який ставить під сумнів існуючі норми та інституції, на яких ґрунтується світовий порядок.

Список використаної літератури

1. Україна в умовах російської агресії: Виклики та перспективи. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-04-14> (дата звернення 22.04.2024)

2. Російська агресія проти України: Виклики для міжнародного права та безпеки. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-agresiya-rosi-proti-ukra-ni-ta-vpliv-na-mizhnarodni-vidnosini-367104.html> (дата звернення 22.04.2024)

3. Лазарева А., Тимошенко Л., Дракохруст Т. Волонтерський рух у безпековій політиці України: воєнні дії та роль. Наукові інновації та передові

Воловнік О.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к. ю. н., доц., доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права та
конституціоналізму ЗУНУ,
почесний професор університету
Заслужений юрист України
Кравчук М. В.*

КОЛІЗІЇ І КОНКУРЕНЦІЇ В ПРАВІ

Постановка проблеми. Кожного дня правова система України зазнає змін, які суттєво впливають на українське право. Українська система норм права кожен день все більше оновлюється, що тягне за собою можливість більшого тлумачення правових інститутів. Похідним явищем від цього критерію є фактичне збільшення значущого фактору колізії та конкуренції в праві.

Як зазначає в своїй науковій праці Е. А. Полешко: «Відсутність законодавчо закріпленого визначення даних понять є підставою для їх ретельного дослідження, що має своєю кінцевою метою підвищення ефективності реалізації права, якості правозастосування та вдосконалення правотворчої юридичної техніки» [3. с. 1]. Опираючись на цю тему можна зазначити, що її розкриття водночас торкнеться таких правових інститутів як правозастосування та правотворчість, тим самим рівень правосвідомості та правової культури досягне кращого положення.

Стан дослідження. Наукове опрацювання даної теми висвітлюється в працях таких вчених: М. Абрамович, О. Головченко, А. Гриценко, О. Євтушенко, Л. Коваль, М. Кравчук, Ю. Кундіс, Г. Назаренко, Р. Пашинський, О. Петришин, Е. Полешко, О. Радзивіл, О. Скакун, Т. Хаммутова, Н. Шелест.

Мета дослідження. Основною метою даного дослідження є пізнання таких правових категорій як колізія та конкуренція в праві, пізнання їх сутності та змісту, ролі та значущості в правовій системі України.

Об'єкт дослідження. Є особливості та основні риси правотворчості в правовій системі.

Предмет дослідження є колізії та конкуренції в праві, а також їхній вплив на правову систему України.

Виклад основного матеріалу. Основна функція норми права полягає в регулюванні суспільних відносин, проте трапляються випадки коли різні правові норми або суперечать одна одній, або створюють конкуренцію щодо первинності регламентації суспільних відносин. Ці два правових явища слід розуміти як колізії та конкуренція в праві.

У більшості, ці дві правові категорії часто співвідносять одне до одного,

вважаючи це одним і тим самим явищем, проте як і колізія, так і конкуренція в праві мають свою окрему значимість.

Під терміном «колізія в праві» слід розуміти той випадок, коли дві або більше правові норми суперечать одна одній стосовно здійснення юридичного впливу на суспільні відносини. Колізія в праві виникає в тому випадку, коли при конкретній ситуації не може бути застосовано дві норми права, проте кожна з них по своєму підходить щодо її застосування в конкретній ситуації.

Важливо зазначити самі причини виникнення колізій. У загальному, колізія в праві виникає через об'єктивні та суб'єктивні причини [2]. До суб'єктивних причин можна віднести незгоди, суперечність, динамізм суспільних відносин, проте немалу роль відіграє відстань, оскільки консерватизм права з сучасним правом суттєво відрізняється. Загалом, суб'єктивна сторона – це сторона, яка прямо співвідноситься з людиною, її психологією та ідеологією. Таким чином до суб'єктивних причин виникнення колізії можна віднести також такі соціальні інститути, як політиків, законодавців, вищих посадових осіб. Це проявляється в низькому рівні законодавчого процесу, прогалини в праві, невпорядкованість правового матеріалу тощо.

Стосовно об'єктивних причин, до них можна віднести стрімкий розвиток суспільних відносин, це також пов'язано з консерватизмом суспільних відносин що було зазначено вище, недосконалість законодавчої техніки, що включає в себе слабкий рівень професіоналізму державних посадових осіб, які відносяться до законодавчої гілки влади, зміна політичних та економічних умов тощо.

Інститут конкуренції в праві не є настільки досліджений навідмінно від колізії. Як зазначає Е. П. Полешко: «Якщо розглядати поняття конкуренція норми права, то його дослідження у вітчизняній науці теорії права не було поглиблено досліджено, на відміну від поняття колізії норми права» [3, с 2]. Важливо зазначити, що конкуренція права є більш складнішим явищем ніж колізія, оскільки в конкуренції сплітаються питання факту з питаннями права.

Від колізії правових норм слід відрізняти їх конкуренцію, оскільки існують випадки, коли одну групу однорідних суспільних відносин регулюють два або більше норм права, при тому вони не суперечать одна одній, проте наділені різним ступенем конкретизації, опису, деталізації тощо. Якраз похідним явищем і є конкуренція правових норм, оскільки це, як правило, норми різної юридичної сили, які видані різними органами державної влади, тим самим вони конкурують один між одним [3].

Підсумувавши наведений матеріал, можна зазначити, що дані правові явища не є позитивними, і тому існують методи їх подолання. До основних методів подолання колізій та конкуренції в праві слід відносити тлумачення права, прийняття нового нормативно – правового акту, скасування старого акту, судовий та адміністративний прецедент, внесення змін до чинного законодавства.

Проте, найбільш важливим методом є тлумачення права, що на думку М. В. Кравчука: «є складна і багатогранна вольова діяльність різних суб'єктів, що представляє собою інтелектуальний процес, спрямований на усвідомлення і роз'яснення різноманітних правових явищ» [1, с. 260].

Тож-бо, судячи з даного визначення можна зрозуміти, що тлумачення

права є досить складним, проте важливим явищем, оскільки щоб повністю подолати колізію чи конкуренцію в праві слід збільшувати рівень тлумачення права, що потягне за собою збільшення рівня правової свідомості та правової культури, а це в свою чергу мінімізує частоту утворення консерватизму суспільних відносин, недосконалість норм права тощо.

Висновки. Узагальнюючи вищенаведений матеріал, слід зробити висновки, що колізія та конкуренція в праві є похідним інститутом від таких об'єктивних чи суб'єктивних причин як консерватизм суспільних відносин, прогалини в законодавстві, слабкий рівень професіоналізму законодавчого процесу, проте ці правові інститути мають і позитивну сторону, оскільки вони, відображаючи всі недоліки права, утворюють або реалізують всі можливі методи їх подолання, тим самим свій прояв здійснює тлумачення права, реалізація права тощо.

Список використаних джерел

1) Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорний конспект) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с.

2) Конкуренція і колізія законів | Коментар. *Мего-Інфо* - Юридичний портал України №1, Коментар ЦПК, КПК, КУПАП, ККУ, ЦК. URL: [http://mego.info/конкуренція і колізія законів?page=2](http://mego.info/конкуренція_і_колізія_законів?page=2) (дата звернення: 29.04.2024).

3) Полешко Ельвіра Павлівна. *Електронний архів (репозитарій) ДДУВС: Головна сторінка*. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3644/1/21.pdf> (дата звернення: 30.04.2024).

Сень В.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права та
конституціоналізму ЗУНУ,
почесний професор університету,
Заслужений юрист України,
академік Академії політико-правових наук
Кравчук М. В.*

ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА – ОСНОВА ПРАВОВОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. Сучасна Україна переживає значний період реформування правової сфери. А це свідчить про те, що настав час для переосмислення стану правової культури і свідомості у суспільстві.

«Правова культура передбачає відповідні знання людьми певних положень чинного законодавства, порядку його реалізації, уміння користуватися цими

знаннями при застосуванні норм права, їх виконанні»: зазначила І. Шаравара [1, с.9]. На підставі вищезазначеної тези хочу додати свої міркування щодо теми, а саме те, що правова культура суспільства та культура особистості є абсолютно взаємозалежними поняттями. Для прикладу можу стверджувати, що чим вищий рівень правової освіти буде запроваджено серед громадян для підвищення правової культури, тим більша ймовірність підвищення культури серед всього суспільства.

Стан розробки теми. Питання, пов'язані з дослідженням правової культури та правової свідомості досліджувало багато науковців та правників. Теоретичну основу дослідження становлять праці таких вчених, як: М. Кравчук, В. Сировацький, Н. Сухицька, М. Суходоля, І. Шаравара. Так, як всі вищезгадані постаті висвітлили своє особисте бачення цієї теми, то я Вікторія Сень поставила за мету розкрити власний підхід до цієї теми і подати свій варіант оцінки цього правового явища.

Мета дослідження розробки теми. Теоретичне обґрунтування сутності поняття правова свідомість та правова культура, роль понять та їх ознаки. А також розроблення організаційно-правового механізму покращення або змінення правової свідомості.

Об'єктом дослідження є процеси державо - та правотворення в Україні.

Предметом дослідження є правова свідомість, її зміст, основні риси, значимість для суспільства та шляхи її розвитку.

Викладення основного матеріалу. За твердженням М. Кравчука: «Правосвідомість – це особлива форма суспільної свідомості, сукупність правових понять, ідей, поглядів, почуттів, що виражають ставлення людей до чинного або бажаного права, його мети, завдань, способів та методів регулювання, до оцінки правомірності його норм та уявлення про майбутню правову систему й окремі її явища». А на його думку: «Правова культура -це система правових цінностей, що відповідають досягнутого рівню суспільством правового процесу і відбивають у правовій формі стан свободи особи, іншисоціальні цінності» [2, с.303-306].

Більшість досліджень на цю тему побудовані на проблемах минулого України, адже наша держава багато століть відстоювала і продовжує відстоювати і сьогодні своє право суспільства та його правову культуру. Впродовж багатьох років в нас хотіли забрати національну ідентичність, тобто національну свідомість, що і призвело до різноманітності та складності правової свідомості зараз серед усіх українців.

На думку дослідниці М. Суходолі, причинами різноманітності та складності правової свідомості в громадян є такі чинники, а саме: «*по-перше*, розшарованості, неоднорідності самого українського суспільства, значного розриву в доходах населення, багатонаціональності України; *по-друге*, на неоднорідність правової культури впливає й чинник територіальності» [3, с.201]. Прикладом до цієї тези хочу вказати на всім відому історію України, в якій йдеться про неодноразовий поділ української землі між іноземними державами. У наслідок чого український народ був підвладний іноземному законодавству та впливу, що призвело до формування різної правової свідомості та культури.

Ці фактори є обов'язковими при розробці правової освіти для суспільства. Неврахування цих факторів при розробці може привести до

протиріч серед суспільства.

Серед проблем різноманітності та складності правової свідомості є деформація. Деформація правосвідомості – це соціально-правове явище, що характеризується зміною його стану, під час якої у носіїв формуються певні ідеї, уявлення, погляди, знання, почуття і настрої, переживання та емоції, які викривлено відображають дійсність і виражають негативне ставлення до діючого права, законності. Дослідниця М. Сухицька вважає, що деформація правової свідомості має багато форм, але: «найнебезпечнішим проявом деформації правової свідомості є феномен її переродження»[4. с.3]. Зацікавившись цією тезою, я вирішила розібратися в цьому твердженні. Під терміном «переродження» дослідниця має на увазі сам процес ускладнення деформації та її наслідків. Тобто неускладнена деформація правосвідомості впливає тільки на саме сприйняття законів та правил держави у людей, а ускладнення, «переродження» деформації змушує свідомо ігнорувати і заперечувати, а у гіршому випадку викликає намір вчиняти правопорушення.

Відсутність важливих соціальних ідей та уявлень щодо дотримання законодавства, призводить до трансформації здорового правового світогляду людини в егоїстичний та егоцентричний варіант. Якщо в свідомості людини не цінується особистість і правова система, то на передній план виходять егоїстичні інтереси або вузькогрупові поняття. «Відзначається, що деформований правовий світогляд особистості, яка сповідує правовий нігілізм, виробляє викривлені правові відчуття, взаємодія яких із компонентами структури правосвідомості має негативний вплив, сприяє деформації правосвідомості». Так вважає Валерій Сировацький і з цим доцільно погодитись [5, с.10].

Шляхи змін правосвідомості в громадян можуть бути різноманітні і включати як індивідуальні зусилля, так і системні зміни у суспільстві. Зокрема, такі як: *по-перше*, освіта та інформація. Освіта та поширення інформації є ключовими елементами у зміні правових настанов. Освітні програми, які включають права та обов'язки громадян, сприяють усвідомленню громадянами своїх прав та розумінню правової системи. Крім того, доступ до достовірної та доступної інформації про права і закон допомагає громадянам приймати обґрунтовані рішення та захищати свої інтереси;

по-друге, правозахисні організації. Правозахисні організації відіграють важливу роль у підвищенні правової обізнаності. Вони надають правову допомогу, консультують громадян щодо їхніх прав та обов'язків, захищають їхні права у разі порушення, проводять освітні та просвітницькі заходи;

по-третьє, законодавчі зміни та політична воля. Реформування законодавства та вдосконалення правових механізмів може сприяти зміні правових установок. Ефективні правові реформи, які враховують потреби та інтереси громадян, можуть підвищити довіру суспільства до законів та інститутів.

Також серед можливих заходів можуть бути системна робота з підвищення рівня правової освіти, пропаганда правових цінностей, забезпечення доступності правової інформації та послуг для всіх верств населення, а також активна участь громадян у законодавчому процесі та вирішенні правових питань.

Звісно ж при застосуванні всіх можливих заходів підвищення правової

свідомості можна посприяти більшому розумінню людей своїх прав та обов'язків, щоб призвело до побудови справедливого та правового суспільства.

Висновки. Отже, дослідження довело, що правова свідомість та правова культура є основою правового життя в Україні, проте є багато видів її деформації, тому у тезах зазначені шляхи вдосконалення, тобто покращення правосвідомості та правової культури. Але найважливішим із усіх заходів змінення правосвідомості – це подолання деформацій, яке здійснюється шляхом правової освіти, просвіти, агітації, правової пропаганди тощо. Тож-бо, формування свідомості потрібно починати з дошкільних закладів.

Список використаних джерел:

1. Шаравара І. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування. *Львівський державний університет внутрішніх справ*. Львів, 2015. С.9 -12
2. Кравчук М.В. Теорія держави права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-є, переробл. й доповн. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 524 с
3. Суходоля М. Фактичний стан правової культури населення України як відображення деформованої правосвідомості. *Донецький національний університет імені Василя Стуса*. Донецьк, 2021. С.200-204. URL:<https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.1.35> (дата звернення 21 квітня 2024)
4. Сухицька Н.В. Правосвідомість громадян України: стан та напрямки розвитку. *Таврійський національний університет ім. В. Вернадського*. Київ, 2012. С.1-7
5. Сировацький В.І. Деструкція правосвідомості та шляхи її виправлення як об'єкт філософсько-правового аналізу. *Львівський державний університет внутрішніх справ*. Львів, 2013. С.1-20.

Смільська Л.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доц.,
доктор права Українського вільного
університету, професор кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ,
Кравчук М. В.

УКРАЇНА СОЦ. ДЕМОКРАТИЧНА ПРАВОВА ДЕРЖАВА : ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Побудова соціально-демократичної правової держави є вирішальним напрямом для сучасної України. В умовах постійних політичних, економічних та соціальних змін ця мета стає ще більш

актуальною, оскільки забезпечення прав людини, верховенство права, соціальна справедливість та демократія є невід'ємними складовими стабільного та процвітаючого суспільства. Проте на шляху до досягнення цієї мети постають численні виклики, які потребують глибокого теоретичного та правового аналізу. Хоча концепція соціал-демократії визнана в усьому світі, її адаптація до конкретних обставин України вимагає ретельного дослідження.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження зумовлена посиленням уваги до принципів соціально-демократичної правової держави, закріплених у Конституції. Україна здобула свою незалежність у 1991 році, тому її можна охарактеризувати як молоду суверенну державу, яка продовжує процес свого становлення і розвитку. Проте, у зв'язку з політичними подіями, включаючи анексію Криму, збройний конфлікт РФ проти України, повномасштабне вторгнення, внутрішні конфлікти та інші фактори, що відносяться до соціальних чи економічних аспектів, можна зробити висновок, що це лише підкреслило необхідність дослідження проблематики цієї теми. Потрібно спонукати до посилення цікавості щодо визначення ефективних реформ у всіх сферах суспільного життя українців.

Мета. Мета дослідження полягає в комплексному аналізі та розробці теоретико-правових засад побудови соціал демократичної держави, визначення перспектив розвитку цих ідей, враховуючи сучасні виклики.

Для досягнення мети ми ставимо наступні завдання:

5. Проаналізувати сучасний рівень розвитку України як демократичної держави.
6. Дати оцінку стану правової системи України.
7. Використати сучасні методи дослідження та аналізу інформації.
8. Дослідити вплив політичної ситуації на процеси реформування правової системи.

Об'єкт дослідження. Законодавча система України, конституційний лад, рівень довіри громадян до влади.

Предмет дослідження. Теоретико-правові аспекти, практичні механізми розвитку соціально-демократичної правової держави в Україні, перспективи зміни системи, проблеми та виклики, що стоять на шляху досягнення мети.

Стан дослідження проблеми. Українські вчені активно досліджують дану тему, маючи ціль проаналізувати становлення держави як соціал-демократичної. Актуальною питання є безперечною й дотепер і потребує постійного вивчення та переосмислення в зв'язку з новими викликами сучасності. Проблемний аспект та аналіз цієї теми розглядали такі українські вчені: М.В. Кравчук, В. Д. Лагутін, А. Ю. Олійник, С. Д. Гусарев, О. Л. Слюсаренко та ін.

Виклад основного матеріалу. Сучасна Україна стоїть перед викликом побудови правової системи, яка гарантувала б захист прав громадян, правосуддя, ефективне та справедливе державне управління. Поняття соціал-демократичної правової держави – це не просто абстрактна ідея, а скоріше відчутна реальність, яка безпосередньо впливає на добробут людей і загальну стабільність країни та нації. Гуманізм, солідарність та збереження державності слугують основою цієї моделі, що вимагає реформи правових норм та соціальних ініціатив, поряд з активним залученням громадян до здійснення державної влади та формування права в країні. Такий підхід має велике

значення, оскільки він не лише гарантує гідний рівень життя для всіх громадян, але й підтримує демократію, підтримує верховенство права та сприяє економічному прогресу в країні. Розуміння концепції є актуальним завданням для наукової спільноти, політичних лідерів та громадянського суспільства. Це надзвичайно важливо для того, щоб знайти найефективніші методи зміцнення та розвитку української державності, а також залучити цінні знання та практики іноземних держав до нашої національної системи права.

Україна є державою соціально-демократичної орієнтації. За словами М. Кравчука держава соціальної демократії – це організація економічного життя суспільства, якої ще не існувало в історії людства. Такий історичний тип держави передбачає організацію політичної влади трудівників-власників, яка забезпечує захист прав і свобод нації та народу на основі справедливості та солідарності. [1, с. 75]. Це перехідний тип держави, яка ще в етапі становлення як держави соціальної демократії в майбутньому, де організація політичної влади забезпечує рівність всіх частин суспільства та створює умови для забезпечення основних загальних прав людини, благ громадян, права нації і народу.

В статті 1 Конституції України зазначено, що Україна є правовою державою [2, с. 3]. Для побудови правової держави потрібно підтримувати розвиток громадянського суспільства, владі забезпечити захист прав народу і демократичних інститутів. В. Д. Лагутін вважав, що правова держава – це демократична соціальна держава, підконтрольна суспільству, всі дії владних структур якої підпорядковані чинному законодавству [3, с. 243]. Щоб підтримувати зв'язок державної верхівки з громадянами та розвивати демократію, потрібно зміцнювати механізми, які стосуються здійснення народом влади. Є необхідність у реформуванні правової системи, шляхом зміцнення системи права України, незалежності судів, та у впровадженні ефективних антикорупційних механізмів.

Соціальна держава – це вільна демократична правова держава, в якій забезпечується гідне людини життя у плані її матеріального і соціального обслуговування, гарантується індивідуальна свобода особи та цивілізованими методами досягається соціальна злагода, вирішуються соціальні конфлікти» [4, с. 55]. В Україні є великий потенціал щодо становлення як соціальною державою, проте шлях до досягнення цієї цілі вимагає комплексних дій та реформ. Повинна бути активна участь усіх суспільних інститутів. Є фактори, що впливають на шанси України стати соціальною державою, це позитивний розвиток кваліфікованих спеціалістів, а особливо у ІТ-сфері, міжнародне визнання, великий аграрний потенціал, саме це може стати рушійною силою для досягнення економічного зростання. Щодо політичних факторів, Україна прагне до Європейської інтеграції, що спричиняє безліч реформ, спрямованих на покращення соціальних стандартів та захисту прав народу. Громадяни відіграють активну участь у житті своєї країни, це відображається у кількості волонтерських організацій, благодійних ініціатив, громадських організацій, розвиненому громадянському суспільстві, які безпосередньо формують демократичну та соціальну державу.

Висновок. Станом на сьогоднішній день, Україна прагне до утвердження себе як соціально-демократичної правової держави, де панує верховенство права, гарантуються права та свободи громадян, а влада активно втручається

в соціально-економічне життя для забезпечення добробуту людей. Цей шлях складний і потребує комплексних реформ та спільних зусиль влади, громадянського суспільства та наукової спільноти. Є виклики, які стоять на шляху досягнення бажаного, збройна агресія РФ проти України, окупація, анексія Криму Росією та внаслідок цього низки інших факторів, таких як економічна нестабільність, недосконалість системи права, але втілення в життя принципів соціально-демократичної правової держави – це шлях до забезпечення гідного життя для всіх громадян України, утвердження демократії, верховенства права та стійкого економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави права (опорні конспекти) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 524 с.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 30.05.2024).
3. Лагутін В. Людина і суспільство : Експерим. підручн. для 11 кл. Київ : Сусп-во, 1992. 256 с.
4. Гусарєв С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Юрінком інтер, 2001. 176 с.

Скочиляс О.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к. ю. н., доц., доктор права УВУ,
професор кафедри теорії та історії
держави і права ЗУНУ, академік академії
політико-правових наук України,
Почесний доктор університету,
Заслужений юрист України
Кравчук М. В*

ПРОБЛЕМИ ПРАВ ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Проблема захисту прав людини в Україні залишається однією з найактуальніших тем у сфері суспільних та державних відносин. Незважаючи на певні успіхи у законодавчому забезпеченні прав людини, існує низка проблем, що потребують негайного вирішення. Це питання стосується різних аспектів життя, таких як свобода слова, право на справедливий суд, запобігання катуванням, забезпечення прав національних меншин та внутрішньо переміщених осіб.

Основними проблемами є недостатня ефективність правозахисних інституцій, корупція у системі правосуддя, недосконале законодавство та відсутність належної інформованості громадян про свої права. Також викликає занепокоєння питання реалізації міжнародних стандартів прав людини,

особливо в умовах збройного конфлікту на Сході України.

Таким чином, тема захисту прав людини в Україні вимагає комплексного підходу, включаючи покращення законодавчої бази, підвищення ефективності роботи правозахисних органів та забезпечення реального захисту прав кожного громадянина.

Стан дослідження. Наукове опрацювання даної теми знайшло висвітлення у дослідженнях вчених: Г. Кришталь та І. Брюховецької, О. Лотюка, Ю. Мамедова, С. Пушкаренка, В. Тімашова та В. Череватюка.

Мета дослідження: Визначити основні проблеми захисту прав людини в Україні та розробити рекомендації щодо їх вирішення.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасний стан правового забезпечення захисту прав людини в Україні.
2. Виявити ключові проблеми та недоліки у діяльності правозахисних інституцій.

Виклад матеріалу. Проблема захисту прав людини в Україні є однією з найактуальніших і найбільш обговорюваних тем у сучасному українському суспільстві. Незважаючи на численні законодавчі реформи та міжнародні зобов'язання, дотримання прав людини в Україні залишається викликом. Це питання торкається різних сфер життя, включаючи свободу слова, право на справедливий суд, захист від катувань, а також права національних меншин та внутрішньо переміщених осіб. Для розуміння глибини цієї проблеми необхідно розглянути її ключові аспекти, причини та можливі шляхи вирішення.

Однією з основних проблем є недостатня ефективність правозахисних інституцій. Органи, що відповідають за захист прав людини, часто стикаються з браком фінансування, кадровими проблемами та бюрократичними перепонами. Це призводить до низької ефективності їх роботи та нездатності забезпечити належний рівень захисту прав громадян [6, с. 80]. Крім того, система правосуддя в Україні часто піддається критиці через корупцію. Судді та інші працівники судової системи нерідко стають учасниками корупційних схем, що суттєво підриває довіру населення до судової влади та ускладнює доступ до справедливого правосуддя.

Недосконале законодавство також є значним чинником, що впливає на захист прав людини. Законодавчі акти часто не відповідають сучасним реаліям та міжнародним стандартам [5, с. 280]. Це створює правову невизначеність та обмежує можливості громадян у захисті своїх прав. Окрім цього, в Україні існує проблема низького рівня правової обізнаності серед населення. Багато людей не знають про свої права та механізми їх захисту, що робить їх уразливими до порушень та зловживань з боку державних органів та інших осіб.

Особливої уваги потребують права національних меншин та внутрішньо переміщених осіб. Ці групи населення часто стикаються з дискримінацією, порушеннями прав на освіту, працю та соціальний захист. Національні меншини, включаючи ромів, кримських татар та інші етнічні групи, часто зазнають дискримінаційних практик з боку державних органів та суспільства в цілому [1, с. 27]. Вони стикаються з обмеженим доступом до якісної освіти, що ускладнює їх соціальну інтеграцію та професійний розвиток. Крім того, дискримінація на ринку праці призводить до високого рівня безробіття серед

представників національних меншин та обмежує їхні можливості для економічного розвитку.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО), що стали жертвами збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму, зазнають значних труднощів у доступі до житла, медичної допомоги та інших базових послуг. Вони часто стикаються з юридичними та адміністративними перепонами при отриманні соціальних виплат, реєстрації місця проживання та доступі до медичних послуг. Відсутність стабільного житла та засобів до існування робить їх особливо вразливими до економічних та соціальних ризиків [2, с. 280].

Збройний конфлікт призвів до численних порушень прав людини, включаючи випадки катувань, незаконних затримань та переслідувань. У цих умовах особливо важливо забезпечити дотримання міжнародних стандартів прав людини та створити ефективний механізм їх реалізації. Це включає надання гуманітарної допомоги, правову підтримку та психологічну допомогу постраждалим від конфлікту. Необхідно також забезпечити реінтеграцію внутрішньо переміщених осіб у суспільство, надаючи їм можливості для навчання, працевлаштування та соціальної адаптації.

Крім того, важливо посилити роботу державних органів та неурядових організацій з метою моніторингу та попередження порушень прав національних меншин та ВПО. Співпраця з міжнародними правозахисними організаціями може сприяти покращенню ситуації, залучаючи додаткові ресурси та експертну допомогу. Таким чином, захист прав національних меншин та внутрішньо переміщених осіб є ключовим аспектом забезпечення прав людини в Україні, що потребує комплексного та скоординованого підходу з боку держави та громадянського суспільства [3, с. 140].

Для вирішення цих проблем необхідний комплексний підхід, що включає як вдосконалення законодавчої бази, так і підвищення ефективності роботи правозахисних органів. Важливо забезпечити їхню незалежність та зниження рівня корупції. Також необхідно працювати над підвищенням рівня правової обізнаності серед населення, інформувати громадян про їхні права та доступні механізми їх захисту. Окрему увагу слід приділити забезпеченню прав національних меншин та внутрішньо переміщених осіб, створюючи умови для їх повноцінної інтеграції у суспільство та забезпечення доступу до всіх необхідних послуг [4, с. 137].

Таким чином, захист прав людини в Україні є багатогранною проблемою, що потребує цілеспрямованої та системної роботи на всіх рівнях. Лише за умови комплексного підходу та співпраці держави, правозахисних інституцій та громадянського суспільства можливо досягти значних покращень у сфері захисту прав людини та забезпечити кожному громадянину реальний захист його прав і свобод.

Висновок. Проблема захисту прав людини в Україні є комплексною та багатоаспектною, вимагаючи системних підходів для її вирішення. Незважаючи на наявність законодавчих реформ та міжнародних зобов'язань, багато аспектів залишаються невирішеними через недостатню ефективність правозахисних інституцій, корупцію в судовій системі, недосконале законодавство та низький рівень правової обізнаності серед населення. Особливо вразливими групами залишаються національні меншини та внутрішньо переміщені особи, які потребують додаткового захисту та

підтримки.

Для досягнення значного покращення у сфері захисту прав людини необхідно вдосконалювати законодавчу базу, забезпечувати незалежність та ефективність правозахисних органів, знижувати рівень корупції та підвищувати обізнаність громадян про їхні права. Важливо також забезпечити дотримання міжнародних стандартів прав людини, особливо в умовах збройного конфлікту та інших кризових ситуацій. Лише комплексний підхід, що включає співпрацю держави, правозахисних інституцій та громадянського суспільства, дозволить створити ефективну систему захисту прав людини та забезпечити кожному громадянину України реальний захист його прав і свобод.

Список використаних джерел

1. Кришталь Г., Брюховецька І. Альтернативний засіб правового захисту прав людини: медіація. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 2(65). С. 25–29.
2. Лотюк О. С., Митник О. В. Генезис механізму судового захисту конституційних прав людини. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації*. 2020. С. 257–282.
3. Мамедов Ю. Е. Універсальні і регіональні системи захисту прав людини. *Європейські перспективи*. 2022. № 2. С. 139–144.
4. Пушкаренко С., Фальковський А. Інституціональна складова частина механізму захисту прав людини. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2(62). С. 136–141.
5. Тімашов В. О. Європейський суд із прав людини як засіб захисту прав людини в Україні. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2019. Т. 15. С. 276–284.
6. Череватюк В. Верховенство права як метод захисту прав людини. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law"*. 2023. Т. 2, № 67. С. 79–86.

Секція 2.

Реформування правоохоронної і судової систем: український і зарубіжний досвід

Section 2.

Reforming of law enforcement and judicial systems: Ukrainian and foreign experience

Миколайчик Л.

*студентка факультету економіки
та управління Західноукраїнського
національного університету.*

*Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ*

Зигрій О. В.

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Кримінальні правопорушення проти власності є одними з найбільш поширених і найнебезпечніших груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на одне з найцінніших соціальних благ – право власності.

І. Блінова зазначає, що об'єктом злочину є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, на які здійснюється злочинне посягання. Такими суспільними відносинами є: суспільний лад, політична й економічна система держави, відносини власності, особистість, політичні, трудові, майнові й інші права громадян і правопорядок [5, с. 53].

За своєю величезною кількістю посягань на власність такі кримінальні правопорушення як крадіжка, грабіж та розбій слід вважати одними із найважливіших. Саме тому законодавці не тільки нашого часу, а й протягом всієї історії кримінального права приділяли таку увагу саме цим кримінальним правопорушенням. Не можна уявити правову та соціальну державу, котра не охороняла відносини у сфері власності. Адже дана країна просто не мала б довіри до держави з боку громадян та інших країн. Це унеможливило б експортну діяльність, і тим самим відбулось би падіння економіки. Доречно зазначити, що правильне і доцільне функціонування відносин власності підтримує стабільність економічної системи та забезпечує підвищення рівня добробуту народу.

Стаття 13 Конституції України проголошує рівність усіх суб'єктів права

власності перед законом і забезпечення захисту їх прав державою [1, с.7].

Відносинами власності є суспільні відносини щодо користування, володіння і розпоряджання майном, що чітко передбачено нормами Цивільного та Господарського кодексів. Відповідно до ст. 316 Цивільного кодексу правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [2, с. 105]. Об'єктом злочинів проти власності є суспільні відносини власності, що охороняються кримінальним законом як частина економічних відносин, як основа економічної системи держави.

З об'єктивної сторони крадіжка та грабіж – це правопорушення із матеріальним складом, тобто такі, що зумовлюють в результаті протиправного діяння суспільно небезпечних наслідків, у вигляді матеріальної шкоди відносинам власності. Це твердження дає підстави вважати, що раніше згадані кримінальні правопорушення є закінченими із моменту настання тієї чи іншої шкоди власнику [5, с. 89].

У диспозиції ст. 185 Кримінального кодексу України зазначено, що крадіжка – це таємне викрадення чужого майна [3, с. 118]. Мається на увазі, що дане діяння було вчинене таємно, тобто потайки, непомітно, за відсутності власника цього майна. Однак не тільки кримінальне правопорушення, вчинене потайки, вважається крадіжкою, адже воно може бути вчинене і присутності інших осіб. Наприклад, викрадення в присутності осіб, які усвідомлюють крадіжку, що здійснюється, але суб'єкт знає, що ці особи не будуть йому перешкоджати, він впевнений в їх мовчазній згоді, невторчання.

У диспозиції ст. 186 Кримінального кодексу України зазначено, що грабіж – це відкрите викрадення чужого майна [3, с. 119]. В даному випадку законодавець мав на увазі викрадення майна у присутності власника речі або інших осіб, які повністю усвідомлюють те, що відбувається. Правопорушник в цьому випадку також повинен усвідомлювати, що його дії були помічені, однак ігнорує це. Якщо ж правопорушник помиляється і вважає, що його дії непомітні, то в такому випадку дане діяння не є складом злочину грабежу, а є складом злочину крадіжки.

Що стосується розбою, то дане правопорушення є з усіченим складом, тобто спричинення матеріальної шкоди в даному випадку не є обов'язковою його ознакою. Розбій можна вважати завершеним з моменту нападу, тобто застосуванням психічного чи фізичного насильства, при цьому неважливо чи заволодів правопорушник чужим майном. Обов'язковими ознаками розбою є застосування психічного чи фізичного насильства. Під фізичним насильством, яке несе небезпеку для здоров'я чи життя, розуміється легке тілесне ушкодження, яке зумовило короткотермінове порушення здоров'я або незначне позбавлення працездатності, середньої тяжкості, тяжке тілесне ушкодження, замах на вбивство, вбивство. Психічним насильством в такому випадку вважається погроза застосування фізичного насильства для того, щоб змусити потерпілу особу віддати кривднику ту чи іншу річ.

Розслідування такої категорії злочинів проти власності як крадіжка, грабіж, розбій, встановлення осіб, які їх вчинили – це виключно сфера діяльності підрозділів Національної поліції України. Саме тому належна теоретична підготовка поліцейських у сфері протидії злочинам проти власності є необхідною умовою їх ефективної роботи [6, с. 5]. Нормативне

підтвердження даного твердження знаходить своє відображення у частині першій ст. 216 Кримінально-процесуального кодексу України [4, с. 217].

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 02.11.2023)
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-XIV. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 02.11.2023)
4. Кримінальний процесуальний Кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.11.2023)
5. Бондаренко, О. С. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах) : навч. посіб. О. С. Бондаренко, М. О. Думчиков. Суми : СумДУ, 2022. 114 с.
6. Грищук, І. В. Кримінальна відповідальність за крадіжку злочинного майна, яке перебуває на охороні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. С. 13-29.
7. Кримінальне право України: загальна частина: навч. посібник : за ред. проф. І. Є. Блінова. К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2019. 354 с.

Ковальчук О.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: д. філ. з права,
доцент кафедри адміністративного права
та судочинства ЗУНУ
Іванюк В. Д.*

РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Судова практика в правових системах здатна відігравати ключову роль в інтерпретації нормативно-правових актів. Судова практика також сприяє створенню єдиної практики застосування законодавства. Коли суди розглядають аналогічні справи і виносять рішення, це сприяє уніфікації підходів до вирішення правових питань. Рішення судів у конкретних справах можуть стати правовими прецедентами, які використовуються у майбутніх судових рішеннях для аналогічних ситуацій. Це важливо для розвитку правової системи і забезпечення її адаптації до змін у суспільстві. Відтак, актуальним є дослідження особливостей та значення судової практики в правовій системі України.

Слід зазначити, що термін «судова практика» можна розглядати в широкому та вузькому значенні. В даному контексті заслуговує уваги наукова

позиція В.О. Гончарова, А.С. Завгородньої та А.О. Точій, що «у широкому розумінні судова практика включає всю діяльність судових органів, що відображається в прийнятих судових актах. У вузькому значенні судова практика пов'язується з практичною діяльністю судових органів з прийняття лише тих рішень, які містять правові положення. Дослідниця Д. Ю. Хорошковська розглядає судову практику як єдине ціле, що включає як діяльність судів, так і її результати, що в решті-решт закріплені в нових правоположеннях, вироблених судовими органами та закріплені в рішеннях конкретних справ та/чи актах, що складаються з кількох однотипних судових справ» [2, с. 23].

Зауважимо, що «нормативний вплив актів судової влади помітний упродовж всієї історії людства. Серед історичних причин визнання нормативності актів судової влади виокремлюються: необхідність дотримання звичаїв, що визнавались у судових рішеннях; централізація державної влади, ієрархічність судової системи та відкритість судочинства. Крім того, дотримання судами принципу «аналогічні справи вирішуються аналогічно» сприяє підвищенню суспільної довіри до суддів та зміцненню поваги до їх рішень. Суд бере участь у процесі формування права у разі, якщо правова позиція, викладена в акті судової влади, має обов'язкове значення не лише для сторін у справі, а й для суддів при вирішенні наступних справ аналогічного характеру» [6]. У зв'язку із зазначеним, постає питання про місце рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду України та рішень Європейського суду з прав людини в системі джерел права України.

Відповідно до положень статті 89 Закону України «Про Конституційний Суд України», «рішення Суду є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено» [4]. Відповідно до положень статті 90 зазначеного Закону, «висновок Суду є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено» [4]. В результаті вказаного можемо констатувати обов'язковий характер рішень та висновків Конституційного Суду України.

Аналізуючи юридичну природу постанов Пленуму Верховного Суду України, звернемо увагу на позицію І. В. Борщевського, який зазначає, що «акти правозастосовного нормативного тлумачення, винесені Верховним Судом України, постанови його Пленуму, а також опублікована практика Верховного Суду України в конкретних справах можуть розглядатись як джерело права. Постанови Пленуму Верховного Суду України є зразком правильного розуміння норм права, вони мають велике значення для забезпечення однакового розуміння законів, містять важливі принципи рекомендації з питань, що виникають при розгляді судових справ. Роз'яснення даються на підставі вивчення та узагальнення судової практики, аналізу судової статистики. Реалізація повноважень Пленуму Верховного Суду стосовно надання роз'яснень з питань судової практики впливає на формування практики усіх судів загальної юрисдикції» [1, с. 29]. Разом з тим, відповідно до пунктів 10-1 та 10-2 частини 2 статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», «Пленум Верховного Суду з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані; за

результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ» [5].

Щодо практики Європейського суду з прав людини, зазначимо наступне. Легальне визначення терміну «практика Суду» міститься у частині 1 статті 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», відповідно до якої її розуміють як «практику Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини» [3]. Крім того, частина 1 статті 17 цього ж Закону закріплює, що «Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права» [3].

Таким чином, судова практика відіграє вагоме значення у випадку наявності правових колізій чи прогалин у законодавстві, що спричиняють сумніви у процесі правозастосування. Незважаючи на субсидіарний характер судової практики як джерела права, вона уточнює положення нормативно-правових актів і сприяє їх кращому застосуванню у відповідних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Борщевський І. В. Судова практика як джерело права в Україні. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2012. Т. 17. Вип. 7. С. 26-33.
2. Гончаров В.О., Завгородня А.С., Точій А.О. Судова практика як джерело права в українській правовій системі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 23-26. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/3>
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
6. Романюк Д. С. Судова практика як джерело права України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/153-1.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).

Ігнатів В.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.*

*Науковий керівник: к. економічних наук
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності ЗУНУ*

Колесніков А. П.

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДАНИХ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми дослідження. Особливість адвокатури як інституту громадянського суспільства зумовлена насамперед багатогранністю у визначенні її місця і ролі в суспільстві, на підставі чого ми доходимо висновку, згідно з яким адвокатура являє собою професійне об'єднання осіб (адвокатів), діяльність якого спрямована на забезпечення належної реалізації конституційного права особи на отримання професійної правничої (правової) допомоги, і як конституційно-правовий правозахисний інститут громадянського суспільства займає самостійне та одне з провідних місць у механізмі здійснення правосуддя, без професійної та незалежної діяльності якого ставиться під сумнів можливість існування і громадянського суспільства, і правової держави загалом [1, с. 98]

Виклад матеріалу. Відкриті дані та інші дані у відкритому доступі є неоднорідними з правової точки зору та в контексті можливості їх обробки, копіювання, передачі та використання. Правові підстави для таких дій щодо відкритих даних визначаються законодавчими актами відповідних країн, що оприлюднюють публічну інформацію у формі відкритих даних. Правові підстави та межі дій для інших даних, що є у відкритому доступі в мережі Інтернет визначають власники відповідних ресурсів або особи, що володіють такими даними. Такі дані можуть бути використані і на інших підставах, встановлених законами в межах і в спосіб, що будуть визначені у таких законах.

Багатогранність професійної діяльності адвоката, а саме захист, представництво та надання інших видів правової допомоги (надання консультацій і роз'яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення), зумовлює і використання ним різного роду інформаційних технологій. Одним з найважливіших продуктів ІТ, що стали невід'ємною частиною здійснення професійної діяльності адвокатами, є офіційні державні реєстри у мережі Інтернет, за допомогою яких адвокат має змогу набагато швидше та оперативніше отримувати інформацію, що йому потрібна задля ефективної реалізації своїх професійних прав та виконання обов'язків.[3, с.531]

Ще одним невід'ємним аспектом здійснення професійної діяльності адвоката є довідково-правові системи (інформаційно-правові системи, правові інформаційно-пошукові системи). Великий об'єм правової інформації, яким оперує адвокат у його професійній діяльності, зумовлює необхідність у використанні довідково-правової системи, під якою слід розуміти програмний комплекс, що включає в себе масив правової інформації та програмні інструменти, які дозволяють фахівцеві працювати з цим масивом інформації: проводити пошук конкретних документів або їх фрагментів, формувати добірки необхідних документів, виводити інформацію на друк тощо.

Мережа Інтернет, в тому числі й соціальні мережі, активно використовується адвокатом як засіб рекламування своєї діяльності, пошук потенційних клієнтів, платформа для надання правової допомоги, обговорення

різних дискусійних питань тощо. Але застосовуючи мережу Інтернет як для професійної, так і повсякденної своєї діяльності, адвокат повинен виходити з того, що його поведінка в мережі Інтернет це форма його публічної активності, і тут він повинен дотримуватися ті ж правила, що і скрізь.

Застосування інформаційних технологій є необхідною умовою підвищення кваліфікації адвоката. Одним із основних видів такого підвищення є участь у будь-яких акредитованих заходах з підвищення кваліфікації адвокатів (в тому числі в форматі онлайн), які організовані операторами підвищення кваліфікації адвокатів після проходження тестування (за наявності) на онлайн-платформі адміністратора з підвищення кваліфікації адвокатів Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України. Використовуються інформаційні технології в діяльності адвоката й для забезпечення належного надання безоплатної правової допомоги.

За інформаційними технологіями стоїть майбутнє, глобалізація, прозорість – саме те, до чого прагне наша країна, те, чого вона потребує. Зважаючи на роль, яку ІТ відіграють у нашому житті вже зараз, якими темпами вони продовжують впроваджуватися у нього, складно переоцінити роль цього явища у майбутньому.

Висновок. Інформаційні технології, які є важливою складовою частиною професійної діяльності адвоката, безпосередньо впливають на ефективність адвокатської діяльності. Найбільш поширеними видами інформаційних технологій, що застосовуються в адвокатській діяльності, є: довідково-правові системи; інформаційні (автоматизовані) системи; єдині та державні реєстри; мережа Інтернет; технічні пристрої та програми. Слід урахувати й те, що, з одного боку, інформаційні технології використовуються адвокатом не тільки для отримання, обробки, зберігання та передачі інформації різного роду, а з іншого – електронні документи, вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі, що можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет), відповідно до процесуального законодавства, якщо вони містять інформацію про обставини справи, є електронними доказами, тож можуть бути безпосередньо засобом доказової діяльності адвоката.

Список використаної літератури

1. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.10. К., 2017. 577 с.

2. Заборовський В.В, Манзюк В.В, Олійник Р.Б. Види інформаційних технологій, які застосовуються адвокатом у своїй професійній діяльності. ДВНЗ “Ужгородський національний університет” 2020

3. Право, економіка та управління: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю економіко-правового ф-ту ОНУ імені І. І. Мечникова (м. Одеса, 14–15 верес. 2018 р.) / ОНУ імені І. І. Мечникова ; відп. ред. І. А. Ломачинська, А. В. Смітюх. – Одеса : Фенікс, 2018. С. 530-537.

Дмитраш М.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ,
суддя у відставці
Бабкова Т. В.

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЕТИЧНА ВИМОГА ДО СУДДІВ: ТЛУМАЧЕННЯ, РОЗУМІННЯ ТА СКЛАДОВІ

Доброчесність, у своєму істинному значенні, становить одну з фундаментальних основ етики та моралі. Це поняття відіграє важливу роль у створенні та підтримці етичних норм та цінностей у суспільстві. Розглядаючи доброчесність, ми вивчаємо не лише внутрішній моральний компас людини, але і її відношення до інших, до себе самої та до світу навколо. Морально-етична сторона правового статусу сучасних суддів стає все більш важливою. Розробка та дотримання високих стандартів поведінки та етичних принципів, а також прозоре інформування громадськості про стан справ у цій сфері є критично важливими для справедливого здійснення судочинства, захисту суддів від неналежного впливу та підвищенню довіри громадськості до суддів.

Важливо розуміти, що таке доброчесність. На перший погляд, це може здатися простою ідеєю – бути чесним, правдивим, доброзичливим. Проте, вона охоплює глибокі моральні принципи, які визначаються культурними, релігійними та особистими переконаннями. Доброчесність – це не лише виконання правил, але й внутрішня інтегральність, здатність робити морально правильні вибори, навіть тоді, коли це важко чи невигідно. Доброчесність — це бажання робити певні вчинки заради інших і суспільства. Людина, яка керується гуманністю, порядністю та справедливістю, а не своїми власними благами та вигодами, вважається доброчесною.

Судді повинні бути еталонними, сумлінними, чесними та об'єктивними як під час виконання своїх службових обов'язків, так і в побуті та в громадських місцях. Отже, під час конкурсу та відбору особисті якості кандидата на посаду судді повинні бути під прицільною увагою. Цікаво, що законодавство України не визначає саме поняття «доброчесність», що, безсумнівно, є недоліком і може призвести до корупції під час відбору кандидатів на посаду суддів [1, с.305].

На рівні Ради Європи доброчесність у Кодексі етики визначається як: цілісність, нерозділеність, чистота манер, чесність. Особиста доброчесність це мати безумовний і стійкий обов'язок щодо моральних цінностей та зобов'язань. У психологічному й етичному розумінні доброчесність означає цілісність і міцну узгодженість якостей особистості та передбачає

сумісність компетенцій, цінностей, інтересів, звичок і мотивації індивіда. У професійній поведінці доброчесність передбачає наявність і дотримання розроблених правил, які регулюють упровадження професійних стандартів в установах, органах влади й організаціях. Доброчесність також містить роботу над повноцінним розвитком особистості, здатність контролювати власні емоції та імпульси, щоб не дозволити їм подолати розум. Доброчесність – це також здатність зберігати особисту гідність і не порушувати гідності інших [2, с.34].

Другим важливим аспектом є відповідальність. Доброчесна людина визнає свої обов'язки та відповідальність перед собою та іншими. Вона дотримується своїх зобов'язань, навіть коли це потребує зусиль чи жертв.

Крім того, емпатія та милосердя також є складовими доброчесності. Здатність відчувати і співчувати іншим, проявляти турботу та допомагати потребуючим – це не тільки прояви людяності, але й прояви моральної сили.

Вивчення доброчесності суддів потребує використання багатьох наук. По-перше, це, безсумнівно, юридичні науки. Вони допомагають визначити, які саме прояви поведінки суддів можуть бути охоплені правовими нормами, моделювати можливість закріплення цих вимог у законодавстві, визначати межі юридичної відповідальності за порушення правових приписів і закладати основу професійного відбору та контролю за доброчесністю суддів у своїх посадах. Тим не менш, очевидно, що правових засобів тут недостатньо. Вивчення соціальної психології досліджує причини недоброчесної поведінки суддів. Ці причини полягають у складному комплексі ставлення людини до навколишнього світу, своєї професії та власної самооцінки. Ціннісні орієнтації – це особливий аспект духовного світу людини, який виникає в результаті вільного вибору певних ціннісних переваг. Ціннісні орієнтації є засобом залучення індивідуального до загального. Це пов'язано з формуванням його прихильності до певних ідеалів, духовних пріоритетів і суспільних вимірів життя. Це відрізняє цінності від цінностей, які існують як надіндивідуальні суті. Цінність визначає особливу визначеність серед існуючих альтернатив, оскільки людина завжди знаходиться в ситуації вибору. Ціннісні орієнтири визначають потреби та інтереси людини, зазнаючи зворотного впливу. Вони створюють певні цінності, які відображають людські потреби. Вони завжди домінують над іншими мотивами людської поведінки, хоча ступінь розвиненості та наповненості цими індивідуальними мотивами має різний вираз. Суспільство втрачає свої цінності, якщо воно не має ціннісних орієнтирів [3, с.37-38].

Ця норма етики охоплює широкий спектр суспільних відносин, на які норми права не поширюються. Якщо конкретизація етичних стандартів не може гарантувати дотримання суддівської етики, я вважаю, що більш ефективним буде виходити з існуючих стандартів шляхом обов'язкового тестування їхнього розуміння та проходження практично спрямованих навчальних курсів і тренінгів. Відповідно до статті 73 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» кандидати на посаду судді повинні вивчити етичні стандарти та вміти їх застосовувати в конкретних ситуаціях. На етапі відбіркового іспиту, який передбачає перевірку теоретичних правових знань кандидата, його володіння державною мовою та морально-психологічних якостей. Якщо проаналізувати зразки морально-психологічних тестів,

затверджених Вищою кваліфікаційною комісією суддів, які доступні в Інтернеті, таким чином, можна припустити, що їх основною метою є розкриття психологічного портрету людини, а не перевірка розуміння суддівської етики [4, с.360-361].

Одним із основних питань судової етики є збереження та розвиток моральних цінностей. Етична культура судового процесу також служить вихованням громадян моральних якостей. Крім того, висока культура судового процесу призводить до більш високих вимог до роботи суддів, прокурорів і адвокатів. З цієї причини домінуючою вважається точка зору, що етична складова роботи юристів більше проявляється під час судових засідань, де вони повинні висловити свою особисту думку, враховуючи принцип змагальності процесу та наявність суперечності думок. На цій основі юристи повинні діяти відповідно до моральних принципів, які цілком узгоджуються з принципами права та правового регулювання [5, с.250].

Отже, доброчесність – це не лише моральний ідеал, але й практична необхідність для створення гармонійного суспільства. Вона відображає внутрішню сутність людини та впливає на її відносини з оточуючими. Тому вивчення та практика доброчесності є важливим завданням для будь-якого суспільства, яке прагне до моральної справедливості та гармонії. Важливо пам'ятати, що доброчесність не завжди є простим поняттям. Іноді вона потребує великих жертв чи вимагає від людини вибору між власними інтересами та моральними принципами. Проте саме ця здатність робити морально правильні вибори в складних ситуаціях підкреслює важливість доброчесності як етичної вимоги.

Список використаних джерел

1. Пунда О. О., Вавринчук, М. П., Когут, О. В. Питання доброчесності як ключового критерію у процесі добору на посаду судді. Юридичний науковий електронний журнал: Електронне наукове фахове видання. 2022. № 1. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. С. 304-307.
2. Камінська Н. Доброчесність: соціально-правовий зміст і значення для сучасних реформ. Філософські та методологічні проблеми права. №2 (26). 2023. С. 32–41.
3. Жуков С. В. Адміністративно-правове забезпечення доброчесності суддів: проблеми теорії та практики: дис. на здобуття д-ра ю. наук: 12.00.07/ Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2019. 485с.
4. Коваленко І. І. Етичні вимоги до кандидата на посаду судді. *Юридичний бюлетень*. Херсон. 2020. Випуск 17. С. 357-363.
5. Савчин М. В. Moral integrity (моральна цілісність, доброчесність) суддів як складова правової держави. *Закарпатські правові читання* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород : РІК-У, 2019. С. 247-255.

Луців О.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к. е. н., доцент
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності ЗУНУ
Колесніков А. П.

АНАЛІЗ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В КРАЇНАХ ЄС

Аналіз цифровізації судової системи в країнах Європейського Союзу (ЄС) є надзвичайно актуальним у сучасному світі. Зростання використання цифрових технологій у судовій системі має величезний потенціал для покращення доступності правосуддя, підвищення ефективності судочинства та забезпечення більшої прозорості та об'єктивності в юстиційних процесах. Інноваційні підходи до цифровізації судових систем можуть значно полегшити доступ до юстиції для громадян, зменшити час і витрати на розгляд справ, а також забезпечити ефективніше виконання судових рішень. Крім того, зростання кількості онлайн-судових послуг та електронного ведення судових процесів може сприяти забезпеченню більшої доступності судових послуг для всіх верств населення, зокрема для вразливих груп. Такий аналіз допоможе виявити успішні практики, перешкоди та можливості впровадження цифрових інновацій у судовій системі ЄС, що в свою чергу сприятиме зміцненню правової системи та забезпеченню справедливості в європейському регіоні.

Цифровізація судових систем у країнах Європейського Союзу (ЄС) відкриває шлях до нових можливостей та викликів, рівень яких значно відрізняється в залежності від країни. Варто зауважити, що такі країни, як Естонія та Нідерланди, перебувають на передових позиціях у цій сфері, тоді як інші, зокрема Болгарія та Румунія, лише розпочинають свій шлях у розвитку цифрової юстиції [3, с. 30].

Ключові фактори, які впливають на цифровізацію судових систем, виявляються критичними для кожної країни. Політична воля стає керівним принципом, оскільки уряди країн ЄС мають чітко визначити свою підтримку цифрових ініціатив у сфері юстиції. Велике значення також має фінансування, оскільки впровадження цифрових технологій у судові системи потребує значних інвестицій.

Навички та культура також відіграють важливу роль. Суддям, адвокатам та іншим працівникам судової системи необхідно мати відповідні навички для використання цифрових інструментів. Однак важливо також змінити культуру в самій судовій системі, щоб вона була готова прийняти нові технології та методи роботи [1]. Не менш важливим є існування відповідної інфраструктури, зокрема широкосмугового доступу до Інтернету та сучасного комп'ютерного

обладнання. Без належної інфраструктури неможливо ефективно впровадити цифрові технології у судову систему.

У сучасному світі цифрові технології відіграють все більш важливу роль у всіх сферах життя, включаючи судові системи. Деякі країни Європейського Союзу вже демонструють значний прогрес у цифровізації судових процесів, ставлячи приклад для інших країн. Розглянемо кілька прикладів країн, які відомі своїм передовим підходом до цифровізації судових систем.

Естонія є однією з провідних країн у цифровізації судових процесів. У цій країні діє електронний суд, який забезпечує можливість громадянам подавати позови, брати участь у судових засіданнях та отримувати судові рішення в режимі онлайн. Це дозволяє забезпечити швидкий та ефективний доступ до правосуддя для всіх громадян, зменшуючи бюрократичні перешкоди та збільшуючи прозорість судової системи [2].

Нідерланди також славляться своєю добре розвиненою системою електронного судочинства. У цій країні функціонує система e-Justice, яка надає можливість громадянам та юристам подавати позови, отримувати доступ до судових документів та оплачувати судові збори в режимі онлайн. Це сприяє підвищенню доступності та ефективності правосуддя, забезпечуючи швидке вирішення справ та зменшення бюрократичних процедур [4, с. 55].

Іспанія також активно впроваджує цифрові технології у судову систему. У цій країні діє система LexNet, яка дозволяє суддям, адвокатам та іншим працівникам судової системи ефективно спілкуватися та обмінюватися документами в режимі онлайн. Це сприяє покращенню зв'язків між учасниками судового процесу та забезпечує швидке та ефективне вирішення справ [5, с. 249].

Загалом, ці приклади свідчать про те, що цифрові технології мають великий потенціал у сфері правосуддя, сприяючи покращенню доступності, ефективності та прозорості судових систем. Це відкриває нові можливості для забезпечення справедливості та захисту прав громадян у всьому світі.

В цілому, цифровізація судових систем у країнах ЄС відображає складну та багатовимірну динаміку, де успіх залежить від комплексного підходу до вирішення ключових питань, від політичної волі та фінансових ресурсів до культурної зміни та розвитку відповідної інфраструктури.

Список використаної літератури

1. Волкова О. Цифровізація систем управління: характеристика та принципи. *XI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління: Трансформація публічного управління у постковідному світі»*. Київ, Україна, 2021. URL: <https://doi.org/10.20535/spu2021.249172> (дата звернення: 12.05.2024).

2. Дугінець Г., Ніжейко К. Цифровізація аграрного сектору ЄС: досвід для України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-148> (дата звернення: 12.05.2024).

3. Матвієнко О. Цифровізація : освітній контекст. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 11 (292), листоп. С. 28–35.

4. Поперешняк С. В., Вечерковська А. С. Цифровізація комп'ютерних систем на основі штучного інтелекту. *Systems and Technologies*. 2023. Т. 66, № 2. С. 50–56. URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6643-2023.2-66.6> (дата

звернення: 12.05.2024).

5. Федоренко Ю. Формування та розвиток континентального права та сучасні підходи до норм національно-правових систем *ес. Law Review of Kyiv University of Law*. 2023. № 3. С. 248–251. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.50> (дата звернення: 12.05.2024).

Скочиляс О.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к. е. н., доцент
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності ЗУНУ
Колесніков А. П.

ОРГАНИ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Дослідження теми органів протидії фінансовим злочинам в Україні має високу актуальність у зв'язку з постійними змінами в сфері фінансових технологій та методів злочинності. Вивчення ефективних стратегій та інструментів для боротьби з цими злочинами стає надзвичайно важливим для забезпечення фінансової стабільності та законності в країні. Постановка проблеми полягає у виявленні ефективних методів та інструментів для протидії фінансовим злочинам в Україні, зокрема, удосконаленні роботи правоохоронних органів, зміцненні фінансової безпеки та запобіганні корупції в сфері фінансів. Це на часі через постійну еволюцію методів злочинності та потребу в адаптації заходів протидії до нових викликів, таких як кіберзлочини та міжнародне фінансове шахрайство.

У сучасному світі, де фінансові технології та методи злочинності постійно змінюються, протидія фінансовим злочинам стає надзвичайно актуальною. Зростання кількості та складності таких злочинів, як шахрайство з кредитними картками, відмивання коштів, кіберзлочини та фінансування тероризму, несе серйозну загрозу фінансовій стабільності та законності в Україні.

Україна активно бореться з фінансовою злочинністю шляхом створення системи протидії, що включає декілька ключових компонентів. Першим із них є законодавча база, яка складається з ряду законів, постанов та інших нормативних актів, спрямованих на регулювання сфери протидії фінансовим злочинам. Україна вдосконалює свою законодавчу базу, щоб бути краще підготовленою до боротьби з фінансовою злочинністю. Наприклад, у 2023 році прийнято Закон "Про відкриття та використання бенефіціарних власників", який вимагає, щоб компанії реєстрували інформацію про кінцевих власників [4, с. 61]. Це сприятиме боротьбі зі схемами відмивання грошей та іншими фінансовими злочинами, які використовують недостатню прозорість власності.

Повністю ефективна законодавча база важлива, але також потрібні ефективні механізми контролю та розслідування. Наприклад, в Україні було запроваджено програму моніторингу фінансових транзакцій, яка допомагає виявляти підозрілі фінансові операції та вживати необхідні заходи [2, с. 106].

Проте, необхідно враховувати, що законодавство саме по собі не є

достатнім для боротьби з фінансовою злочинністю. Наприклад, існування законів про запобігання відмиванню грошей може бути недостатнім, якщо немає ефективної системи контролю та реагування на порушення цих законів. Тому необхідно постійно вдосконалювати всі аспекти системи протидії фінансовим злочинам і забезпечувати їхню взаємодію та співпрацю.

Органи правопорядку в Україні відіграють ключову роль у боротьбі з фінансовою злочинністю, забезпечуючи розслідування та запобігання різноманітним злочинним діям. Наприклад, Національна поліція України активно співпрацює з іншими правоохоронними органами та міжнародними партнерами для боротьби з фінансовими злочинами. Успішним прикладом може бути розкриття кількох великих схем відмивання коштів та фінансових шахрайств, що були виявлені та припинені завдяки спільним зусиллям правоохоронців [3, с. 139].

Національне бюро розслідувань також грає важливу роль у боротьбі з фінансовою злочинністю, зосереджуючись на виявленні та розслідуванні серйозних корупційних схем та інших фінансових злочинів. Наприклад, Національне бюро розслідувань успішно викрило та припинило діяльність низки корупційних схем у сфері державних закупівель та фінансування проектів.

Щодо механізмів контролю, вони постійно вдосконалюються та адаптуються до нових викликів. Наприклад, системи моніторингу фінансових транзакцій та аналізу даних стають все більш ефективними завдяки використанню сучасних технологій та методів штучного інтелекту [1, с. 54]. Це дозволяє оперативно виявляти та реагувати на потенційно шкідливі фінансові операції, такі як відмивання коштів чи фінансування тероризму, що підвищує ефективність боротьби з фінансовою злочинністю в Україні.

У сучасному світі, де фінансові технології та методи злочинності постійно змінюються, протидія фінансовим злочинам стає надзвичайно актуальною. Зростання кількості та складності таких злочинів, як шахрайство з кредитними картками, відмивання коштів, кіберзлочини та фінансування тероризму, несе серйозну загрозу фінансовій стабільності та законності в Україні. Вона активно бореться з фінансовою злочинністю шляхом створення системи протидії, що включає декілька ключових компонентів, таких як законодавча база, органи правопорядку, механізми контролю та заходи запобігання.

Список використаної літератури:

1. Боженко В., Кільдей А., Леонов Г. Удосконалення системи протидії нелегальним фінансовим операціям із платіжними картками. *Socio-economic relations in the digital society*. 2022. Т. 3, № 45. С. 52–60. Ю
2. Доценко О. С. Органи змішаної компетенції як суб'єкти протидії організований злочинності. *South Ukrainian Law Journal*. 2019. Т. 1, № 4. С. 105–108.
3. Жерж Л. А. Заходи запобігання та протидії злочинам, пов'язаним з незаконною трансплантацією. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 1. С. 131–140.
4. Рішко В. В. Особливості протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми, в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівського державного*

Бесага І.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к. е. н., доцент
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності ЗУНУ
Колесніков А. П.

ВІДКРИТІ ДАНІ В СИСТЕМІ ПРАВА

В сучасному цифровому світі поняття відкритих даних стає все більш актуальним, особливо у контексті їх використання в системі права. Відкриті дані відкривають безліч можливостей для покращення доступності правової інформації, забезпечуючи прозорість та демократичний доступ до правових актів. Ми досліджуватимемо вплив відкритих даних на систему права, а також їхній внесок у підвищення ефективності та доступності правосуддя. Зокрема, розглянемо потенціал відкритих даних для автоматизації процесів ухвалення рішень, аналізу судової практики та забезпечення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів.

Сутність відкритих даних у правовій системі полягає в їхній здатності забезпечувати прозорість, доступність та підзвітність влади перед громадянами. Визначені трьома ключовими характеристиками – публічністю та вільним доступом – вони відкривають нові можливості для розвитку правової системи.

По-перше, відкриті дані сприяють підвищенню прозорості та підзвітності влади. Громадяни мають можливість вивчати інформацію про рішення та дії органів влади, що сприяє уникненню корупції та підвищує рівень довіри до державних інституцій. По-друге, відкриті дані є стимулом для інновацій та розвитку. Вони є цінним ресурсом для наукових досліджень, стимулюючи розробку нових продуктів та послуг. Також вони сприяють підвищенню ефективності бізнесу, дозволяючи здійснювати аналіз ринку та прогнозування тенденцій [1].

По-третє, відкриті дані забезпечують демократичний контроль. Громадяни можуть використовувати ці дані для аналізу політики, моніторингу виконання програм та висловлення своїх думок щодо законодавчих ініціатив [2]. Нарешті, доступ до правових документів та судових рішень у відкритих форматах сприяє підвищенню рівня правової обізнаності громадян, що є важливим кроком до забезпечення справедливості та рівноправ'я у суспільстві.

Україна активно розвиває правове регулювання відкритих даних, реагуючи на важливий соціальний та технологічний контекст. Закон України "Про доступ до публічної інформації" з 2011 року встановлює основні

принципи та порядок доступу до публічної інформації, включаючи обов'язки щодо її оприлюднення та механізми захисту прав запитувачів [4].

Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку оприлюднення та використання наборів даних" також має велике значення. Вона визначає порядок оприлюднення наборів даних на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних України, встановлює вимоги до формату та структури наборів даних, а також визначає порядок їх використання [3].

Крім цього, існує Опендатабот, який є корисним інструментом для українців, яким потрібно швидко та легко отримувати доступ до державних даних та перевіряти їх, пропонуючи мобільний додаток та веб-інтерфейс, хоча він не має спеціального чат-бота для месенджерів, таких як Telegram або Viber, і не є офіційним державним ресурсом, а базується на публічно доступних даних з державних реєстрів [5, с. 98].

Опендатабот - українська компанія, яка надає доступ до державних даних з різних реєстрів для громадян та бізнесу, дозволяючи здійснювати такі дії, як перевірка інформації про фізичних осіб за їх ІПН, отримання витягів з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (ЄДР), перевірка дійсності паспортних даних для запобігання шахрайству, перевірка володіння транспортними засобами та нерухомістю перед орендою або купівлею та отримання інформації про штрафи за порушення правил дорожнього руху та судові справи [5, с. 100].

Ці кроки свідчать про серйозний підхід України до розвитку відкритих даних, сприяючи підвищенню прозорості, ефективності та інноваційного розвитку в різних сферах суспільства.

Використання відкритих даних у правовій сфері відкриває безліч можливостей для підвищення ефективності та прозорості правової системи. Аналіз судової практики на основі відкритих даних про судові рішення стає важливим інструментом для юристів у формуванні правових позицій та прогнозуванні результатів судових спорів. Доступ до такої інформації дозволяє їм краще розуміти тенденції ухвалення рішень і використовувати це знання для успішного представлення клієнтів.

Така інновація у правовій сфері не лише сприяє покращенню якості правової практики, а й забезпечує більшу прозорість, ефективність та відкритість у процесах ухвалення рішень та формуванні законодавства. Аналіз судової практики та моніторинг законодавства на основі відкритих даних стають важливими інструментами для юристів, громадськості та експертів, сприяючи більш ефективному та справедливому правосуддю.

Список використаних джерел

1. Дубняк М. В. Відкриті дані та Цілі сталого розвитку: проблеми правового регулювання. *«Закарпатські правові читання. сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний та міжнародно-правовий аспекти»*. 2024.
2. Лоленко О. Відкриті дані як інструмент народовладдя. *Право України*. 2019. № 2019/11. С. 241.
3. Про внесення змін до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Каб. Міністрів України від 20.12.2017 р. № 1100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2017->

п#Text (дата звернення: 13.05.2024).

4. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI: станом на 8 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

5. Bondar H. Цифрова трансформація уряду України, відкриті дані (open data) та електронні послуги. *Public Administration and Regional Development*. 2021. № 11. С. 97–123.

Карпунь А.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського

національного університету.

*Науковий керівник: к.ек.н., доцент кафедри
безпеки та правоохоронної діяльності ЗУНУ*

Колесніков А. П.

«ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОЛІГРАФОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ДОКАЗУ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ: ЗА ЧИ ПРОТИ?»

В Україні поняття судової експертизи тлумачиться як дослідження об'єктів, явищ, процесів з метою надання інформації та висновків з питань, які є або будуть предметом судового розгляду. Поліграф, або детектор брехні, є пристроєм, який використовується для запису фізіологічних реакцій людини(частоту дихання, скорочення м'язів, серцебиття та інші) та передачі їх поліграфологу під час опитування. Ці реакції, такі як зміна частоти серцевих скорочень, дихання та електропровідності шкіри, можуть інтерпретуватися як показники обману. Питання допустимості результатів поліграфологічного дослідження як доказу в суді є складним і неоднозначним. Чинне законодавство України не забороняє використовувати їх, але існує ряд аргументів як за, так і проти їхнього визнання судом.

В Україні питання допустимості результатів поліграфологічного дослідження як доказу в суді регулюється наступними нормативно-правовими актами: Кримінально-процесуальний кодекс України: Згідно з ним, "докази можуть бути отримані лише законними засобами". Це означає, що суд може визнати результати поліграфа як доказ лише у тому випадку, якщо вони були отримані з дотриманням усіх процесуальних норм. [4] Закон України "Про судову експертизу" Цей закон встановлює правила проведення судових експертиз, у тому числі поліграфологічних. [3] Верховний Суд України неодноразово висловлювався з приводу допустимості результатів поліграфа як доказу. У своїх постановках суд зазначав, що такі результати можуть бути враховані судом лише як допоміжне джерело інформації, але не як вирішальний доказ. [2]

За допомогою поліграфу є можливість підвищити ефективність розслідування за рахунок принципів законності, незалежності і повноти дослідження. Поліграф може допомогти слідчим звужити коло підозрюваних та ідентифікувати осіб, які володіють важливою інформацією. Як правило, незалежність спеціаліста, який буде проводити судову експертизу – забезпечується законодавством. В Україні діє презумпція невинуватості та

принцип справедливості, результати поліграфічного дослідження можуть захистити невинних людей, які помилково підозрюються у злочині.

Аргументами проти використання результатів поліграфологічного дослідження можна виділити декілька аспектів. Предметом дискусій виступає ненаукова обґрунтованість поліграфологічного методу. Існує ряд факторів, які можуть впливати на результати тесту, окрім обману, такі як стрес, тривога та вживання ліків. Не виключається можливість маніпуляцій з боку досвідчених осіб, які можуть навчитися обманювати детектор. Також використання поліграфа може розглядатися як форма примусу до самообвинувачення, що суперечить праву на справедливий суд.

Отже, поліграф може значно підвищити ефективність розслідування, звужити коло підозрюваних, допомогти з ідентифікацією осіб, які володіють важливою інформацією та сприяти захисту невинних. Необхідно враховувати всі можливі докази та свідчення у суді, а також удосконалити законодавство і методики дослідження для забезпечення справедливості суду.

Список використаних джерел

1. «Детектор брехні» – чи є доказом у справі? Олег Добровольський, партнер ID Legal Group для порталу ЮРЛІГА - ID Legal Group. *ID Legal Group - ID Legal Group - стратегічна, вузькоспеціалізована юридична компанія в сфері податкового права та економічної безпеки*. URL: <https://id-legalgroup.com/news/detektor-lji-yavlyaetsya-li-dokazatelstvom-po-dely-oleg-dobrovolskii-partner-id-legal-group-dlya-portala-urliga/> (дата звернення: 16.05.2024).

2. Перевірка на поліграфі визнана доказом у Верховному суді. *Ведмідь, Іщук та партнери*. URL: <https://vedmid.ua/verhovnij-sud-ukraini-pri-vinesenni-rishennya-po-suti-viznav-ekspertizu-na-poligrafi-yak-dokaz-po-spravi/> (дата звернення: 16.05.2024).

3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 15.05.2024).

4. Процес доказування та збирання доказів у кримінальному провадженні – WikiLegalAid. *Платформа правових консультацій - WikiLegalAid*.

URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Процес_доказування_та_збирання_доказів_у_кримінальному_провадженні (дата звернення: 16.05.2024).

5. Основні принципи права. *Studies*. URL: <https://studies.in.ua/teorija-derzhavy-ta-prava-lekcii/4376-osnovn-principi-prava.html> (дата звернення: 16.05.2024).

Дупелич М.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського

національного університету.

Науковий керівник: к. економічних наук

доцент кафедри безпеки та

правоохоронної діяльності ЗУНУ

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

В останні десятиліття електронні документи стали невід'ємною частиною повсякденного життя та ділових операцій. З поширенням цифрових технологій і мережі Інтернет, значно зросла кількість правових спорів, у яких електронні документи виступають як джерело доказів. Ця тенденція висуває нові виклики для правових систем, які повинні адаптуватися до нових форм доказів, забезпечуючи їх надійність і автентичність. Мета цієї доповіді – розглянути роль електронних документів у судовому процесі, проаналізувати вимоги до їх прийнятності та висвітлити особливості їх використання.

Електронний документ можна визначити як інформацію, зафіксовану в електронному форматі, яка може бути збережена, оброблена і передана за допомогою електронних засобів. Такі документи можуть включати електронні листи, текстові файли, електронні таблиці, бази даних, аудіо- та відеофайли, а також інші цифрові записи.

Однією з основних проблем, пов'язаних з електронними документами у судовому процесі, є забезпечення їх автентичності. Для цього застосовуються різні методи і технології, зокрема електронні підписи, сертифікати автентичності, шифрування та цифрові штампи часу. Електронний підпис, наприклад, є одним з найбільш поширених засобів підтвердження справжності електронного документа [4, с. 120]. Він базується на криптографічних алгоритмах, які дозволяють забезпечити цілісність і незмінність документа після його підписання.

Ще однією важливою вимогою до електронних документів є їх збереження і захист від несанкціонованого доступу або втрати. Це досягається за допомогою надійних систем резервного копіювання, засобів шифрування даних та інших технологій кібербезпеки. Важливим аспектом є також відповідність збереження електронних документів нормативно-правовим вимогам, зокрема законам про електронні докази, захист персональних даних та інформаційну безпеку.

У судовому процесі електронні документи можуть використовуватися як первинні або вторинні докази, і кожен з цих типів має свої особливості та вимоги. Первинні докази включають сам електронний документ, який безпосередньо підтверджує певні факти або обставини справи. Наприклад, електронний лист може слугувати доказом комунікації між сторонами, а електронний договір підтверджує наявність угоди між ними [1]. У цьому випадку важливо забезпечити цілісність документа, щоб гарантувати, що його зміст не був змінений після створення.

Вторинні докази можуть включати метадані, що супроводжують електронний документ. Метадані – це додаткова інформація, яка описує характеристики документа, такі як дата і час створення, автор, історія змін, інформація про доступ і збереження файлу. Метадані можуть бути критично важливими для встановлення автентичності електронного документа, оскільки вони надають контекст і дозволяють простежити всі зміни, внесені до документа. Наприклад, метадані можуть показати, хто і коли створив документ, які правки в нього вносилися, і хто мав до нього доступ [3]. Ця

інформація допомагає визначити, чи був документ змінений або підроблений, і, таким чином, чи можна його вважати надійним доказом.

Суди також оцінюють вагомість і релевантність електронних документів, враховуючи контекст справи і надані аргументи сторін. Вагомість означає, наскільки доказ сприяє встановленню істини у справі, а релевантність – наскільки доказ стосується суті справи. Наприклад, електронний лист, який підтверджує наявність домовленості між сторонами, буде вважатися релевантним і вагомим доказом у справі про порушення контракту. Натомість документ, який не має прямого відношення до обставин справи, може бути визнаний нерелевантним і відхилений судом [2, с. 245].

Узагалі, для ефективного використання електронних документів у судовому процесі необхідно забезпечити їх відповідність правовим і процедурним вимогам, а також використовувати сучасні технології для підтвердження їх автентичності та цілісності. Це сприяє підвищенню довіри до таких доказів і забезпечує справедливий розгляд справ у цифрову еру. Електронні документи відіграють все більш значущу роль у сучасному судовому процесі, виступаючи як джерело доказів у різноманітних правових спорах. Для забезпечення їх ефективного використання необхідно дотримуватися вимог щодо автентичності, цілісності, збереження та допустимості. Впровадження сучасних технологій та відповідних правових норм сприяє підвищенню довіри до електронних доказів та забезпечує справедливість судового процесу в умовах цифрової ери.

Список використаних джерел

1. Міхровська М. Електронний парламент, електронний уряд, електронний суд та електронна демократія як складові електронної держави. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche*. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-26.11.2021.v1.27> (дата звернення: 18.05.2024).

2. Перцова-Тодорова Л. «Електронний доказ» під час обшуку. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 6. С. 243–247. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.41> (дата звернення: 18.05.2024).

3. Плаксієнко В., Черненко К. Електронний (безпаперовий) документообіг. електронний цифровий підпис. *Economics. Management. Innovations*. 2019. № 1(24). URL: [https://doi.org/10.35433/issn2410-3748-2019-1\(24\)-7](https://doi.org/10.35433/issn2410-3748-2019-1(24)-7) (дата звернення: 18.05.2024).

4. Bondar H. Цифрова трансформація уряду України, відкриті дані (open data) та електронні послуги. *Public Administration and Regional Development*. 2021. № 11. С. 97-123.

Надвинична С.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.е.н., доцент,
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності ЗУНУ

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЕНА ПРИ ВИКОРИСТАННІ СОЦМЕРЕЖ

У сучасному світі, де інформація поширюється зі швидкістю світла, інформаційна гігієна стає не просто важливою, а життєво необхідною практикою. Соціальні мережі, будучи одними з основних каналів комунікації, вимагають від нас особливої уваги до того, як ми споживаємо та обробляємо інформацію.

Ми щодня все більше і більше вкорінюємо у власне життя інтернет та комп'ютерні технології, які і створюють наше уявлення та розуміння про якусь проблему чи ситуацію та власне про сам світ, так звана мильна бульбашка, яка знаходиться навколо нас, і нам не зручно виходити за її межі.

Я вважаю, що лиш близько 200 років назад для наших предків було неможливо дізнатися будь-яку інформацію з будь-яких точок світу та на будь-яку тематику, яку забажає людина. Вони би напевне відповіли, що лиш Бог у змозі це зробити, але на сьогоднішня у кожної людини, яка проживає в соціумі завжди у кишені чи у руці чи поблизу неї, є доступ до всесвітньої мережі під назвою - Інтернет. Саме ця всесвітня мережа призводить до високого стрибку у розвитку нашого суспільства та водночас спускає нас у глибини прірви, вирішуючи за нас усі проблеми, відповідаючи на усі запитання, заставляючи наше суспільство деградувати та відкладати насамперед розвиток особистості, мрії інтереси та зацікавленість у співіснуванні з іншими людьми на вторинний план.

Якщо вглибитися у саму істину інтернет не є таким правдивим, як нам його представляють - саме тим джерелом інформації, якому можна довіряти із заплющеними очима, у ньому є безліч неправдивої інформації, котра створена задля викликання короточасної емоції, яка так і задовольняє наш мозок дофаміном та манить переглядати усе більше і більше відео, або провокативних постів, які так і вкорінюються у нашу свідомість та змінюють нашу ідеологію та сприйняття навколишнього середовища та світу.

На мою думку, кожна людина має розуміти кілька правил, котрих вона повинна притримуватися під час користування Інтернетом, щоб не піддатися обману неправдивою новиною, постом чи соціальною мережею. Ось кілька найважливіших правил:

Контроль інформаційного потоку - є першим кроком до здорової інформаційної гігієни. Це означає, що користувач повинен бути свідомим до того, скільки часу він проводить в соцмережах та які джерела інформації він обирає. Обмеження часу в соцмережах допомагає нам зберегти психологічне здоров'я та уникнути перевантаження інформацією. Необхідно встановити фільтри, які допоможуть відсіяти непотрібну або шкідливу інформацію, зосереджуючись на тому, що дійсно має значення [2, с. 1].

Критичне мислення — це наш щит проти дезінформації. У світі, де кожен може стати автором інформації, важливо не приймати все на віру, а аналізувати та ставити під сумнів. Велика кількість фейкових новин, заблудливих теорій та маніпулятивних повідомлень може не тільки ввести в оману а також можуть мати серйозні наслідки для нашого сприйняття реальності. Тому критичне мислення та перевірка джерел є ключовими

асpekтами інформаційної гігієни [2, с. 1].

Перевірка фактів є важливим елементом під час вживання інтернету. Перед тим як поділитися інформацією, ми повинні переконатися, що вона перевірена та достовірна. Існують численні ресурси та інструменти для фактчекінгу, які можуть допомогти нам у цьому [2, с. 2].

Цифрова безпека - це захист приватних та особистих даних користувача. У соціальних мережах легко поділитися більше, ніж потрібно, що може призвести до втрати приватності та навіть фінансових ризиків. У світі, де кібератаки стають все більш розповсюдженими, важливо використовувати складні паролі, двофакторну аутентифікацію та бути обережними з підозрілими посиланнями та пропозиціями [2, с. 2].

Отже, інформаційна гігієна в інтернеті та при використанні соціальних мереж - це не просто набір правил, а спосіб життя, який допомагає зберегти здоров'я, безпеку та добробут в цифровому світі. Кожен користувач має відповідальність за своє інформаційне оточення, так само, як і за фізичне.

Список використаних джерел

1. «Звідки ви це знаєте?»: якими інструментами фактчекінгу треба володіти професійним журналістам. Національна спілка журналістів України : веб-сайт. URL: <https://nsju.org/navchannya/zvidky-vy-cze-znayete-yakymy-instrumentamy-faktchekingutreba-volodity-profesijnym-zhurnalistam/> (дата звернення 24.05.2024).

2. Інформаційна гігієна – основні поради. INFOlight.ua. URL: <https://infolight.in.ua/2022/10/28/informatsijna-hihiiena-osnovni-porady/> (дата звернення 22.05.2024).

Гаряча А.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к. е. н., доцент
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності ЗУНУ
Колесніков А.П.*

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Інформаційні технології вплинули на всі аспекти сучасного життя, включаючи правову сферу. Використання інформаційних систем у юриспруденції значно підвищило ефективність і зручність правової діяльності, забезпечуючи швидкий доступ до інформації, автоматизацію рутинних процесів та підвищення якості юридичних послуг. Водночас зростає потреба у кваліфікованих фахівцях, які можуть ефективно управляти та підтримувати ці системи. Суб'єкти адміністрування інформаційних систем в юриспруденції відіграють критичну роль у забезпеченні безперебійної роботи та безпеки цих систем. Вони відповідають за технічну підтримку, управління доступом, захист

даних, а також за координацію дій між різними учасниками правових процесів. У цьому контексті важливо розглянути, хто саме є суб'єктами адміністрування, які функції вони виконують та як їхня діяльність впливає на ефективність правової системи загалом.

В сучасному світі інформаційні технології стали невід'ємною частиною будь-якої сфери діяльності, і юриспруденція не є винятком. Застосування інформаційних систем у правовій сфері дозволяє значно підвищити ефективність роботи, знижуючи витрати часу і ресурсів [4]. Важливу роль у цьому процесі відіграють суб'єкти адміністрування інформаційних систем.

Суб'єктами адміністрування інформаційних систем в юриспруденції є фізичні та юридичні особи, які здійснюють управління, контроль та підтримку інформаційних систем, що використовуються для правового регулювання та надання юридичних послуг [2, с. 20]. До них належать адміністратори систем, які відповідають за технічну підтримку інформаційних систем, забезпечення їх безперебійної роботи, оновлення програмного забезпечення, захист даних від несанкціонованого доступу і вирішення технічних проблем. Юридичні фірми та окремі юристи також входять до кола суб'єктів адміністрування, адже вони безпосередньо використовують інформаційні системи для автоматизації документообігу, ведення справ, аналізу законодавства та судової практики.

Державні органи, такі як суди, міністерства та відомства, також є важливими суб'єктами адміністрування інформаційних систем, оскільки вони впроваджують і підтримують державні електронні сервіси, системи електронного судочинства та реєстри. Інформаційні системи, які вони адмініструють, повинні відповідати високим стандартам безпеки та надійності для забезпечення захисту конфіденційної інформації та особистих даних громадян.

Не менш важливими є розробники програмного забезпечення, які створюють і вдосконалюють інформаційні системи для юридичних потреб. Їхня роль полягає в тому, щоб розробляти рішення, які відповідають специфічним вимогам правової сфери, забезпечують зручність використання та ефективність роботи [3, с. 107].

З цих причин, суб'єкти адміністрування інформаційних систем у юриспруденції виконують важливу функцію забезпечення ефективного і безперебійного функціонування правової системи [1]. Їхня робота сприяє підвищенню якості юридичних послуг, прозорості та доступності правосуддя для громадян, а також загальному вдосконаленню правової системи.

Таким чином, суб'єкти адміністрування інформаційних систем в юриспруденції відіграють ключову роль у сучасній правовій практиці. Вони забезпечують безперебійну роботу, надійність та безпеку інформаційних систем, які є основою для ефективної та якісної юридичної діяльності. Завдяки їхній професійній роботі юристи можуть оперативно отримувати доступ до необхідної інформації, ефективно організовувати документообіг, захищати конфіденційні дані та надавати високоякісні юридичні послуги. Взаємодія різних суб'єктів адміністрування – від технічних спеціалістів до державних органів – сприяє створенню злагодженої, безпечної та ефективної інформаційної інфраструктури в правовій сфері. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню рівня правосуддя, забезпеченню прозорості та доступності правової системи для громадян.

Список використаних джерел

1. Білокур Є., Калімбет А., Сандул Я. Публічне адміністрування. Нац. ун-т "Од. юрид. акад.", 2019. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.12145>(дата звернення: 24.05.2024).
2. Вахновська Н. А. Податкове адміністрування: регіональний аспект. *Економічні науки. Серія "Регіональна економіка"*. 2021. № 18 (71). С. 17–26. URL: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2021-18\(71\)-2](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2021-18(71)-2)(дата звернення: 24.05.2024).
3. Волкова Л. М. Публічне адміністрування адвокатури України. *Scientific Journal of Public and Private Law*. 2019. Т. 3, № 1. С. 106–110. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-1.17>(дата звернення: 24.05.2024).
4. Плаксієнко В., Черненко К. Електронний (безпаперовий) документообіг. електронний цифровий підпис. *Economics. Management. Innovations*. 2019. № 1(24).

Прокіпчук Д.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к. економічних наук
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності ЗУНУ
Колесніков А. П.

АНАЛІЗ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В КРАЇНАХ ЄС

У сучасному світі технологічний прогрес охоплює всі аспекти життя, і судова система не є винятком. Цифровізація судочинства стає ключовим інструментом для підвищення ефективності та прозорості правової системи в країнах Європейського Союзу. Від електронного документообігу до використання відеоконференцій та автоматизованих систем розподілу справ – ці технологічні інновації радикально змінюють спосіб функціонування судів. Але як саме ці зміни впливають на правову систему? Які переваги та виклики виникають на шляху до повної цифровізації судової системи? У цьому есе ми детально розглянемо ці питання, аналізуючи досвід різних країн ЄС, що демонструють найкращі практики впровадження цифрових технологій у правосуддя.

Цифровізація судової системи є однією з ключових тенденцій сучасного розвитку правової сфери у країнах Європейського Союзу. Цей процес передбачає впровадження новітніх інформаційних технологій у всі етапи судочинства, що дозволяє підвищити ефективність, прозорість та доступність правосуддя. Аналіз цифровізації судової системи в країнах ЄС показує, що такі реформи мають значний вплив на функціонування судів, правовий захист громадян та загальний рівень довіри до судової влади [1].

Одним із перших кроків на шляху до цифровізації стало впровадження електронного документообігу. Це дозволяє зменшити обсяг паперової роботи, прискорити обмін інформацією між судовими органами, адвокатами та іншими учасниками процесу, а також знизити ризики втрати або пошкодження документів. Наприклад, у Німеччині електронний документообіг був впроваджений ще у 2018 році, що дозволило значно зменшити навантаження на суди та підвищити швидкість розгляду справ [3, с. 111].

Іншим важливим аспектом цифровізації є створення електронних судових платформ, які забезпечують доступ громадян до правосуддя через Інтернет. У таких країнах, як Естонія та Фінляндія, вже активно використовуються портали, через які можна подати позов, отримати консультацію, стежити за ходом справи та отримувати судові рішення в електронному вигляді. Це значно спрощує процес взаємодії з судовими органами, зменшує витрати часу та коштів для громадян та підприємств.

Цифровізація також включає впровадження систем автоматизованого розподілу справ, що дозволяє уникнути суб'єктивності при розподілі справ між суддями та забезпечує прозорість цього процесу. Наприклад, у Франції така система була запроваджена для всіх адміністративних судів, що сприяло зменшенню корупційних ризиків та підвищенню довіри до судової системи.

Окремо варто відзначити використання відеоконференцій у судовому процесі, що стало особливо актуальним у період пандемії COVID-19. У багатьох країнах ЄС, включаючи Іспанію та Італію, були впроваджені технології, які дозволяють проводити судові засідання в режимі онлайн. Це забезпечує безперебійність судочинства навіть в умовах карантинних обмежень, дозволяє зекономити час та ресурси учасників процесу, а також сприяє підвищенню доступності правосуддя [2, с. 30].

Разом з тим, процес цифровізації судової системи не позбавлений викликів. Одним із головних є питання інформаційної безпеки та захисту персональних даних. Використання цифрових технологій у судочинстві вимагає розробки та впровадження надійних механізмів захисту інформації від несанкціонованого доступу та кібератак. У зв'язку з цим країни ЄС активно працюють над удосконаленням законодавства у сфері кібербезпеки та захисту даних, що є необхідною умовою для подальшого розвитку цифрових судових систем.

Також важливою проблемою є забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх громадян. Незважаючи на високу ступінь розвитку інформаційної інфраструктури у країнах ЄС, існує ризик цифрового розриву між різними соціальними групами. Це вимагає реалізації спеціальних програм, спрямованих на підвищення цифрової грамотності населення та забезпечення доступу до Інтернету для всіх верств суспільства.

Узагальнюючи, цифровізація судової системи у країнах ЄС є важливим кроком до підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя. Впровадження новітніх інформаційних технологій сприяє зменшенню бюрократичних процедур, підвищенню швидкості та якості розгляду справ, а також покращенню взаємодії між судовими органами та громадянами. Проте цей процес вимагає постійного вдосконалення та вирішення нових викликів, пов'язаних із захистом інформації та забезпеченням рівного доступу до цифрових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Дугінець Г., Ніжейко К. Цифровізація аграрного сектору єс: досвід для України. Економіка та суспільство. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-148> (дата звернення: 24.05.2024).
2. Матвієнко О. Цифровізація : освітній контекст. Вісник Книжкової палати. 2020. № 11 (292), листоп. С. 28–35.
3. Титиш Б. Й. Цифровізація економіки: можливості та виклики. *Ekonomika ta derzhava*. 2022. № 7. С. 110–114. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.7.110> (дата звернення: 24.05.2024).

Секція 3.

Трансформації сучасної системи міжнародних відносин та Україна: міжнародно-правовий вимір

Section 3.

Transformations of the modern system of international relations and Ukraine: the international law dimension

Ванкевич О.

*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Марценко Н. С.*

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Кожен з нас має право на недоторканність приватного життя, яке захищене національним і міжнародним правом. Якщо всі внутрішні заходи захисту, зокрема в українських судах, були вичерпані безрезультатно і державними органами було допущено порушення, скаргу може бути подано до Європейського суду з прав людини протягом шести місяців, а після 1 лютого 2022 року - протягом чотирьох місяців. Особи, чиї права було порушено, можуть звернутися до Європейського суду безпосередньо або через представника, заповнивши форму українською мовою, розміщену на сайті Європейського суду. Підставою для такого звернення може бути порушення прав і свобод, закріплених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Праву на приватне життя присвячена стаття 8 Конвенції «Право на повагу до приватного та сімейного життя», де йдеться, що «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із

законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [1].

Питання приватності є одним із найскладніших та найбільш дискусійних тем в практиці Європейського Суду. Однак пори те, що окремі моменти застосування статті 8 Конвенції розкриті у довіднику Європейського Суду, використання практики ЄСПЛ в Україні все ж має певні труднощі [2].

Як відомо, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи до неї є частиною внутрішнього законодавства України відповідно до статті 9 Конституції України (набула чинності в Україні 11 вересня 1997 року). Ратифікуючи Конвенцію і Протоколи до неї, держави насамперед зобов'язуються гарантувати всім особам, які перебувають під їхньою юрисдикцією, права і свободи, викладені в Конвенції та Протоколах. Дане законодавче визнання обов'язкової юрисдикції ЄСПЛ у всіх питаннях, що стосуються тлумачення та застосування Конвенції, вимагає вивчення судами практики ЄСПЛ та застосування міжнародного права з урахуванням точки зору ЄСПЛ у своїх рішеннях при розкритті змісту більшості положень Конвенції. Крім того, стаття 17 Закону України № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачає, що національні суди застосовують Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини, як джерело права. При цьому, в Законі України № 3477-IV немає нічого, що забороняє застосування рішень ЄСПЛ, винесених щодо інших країн [3].

Слід зазначити, що у практиці Європейського суду з прав людини поняття «приватне життя» є досить широким і охоплює різноманітні аспекти, такі як персональні дані, соціальне та фізичне «я» особи, стосунки з іншими людьми та зовнішнім світом, зовнішній вигляд, ідентичність, право на визначення свого приватного життя та його конфіденційність, здоров'я, безпеку довкілля, особистий простір тощо [2].

У своєму першому рішенні у справі за статтею 8 Конвенції «Бельгійська мовна справа» («The Belgian linguistic case») від 23 липня 1968 р. ЄСПЛ зазначив, що положення даної статті Конвенції «насамперед спрямоване на захист осіб від свавільного втручання державних органів у приватне та сімейне життя», що призводить до тлумачення «права на повагу», передбаченого в пункті 1 статті 8, головним чином як зобов'язання держави не втручатися в приватну сферу громадян [4]. Крім того, у своєму рішенні «Пантелеєнко проти України (Panteleyenko v. Ukraine)» ЄСПЛ зазначає, що зберігання органами державної влади інформації про приватне життя особи та використання цієї інформації є втручанням у право на повагу до приватного життя [5]. В такому випадку зберігання інформації про приватне життя особи та її використання слід розуміти як втручання у право на повагу до приватного життя, яке гарантоване п.1 статті 8 Конвенції. У даній справі порушення полягали у розголошенні суддею конфіденційної інформації, яку суд отримав від психіатричної лікарні про психічний стан заявника, і яку суддя оприлюднив у відкритому судовому засіданні сторонам та іншим особам, присутнім у суді. У своєму рішенні ЄСПЛ вважає, що такі відомості, безсумнівно, є інформацією, що належить до сфери «приватного життя» заявника, тому оприлюднення

даного роду інформації є втручанням у право на повагу до приватного життя заявника (гарантовані статтею 8 Конвенції), що призвело до розширення кола осіб, які знали про ці дані.

Заслуговує на увагу також аналіз рішення у справі принцеси Кароліни фон Ганновер «Ганновер проти Німеччини» від 2012 року, у якій ЄСПЛ визнав порушення права принцеси на недоторканність приватного життя у зв'язку з публікацією в пресі фотографій її приватного життя [6]. Суд, проаналізувавши чи були порушені права особи і чи був досягнутий належний баланс між приватними та суспільними інтересами, дійшов висновку, що публікації різними німецькими журналами фотографій заявниці щодо її повсякденного життя, де сфотографована вона сама чи з іншими людьми, торкається сфери її приватного життя. Тому, на підставі положень статті 8 Конвенції, Суд визнав необхідність збалансувати захист приватного життя заявниці та свободу вираження поглядів, гарантовану статтею 10 Конвенції. Не зважаючи на те, що свобода вираження поглядів поширюється також на опублікування фотографій, в даній сфері захист прав та репутації інших осіб набуває особливого значення, оскільки стосується поширення не «ідей», а зображень, які містять дуже особисту інформацію про особу. Більше того, опубліковані фотографії часто були зроблені в атмосфері наполегливого домагання, яке викликало в заявниці відчуття вторгнення у її приватне життя чи навіть переслідування [6]. У даній справі, Суд взяв до уваги обставини, за яких було зроблено знімки: без відома чи згоди заявниці, а в деяких випадках – таємно [6]. Крім того, такі фото не були зроблені з метою сприяння обговоренню, яке становило загальний інтерес, оскільки заявниця не здійснювала жодних офіційних повноважень, а фотографії та статті були пов'язані виключно з подробицями її приватного життя.

Навіть враховуючи право громадськості на інформацію, у тому числі за особливих обставин, стосовно приватного життя публічних осіб, такого права не було у даній справі. Тому, Суд дійшов висновку що громадськість не має легітимного інтересу знати про місцеперебування Кароліни фон Ганновер чи про те, як вона загалом поводить себе у приватному житті, навіть якщо вона з'являється в місцях, які не завжди можна назвати ізольованими і які є добре відомими громаді [6]. Навіть у тому випадку, якщо б такий загальний інтерес існував, оскільки журнали мають певну комерційну заінтересованість в опублікуванні фотографій та статей, на думку Суду, ці інтереси мали б підпорядковуватися праву заявниці на ефективний захист її приватного життя.

Слід звернути увагу також на рішення у справі «Copland v. United Kingdom» від 3 квітня 2007 р. (заява № 62617/00), в якому ЄСПЛ визнав порушення статті 8 Конвенції щодо контролю інформації, яка стосується телефонних дзвінків, електронної пошти працівника та використання Інтернету. Порушення полягали у відстеженні використання телефону, електронної пошти та Інтернету працівника з ініціативи керівника. Оскільки організація (коледж додаткової освіти), у якій працював заявник, є офіційним органом, яким керує держава, уряд обґрунтовував, що такі дії було зроблено для того, щоб з'ясувати, чи заявник використовує приміщення коледжу в особистих цілях. Моніторинг такого використання полягав у аналізі телефонних дзвінків, їх дати та часу, тривалості та вартості; моніторинг використання Інтернету мав форму аналізу відвіданих веб-сайтів, а також

часу, дати та тривалості відвідувань; моніторинг електронної пошти мав форму аналізу адрес електронної пошти, а також дат і часу, коли електронні листи були надіслані [7]. Слід відмітити, що в окремих випадках, такі дії не виключають можливості того, що схожі спостереження за певних обставин можуть вважатися «необхідним у демократичному суспільстві» як законний метод втручання, однак у даній справі ЄСПЛ не дійшов висновку про необхідність таких дій.

За українським законодавством забороняється втручання у особисте життя, однак у передбачених законодавством випадках, такі дії все ж можуть мати місце. Так згідно п.1 ст. 258 КПК України, ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді. Стаття 260 КПК України дозволяє аудіо та відео-контроль особи, а стаття 263 КПК України дозволяє зняття інформації з електронних комунікаційних мереж [8]. Тому, у практиці правозастосування вироблені принципи, побудовані на основі положень, закріплених у статті 8 Конвенції, які виправдовують втручання в права людини. Відповідно, прослуховування телефонних розмов органами державної влади має здійснюватися відповідно до закону, переслідувати виключно законні цілі та бути необхідним у демократичному суспільстві.

Загалом, право на приватність в Україні регулюється та захищається різними галузями права. Так стаття 32 Конституції України гарантує недоторканність житла (як одного із базових прав громадян, захищених національним та міжнародним правом [9]) та визнає право на особисте і сімейне життя, таємницю листування, телефонних розмов та інших засобів зв'язку [10], а Цивільний кодекс України визнає недоторканність особистого життя, честі та гідності [11]. Однак численні порушення права на приватність у світі, викликані стрімким розвитком інформаційних технологій та штучного інтелекту, вимагатимуть все нових підходів до правової охорони та захисту приватності особи [12; 13].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що на державному рівні важливо вжити належних заходів для забезпечення правової охорони та захисту приватного життя кожної людини з точки зору розвитку особистості. Запевнення у захисті приватного життя є ключовим елементом забезпечення прав людини та підтримки демократичних цінностей у суспільстві. Крім того, належний правовий захист приватного життя є важливим аспектом гарантування особистої свободи та гідності кожної людини. Забезпечення даного права сприяє формуванню особистості, вільного від неправомірного втручання та недозволених втручань в особисту сферу. Міжнародні та національні правові гарантії охорони приватного життя сприяють розвитку відносин довіри та поваги між індивідами та державою, а тому його правовий захист є необхідною умовою для підтримки свободи та гідності людини в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя».

URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

4. Навчально-методичний посібник для тренерів навчального курсу для суддів «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». Київ: ВАТЕ, 2017. 192 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/8/357581.pdf>

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Пантелеєнко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274#Text

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Ганновер проти Німеччини». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_324#Text

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Copland v. the United Kingdom». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["002-2765"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2404>

9. Марценко Н. Порівняльно-правова характеристика поняття житла у національному та міжнародному праві. Актуальні проблеми правознавства. 2018. Вип. 4(16). С. 121–125. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/559>

10. Конституція України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

11. Цивільний кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

12. Martsenko, N. 2022. "Artificial Intelligence and Human Rights: A Scientific Review of Impacts and Interactions." *Studia Prawnoustrojowe*. <https://doi.org/10.31648/sp.8245>

13. Drakokhrust T., Martsenko N. Artificial Intelligence in the Modern Judicial System. *Journal of Modern Educational Research*, 2022; 1: 5. DOI: 10.53964/jmer.2022005

Притула О.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного

університету.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри

міжнародного права та міграційної політики ЗУНУ

Саванець Л. М.

ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ НАЙДОЦІЛЬНІШОЇ ФОРМИ КОДИФІКАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Процес кодифікації міжнародного приватного права складний, оскільки вимагає дотримання тонкого балансу між досягненням однаковості та повагою до різних правових традицій та інтересів різних країн. Вибір форми кодифікації

- важливе рішення, що має значні наслідки для гармонізації транскордонних правовідносин і вирішення колізійних питань.

Кодифікація, тобто об'єднання норм права в певній царині в єдиний цілісний звід (кодекс, закон або розділ конкретного законодавчого акта), ставить норму в центр, і відводить йому переважну роль серед інших джерел права, таких як міжнародні договори, звичай, доктрина, судова та арбітражна практика. «Причини, які зумовлюють кодифікацію, складні і різноманітні. Кожна кодифікація пов'язана з історією, соціальними, політичними і людськими обставинами, які заповнюють ті географічні і часові межі, всередині яких вона проводиться. Не дивлячись на це, все ж можна систематизувати цілі кодифікації. У першу чергу, вона спрямована на вирішення юридично-технічних завдань, але разом з їх рішенням часто досягаються соціальні та політичні цілі» [3, с. 315].

Тому для початку важливо зрозуміти основні цілі кодифікації міжнародного приватного права. Ці цілі включають в себе забезпечення визначеності права, сприяння вирішенню спорів, що виникають у зв'язку з транскордонними угодами, і створення передбачуваного і гармонізованого правового середовища в міжнародній торгівлі та особистих відносинах. Для досягнення цих цілей необхідно кодифікувати норми, щоб ефективно гармонізувати різні правові системи і принципи різних країн.

Водночас не слід ігнорувати й інші джерела міжнародного приватного права, а саме: міжнародні звичаї. Хоча ці джерела права не вважаються першорядними відповідно до загальної концепції (на відміну від національного права), вони неабиякою мірою відображають особливості міжнародного приватного права і мають важливий вплив на процес його кодифікації.

Аналіз історичного розвитку міжнародного приватного права показує, що перші спроби кодифікації цих норм являли собою не більше ніж компіляцію

звичаєвого права. На думку деяких учених, до XIX століття основним джерелом міжнародного приватного права була доктрина школи природного права. Зокрема, відомий приклад кодифікації міжнародного приватного права на регіональному рівні зобов'язаний своїм існуванням міжнародним договорам, як це було у випадку з ухваленням Кодексу Бустаманте в 1928 році. Однією з головних проблем під час вибору найбільш підходящої форми

кодифікації є притаманне йому протиріччя між універсальністю та національним суверенітетом. Тоді як прагнення до універсальності спрямоване на створення єдиного зводу правил, застосовних у всіх юрисдикціях, принцип державного суверенітету передбачає, що кожна держава зберігає за собою право формувати власну правову базу відповідно до своїх соціальних цінностей, культурних норм і політичних пріоритетів. Зокрема, «відокремлення норм міжнародного приватного права від положень цивільного права є доцільним, оскільки міжнародне приватне право має особливий предмет регулювання: приватні (чи цивілістичні) правовідносини, ускладнені іноземним елементом. До сфери регулювання міжнародного приватного права включаються, наприклад, трудові відносини, які у більшості країн не розглядаються як цивільні й не регулюються цивільним законодавством» [2, с. 85].

У галузі міжнародного приватного права було запропоновано і застосовано кілька кодифікацій, кожна з яких має свої переваги та обмеження. Одна з них -

ухвалення всеосяжних і обов'язкових до виконання міжнародних договорів. Така форма кодифікації забезпечує найвищий ступінь однаковості та правової визначеності, оскільки створює звід правил, які безпосередньо застосовні та підлягають виконанню в країнах, що підписали договір. Однак процес переговорів і ратифікації таких договорів складний і часто вимагає компромісів, які послаблюють передбачувану однаковість або призводять до застережень чи нерівномірного застосування державами-учасниками.

Іншою формою кодифікації є розробка типових законів або принципів, які служать необов'язковим керівництвом або рекомендаціями для національних законодавців. Типові закони забезпечують більшу гнучкість, оскільки дають змогу державам адаптувати і включати пропоновані норми до своїх національних правових систем відповідно до власних потреб і обставин. Такий підхід поважає національний суверенітет і сприяє поступовій гармонізації.

Однак він також може призвести до неузгодженості та фрагментації, оскільки різні країни по-різному інтерпретують і застосовують типовий закон. Третій підхід полягає в ухваленні регіональних або наднаціональних кодифікованих законів, наприклад, розроблених регіональними економічними організаціями або політичними союзами. Ці кодифіковані закони спрямовані на створення єдиної правової бази в певному географічному або економічному регіоні, сприяють інтеграції та полегшують транскордонну торгівлю між державами-членами. Як приклад можна навести правила і директиви, ухвалені Європейським союзом у сфері міжнародного приватного права. Хоча такий підхід сприяє гармонізації в рамках регіонального блоку, він також може призвести до розбіжностей і потенційних конфліктів з правовими системами держав, які не є його членами.

«Для ефективної кодифікації важливим є врахування близькості окремих галузей законодавства при врегулюванні однорідних суспільних відносин. Саме тому прийняття відповідного акту має узгоджуватися з іншими кодифікованими актами та нормами законодавства, що регулюють суміжні відносини. Тобто, уніфікація норм міжнародного приватного права відіграє надважливу роль для його кодифікації» [1, с. 122]. При визначенні найбільш підходящої форми кодифікації політики та експерти в галузі права повинні ретельно зважити всі «за» і «проти» кожного підходу, беручи до уваги конкретні обставини, пріоритети і проблеми зацікавлених сторін. Слід враховувати такі чинники, як ступінь економічної та правової інтеграції між державами, ступінь політичної волі до поступки суверенітету і необхідність гнучкості та однаковості в певних галузях міжнародного приватного права.

Отже, вибір найбільш підходящої форми кодифікації в міжнародному приватному праві вимагає тонкого балансу між прагненням досягти бажаного рівня гармонізації та правової визначеності в транскордонних угодах і відносинах, беручи до уваги різні інтереси та правові традиції кожної країни.

Список використаних джерел

1. Ботвинник В. Значення уніфікації права для кодифікації міжнародного приватного права. Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: матеріали V Міжнародної студентської наукової

конференції ,ЮФ ЗУНУ, 12 травня 2021 року, Тернопіль, 2021. С. 120-123.

2. Вишновецька С. В., Ющенко К. В. Проблеми вибору найдоцільнішої форми кодифікації норм міжнародного приватного права. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2012. №3. С. 84-87.

3. Сарай Р. Д., Калинюк С. С., Тимків Д. Ю. Кодифікація міжнародного права: теоретичні аспекти. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Випуск 63. С. 312-318.

Румак К.

студентка юридичного факультету

*Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: д. філ. з права,
доцент кафедри адміністративного права
та судочинства ЗУНУ*

Іванюк В. Д.

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ - ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Сучасний світ швидко трансформується, і правові системи також повинні змінюватися, щоб відповідати новим викликам та потребам суспільства. Міжнародні відносини, торгівля та співробітництво все більше розвиваються. Відтак, з'ясування відмінностей у правових системах сприяє ефективній співпраці та взаєморозумінню між країнами. З огляду на зазначене, проблематика дослідження особливостей і сутності судового прецеденту як джерела англо-американської правової сім'ї становить значне теоретичне та практичне значення.

Як влучно зазначає В. В. Мідзяновська, « англосаксонська правова система представляє собою сукупність національних правових систем, об'єднаних спільними характеристиками. Ці характеристики включають уніфіковані принципи та тенденції, які базуються на правових нормах, встановлених через судові прецеденти, що слугують головним джерелом права. Також до особливостей цієї системи належить розділення права на публічне та приватне, а також перевага процесуального права над матеріальним правом» [1].

Зауважимо, що сім'ї англо-американського права властиві особливості, які головним чином дозволяють відрізнити її серед інших. Зокрема, цікавою є наукова позиція О. В. Петришина, який їх визначає наступним чином:

«1. Наступність права.

2. Відсутність рецепції римського права.

3. Право, що формується та інтерпретується суддями.

4. Юристи-практики сприяли розвитку загального права.

5. Норми права є більш конкретними, ніж у системі романо-германського права.

6. Розмежування прецедентного та статутного права.

7. Елементи англосаксонської правової системи - загальне право та право справедливості.

8. Розділення права на матеріальне та процесуальне.

9. Відсутність чіткого розподілу між приватним та публічним правом.

10. Непоширеність кодифікації» [2, с. 129-131]. Беручи до уваги зазначене, центральним аспектом є джерела права, які застосовуються для регулювання суспільних відносин, і характер їх реалізації.

Відмітимо, що основним джерелом права в англо-американській правовій сім'ї виступає судовий прецедент. Аналізуючи проблематику формування прецедентного права, дослідник Д. В. Вербицький зауважує, що «прецедентом є вироки судових та адміністративних інстанцій по конкретних справах, які стають універсальними правилами для розгляду подібних випадків у майбутньому. Згідно з Оксфордським словником, прецедент можна визначити як судовий випадок, який використовується або може бути використаним як стандарт або зразок для майбутніх схожих випадків, або як засіб для підтвердження чи роз'яснення подібних дій чи ситуацій» [3].

Зазначимо, що «у правовій системі США, завдяки адаптивному підходу до створення судових норм, які базуються на американській інтерпретації загального права, принцип верховенства судових рішень над законодавчими актами зайняв міцне становище» [4, с. 67]. Крім того, як влучно зауважують А. Р. Флорія та І. С. Лісна, «судовий прецедент займає ключове місце в ієрархії джерел права та законодавства США з кількох причин. Перш за все, Верховний суд США виступає як один з основних тлумачів федеральної Конституції, завдяки своєму конституційному праву на нагляд. Далі, Конституція містить статті загального та абстрактного характеру, які вимагають уточнення через судові роз'яснення в контексті специфічних ситуацій. Крім того, законодавцю часто важко регулювати соціальні відносини, які лише узагальнено вказані в Конституції. Таким чином, у рішеннях Верховного суду США можна знайти тлумачення та визначення більшості аспектів роботи федеральної законодавчої влади. Відмінно від англійської правової системи, американська практика прецеденту є більш гнучкою» [5, с. 36].

Щодо англійської правової системи, звернемо увагу на те, що «зміст позитивного права в рамках правової системи Англії за допомогою судового прецеденту наближається до високих моральних стандартів за рахунок того, що судді при створенні нової норми виходять з принципу справедливості. Продовжуючи цю думку, слід наголосити, що судовий прецедент виступає тією ланкою, за допомогою якої в англійському праві відбувається взаємообмін між природно-правовим підходом та позитивізмом: судовий прецедент є однаково зручним інструментом і для наповнення права певними моральними цінностями (завдяки основним принципам, якими керується суддя при створенні норми), і для набуття правом нормативності (завдяки надзвичайно казуальним характером дії правової норми, яке є результатом вирішення конкретного спору). Таким чином, у правовій системі Англії, незважаючи на порівняно невелике значення правової доктрини взагалі та теорії права зокрема, теоретичні обґрунтування прецедентної форми судової правотворчості посідають окреме важливе місце і, на відміну від інших тем юридичних досліджень загального характеру, безпосередньо впливають на діяльність суддів, а відтак - напряду впливають і на розвиток усього англійського права» [6, с. 156].

Отже, судовий прецедент виступає фундаментальною складовою процесу правозастосування, забезпечує стійкість та неперервність в правовій практиці. Судовий прецедент відображає накопичений досвід судових рішень, створюючи певну стабільність та прогностичну передбачуваність у правовому полі. Водночас, він дозволяє судовій системі адаптуватися до змін у суспільстві та технологічному прогресі. Крім того, судовий прецедент сприяє розвитку правової доктрини та розширенню правової інтерпретації, забезпечуючи таким чином справедливість та збалансованість у правосудді.

Список використаних джерел

1. Мідзяновська В. Прецедент, як джерело права в англосаксонській правовій системі. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/13891/1/Прецедент%20як%20джерело%20права%20в%20англосаксонській%20правовій%20системі.pdf>.
2. Дашковська О. Р., Максимов С. І., Лемак В. В. Порівняльне правознавство : підручник / ред. О. Петришин. Харків : Право, 2012. 272 с.
3. Вербицький Д. Теоретико-правові аспекти формування прецедентного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. С. 12–15. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/1>.
4. Бондаренко Є. Особливості прецедентного права США. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 64-67.
5. Флоря А., Лісна І. Судовий прецедент у правовій системі США. *Право та державне управління*. 2017. Т. 1, № 4 (29). С. 33-37.
6. Малишев Б. Судовий прецедент у правовій системі Англії : монографія. Київ : Праксіс, 2008. 344 с.

Голубик В.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н. доцент кафедри
міжнародного права та міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.

УНІФІКАЦІЯ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ У СФЕРІ СПАДКОВОГО ПРАВА

Міжнародні договори у спадкових відносинах міжнародного приватного права є впливаючим критерієм правового регулювання. Щоб матеріальні і колізійні норми держав у сфері спадкування усунули розбіжностей то і надалі міжнародні договори є ефективним способом уніфікації норм у цій сфері. Міжнародне приватне право входить до складу національної правової системи і визначає набір правил, які регулюють приватні відносини з іноземним елементом.

Головним нормативно-правовим актом законодавства України, що регулює міжнародні приватні відносини є закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р.[1]. Цей закон запроваджує упорядкування процесу приватноправових відносин, та пов'язаний з одним або кількома правопорядками через свої елементи. Утворення норм які за своїм характером

є міжнародними зазначають процес уніфікації. Тому, норми національного законодавства правових систем двох або більше замінюються на нові матеріально-правові норми, які використовуються у судах в різних державах незалежно від того чи брали вони участь у створенні нових норм чи ні.

Завдання колізійних норм це визначити, яке право держави використовуватиметься в приватно-правових відносинах з іноземним елементом. В іноземних державах, а саме у сфері спадкування, колізійні норми будуть відрізнятися або вони будуть відсутні, і тому на міжнародному рівні необхідно застосовувати уніфікацію таких норм. Якщо говорити про спадкові відносини які є пов'язані з іноземним елементом, вони є складні по своїй структурі, адже існує взаємопов'язаність з правопорядком із державами і через це можуть виникнути проблеми між правовим регулюванням.

Уніфікація колізійних норм у сфері спадкового права стала актуальною в кінці XIX - на початку XX століття. Перші спроби регулювання цієї проблеми відбулися на Гаазькій конференції 1900 року. Основний принцип цієї конвенції полягав у єдності спадкування на основі законодавства країни спадкодавця і застосовувався до рухомого та нерухомого майна. Навіть якщо конвенція не набрала чинності, сам факт розгляду цього питання свідчить про його важливість і складність уніфікації колізійних норм. Варто зауважити, що пізніші спроби в цьому напрямку були більш успішними, що свідчить про прогрес у регулюванні цієї сфери.

Завдання уніфікації законодавства щодо спадкування можуть вирішуватися на рівнях міжнародному та національному. У міжнародному контексті це часто відбувається через укладання міжнародних договорів, особливо тих, що стосуються правової допомоги. Однак уніфікація таких норм не обов'язково виникає лише внаслідок міжнародних договорів. Часто її визначає "взаємовплив правових систем", який відповідає сучасним чи перспективним потребам. Крім того, міжнародні організації також можуть розробляти моделі правових актів та рекомендацій з міжнародного приватного права у цій сфері.

Україна укладає різноманітні міжнародні договори у формі двосторонніх, регіональних та універсальних актів. Двосторонні угоди є особливо типовими, оскільки вони містять колізійні норми міжнародного права, що в основному впливають з минулих угод СРСР та продовжуються Україною. Такі угоди, наприклад з Албанією, Болгарією, КНР, Польщею, Монголією, Естонією, Грузією тощо, часто встановлюють національний режим для спадкоємства іноземцями, використовують закон громадянства для визначення спадкового статусу та інші особливості, що регулюють спадкову масу.

Отже, хоча двосторонні договори, завдяки своїй широкій участі, сприяли узгодженню колізійних питань спадкування між різними країнами, вони фактично не вводили нові колізійні норми, а лише закріплювали вже існуючі в законодавстві декількох країн. Важливу роль у цьому процесі відігравала тотожність договорів, що спрощувало включення основних колізійних принципів без розбіжностей міжнародного законодавства з внутрішнім.

Регіональна уніфікація - це процес узгодження правових норм, який відбувається серед обмеженого кола країн, таких як держави, що мають спільну географічну область або об'єднані в інтеграційні утворення.

Один з прикладів регіональної уніфікації - Мінська конвенція «Про

правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних, кримінальних справах» від 1993 року.[3] Ця конвенція в основному повторює основні засади двосторонніх договорів про спадкування, за винятком пункту, що вимагає прив'язку спадкового статусу до постійного місця проживання. Наприклад, вона встановлює, що заповідальна здатність особи визначається законом країни, де вона проживала на момент смерті, а форма заповіту повинна відповідати законодавству цієї країни.

Універсальна уніфікація орієнтована на всі держави, тому міжнародні договори, які уособлюють цю уніфікацію, доступні для участі всіх. Наприклад, до таких конвенцій відносяться:

1. Гаазька конвенція «Про міжнародне управління спадкового майна» 2 жовтня 1973 р.[3]. В цьому документі зазначається повноваження, загальні принципи управління рухомого майна, яке буде входити до сфери спадкування. Також регулюються питання про право якої держави зазначає про місце проживання спадкоємця пов'язані із видачою даного документа як міжнародне посвідчення адміністратора спадщини.

2. Вашингтонська конвенція від 26 жовтня 1973р.[3]. В ній містяться уніфіковані закони про міжнародний заповіт, адже інші конвенції мають в собі уніфіковані колізійні норми, що стосуються спадкування. В даному документі зазначається у спадковому праві уніфікації матеріальних норм.

3. Гаазька конвенція від 5 жовтня 1961р.[3]. Саме в цій конвенції вказано великий вибір колізійних прив'язок, а також зазначено форми спадкових розпоряджень. Наприклад, якщо форми будуть відповідати внутрішньому законодавству держави то заповіт тоді буде дійсний стосовно цієї форми.

Отже, у сфері міжнародного спадкування, уніфікація колізійних норм застосовується через укладення міжнародних договорів, а завершення відбувається запровадження таких норм у внутрішнє законодавство країн. Наразі в спадковому праві відбувається уніфікація переважно на регіональному та двосторонньому рівні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 грудня 2022 року. Відомості Верховної Ради України. –2022.

2. Михайлів М.О. Уніфікація колізійних норм у сфері спадкових відносин. Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 131-137.

3. Міжнародне приватне право : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. Х. : Право, 2011. 320 с.

Дуркало А.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму ЗУНУ,
суддя у відставці
Бабкова Т. В.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНО – ПРАВОВОГО ДОСВІДУ В НАЦІОНАЛЬНІ АКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ЕТИКИ

Юридична етика є невід'ємною складовою для функціонування будь – якого юриста. В момент коли міжнародні глобалізація набуває все більшого юридично значущого фактору, юридична етика не залишається в стороні і імплементація міжнародно – правового досвіду в національні акти регулювання юридичної етики набувають все більшого значення. Цей фактор гарантує не лише високий рівень професіоналізму, але і сприяє співпраці на та взаєморозумінні на міжнародному рівні.

Юридична етика завжди відігравала значну роль в здійсненні адвокатом, прокурором, суддею своїх службових обов'язків. Це обумовлюється тим фактором, що юридична діяльність, на відмінно від інших видів соціальної діяльності, характеризується більшим рівнем внутрішнього імперативу. Під внутрішнім імперативом мається на увазі професійну етику, термін професійної етики слушно трактується в науковій праці Бліхара В. С.: «Професійна етика – це вчення, що відображає всю сукупність правил поведінки певної соціальної групи на засадах загальнолюдських моральних цінностей із врахуванням особливостей професійної діяльності та конкретної ситуації, що фіксує моральний характер взаємовідносин, зумовлених чи пов'язаних із професійною діяльністю; історично сформована система моральних норм стосовно особливостей певних професій» [1, с. 37].

Впровадження міжнародно – правового досвіду в національні акти регулювання юридичної етики є важливим аспектом щодо відповідності національним стандартам вимог міжнародного рівня. Для доцільнішого розуміння міжнародно – правового досвіду слід надати його форми, оскільки міжнародно – правовий досвід, як і всі інші види правових інститутів, наділений своєю формою. Слушно зазначає М. В. Кравчук: «форма права - це спосіб зовнішнього оформлення правових норм, який засвідчує їхню державну загальнообов'язковість, тобто це способи, форми вираження і закріплення державної волі» [2, с. 226].

Отже, під міжнародно – правовим досвідом щодо регулювання юридичної етики слід розуміти Основні принципи незалежності судових органів, що були прийняті Сьомим Конгресом ООН, Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою та Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх, керівні принципи щодо ролі прокурорів, які були прийняті Восьмим Конгресом ООН тощо. «Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів містяться у деклараціях, рекомендаціях, резолюціях, директивах, інших міжнародно-правових документах, які ухвалюються в межах міжнародних організацій» [3, с. 1].

Імплементація міжнародно правового досвіду відбувається декількома способами: по – перше, ратифікація міжнародних угод, оскільки кожна країна може ратифікувати, тобто затвердити вищим представницьким органом державної влади, угоди або конвенції, які стосуються юридичної етики. По – друге, гармонізація законодавства, коли країна ратифікує міжнародні угоди, одночасно вона здатна вносити зміни до свого чинного законодавства. По –

третє, участь у міжнародних організаціях, тобто країна може стати учасником таких міжнародних організацій як ООН або Ради Європи, де вони здатні спільними силами здійснювати вплив на подальшу правову регламентацію юридичної етики.

З якою метою здійснюється імплементація міжнародного досвіду щодо національних актів регулювання юридичної етики? По – перше, забезпечення високого рівня професійної підготовки, оскільки національний рівень він відстає від досконалості на відмінно від міжнародного, оскільки в другому були задіяні два і більше держави – учасниці, тим самим правовий досвід в цій сфері є більш ширшим і доцільнішим. По – друге, створення консистентності та гармонізації, імплементація міжнародних стандартів допомагає створити консистентність та гармонізувати підходи до регулювання юридичної етики між різними країнами та регіонами.

Отже, підсумувавши вище зазначений матеріал можна зробити висновок, що імплементація міжнародно – правового досвіду в національних актах регулювання юридичної етики є надзвичайно важливим аспектом забезпечення професіоналізму, компетентності та ефективності юридичної діяльності. Національний рівень є ефективним, оскільки він зосереджений на конкретній правовій системі і тим самим всю свою законодавчу діяльність зосереджує в конкретному середовищі, на відмінно від нього міжнародно правовий досвід юридичної етики є більш масштабнішим поняттям та правовим інститутом, оскільки він є результатом діяльності двох і більше держав – учасниць, які в спільній праці об'єднали свій досвід і надали йому конкретної правової форми з метою подальшого його застосування та вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Бліхара В. С. Професійна етика юриста: навчально – методичний посібник. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с.
2. Кравчук М. В. Теорія держави і права(опорний конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ , 2020. 524 с.
3. Міжнародні стандарти юридичної діяльності. [ftplec.nlu.edu.ua](https://is.gd/FIOLzQ). URL: <https://is.gd/FIOLzQ> (дата звернення: 08.05.2024).

Романюта І.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри міжнародного права
та міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.*

ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ У СФЕРІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Ще з племінних часів люди поділялись на “своїх” та “чужих”. Після

розвитку цивілізації “чужих” почали називати іноземцями, а держава, в якій вони перебували, надавала їм певні права. Але як тільки виникав юридичний факт, поставало питання - право якої держави підлягає застосуванню до таких правовідносин? Звісно думки у кожній державі розходяться, саме тому й виникають колізійні норми. Науковці та юристи по всьому світу займаються створенням єдиної системи таких норм, задля полегшення життя людей. Проте для успішного результату виникає питання, з якими проблемами можна стикнутись уніфікуючи колізійні норми?

Колізії можуть виникати як у внутрішньому законодавстві, так і у міжнародному, і поки Україна перебуває в процесі вступу до Європейського Союзу, її основною ціллю є наблизитись до європейських стандартів та цінностей, і те ж саме стосується і правової системи. Уніфікація таких колізій може допомогти Україні довершити власне законодавство, а також стати ще на крок ближче до вступу до Європейського Союзу.

Колізія (лат. зіткнення) - гостра суперечність, зіткнення протилежних сил, інтересів, переконань, мотивів, поглядів, прагнень, джерел конфліктів та формування протистоянь [2]. Значень даного терміну є безліч, ото ж хочемо зупинитись саме на колізії правових норм різних держав, що регулюють одні і ті ж правовідносини, адже вони цікавлять нас найбільше для окреслення теми даного дослідження.

Відповідно до Великої української енциклопедії, колізія нормативних актів - це суперечність між правовими приписами відповідних актів, що виявляється у відмінностях у процесі регулювання аналогічних суспільних відносин [1].

Визначення колізійної норми закріплено у Законі України “Про міжнародне приватне право”, під якою розуміється “норма, що визначає право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом” [4].

У правовій доктрині уніфікацію визначають як “діяльність організації або компетентних органів держави чи кількох держав, спрямована на вироблення правових норм, що однаково регулюють певні види суспільних відносин” [3]. І перш ніж зробити висновок чи можлива повноцінна уніфікація колізійних норм у сфері приватноправових відносин, та які можуть бути проблеми пов’язані із цим, варто з’ясувати причини виникнення колізій в міжнародному приватному праві.

І. І. Килимник та А. М. Бровдій вважають, що: “основна правова колізія пов’язана з вибором права та зумовлена двома причинами: наявністю іноземного елемента в приватноправових відносинах та різним змістом права різних держав, з якими це відношення пов’язане” [6, с. 12].

На нашу думку, різний зміст права окремих держав пов’язаний із особливостями історії цих держав. Такими особливостями є і традиції, і звичаї, і релігія. А також, корень існування проблем уніфікації колізійних норм, а саме правова система або ж її вужче поняття - правова сім’я.

“Правова система сприймається як сукупність взаємопов’язаних системи права та засобів їх застосування і реалізації” [7, с. 29].

За географічним фактором виділяють три основні правові системи:

“1) романо-германська правова система – Європа, Південна Америка; 2) англо-американська правова система – Великобританія, Північна Америка, Австралія; 3) традиційна правова система – Азія, Африка” [7, с. 41].

Також варто зазначити, що “у межах романо-германського типу правової

системи можна виокремити правові сім'ї: скандинавська правова сім'я, правова сім'я східноєвропейських країн, латиноамериканська правова сім'я" [7, с. 41]. І хоч даний поділ є досить умовним, від нього цілком можна відштовхуватись для того, щоб загально охарактеризувати особливості права тих чи інших держав, враховуючи не тільки їхнє географічне розташування, а ще й історичні аспекти.

До прикладу, хоч правова система України і має східноєвропейські корені, вона перебуває у стані переходу, оскільки історично перейняла деякі риси соціалістичної системи [7, с. 79]. Внаслідок цього, приватно-правові аспекти реформування правової системи України полягають ще й в уніфікації колізій у внутрішньому законодавстві. Оскільки нові закони та законопроекти є висвітленням бажання розділити погляди ЄС, коли старі норми права досі висвітлюють ретроспективу Радянського Союзу.

Також для здійснення уніфікації колізійних норм у приватноправових відносинах створюються міжнародні норми. До прикладу, загальна позовна давність відрізняється в окремих державах - у Німеччині встановлена тривалістю 30 років, в Австрії - 3, а за законодавством деяких штатів США - 10, внаслідок чого спектр використаних судових рішень був досить широким. Тому було ухвалено Конвенцію про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів (1974 р.), якою було встановлено єдину тривалість позовної давності [5, с. 56].

Уніфікацію колізійних норм у наведеному прикладі однозначно ускладнило б неіснування такої норми в законодавстві однієї з держав, або ж якби поняття "позовної давності" трактувалось державами по-різному. Проте такі проблеми справді існують. Вони не завжди мають рішення, але є певні методи, які працюють залежно від контексту.

До прикладу, для регулювання відносин стосовно норми з іноземним елементом, яка є в законодавстві однієї держави, а іншої - ні, одним з можливих варіантів є визнання таких норм через встановлення міжнародних договорів та угод. А створенням єдиного трактування юридичних понять у нормах займається Україна на шляху приєднання до Європейського Союзу.

Для узгодження термінів національного права з правом Європейського Союзу та його держав-членів потрібно не лише оголосити ратифіковані конвенції частиною власного законодавства, а ще й якісно відпрацювати механізм імплементації конвенційних принципів у норми вітчизняного права [5, с. 57]. Саме тому такий комплексний підхід не дозволяє швидко здійснити уніфікацію колізійних норм.

Аналізуючи можливі проблеми уніфікації колізійних норм у сфері приватноправових відносин та приватно-правові аспекти реформування правової системи як такої, можемо зробити висновок, що ці завдання неможливо виконати повністю. Оскільки жодна правова система будь-якої держави не є довершеною, скільки б її не реформували, а відмінності між правовими системами будуть існувати завжди.

Проблемами уніфікації колізійних норм у сфері приватноправових відносин залишатимуться різні погляди на одні й ті ж юридичні факти. І на нашу думку, уніфікація таких норм є найбільш сприятливою для географічно-сусідніх держав із спільними традиціями в правовій системі.

Одними з можливих проблем уніфікації колізійних норм у сфері

приватноправових відносин є відсутність норми у законодавстві однієї з держав, між якими виникають відносини, а також різне трактування одних і тих же термінів. У свою чергу, можливими вирішеннями таких проблем є як підписання міжнародних договорів та угод, так і ратифікація конвенцій, та імплементація конвенційних принципів у норми державного законодавства.

Список використаних джерел

1. Бабка В. Л., Шумило М. М. Колізія нормативних актів // Велика українська енциклопедія. / за ред. А. М. Киридон. Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 71 с.
2. Бусел В. Т. Колізія // Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : Перун, 2005. 554 с.
3. Петришин О. В. Уніфікація в праві // Велика українська юридична енциклопедія. 2017. Т. 3. 796 с.
4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Верховна Рада України. ред від 23.12.2022 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
5. Калініченко З. Д. Уніфікація у міжнародному приватному праві як пріоритетний напрям забезпечення єдиного правового простору. Генезис публічного та приватного права: європейський вимір : збірка матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції (м. Київ, 6 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 55-61
6. Килимник І. І., Бровдій А. М. Міжнародне приватне право : навч. посібник. Харків : ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2018. 112 с.
7. Мороз С. П. Правничі системи сучасності : навч. посібник. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. 86 с.

Волощук В.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ Саванець Л. М.*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Збройна агресія російської федерації проти України суттєво вплинула на всі сфери життя, включаючи й зовнішньоекономічну діяльність. Українські підприємці стикаються з низкою нових викликів та ризиків при укладенні та виконанні зовнішньоекономічних договорів.

Зміна правового регулювання зовнішньоекономічних відносин, активне ведення бойових дій, тимчасова окупація частини української території – все це створює нові правові та практичні проблеми для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

В умовах війни виникає потреба у чіткому розумінні особливостей

укладення та виконання зовнішньоекономічних договорів з метою, мінімізації ризиків та захисту власних інтересів.

Із укладенням зовнішньоекономічних контрактів в умовах війни тісно пов'язані питання визначення форс-мажорних обставин, доведення їх настання, та наслідків для договірних зобов'язань. Перш за все варто зупинитися на питанні визначення законодавцем поняття «форс-мажор», умов визнання і підтвердження настання цих обставин. У ч. 2 ст. 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» вказано: «Форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні й невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими й іншими нормативними актами»[1]. До таких обставин відносяться ворожі атаки, військові дії, акти тероризму, вторгнення, оголошена та неоголошена війна. Якщо ж брати до уваги тлумачення поняття «форс-мажор» у міжнародному приватному праві, то часто можна спостерігати застосування ст. 79 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року, відповідно до якої «сторона не несе відповідальності за невиконання будь-якого із своїх зобов'язань, якщо доведе, що воно було викликане перешкодою поза її контролем і що від неї нерозумно було очікувати прийняття до уваги цієї перешкоди під час укладення договору або уникнення чи подолання цієї перешкоди чи її наслідків»[2]. У Принципах міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА в редакції 2016 року) у ч. 1 ст. 7.1.7 написано, що «сторона звільняється від відповідальності за невиконання зобов'язання, якщо вона доведе, що невиконання сталося внаслідок перешкоди, яка знаходилась поза її контролем, та неможливо обґрунтовано очікувати, що цю перешкоду можна було передбачити в момент укладення контракту, чи уникнути або подолати її, або її наслідки»[3]. Також схожий зміст норми є у Принципах Європейського договірного права у ч. 1 ст. 8.108, де вказано «Невиконання стороною виправдовується, якщо вона доведе, що це сталося через перешкоду поза її контролем і що вона не могла прийняти до уваги перешкоду під час укладення контракту або уникнути або подолати перешкоду або її наслідки»[4]. Проаналізувавши вище перелічені норми, можемо стверджувати, що всі вони подібні між собою та містять ідентичний зміст. Варто пам'ятати, що ці норми носять універсальний характер для визнання і підтвердження форс-мажорних обставин. Проте застереження про форс-мажор повинно розглядатися у контексті права, застосовуваного в рамках конкретного укладеного зовнішньоекономічного договору.

Важливо чітко розуміти, що за загальним правилом вплив форс-мажору на виконання контрактних зобов'язань, а саме виникнення форс-мажорних обставин не звільняє сторони договору від виконання своїх зобов'язань. Однак, форс-мажор може слугувати підставою для звільнення від відповідальності за невиконання або несвоєчасне виконання зобов'язань, зокрема, від сплати штрафів, пені, неустойки. Після припинення дії форс-мажорних обставин, сторона, яка не могла виконати свої зобов'язання, зобов'язана виконати їх у розумні строки. Визначення розумних строків залежить від конкретних обставин справи та може бути предметом судового спору, оскільки розуміння цього поняття суб'єктивне.

Підтвердженням форс-мажорних обставин є, як правило, довідка Торгово-промислової палати. Однак засвідчувати форс-мажор можуть і інші уповноважені органи країни місцезнаходження сторони ЗЕД-контракту або третьої країни згідно з умовами такого контракту. Зазвичай офіційним підтвердженням форс-мажорних обставин є оригінал документа, наприклад, довідка, свідоцтво, сертифікат, висновок уповноваженого органу країни виникнення таких обставин.

Торгово-промислова палата України у листі № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 офіційно визнала військову агресію російської федерації проти України форс-мажорною обставиною (обставиною непереборної сили). Введення воєнного стану на території України, спричинене цією агресією, автоматично звільняє сторони договорів від відповідальності за їх порушення. Однак, важливо зазначити, що звільнення від відповідальності можливе лише за умови, якщо саме військові дії стали причиною невиконання зобов'язань за договором. У кожному конкретному випадку необхідна ретельна оцінка причинно-наслідкового зв'язку між невиконанням зобов'язань та воєнною агресією. З метою спрощення засвідчення форс-мажорних обставин, пов'язаних з війною в Україні, Торгово-промислова палата видала вищезазначений лист, який слугує загальним офіційним підтвердженням форс-мажору. Отримання індивідуального сертифіката Торгово-промислової палати в цьому випадку не потрібно.

Не є винятком, що деякі контрагенти можуть використовувати факт наявності воєнного стану та лист від Торгово-промислової палати України задля того, щоб узагалі в подальшому не виконувати зобов'язання або уникнути його виконання. «Якщо сторона за договором має сумнів щодо того, чи може її контрагент виконати зобов'язання, чи він вводить суб'єкт господарювання в оману, така сторона має право вимагати доказів підтвердження форс-мажору, а в подальшому це не позбавляє сторону прав на звернення до суду, якщо в неї будуть докази того, що сталося порушення її прав та інтересів»[5, с. 35].

Отож, навіть за наявності сертифіката від уповноваженого органу, посилення сторони на форс-мажор як підставу для звільнення від відповідальності не гарантує автоматичного звільнення. У кожному конкретному випадку суд (арбітраж) буде ретельно досліджувати всі обставини справи та докази, перш ніж прийняти остаточне рішення. «Наприклад, здебільшого в ситуації воєнного стану та військової агресії такими обставинами можуть бути порушення логістичного зв'язку, зупинення виробництва, мобілізація працівників, руйнування підприємств або установ тощо»[5, с. 37]. Зацікавлена сторона, яка посилається на форс-мажор, що виник через воєнний стан та війну, зобов'язана чітко та переконливо довести:

- факт непередбачуваності воєнних дій та військової агресії, тобто під час укладання договору сторони не могли передбачити виникнення таких обставин;

- факт неминучості, тобто в момент збройного нападу російської федерації неможливо було уникнути введення воєнного стану;

- те, що обставини, які виникли внаслідок воєнних дій, знаходяться за межами впливу сторін зобов'язання та не залежить від них, почалися не з їх волі та не можуть завершитися за бажанням сторін;

- причинно-наслідковий зв'язок між обставинами форс-мажору та неможливістю об'єктивно виконувати зобов'язання[5, с. 37].

Абстрактного посилання на наявність форс-мажору буде недостатньо. Найкращим рішенням для уникнення неприємних нюансів під час виконання договірних зобов'язань є включення застереження щодо форс-мажору у тексті комерційного договору, із безпосереднім визначенням форс-мажорних обставин, максимального строку для своєчасного інформування про форс-мажор контрагента, тощо.

Таким чином укладення зовнішньоекономічних договорів в умовах війни стає складним завданням, яке потребує ретельного вивчення та аналізу ризиків, пов'язаних з форс-мажорними обставинами. Війна може суттєво вплинути на виконання зобов'язань за такими договорами, та призвести до непередбачених фінансових втрат для сторін.

З метою мінімізації ризиків та захисту інтересів сторін, важливо чітко визначити та правильно оформити положення про форс-мажорні обставини в контракті. Це передбачає ретельне вивчення умов форс-мажору, доповнення їх з урахуванням специфіки воєнного часу, чітке визначення механізму дій сторін у разі настання форс-мажору, можливість використання альтернативних способів виконання зобов'язань, а також постійний моніторинг ситуації та адаптацію умов договору до нових реалій.

Список використаних джерел

1. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР. Верховна Рада України. ред від 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (укр/рос) : Конвенція, Міжнар. док. від 11.04.1980 р. № 995_003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (дата звернення: 11.05.2024).

3. Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT): Принципи Міжнар. ін-ту уніфікації приват. права від 01.01.2016 р. URL: <https://www.lawanalytics.top/pages/uni/> (дата звернення: 11.05.2024)

4. Принципи європейського договірного права : Принципи міжнар. права від 01.01.2002 р. URL: Комісії з європейського договірного права https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/#head_121 (дата звернення: 11.05.2024)

5. Макаренко О.Ю., Макаренко Н.А. форс-мажорні обставини: виконання договірних зобов'язань у період збройної агресії російської федерації на території. Правовий часопис Донбасу. 2022. Випуск № 2 (79)., 2022. С. 32-39.

Бендіна В.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри

та міграційної політики ЗУНУ

Саванець Л. М.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Через повномасштабне вторгнення Росії багато дітей в Україні залишилось не тільки без батьків, але й без цілих родин. Вони змушені покидати свої домівки, рідні міста, села, райони і навіть державу. Ці діти залишилися без батьківської любові, турботи та вимушені у свої молоді роки попрощатися із дитинством назавжди. Вони чули вибухи, через які ховалися у холодні підвали та бомбосховища, бачили багато крові та нажаль, деякі бачили своїх вже не живих батьків. Багато дітей, та сімей з дітьми були евакуйовані до інших держав.

У перший місяць після початку повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну усиновлення було скасовано (а точніше – неможливо). Це стосувалося як довоєнних проваджень, так і нових заяв про усиновлення. Це призупинення не було пов'язане зі змінами в законодавстві, а викликано об'єктивною дійсністю. Державні органи, зокрема суди, які брали участь у процесі усиновлення, призупинили більшість операцій для забезпечення безпечних умов праці працівників. Окремо в Мінсоцполітики наголосили, що міждержавне усиновлення (тобто усиновлення іноземними громадянами або громадянами України, які проживають за межами країни) тимчасово неможливе. Це пов'язано з тим, що Національна соціальна служба, яка здійснює міжнародне усиновлення та видає дозволи на усиновлення, тимчасово припинила розгляд справ про усиновлення. Це тривало близько місяця в районах, де не велися активні бойові дії. У квітні Верховна Рада розповсюдила повідомлення про те, що під час дії воєнного стану зміни в порядку усиновлення не відбулося, а усиновлення здійснюється на загальних підставах з урахуванням норм національного законодавства. Це означає, що проблем із призупиненням процесу усиновлення не було. Насправді процедура усиновлення в Україні (для українців та іноземців) на той час була дуже складною. Наприклад, на окремих територіях, де ведуться активні бойові дії, дитячі центри та суди досі не можуть повноцінно виконувати свої повноваження, тому кожен крок процесу усиновлення (збір необхідних документів, обстеження умов проживання) було дуже складним. Однак відомі випадки, коли певні етапи усиновлення проходили успішно, і зокрема суди продовжували вирішувати усиновлення як завершальний етап усієї процедури. 1 червня 2023 року було відновлено наступну процедуру: для будь-яких громадян іноземних держав, включно з громадянами США, якими вже було встановлено контакт з дитиною, тобто знайомство з нею, але ще не отримано справи, щоб подати документи на усиновлення, ми поновили цей контакт, формування справ та передачі їх в судові органи. Але на сьогоднішній момент таких громадян США, які встановили контакт із дитиною, але не перебували на стадії судового розгляду, у Національній соціальній сервісній службі на зараз не зареєстровано. Скарг на те, що можливо вони подали заяви і встановили контакт, але їм чиняться якісь перешкоди, не надходило ні у Міністерства соціальної політики, ні у Національній соціальній сервісній службі. Відповідно зараз немає інформації про якісь проблеми з усиновленням громадянами США в рамках чинного українського законодавства [1].

У політиці Управління Верховного комісара ООН у справах біженців щодо усиновлення зазначено, що діти, які були евакуйовані до інших держав через настання надзвичайної ситуації, включаючи дітей, яким надано статус біженця в інших країнах, не підлягають усиновленню, через те, що більшість з них не є сиротами. Ці діти потребують конкретний тимчасовий догляд не для усиновлення, а для можливого возз'єднання із своїми рідними сім'ями.

Окрім цього - усиновлення не може відбуватися - якщо:

- є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини,

- не минув розумний термін (зазвичай щонайменше два роки), протягом якого будуть зроблені усі найможливіші кроки для розшукування батьків або виживши членів сім'ї цієї дитини [2].

Є.Б. Ходирєва зазначає, що вирішення проблем міжнародного усиновлення не можна розглядати лише в правовому полі. Усиновлені діти приїжджають до країни з певними навичками поведінки, набором понять і звичаїв, які вони набули на батьківщині. У незнайомій обстановці дитина відчуває психологічний дискомфорт. Ця ситуація ускладнюється особистими конфліктами, пов'язаними з необхідністю «засвоєння» культури, традицій і звичаїв країни. Забезпечення психологічного благополуччя дитини, культурно-історичних і національних цінностей і потреб, релігійних переконань становлять змістовне ядро інтересів дитини. К. І. Березовська також зазначає, що проблеми, які виникають у зв'язку з усиновленням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, викликаються тим, що за межами України не можливо контролювати подальшу долю усиновленої дитини [3, с.187]. За статистичними даними, понад 50% українських дітей, які потрапляють за кордон, використовують для торгівлі дитячими органами. За даними Ради Європи, новонароджених немовлят викрали з українських лікарень і використали для пересадки органів. Такі випадки зафіксовано в містах України. З 2001 по 2003 рік тільки в одній клініці Харкова пропало до 300 немовлят. Усиновлення з комерційною метою (усиновлення) оформляється спеціальним правовим актом, прийняття неповнолітньої дитини в сім'ю на правах сина (дочки) для використання у жебрацтві, азартних іграх або для укладення договорів купівлі-продажу, пов'язаних з передачею фактичної власності. За офіційною інформацією, в Україні зареєстровано понад 100 тисяч дітей-сиріт, з них постраждали від торгівлі людьми. Тому, коли іноземці всиновлюють українських дітей, найпоширенішою проблемою - є торгівля дітьми. Корупція є серйозною проблемою в більшості країн, де всиновлюють дітей, і це в поєднанні з нездатністю організувати процес усиновлення прозоро робить цей процес проблематичним бізнесом. Проблема корупції стає ще гострішою, якщо взяти до уваги невідповідне співвідношення багатих (усиновлювачів) і бідних (усиновлювачів). Є багато свідчень про те, коли батьки продавали своїх дітей [4, с.193].

Відсутність дієвих механізмів моніторингу та контролю за дотриманням прав на усиновлення є найнебезпечнішим чинником усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України. Конкретні заходи щодо забезпечення прав усиновлених дітей викладені в Конвенції про захист дітей і співробітництво від 29 травня 1993 р. в галузі міждержавного усиновлення яку Україна так і не ратифікувала. Договір ратифікували або до нього приєдналися багато країн

Європейського Союзу, зокрема Німеччина, Польща, Франція та Чехія [4, с.193].

Чому Україні так важливо ратифікувати Гаазьку Конвенцію:

- щоб гарантувати, що міждержавне усиновлення здійснюється в найкращих інтересах дитини і з дотриманням усіх стандартів (що дитина дійсно може бути усиновлена і таку дитину неможливо влаштувати в сім'ю в Україні, що біологічні батьки надали згоду на усиновлення і не отримували фінансової винагороди за таку згоду, що інформація про біологічних батьків та про дитину не захищена, що кандидати в усиновлювачі справді спроможні до усиновлення та ін.).

- щоб отримувати інформацію про стан дітей, які були усиновлені іноземцями, а держави, в яких перебувають усиновлені з України діти, були зобов'язані надавати таку інформацію.

- щоб створити і контролювати організації, які будуть надавати допомогу іноземцям з усиновленням дітей з України. Це мають бути неприбуткові організації, діяльність яких контролюється державою. Натомість зараз подібні організації діють напівлегально, надаючи послуги з посередництва [5].

Отже, через цю війну постраждало дуже багато дітей які вимушені розпрощатися зі своїм дитинством із своїми рідними батьками. Поки триває ця війна, ніяке міжнародне усиновлення на мою думку відбуватися - не може. Адже ми говоримо про наших українських дітей які були вимушено депортовані із України, які були відібрані від своїх батьків примусово російськими військовими. Слід налагодити систему контролю вивезення цих дітей та повернення їх на нашу територію.

Список використаних джерел

1. Усиновлення під час війни: як зараз відбувається цей процес - Юридична Газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/usinovlennya-pid-chas-viyni-yak-zaraz-vidbuvaetsya-cey-proces.html> (дата звернення: 11.05.2024).

2. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану – роз'яснення Мінсоцполітики. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhderzhavne-usinovlennya-v-umovah-voyennogo-stanu-roz'iasnennya-minsocpolitiki> (дата звернення: 07.05.2024).

3. Мосейчук А. Переваги та ризики усиновлення іноземцем дитини. *Наше право*. 3-тє вид. Харків, 2020. С. 187.

4. ДРУЖИНІНА В., СКОРОБРУХ К. РЕАЛІЇ З ЖИТТЯ ТА МОТИВИ УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ: Вісник. Хмельницьк, 2011. 193 с.

5. До Дня усиновлення: чому Україні слід ратифікувати Гаазьку конвенцію про усиновлення?. *Democracy justice reforms*. URL: <https://dejure.foundation/fg95g1axk1-do-dnya-usinovlennya-chomu-ukran-sld-rat/> (дата звернення: 07.05.2024).

Слободянюк А.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
міжнародного права та міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ МАЙНА, РОЗТАШОВАНОГО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, УКРАЇНЦЯМИ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ

З кожним роком кількість громадян України, які виїхали за кордоном стає лише більшою. Хтось виїжджає за кордон з метою одружитися, хтось — знайти роботу, а хтось взагалі має намір залишитися на постійне місце проживання. Проте, станом на сьогодні, в українців з'явилася зовсім інша причина для еміграції. Військова агресія проти України змусила багатьох громадян нашої держави виїхати за кордон. Тому останнім часом гостро стоїть питання прийняття спадщини, розміщеної на території України, спадкоємцями, які перебувають за її межами.

«Необхідно визначити поняття «міжнародне спадкування», що являє собою спадкові відносини за участю іноземного елемента з переходом прав та обов'язків від фізичної особи, яка померла, до інших осіб. При цьому в Україні передбачене засвідчення таких відносин компетентним нотаріусом» [2, с.125]. Іноземний елемент у таких правовідносинах має різні форми виявлення.

Так, Верховний Суд зазначив, що іноземний елемент у міжнародному спадкуванні проявляється в таких ознаках: «1) спадкодавець або спадкоємець є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; 2) спадщина розташована на території іноземної держави; 3) юридичний факт, який створює, змінює чи припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави (наприклад, смерть спадкодавця на території іншої держави чи народження дитини, спадкові права якої захищалися до її народження в іншій державі, тощо)» [6].

За наявності хоча б однієї з цих ознак до спадкових відносин застосовуються положення міжнародного приватного права України. Тому, в Україні чинний Закон України «Про міжнародно приватне право», «який встановлює порядок урегулювання приватноправових відносин, які хоча б

через один із своїх елементів пов'язані правопорядком іншим, ніж український» [2, с.125].

Ст. 71 Закону України «Про міжнародне приватне право» зазначає, що «спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої розміщено це майно, а майно, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – правом України» [5].

Крім положень Закону України «Про міжнародне приватне право», спадкування за участю іноземного елемента може регулюватися міжнародними договорами.

«13 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 607/13549/21, провадження № 61-562св23 (ЄДРСРУ № 110255544) досліджував питання щодо перебування спадкоємця за межами країни» [3]. У підсумку, Верховний Суд зазначив, що перебування осіб, які хочуть прийняти спадщину за кордоном, не є поважною причиною недотримання строків подання заяви про прийняття спадщини, оскільки, вони можуть це зробити не покидаючи країни перебування.

Так, українці, які перебувають за кордоном, можуть прийняти спадщину: 1) шляхом звернення до консульських та дипломатичних установ України; 2) нотаріальне засвідчення заяви про прийняття спадщини та її надсилання поштою до нотаріуса, який перебуває в Україні.

Заява про прийняття спадщини - це дія, яку вчиняє спадкоємець, який бажає отримати спадщину у випадку, якщо він не проживав постійно зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини. «Заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто» [1, с. 126].

Відповідно до п. 6 ст. 1 Закону України "Про нотаріат", нотаріальні дії в іноземних державах вчиняються консульськими установами України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, - дипломатичними представництвами України за кордоном.

«Спадкоємець подає до консульської установи заяву про прийняття спадщини – особисто чи листом. У першому випадку засвідчувати нотаріально підпис спадкоємця не потрібно – консульство встановить особу спадкоємця та перевірить його підпис на підставі документів, що підтверджують особу. Працівники дипломатичних/консульських установ можуть вчиняти нотаріальні дії (відповідно до статті 38 Закону України "Про нотаріат"), зокрема видавати свідоцтва про право на спадщину, засвідчувати вірність копій документів і виписок з них, справжність підпису, перекладу документів з однієї мови на іншу» [9].

Відповідно, громадянам України не потрібно залишати постійне місце проживання та повертатися в Україну для прийняття спадщини.

У невідкладних випадках, коли існує ризик пропустити строк для прийняття спадщини, спадкоємець має право надіслати нотаріусу за місцем відкриття спадщини електронне повідомлення (аналогічне телеграмі) про прийняття спадщини.

Частиною 1 ст. 1270 ЦК України передбачається, що строк прийняття спадщини становить 6 місяців, який починається з дня відкриття спадщини. Проте, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної

реєстрації в умовах воєнного стану”: «перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці» [4]. Таким чином, загальний строк прийняття спадщини в умовах воєнного стану становить 10 місяців.

Таким чином, законодавство передбачає альтернативи процедурам спадкування та спрощує процедуру реалізації прав спадкоємців.

Також, в українців, які перебувають за кордоном є право відмовитися від прийняття спадщини, розташованого на території України. Це можуть зробити усі громадяни, визначені як спадкоємці. Для цього вони повинні подати заяву про відмову від спадщини. Заява подається нотаріусу, який відповідає за розподіл спадщини. Якщо особа, яка відмовляється від спадщини, не може бути присутня особисто, вона може зробити це через уповноваженого представника. Відмова повинна відбутися до виникнення права на спадщину. «Головним моментом можна виділити і те, що якщо вже особа прийняла спадкове майно, то вона не може відмовитися від нього» [1, с. 126].

Відмова особи від спадщини за кордоном не може бути скасована. Після того, як це рішення набуло чинності, особа більше не може претендувати на спадщину. В Україні дане питання регулюється Цивільним кодексом. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1277 ЦК України: «у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцезнаходженням нерухомого майна, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходженням основної частини рухомого майна зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою» [7].

Таким чином, вивчення міжнародно-правових аспектів спадкування майна в Україні українцями, які проживають за кордоном, підкреслює важливість розробки ефективних механізмів співпраці між державами та вдосконалення правових процедур. Це необхідно для забезпечення захисту прав спадкоємців і стабільності правового середовища для міжнародних спадкоємців.

Список використаних джерел

1. Голубенко І. І., Грачова О. Ю., Маслова М. О. Особливості порядку отримання спадщини в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 125-129. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/26.pdf (дата звернення 12.05.2024)
2. Логойко О. О., Кунішнікова О. О. Особливості та специфіка регулювання спадкових відносин міжнародного характеру. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 10. С. 124-126. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/31.pdf (дата звернення: 12.05.2024)
3. Прийняття спадщини із-за кордону. URL: <https://porady.org.ua/pryynyatty-a-spadshchyny-iz-za-kordonu> (дата звернення: 08.05.2024)
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану: Постанова від 24.06.2022 № 719. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220719?an=40> (дата звернення: 12.05.2024)

5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005, № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 08.05.2024)

6. Спадкоємець за кордоном, а спадщина в Україні: новий шлях вирішення. URL: <https://pravo.ua/spadkoiemets-za-kordonom-a-spadshchyna-v-ukraini-novyi-shliakh-vyrishennia/> (дата звернення 08.05.2024)

7. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.05.2024)

8. Як отримати спадщину в Україні без повернення з-за кордону: пояснення юриста. URL: <https://www.rbc.ua/rus/travel/k-otrimati-spadshchinu-ukrayini-povernennya-1685360135.html> (дата звернення: 08.05.2024)

9. Як українцям за кордоном набути спадщину та зареєструвати новонародженого. URL: <https://suspilne.media/642270-v-ofisi-obmudsmena-rozpovili-ak-ukraincam-aki-znahodatsa-za-kordonom-nabuti-spadsinu-ta-zareestruvati-novonarodzenogo/> (дата звернення: 08.05.2024)

Вітюнова А.

*студенка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.*

ПРОБЛЕМА ОБХОДУ ЗАКОНУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

У сучасному світі виникає безліч ситуацій приватно-правового характеру, які підпадають під регулювання міжнародного приватного права. У відносинах, ускладнених іноземним елементом, виникає специфічна ситуація, яка має об'єктивні причини:

1. Відмінне правове регулювання одних і тих же відносин у різних країнах.

2. Широке застосування принципу "автономії волі сторін" (*lex voluntatis*), який в багатьох випадках дозволяє сторонам обирати закон конкретної країни для регулювання їхніх прав і обов'язків. Це може створити ілюзію того, що можна легко уникнути відповідного закону, штучно створивши умови для застосування закону іншої країни. Отже, наукове дослідження проблем обходу закону у міжнародному приватному праві є дуже важливим [2, с. 45].

Обхід закону вводить новий цікавий підхід до розрізнення між законними і незаконними діями, згідно з яким існує особлива категорія - дії в "обхід закону". Це означає дії, які не прямо порушують букву закону, але цілеспрямовані на досягнення результату, який не відповідає меті, на яку спрямований закон [7].

Згідно з п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право», обхід закону – це застосування до право- відносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством [9].

Відповідно до статті 10 Закону України "Про міжнародне приватне право", дії учасників приватноправових відносин, спрямовані на те, щоб підпорядкувати ці відносини закону іншої країни, обходячи положення цього Закону, вважаються нікчемними [9]. На перший погляд, наслідки такого обходу закону можуть здатися очевидними і логічними. Проте на практиці ця проблема виявляється складнішою [2, с. 46]. Нікчемні правочини в доктрині називають «мертвонародженими» або «абсолютно недійсними» [4]. Тобто такі правочини, по суті, не здатні породжувати жодні наслідки. «У цьому разі застосовується право, яке підлягає застосуванню відповідно до норм цього Закону» (ст. 10 Закону України "Про міжнародне приватне право"). В міжнародному приватному праві розрізняють такі дві категорії, як обхід власного закону (*fraus legi domesticae*) та обхід іноземного закону (*fraus legi externaе*), українська стаття, за її формулюванням, повністю відноситься до першого випадку. Її зміст чітко відтворює концепцію обходу закону як колізійної проблеми, а не проблеми матеріального права [5].

Слід зазначити, що обхід закону має певні особливості: по-перше, обхід закону не може бути простою бездіяльністю, для того щоб обійти закон, потрібно як мінімум докласти певні *зусилля*; по-друге, дії, які здійснюються в обхід закону, завжди мають *свідомий характер*: особа розуміє і усвідомлює наслідки своїх дій і прагне отримати переваги, які передбачає обхід закону; такі дії завжди відбуваються *навмисне* [10, с. 145].

Заборона на обхід закону є універсальною нормою і може бути виявлена в будь-яких сферах цивільного правового регулювання. Класичним прикладом обходу закону є справа княгині де Бофремон з Франції у 1878 році. Княгиня де Бофремон втекла від свого чоловіка з князем Бібеску. У той час у Франції закони не дозволяли розлучення. Таким чином, княгиня разом з Бібеску переїхала до герцогства Саксен-Альтенбургського, де місцеві закони розлучення дозволяли, тож вона його отримала, вийшла за Бібеску, а потім повернулася до Франції. Князь де Бофремон подав позов, щоб визнати шлюб княгині з Бібеску недійсним, і французький суд задовольнив його, посилаючись на "принцип французького права про непорушність шлюбу". [10, с. 146].

В. В. Балдинюк вважає, що виникнення явища обходу закону пов'язане з принципом автономії волі, без якого б міжнародне спілкування у сфері правового регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом загалом було б неможливим. Згідно з її думкою, суть обходу закону полягає в тому, що у випадку сумнівів щодо добросовісності дій учасників приватноправових відносин, які становлять предмет міжнародного приватного права, стосовно вибору права, що підлягає застосуванню до правовідносин, суд за наявності відповідних доказів має право визнати такий вибір недійсним і визначити право відповідно до колізійної норми, яка має бути застосована [1].

Також суди можуть вдаватися до обходу національного закону при ухваленні рішення. У 2010 році Європейський суд з прав людини розглядав справу, в якій гомосексуалісти оскаржували відмову в наданні права на оренду житла. Суть справи полягала в наступному: після смерті свого одностатевого партнера Козак (заявник) подав позов проти муніципалітету Польщі з вимогою

визнання переходу права на оренду квартири, орендарем якої був його партнер. Суди Польщі відхилили його вимогу, стверджуючи, що заявник виїхав з квартири і перестав сплачувати орендну плату до смерті свого партнера, і що фактичні шлюбні відносини, які були умовою для переказу права на оренду муніципальної квартири, можуть існувати лише між особами протилежної статі [10]. Проте Європейський суд з прав людини вказав, що держава має враховувати зміни, що відбуваються в суспільстві щодо ведення сімейного життя. Під час прийняття рішення Європейський суд виявив риси дискримінації у діях національних судів, визнав порушення прав заявника, нехтуючи внутрішнім законодавством Польщі.

Європейський суд з прав людини не використовує термін "обхід закону", хіба що як доказ у судовому розгляді. Наприклад, у справі "Вагнер і J. M. W.L проти Люксембургу" Європейський суд визнав відсутність спроби "обходу закону" з боку незаміжньої підданої Люксембургу, яка усиновила дитину в Перу (за законами цієї країни, забороняється усиновлення особами, які не перебувають у шлюбі), і потім намагалася визнати усиновлення, в чому їй було відмовлено через посилання на «обхід закону». Суд визнав порушення статей 14 ("Заборона дискримінації") і 8 ("Право на повагу до приватного і сімейного життя") ЄКПЛ з боку Люксембургу [8].

Положення про обхід закону, безперечно, обмежує автономію волі сторін, але його мета полягає не в обмеженні прав або примусовому втручанні у приватні відносини сторін, а в тому, щоб попередити недобросовісний вибір права. Загальноприйнятим є твердження, що "інститут обходу закону не може застосовуватися в тих інститутах міжнародного приватного права, де автономія волі є основною колізійною прив'язкою, наприклад, у договірних" [3, с. 136]. Отож, формально обхід закону не може бути визнаний правопорушенням, оскільки він відбувається без прямого порушення конкретного нормативного припису, а лише спотворює його зміст. Крім того, відсутня санкція; типовим правовим наслідком обходу закону є застосування до правовідносин імперативної норми, дію якої суб'єкти намагалися обійти [6, с. 41].

Важливо зазначити, що факт обходу закону може бути визначений лише судом, який має право відмовити у захисті права, набутого в результаті обходу закону, і застосувати до правовідносин потрібну імперативну норму. Необхідно розуміти, що інститут заборони обходу закону призначений для сприяння вибору застосовного права, яке об'єктивно відповідає зв'язку правовідносин і відображає специфіку регулювання відносин з іноземним елементом [6, с. 41]. Але, все ж таки, для підтримки правопорядку та попередження зловживання правом потрібні більш жорсткі норми.

Таким чином, обхід закону в міжнародному приватному праві означає свідоме створення учасниками правовідносин підстав для застосування закону тієї держави, яка "лояльніше" регулює їхні відносини. Виникнення явища обходу закону пов'язане з принципом автономії волі, без якого б регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом було б неможливим, тому слід внести певні корективи до нормативно-правових актів, які б обмежили можливість зловживати *lex voluntatis*.

Список використаних джерел

1. Балдинюк В. В. Питання обходу закону в кодифікаційних актах з міжнародного приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 5. С. 28–30.
2. Барабаш А. Г., Никипорець І. О. Ознаки та наслідки обходу закону в міжнародному приватному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 45–48.
3. Гончаренко О.І. Міжнародне приватне право. Київ: Юридична книга, 2007. 438 с.
4. Євтушенко Є. В., Леонов Б. Д. Недійсність правочину у цивільному судочинстві. *Інформація і право*. 2017. С. № 4. С. 116–121.
5. Карпенко Ю. О. Обхід закону в міжнародному приватному праві. С. 376–378. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/84d8f6da-21e9-4f2b-b597-83ff7aeb1d91/content>
6. Криворучко О. Ю. Щодо обходу закону у міжнародному приватному праві. *Чорноморські наукові студії* : матеріали VII всеукр. мультидисциплінар. конф. 2021. С. 39–41.
7. Павлов Т. О. Обхід закону у міжнародному приватному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 214–217.
8. Постанова Європейського суду з прав людини від 28.06.2007 р. у справі Справа «Вагнер та Дж. М. проти Люксембурга». (“WAGNER and J.M.W.L. v. Luxemburg”). URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source>
9. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 08.05.2024).
10. Соколенко О. П. Обхід закону в міжнародному приватному праві. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : Матеріали II Міжнар. науково-практ. конф. 2018. С. 145–147.

Моспанко А.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: доцент, к.ю.н., доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.

ТРУДОВІ ПРАВА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ

З посиленням глобалізації та мобільності робочої сили українські громадяни все частіше здійснюють працевлаштування за кордоном. Безумовно, причиною масової міграції українців за кордон, стала російсько-українська війна.

При цьому важливо забезпечити їхні трудові права та соціальне забезпечення відповідно до міжнародних стандартів та законодавства країн

працевлаштування.

Першочерговим завданням є забезпечення дотримання трудових прав українських громадян у країні працевлаштування. Це охоплює права на безпеку та гігієну праці, відпустки, оплату праці та інші аспекти, що визначаються місцевим законодавством та міжнародними угодами.

Законодавством України передбачено, що громадяни України мають право займатися трудовою діяльністю за кордоном, якщо така діяльність не заборонена законодавством України та держави перебування. Права громадян України, які працюють за кордоном, захищаються законодавством України та держави перебування, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 10) [1].

Понад 3 мільйони людей з України працюють за кордоном. Хоча трудова міграція не припинилася через війну, обмеження перетину кордону ускладнили цей процес. Зменшення можливостей для офіційного виїзду змусило деяких шукати нелегальні шляхи працевлаштування за кордоном, зокрема, звертатися до сумнівних посередників. Це призводить до збільшення ризиків порушення прав і експлуатації працівників, а також загрози потрапляння у ситуацію торгівлі людьми [3].

Для вирішення проблеми недостатнього рівня правового та соціального захисту трудових мігрантів та членів їхніх сімей, необхідно удосконалити систему державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції. На думку багатьох експертів, це може бути досягнуто через створення єдиного державного органу, що відповідатиме за реалізацію державної політики у цій сфері та повноцінно опікуватиметься питанням соціального забезпечення трудових мігрантів та членів їхніх сімей.

Такий орган міг би координувати роботу із захисту прав та інтересів мігрантів, забезпечуючи їм доступ до інформації про їхні права та обов'язки в країнах працевлаштування. Він також міг би вести діалог з іншими країнами щодо укладання міжнародних угод про трудову міграцію та соціальне захист, сприяючи покращенню умов праці для українських мігрантів.

Крім того, цей орган міг би розробляти та впроваджувати програми підтримки для мігрантів та членів їхніх сімей, спрямовані на поліпшення їхнього соціального статусу та інтеграцію в суспільство країн працевлаштування. Це може включати надання консультацій та психологічної підтримки, медичну допомогу, освітні та культурні програми.

Загалом, створення єдиного державного органу, який би координував діяльність у сфері зовнішньої трудової міграції та соціального захисту, може сприяти покращенню умов праці та життя українських мігрантів за кордоном, забезпечуючи їм належний рівень правового та соціального захисту.

Варто зазначити, що війна Росії проти України спровокувала найбільшу міграційну кризу в Європі. Отже, країни ЄС докладають зусиль, аби допомогти українцям та спростити пошук роботи. Вважаємо, що допомога країн ЄС у цьому напрямку під час війни є безцінною

Звернемо увагу, що Директива про тимчасовий захист 2001/55/ЄС та рішення Ради ЄС про її активацію для українців 2022/382 від 04.03.2022 р. встановлюють мінімальні стандарти захисту, які має забезпечити кожна країна Європейського Союзу [2]. Тобто дозволяється особам, які виїхали з України 24

лютого 2022 року або пізніше, перебувати в країнах ЄС протягом одного року з можливістю подовження до трьох років. Особи з таким статусом отримують право на працю, повноцінний доступ до системи охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги.

Незважаючи на певні полегшення у регулюванні трудових та соціальних прав українських громадян за кордоном, існують певні виклики, такі як недостатня інформованість громадян про їхні права, недостатність механізмів контролю та реалізації цих прав, а також різноманітність законодавства між країнами.

Також варто зазначити, що не менш важливо забезпечити участь представників регіонів, звідки міграція є найбільш поширеною, у міжвідомчій координаційній структурі з міграційних питань. Саме ці регіони мають зацікавленість у направленні закордонних заробітків мігрантів на інвестиції у економіку держави.

Ефективне забезпечення трудових прав та соціального захисту українських громадян за кордоном є важливим завданням, яке потребує постійного моніторингу та удосконалення законодавства як в Україні, так і у країнах працевлаштування. Розв'язання цих проблем сприятиме стабільності та благополуччю українських працівників за кордоном [3].

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 24. Ст. 243;
2. Україна: Комісія пропонує тимчасовий захист для людей, які тікають від війни в Україні, та рекомендації щодо прикордонних перевірок. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_22_1469
3. Малиновська О.А., Марцинюк М.П., Химинець В.В., Цімболинець А. І. Щодо захисту трудових та соціальних прав мігрантів та використання міграції в інтересах розвитку. Нац. Інститут стратегічних досліджень. 2019.

Добровольська Ю.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
міжнародного права та міграційної
політики ЗУНУ
Саванець Л. М.*

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Масові обстріли та окупація української території призвели до великої кількості загиблих та зниклих безвісти. Серед зниклих безвісти в зоні бойових дій були також іноземці та особи без громадянства. В умовах військової агресії

російської федерації в Україні визнання іноземців зниклими безвісти або загиблими має серйозні наслідки не лише для родин загиблих, які стикаються з тривалим процесом горя та невизначеності, але й для міжнародної спільноти, яка має притягнути до відповідальності винних у порушенні прав людини. Тому важливим і доцільним є роз'яснення особливостей та проблем визнання іноземців та осіб без громадянства зниклими безвісти або оголошеними померлими на території України в умовах збройної агресії.

У статті 20 Закону України "Про міжнародне приватне право" законодавець зазначив, що "підстави визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою та правові наслідки визначаються останнім відомим особистим законом цієї фізичної особи". У цьому випадку слід посилатися на ст. 16 цього закону, згідно з якою, особистим законом фізичної особи є закон громадянства, тобто до неї застосовується право країни, громадянином якої вона є; право країни, з якою вона найбільш тісно пов'язана, тобто право країни, в якій вона має постійне місце проживання (перебування) або займається своєю основною діяльністю [1].

Така норма є логічною, оскільки система визнання осіб безвісти зниклими та оголошених померлими можуть сильно відрізнятись або бути зовсім невідомою в законодавстві країн з різними правовими системами. Варто згадати, що відповідно до вимог ст. 1593 Цивільного закону Республіки Молдова, судові рішення про визнання іноземних осіб або осіб без громадянства безвісти зниклими або оголошення їх померлими застосовуються або скасовуються відповідно до національного права особи, а в разі неможливості визначення цього права застосовується право Республіки Молдова. Національним правом особи є право країни, громадянином якої - вона є. Якщо особа має громадянство більш ніж однієї країни, застосовується право країни, з якою вона найбільш тісно пов'язана. Національне право особи без громадянства – це право держави, в якій вона проживає або знаходиться.

Для подальшого поглиблення співробітництва між державами Україна підписала двосторонні угоди, які, серед іншого, передбачають детальні процедури та наслідки визнання іноземців безвісно відсутніми або померлими. Відповідно до ст. 23 Договору між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, у разі визнання особи безвісно відсутньою або померлою компетентним судом є суд держави, громадянином якої особа була. Водночас слід зазначити, що суди інших держав можуть оголосити смерть іноземного громадянина або встановити факт смерті за заявою особи, яка має на це право за законом держави, що приймає рішення [2].

Статтею 1 Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" передбачено, якщо іноземець або особа без громадянства в'їжджає в Україну і перебуває на території України на законних підставах у порядку, визначеному чинним законодавством або міжнародним договором України постійне або тимчасове проживання на території України, то вони перебувають на території України на законних підставах [3].

Згідно до статті 43 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), суд може визнати фізичну особу безвісно відсутньою, якщо у місці її постійного

проживання немає відомостей про місце її перебування протягом одного року [4]. Необхідно підкреслити, що суд не може вирішити питання про визнання фізичної особи безвісно відсутньою, якщо є відомості про місце її перебування, навіть якщо фізична особа відсутня. Суд може оголосити фізичну особу померлою з підстав, передбачених статтею 46 Цивільного кодексу України, якщо протягом трьох років у місці постійного проживання немає відомостей про місце її перебування [4]. Однак чинним законодавством України передбачено, що для фізичних осіб, які зникли безвісти у зв'язку з бойовими діями, незалежно від того, чи брали вони безпосередню участь у бойових діях, фізична особа оголошується померлою через два роки після закінчення бойових дій. За наявності зазначених обставин суд може оголосити фізичну особу померлою з дня передбачуваної смерті.

Приватноправові відносини, ускладнені іноземними елементами, характеризуються особливими процедурами того, яке право необхідно застосовувати в конкретній ситуації. Підставою для визначення юрисдикції українських судів викладені у ст. 76 Закону «Про міжнародне приватне право». Зокрема, судам України підсудні справи про визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, якщо вона мала останнє місце проживання в Україні [1]. Для встановлення факту смерті чи зникнення фізичної особи законом передбачено особливий судовий порядок встановлення такого факту в окремому порядку. Ця категорія справ характеризується тим, що судовий висновок про безвісну відсутність фізичної особи ґрунтується на правовому припущенні, що особа є живою, а у разі оголошення померлою – на правовому припущенні, що особа померла. Використання заявником правової презумпції ґрунтується на тому, що заявник не володіє доказами щодо життя чи смерті конкретної особи. Тому довести ці факти прямими доказами абсолютно неможливо.

Проблема полягає в тому, що немає чіткого визначення заявника, тобто будь-яка зацікавлена юридична чи фізична особа може подати заяву до судового органу. Цивільний процесуальний кодекс не визначає переліку осіб, які можуть звернутися до суду з позовом про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. «Наявність юридичного інтересу як загального критерію визначення процесуально-правового статусу осіб, які беруть участь у справі, є загальновизнаним» [6, с. 86].

Правові наслідки визнання особи зниклою є: «встановлення опіки над її майном; із цього майна видається утримання громадянам, яких безвісно відсутня особа зобов'язана за законом утримувати; із цього майна погашають заборгованість з інших зобов'язань безвісно відсутнього (ст. 44 ЦКУ); кредитори мають право вимагати задоволення з майна цієї особи та інше» [7, с. 130].

Згідно ст. 247 ЦПК України, щоб визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою, до суду України слід подати письмову заяву. У цій заяві необхідно: вказати мету, для якої заявникові необхідно визнати фізичну особу безвісно відсутньою чи оголосити її померлою; описати обставини, що підтверджують безвісти відсутність фізичної особи або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка зникла безвісти, або обставини, що дають підставу припускати її загибель унаслідок нещасного випадку [5].

Після відкриття справи про визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, суд України вживає низку обов'язкових процесуальних заходів, чітко окреслених у статті 248 ЦПК України. А саме: - до початку розгляду справи встановлює осіб, які можуть дати свідчення про фізичну особу, місцеперебування якої невідоме; - запитує відповідні організації за останнім місцем проживання відсутнього і за останнім місцем роботи про наявність відомостей щодо фізичної особи, місцеперебування якої невідоме; - суд уживає заходів через органи опіки та піклування щодо встановлення опіки над майном фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, якщо опіку над майном ще не встановлено.

Після того, як суд визнає фізичну особу (включаючи іноземних громадян та осіб без громадянства) безвісно відсутньою, рішення набуває законної сили. Далі, нотаріус за останнім місцем проживання зниклої особи проводить опис майна, яке їй належить та встановлює опіку над цим майном це відповідає ч. 1 ст. 44 ЦК України. У разі оголошення фізичної особи померлою. Після набрання законної сили рішенням суду, суд надсилає це рішення: відповідному органу державної реєстрації актів цивільного стану і нотаріусу за місцем відкриття спадщини.

Таким чином, визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою у справах з іноземним елементом є складною юридичною процедурою, яка потребує комплексного підходу з урахуванням норм міжнародного приватного права, колізійних норм, а також особливостей законодавства пов'язаних із справою держав.

Список використаних джерел

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
2. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: Договір Україна від 13.12.1993 р. : станом на 10 листоп. 1994
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI: станом на 28 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
4. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
6. Процесуальні особливості розгляду судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. КиберЛенинка. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/protsesualni-osoblivosti-rozglyadu-sudom-sprav-proviznannya-fizichnoyi-osobi-bezvisno-vidsutnoyu-ta-ogoloshennya-yiyi-pomerloyu>(дата звернення: 08.05.2024).

7. Труфанова, Ю. Визнання особи безвісно відсутньою в контексті подій 2014 року в Україні [Текст] / Юлія Труфанова, Надія Мануляк // Актуальні проблеми правознавства. – 2021. – Вип. 3. – С. 128-134.

Тадай К.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
міжнародного права та міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.*

ТРУДОВІ ПРАВА ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТА В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, дослідження правового регулювання трудових відносин за участю іноземців та осіб без громадянства є надзвичайно актуальним. Право на працю відображає важливість для людини здобувати джерела існування для власних потреб, реалізовувати свій творчий потенціал, показати свою сутність. Дане право людини закріплено у Загальній декларації прав людини, Міжнародному Пакті про економічні, соціальні та культурні права як можливість заробляти собі на життя працею, яку вона сама обирає або на яку вільно погоджується.

У Конституції України встановлено, що іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються такими самими правами і свободами, і несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1]. До підстав виникнення трудових прав належить працевлаштування іноземця, або особи без громадянства в Україні. Моментом виникнення зазначеного права є оформлення трудових відносин. Закон України «Про зайнятість населення» закріплює право роботодавців на застосування праці іноземців та осіб без громадянства на території України на підставі дозволу, що видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції [2]. Строк дії такого дозволу дорівнює строку дії контракту. Не допустимо видавати дозвіл на менший строк, ніж вказує роботодавець. У законі зазначеному вище, також передбачено перелік іноземців, працевлаштування яких не вимагає отримання дозволу. До таких видів відносяться: представники іноземного морського флоту та авіакомпаній, які обслуговують такі компанії на території України; спортсмени, які набули професійного статусу; працівники закордонних засобів масової інформації; працівники аварійних рятувальних служб для виконання термінових робіт;

артисти та працівники мистецтва для роботи в Україні за фахом; працівники іноземних представництв, які зареєстровані на території України, а також священнослужителі. Окрім зазначених категорій осіб, не встановлено необхідності отримання дозволу на працевлаштування іноземцям для здійснювання в Україні підприємницької діяльності, а також, які оформили власні правовідносини з роботодавцями на підставі цивільно-правових угод. Закон України «Про міжнародне приватне право» у статті 52 визначає, що “до трудових відносин застосовується право держави, в якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України”. Також, передбачено що “трудові відносини іноземців та осіб без громадянства, які працюють в Україні, не регулюються правом України в таких випадках: 1) якщо іноземці та особи без громадянства працюють у складі дипломатичних представництв іноземних держав або представництв міжнародних організацій в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України; 2) якщо іноземці та особи без громадянства за межами України уклали з іноземними роботодавцями – фізичними чи юридичними особами – трудові договори про виконання роботи в Україні, якщо інше непередбачено договорами чи міжнародним договором України” [3]. Неврегульованим залишається питання щодо можливості іноземців працювати за сумісництвом. Є приклади, коли центри зайнятості відмовляють роботодавцю в отриманні дозволу у зв’язку з тим, що іноземець на даний момент працевлаштований, а чинним законодавством не передбачено видачу декількох дозволів на застосування праці одного й того самого працівника [4]. При здійсненні реорганізації або зміні власника роботодавець повинен знову одержувати дозвіл на залучення іноземної робочої сили з обов’язком внести додаткові платежі. Якщо дозвіл не отримано – попередній втрачає чинність і працівника може бути звільнено. У багатьох країнах світу також, існує спеціальний дозвіл на працевлаштування. Термін дії цього дозволу, складає один рік із правом продовження. Але, також існують і довгострокові дозволи, для прикладу можна навести GreenCard, який видається на 10 років у США, BlueCard на 4 роки видається у Німеччині. Також, у деяких країнах існує спрощена процедура працевлаштування, такою країною є Канада. Роботодавцю цієї країни потрібно лише від іноземного працівника проходження медичного огляду, якщо він прибуває з країни із важкою епідеміологічною ситуацією [5].

Отже, дослідивши дану тему можна сказати, що іноземці та особи без громадянства мають таке саме право як і українці, щоб працевлаштуватися в Україні. А також, підприємства, на підставі дозволу, що видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, мають право застосувати працю іноземців та осіб без громадянства. Тому, такі особи мають широкі права у нашій країні для того, аби забезпечити свій фінансовий стан.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI :

станом на 14 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 09.05.2024).

3. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 09.05.2024).

4. Оленчук Н. Проблемні аспекти регулювання трудових відносин зіноземним елементом в Україні. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді* : III Міжнар. студент. наук. конф., м. Тернопіль, 2019 р.

5. Кисельова О.І., Гайгара Д.І. Актуальні проблеми працевлаштування іноземців та осіб без громадянства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2012 р.

Beska S.

PhD candidate at the

Western Ukrainian National University

Member of the European Law Institute (ELI)

Mentor Invisible University for Ukraine (CEU)

RESEARCH AREAS AND DISCIPLINES

Title: Addressing further challenges related to the mechanism of protection of personal data of military personnel on the example of Ukraine.

Abstract: The challenges related to the protection of personal data of military personnel in Ukraine can be complex, especially in the face of potential conflicts or invasions. Here are some further challenges and potential solutions.

Cybersecurity Risks: With the increasing reliance on digital systems for storing and processing data, military personnel's personal information is at risk of cyber-attacks. Implementing advanced cybersecurity measures, regular audits, and training programs on cybersecurity awareness can help mitigate these risks.

Legislative Gaps: Ensuring that the existing data protection laws in Ukraine are up to date and robust enough to address modern threats is crucial. Reviewing and amending legislation to align with international standards and best practices, such as GDPR principles, can enhance the protection of personal data. [1]

Internal Threats: Internal threats, such as unauthorized access or data breaches by insiders, can pose a significant risk to personal data security. Implementing strict access controls, regular monitoring of IT systems, and conducting background checks on personnel can help prevent such incidents.

Cross-Border Data Transfers: In the digital age, personal data can easily cross borders, raising concerns about data privacy and security. Implementing secure data transfer protocols, ensuring compliance with data protection regulations in other countries, and considering data localization policies can help address these challenges.

Emergency Response Planning: Developing and regularly updating emergency response plans to quickly and effectively respond to data breaches or cyber incidents is essential. Conducting regular drills and exercises to test the readiness

of response teams can help improve the organization's overall preparedness.

Addressing these challenges requires a multi-faceted approach involving a combination of technical, legal, and organizational measures. By continuously monitoring and adapting to the evolving threat landscape, Ukraine can enhance the protection of personal data of military personnel and strengthen overall data security practices.

Main Question: "How can the protection of personal data of military personnel in Ukraine be strengthened to effectively address security challenges in the face of potential conflicts or invasions, with a focus on cybersecurity risks, legislative gaps, internal threats, cross-border data transfers, and emergency response planning?"

"The victors of the future will be those who are able to master data and new technology."

Rt Hon Boris Johnson MP

In an era marked by rapid technological advancements and increasing digitalization, the protection of personal data, especially in sensitive sectors such as the military, has become a critical concern for national security and individual privacy. Ukraine, a country facing geopolitical tensions and potential security threats, must navigate the complexities of safeguarding the personal information of its military personnel in the event of conflicts or invasions.

This article delves into the multifaceted challenges surrounding the protection of personal data of military personnel in Ukraine, focusing on the implications of cybersecurity risks, legislative gaps, internal threats, cross-border data transfers, and emergency response planning. With the growing sophistication of cyber threats and the expanding digital footprint of military operations, ensuring robust data protection measures is paramount to maintaining operational readiness and safeguarding sensitive information. [2]

By examining the specific challenges faced by Ukrainian military entities in data security and privacy, and drawing parallels with international standards such as the General Data Protection Regulation (GDPR) of the European Union, this article aims to identify key areas for improvement and propose effective strategies to enhance the protection of personal data in military settings. Through a multidisciplinary approach encompassing legal, technical, and organizational perspectives, this study seeks to offer valuable insights into strengthening data security practices and mitigating risks in the dynamic landscape of modern warfare. [3]

Analyzing the main legislative acts of Ukraine, the following can currently be identified:

- Inadmissibility of interference in personal and family life: According to Article 32 of the Constitution of Ukraine, no one can be subjected to interference in his personal and family life, except in the cases stipulated by the Constitution. [4], [5]

- Limitation of constitutional rights in the event of the introduction of martial law: In the conditions of the introduction of martial law in Ukraine, according to Clause 3 of the Decree, the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen, in particular, are provided for in Art. 32 of the Constitution of Ukraine may be temporarily limited. [6]

- The right to private and family life during war: according to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in conditions of war or other public danger that threatens the life of the nation, measures deviating from

certain obligations may be taken. According to the urgency of the position. [7]

- Protection of the state and public security: a deviation from some provisions regarding the processing of personal data may be allowed if it is aimed at the protection of state and public security, the fight against criminal offenses or the protection of rights and freedoms.

Scientific sources

1. Law of Ukraine "On Approval of the Decree of the President of Ukraine "On the Introduction of Martial Law in Ukraine"
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2102-20#Text>

2. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996 No. 254k/96-BP. Voice of Ukraine. 1996. July 13. (#128).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. On the protection of personal data: Law of Ukraine dated 04/23/2021 No. 2297-VI. Governmental courier 2010. July 7. (#122).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

4. Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4 1950. Voice of Ukraine. 2001. January 10. (No. 3)
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

5. Council of Europe and Directive 95/46 of the European Union <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>

6. The Law of Ukraine «On Military Duty and Military Service». (Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1992, No. 27, Article 385)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

7. The Data Processing Act 2018 and the Military Data Protection Act 2005 UK Public General Acts2018 c. 12Whole Act
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/enacted>

Майхрук В.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: доктор філософії,
старший викладач кафедри міжнародного права
та міграційної політики ЗУНУ
Ногас Н. І.*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

Право на працю є одним із фундаментальних прав людини, що в Україні знаходить своє правове закріплення в її Основному Законі – Конституції України. У статті 43 КУ встановлено право особи вільно та самостійно обирати собі професію, вид діяльності для отримання матеріального забезпечення. Також даний нормативно-правовий акт закріплює свободу пересування, що передбачає можливість без перешкод здійснювати перетин кордонів як

держави свого громадянства, так і кордонів інших держав [1]. Дані основні права людини містяться у національних законодавствах усіх демократичних та прогресивних державах світу.

Працевлаштування іноземців в Україні – актуальний на сьогоднішній день процес із надання можливості іноземним громадянам здійснювати трудову діяльність на території України, що об'єктивно пов'язане із міграційними процесами.

Регулювання питань щодо працевлаштування громадян іноземних держав в Україні, а також усіх трудових відносин здійснюється як комплексом норм із національного законодавства та міжнародно-правових актів. В основі національного законодавства щодо регулювання даних відносин лежить Кодекс законів про працю України та Закон України «Про Міжнародне приватне право» від 23.06.2005 року в частині колізійного регулювання трудових відносин. Серед міжнародних нормативно-правових актів можна виокремити двосторонні договори про правову допомогу між Україною та іншими державами. Наприклад, Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 року, в якому питанням (справам) щодо трудового права присвячено Розділ V [2]. При цьому, в статті 8¹ зазначається, що «якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди» [3].

Дані трудові відносини, в тому числі у відносини із працевлаштування, що виникають на території України містять іноземний елемент у вигляді особи, що не є громадянином держави Україна (іноземець), себто іноземний елемент у даних правовідносинах знаходить своє вираження через суб'єкта. Така особа перетинає державний кордон України та в'їжджає на її територію, за загальним правилом, на підставі паспортного документу та візи [4].

Іноземці, що прибули в Україну для працевлаштування, приймаються на роботу на підставі спеціального дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства. Даний дозвіл видається «територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції» [5], його форма і зміст затверджується Кабінетом міністрів України. При цьому дозвіл про застосування праці іноземців носить строковий характер. Отримання такого дозволу обов'язкове для кожного окремого роботодавця, що хоче застосовувати працю іноземця або особи без громадянства. Для працевлаштування певної категорії осіб обов'язковість отримання вказаного договору нівелюється [5]. На відміну від регулювання працевлаштування трудових мігрантів, праця в Україні яких містить строковий характер і залучення на роботу яких здійснюється на підставі ЗУ «Про зайнятість населення», залучення висококваліфікованих працівників-іноземців, які становлять значний інтерес для України, здійснюється з урахуванням ЗУ «Про імміграцію» [6]. Працевлаштування іноземців, в тому числі тих, що отримали дозвіл на імміграцію та постійно проживають в Україні здійснюється на тих ж підставах, що і для громадян України [5].

Відповідно до статті 52 Закону України «Про міжнародне приватне

право», «до трудових відносин застосовується право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України» [7]. На підставі цього можна зробити висновок, що іноземцям в Україні надається національний режим в частині трудових правовідносин. Тобто, якщо іноземець працевлаштований на території України, то дані трудові відносини буду регулюватися за законодавством України (власне, як і для громадян України), зокрема КЗпП України. Відповідно до трудового законодавства України трудові відносини виникають на підставі трудового договору між роботодавцем і працівником, порядок укладення, строк дії та припинення якого регулюється Кодексом законів про працю України. Цим кодексом визначаються права та обов'язки сторін трудових відносин (роботодавця і працівника-іноземця), режим праці, тощо [3].

Проте стаття 54 Закону України «Про Міжнародне приватне право» встановлює виняток щодо застосування права України до трудових відносин, якщо, наприклад, іноземець-працівник входить до складу дипломатичного представництва іншої держави [7].

Законодавством України надається іноземним громадянам певний рівень гарантій в сфері трудового права, проте вони нерідко зіштовхуються із проблемами їх дискримінації на території України, найчастіше в частині расизму. Також варто зазначити що процедура працевлаштування іноземців є досить складною, тому вона не сприяє залученню іноземців до праці в Україні [8, с. 120].

Отже, питання працевлаштування та регулювання трудових відносин іноземців в Україні за зальним правилом відбувається відповідно до законодавства України (серед основних нормативно-правових актів – Кодекс законів про працю України та ЗУ «Про міжнародне приватне право»), а також відповідно до міжнародно правових актів, серед яких важливе місце займають Договори України про правову допомогу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
2. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: Договір України від 24.05.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text (дата звернення: 16.05.2024).
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. №322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. №3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17/conv#n92> (дата звернення: 16.05.2024).
5. Про зайнятість населення: Закон України 05.07.2012 р. №5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
6. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р. №2491-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
7. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. №2709-

IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/conv#n239> (дата звернення: 16.05.2024).

8. Погорєлова О. С. Правове регулювання праці мігрантів в Україні. *Державна політика у сфері трудової міграції: правові, економічні, демографічні, освітні аспекти*: матеріали міждисцип. круглого столу, м. Київ, 18 грудня 2019. Київ, 2020. С. 117-121.

Дембровська Ю.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: доктор філософії,
старший викладач кафедри міжнародного права
та міграційної політики ЗУНУ
Ногас Н. І.

ПРАВО, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ. ПОНЯТТЯ КОНСУЛЬСЬКИХ ШЛЮБІВ. ВИЗНАННЯ ШЛЮБІВ, УКЛАДЕНИХ ЗА КОРДОНОМ

Міграція населення є невід'ємною складовою сучасного світу, тому все частіше виникають питання пов'язанні з укладанням шлюбу із наявним іноземним елементом. Тому актуальним завданням є розгляд правового аспекту реєстрації шлюбу, з'ясування поняття консульських шлюбів та легалізації шлюбів, які були укладенні за кордоном.

Сімей кодекс України визначає поняття шлюб, як добровільний союз між чоловіком та жінкою, який зареєстрований відповідно до чинного законодавства [1]. У багатьох країнах світу, таких як Іспанія, Швейцарія, Туреччина, Італія та інших, право на укладання шлюбу закріплено у Конституції [2, с. 283]. Конституція України, а саме стаття 51 визначає, що «Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї» [3].

Проте, на практиці, можуть виникнути певні складнощі при укладанні шлюбу з іноземним елементом, адже країни мають різний механізм регулювання даного питання. Кожна окрема держава визначає різний вік з якого особа може вступати у шлюб, до прикладу у Франції жінка повинна досягнути 15-річного віку, що укласти шлюб, а чоловік 18-річного, в США шлюбний вік визначається окремо у кожному штаті і може коливатись від 13 до 18 років, у таких країнах як Україна, Польща. Німеччина законодавець визначив, що особа повинна досягнути вісімнадцяти років, щоб узаконити свої стосунки. Також у деяких державах дозволена виключно одношлюбність, в інших такої вимоги немає [4, с. 241].

У ст. 55 ЗУ « Про міжнародне приватне право» зазначається що «Право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про

укладення шлюбу...» [5]. А також у ст. 56 того ж закону законодавець встановив, що форма укладення шлюбу на території нашої держави між громадянином України та іноземцем (чи особою без громадянства) визначається безпосередньо правом України. З цього випливає, що правовідносини з питань укладання шлюбу, а саме час, місце реєстрації шлюбу та загалом весь порядок здійснення цієї діяльності регламентуються Сімейним кодексом України.

Щоб укласти шлюб на території нашої держави, іноземець повинен надати такі документи:

- Закордонний паспорт з обов'язковим перекладом першої сторінки на українську мову та засвідчений нотаріусом,
- Документ, що легалізує перебування такої особи в Україні,
- У випадку, якщо іноземець раніше перебував у шлюбі, необхідно надати підтверджуючий документ про розірвання попереднього шлюбу з нотаріальним підтвердженням перекладу [6, с. 17].

Якщо шлюб укладається у дипломатичному представництві чи консульській установі, то він має назву «консульський шлюб». У Законі України «Про міжнародне приватне право», а саме в ст. 57 законодавець встановив можливість офіційного укладення шлюбу українців, які проживають за кордоном, в консульській установі (дипломатичному представництві) згідно з законодавством України. Це дає можливість особам, які мають намір одружитись і перебувають на території іншої країни, узаконити свої стосунки без необхідності повертатись в Україну, що спрощує процес укладання шлюбу українців за кордоном та допомагає уникнути складнощів, пов'язаних з організацією церемонії. Відповідно процес реєстрації шлюбу між іноземними громадянами в консульській установі (дипломатичному представництві) відповідних країн на території України визначається згідно із законодавством акредитуваної держави. Такий шлюб має ту ж юридичну силу, як і той що зареєстрований згідно із законодавством України, не зважаючи на те, що вимоги, процедура та правила до укладання шлюбу можуть відрізняються.

України може визнавати шлюби, укладені в іноземній державі за умови, якщо:

1. Відсутні будь-які перешкоди для укладання шлюбу, зазначені у Сімейному кодексі України (особи мають досягнути певного віку, наявна добровільна згода, одношлюбність тощо),
2. Оформлення відбулося відповідно до законодавства країни проведення церемонії.

Проте шлюб також повинен бути належно легалізований. Існує два основних шляхи такої процедури. У першому випадку легалізація відбувається шляхом поставлення апостиля на оригіналі документа (свідоцтва) про шлюб. Однак така процедура має місце виключно, якщо держава, у якій проводилась процедура, є підписантом Гаазької конвенції [7]. У випадку, коли країна не підписала дану конвенцію, існує можливість консульської легалізації. «Консульська легалізація офіційних документів — це процедура підтвердження дійсності оригіналів офіційних документів або засвідчення справжності підписів посадових осіб, уповноважених засвідчувати підписи на документах, а також дійсності відбитків штампів, печаток, якими скріплено документ» [6, с. 67]. Процедура такої легалізації в кожній країні може

відрізнятись. В Україні існує затверджена інструкція, яка регулює порядок легалізації.

Отже, можна дійти до висновку, що питання укладання шлюбів з іноземним елементом є досить актуальним та відіграє важливу роль у зв'язку зі розвитком міжнародних шлюбних відносин. Визнання шлюбів, які були укладені в іноземних державах, виступає важливою та в деякій мірі складної проблемою, що вимагає детального дослідження. Існування чітких правових норм, які регулюють дану сферу, є основним засобом для забезпечення стабільності у міжнародних шлюбних відносинах.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 1 січ. 2024 р.
2. Ткаченко В. Колізійні питання реалізації права на шлюб у міжнародному приватному праві. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 6. С. 282–286.
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р.
4. Шкурська І. С. Деякі питання укладення шлюбу громадянина України з іноземним елементом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. С. 240-243.
5. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022 р.
6. Ганна Гаро, Анжеліка Архіпова, Рада Куриленко, Ольга Віцюк, Марія Бабішена. Шлюб з іноземним елементом. *Національна асоціація адвокатів України комітет з сімейного права*. 2023. С. 97.
7. Правила укладання шлюбу за кордоном у 2024 році. Migrant.biz.ua - *Робота, міграція, туризм і навчання в країнах світу*. URL: <https://migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/shliub-za-kordonom.html> (дата звернення: 16.05.2024).

Секція 4.

Приватно-правові та економічні аспекти реформування правової системи України

Section 4.

Private law and economical aspects of reforming of the legal system of Ukraine

Вуйцик С.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.е.н., доц., викладач кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Зигрій О. В.*

ЗЕМЕЛЬНИЙ СЕРВІТУТ ПІД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Весь світ і Україну в тому числі сколихнула новина про початок повномасштабного вторгнення з боку російської федерації. Зрозуміло, що найбільшими втратами є українська армія, яка безупинно вже протягом двох років страждає від російської навали. Але потрібно взяти до уваги той факт, що страждають не лише українці, але й українські ресурси в тому числі, земля. Під час війни забезпечення країни продовольчою складовою є не менш важливою проблемою ніж військові питання. У той час як сільськогосподарський сектор країни переживає доленосні реформи, війна накладає додатковий тягар та створює все нові проблеми, які загрожують стабільності в сфері сільськогосподарства. Тож для забезпечення стабільної роботи аграрного сектору законодавець ухвалив низку нормативних актів, які покликані стати додатковим важелем для стабілізації ситуації та усунення або мінімізації будь-яких потенційно руйнівних чинників, які можуть вплинути на сектор. Згідно з наявними проблемами, Верховна Рада України 24 березня 2022 року прийняла Закон України № 2145-IX "Про внесення змін до

деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" [1]. Такі зміни були необхідні для втримання економіки на місці та модернізувати питання, що стосуються спрощеного набуття прав користування на землі сільськогосподарського призначення під час дії воєнного стану та ефективного їх використання, щоб продовольча сфера в Україні продовжувала функціонувати.

У даній статті я проаналізувала основні пункти нововведень вище наведеного закону, для кращого розуміння законодавства у теперішній ситуації нашої країни. Отож, по-перше, усі договори оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану, щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності, а також державної, комунальної власності, невитребуваних, нерозподілених земельних ділянок, а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності і були передані в оренду органами місцевого самоврядування є такими, що поновлюються на один рік без будь-якого волевиявлення сторін і без внесення відповідних відомостей щодо поновлення договору у Державний реєстр речових прав на нерухоме майно. Це означає, що деякі договори оренди землі в Україні автоматично продовжуються на один рік в умовах воєнного стану. Це викликає питання в орендарів, які збиралися розривати договір оренди, але були змушені продовжувати платити за земельну ділянку ще рік. Однак знайшовся вихід із цієї ситуації, адже цей самий закон передбачає, що орендар має право передати власне право користування щодо сільськогосподарських потреб іншій зацікавленій особі, уклавши з нею договір. Один словом орендар перепродує право на оренду, якщо у нього немає ресурсів для належного підтримання земельної ділянки. Залишається лише проблема у пошуку потенційного покупця, адже землі на яких ведуться безпосередньо бойові дії не так легко або і неможливо продати.

По-друге, земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної чи комунальної власності надають у користування лише для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, але тут вже закріплена спрощена процедура такої передачі. Це стосується лише невитребуваних і нерозподільчих земель, які саме передаються в оренду для товарного сільськогосподарського виробництва. До таких умов договору встановлюється строк оренди, який не має перевищувати одного року, розмір орендної плати, що також не більше 8% середньої НГО одиниці площі ріллі по області та існує заборона на укладення договору на новий строк. На додаток до цього, права орендарів обмежують щодо зміни цільового призначення землі, здійснювати будівництво чи передавати в суборенду. Такі договори оренди реєструються районними військовими адміністраціями у Книзі реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану, що існують як в паперовому, так і в електронному вигляді [2]. Незважаючи на таких строгий порядок надання земель в оренду та укладенні договорів ця система діє для того, щоб тимчасово і законно застосовувати аграрний бізнес для посіву різноманітних культур.

По-третє, дивлячись на нововведення земельні торги не проводяться, а саме, що стосується оренди, емфітевзису, суперфіцію щодо земельних

ділянок сільськогосподарського призначення як державної, так і комунальної власності. Це зумовлено низкою причин, що постають внаслідок збройного конфлікту. Цей перелік включає розташування переміщених підприємств з великою потужністю, будівництво комунікаційних мереж та об'єктів де знаходяться внутрішньо переміщені особи, розміщення об'єктів дорожньої інфраструктури. Також до цього списку можна занести встановлення місць для зберігання відходів від руйнувань, що зумовлені бойовими діями. Тому орендар зобов'язаний знайти місця для розташування об'єкта для якого орендовано землю, протягом строку, передбаченого договором оренди землі. І саме в цьому заключається проблема, адже якщо орендар не виконає умов договору, а саме зобов'язання про будівництво, його земля вилучається.

Ще однією новелою у земельному законодавстві під час воєнного стану є деякий спрощений порядок встановлення або зміни цільового призначення земельних ділянок, які плануються здаватися в оренду без земельних торгів. Вище наведені зміни мають відбуватися без сплати втрат сільськогосподарського чи лісогосподарського виробництва, без розробки документації щодо землеустрою та, звичайно, без дотримання вимог щодо зміни цільового призначення особливо цінних земель. Такі рішення можуть прийматися лише з мотивувальним висновком щодо такої зміни і відповідно уповноваженим органом архітектури та містобудування. Виняток можуть бути лише землі, що особливо охороняються та на їх території заплановано розміщення воєнних об'єктів чи об'єктів енергетичної інфраструктури. Згідно з вище наведеними фактами, Кабінет Міністрів України встановив процедуру визначення шкоди внаслідок збройної агресії Росії проти України. Зокрема, професор права Боднарчук зазначає для себе основні показники оцінки втрат земельного фонду, а саме: «витрати на рекультивацію земель, збитки, завдані власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення; витрати на відновлення меліоративних систем; шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів; шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами» [4].

Скасування чи припинення воєнного стану на території України чи її регіонів не буде підставою для припинення чи зміни вже укладених договорів оренди. Також, такі договори не можуть бути поновлені або укладені на новий строк і будуть діяти доки не закінчиться строк на який вони були укладені. Зі слів голови всеукраїнського об'єднання власників землі: «Для власників землі, яких мільйони, здійснення заперечень в поновленні оренди землі – це обтяжливий процес, але він буде реалізовуватись власниками землі в бажанні вийти з орендних відносин, що в подальшому не надаватиме ніяких переваг орендарям в поновленні оренди надавати не буде [3]. Отже, у контексті воєнного стану земельний сервітут може підпадати під обмеження через потреби оборони та безпеки держави. Ці обмеження можуть включати обмеження доступу до земельних ділянок, заборону використання певних земельних ресурсів або зміни умов користування землею. Однак, важливо забезпечити баланс між потребами оборони та правами власників сервітуту, забезпечуючи справедливе врегулювання правових відносин у цей період надзвичайних обставин.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Документ 2145-IX, чинний, поточна редакція — Прийняття від 24.03.2022

2. Про затвердження форми книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану. Документ z0429-22, чинний, поточна редакція. Редакція від 22.07.2022, підстава - z0759-22

3. URL: Про незаконне поновлення оренди землі на 1 рік під час війни без волевиявлення власника землі! | КиївВлада - Новини Києва й столичного регіону

4. Боднарчук О.Г. , Боднарчук О.І. Правове забезпечення здійснення регулювання відносин щодо користування чужою земельною ділянкою (суперфіцію) під час воєнного стану в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №3. С. 271.

Смакула Н.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського

національного університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри

цивільного права і процесу ЗУНУ

Зайцева-Калаур І. В.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ

У сучасному світі медіа відіграють невід'ємну роль у житті людей. Вони оточують нас звідусіль: на екранах телевізорів, сторінках газет, у стрічці соціальних мереж. Але чи замислюємося ми про те, який вплив мають медіа на наше мислення та світогляд? Для чого людям потрібні медіа?

Ще до недавнього часу більша частка людей би сказали, що на них ніяк не впливає інформація, але з початком повномасштабної війни ми зрозуміли, що це не так. Війна в Україні має значний вплив на роботу самих медіа. Кожного дня журналісти стикаються з численними обмеженнями та ризиками, працюючи в умовах воєнного стану.

Важливу роль у спротиві ворогу відіграє своєчасне, достовірне та незаангажоване інформування громадян та світу про перебіг війни. У цьому контексті внесок українських медіа стає ще потужнішим, як ніколи.

Згідно зі статтею 34 Конституції України, кожна людина має право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен вправі вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію [1].

Це право є основоположним для демократичного суспільства, адже воно дозволяє людям вільно обмінюватися ідеями, думками та інформацією. Це, в свою чергу, сприяє розвитку відкритого та плюралістичного суспільства, де всі люди мають право бути почутими.

Закон України "Про медіа", який набрав чинності 31 березня 2023 року і є важливим етапом у проведенні медійної реформи, спрямований на забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, регулювання діяльності у сфері медіа [3].

Даний закон став першим серйозним оновленням медійного законодавства з далеких 1991-1993 років, коли Верховна Рада ухвалювала перші медійні закони. Який в свою чергу встановив збалансовані правила гри для всіх учасників. Новелою стало і те, що тепер ринок виробляє і погоджує правила, а в разі порушень держава спочатку попереджає, а лише потім починає штрафувати. А також відбувся перехід до електронного документообігу, що значно покращує роботу.

Закон "Про медіа" містить ряд положень, які мають вплив на роботу медіа під час війни.

До таких положень належать: заборона на пропаганду війни та розпалювання міжетнічної ворожнечі; обов'язок дотримуватися балансу думок при висвітленні актуальних подій; запровадження системи спільного саморегулювання медіа [3].

Свобода слова та свобода медіа є основоположними принципами демократичного суспільства. В Україні ці права гарантовані Конституцією та низкою законів, зокрема Законом "Про медіа".

Стаття 4 Закону України "Про медіа" чітко окреслює принципи свободи діяльності у сфері медіа. До них належать:

- Свобода вираження поглядів і переконань: кожен має право вільно висловлювати свої думки та переконання, незалежно від того, чи з ними погоджуються інші.

- Свобода поширення, обміну та отримання інформації: інформація має бути вільно доступною для всіх, без цензури та необґрунтованих обмежень.

- Свобода діяльності суб'єктів у сфері медіа: це включає право вільно визначати зміст інформації, володіти та керувати медіа-організаціями, а також поширювати інформацію без втручання з боку держави [3].

Однак, важливо зазначити, що ці свободи не є абсолютними. Їх можна обмежувати, але лише з чітко визначених причин, передбачених законом. Такі обмеження мають бути пропорційними та необхідними для досягнення певної мети, наприклад, захисту національної безпеки, громадського порядку або прав інших людей.

Закон також чітко забороняє цензуру та незаконне втручання у діяльність медіа. Це означає, що держава не може диктувати, яку інформацію поширювати, а яку – ні. Медіа мають право вільно висвітлювати події та висловлювати різні точки зору, навіть якщо вони є критичними щодо влади [3].

Важливо також підкреслити, що свобода медіа не звільняє від відповідальності. Медіа мають дотримуватися етичних норм журналістики, бути об'єктивними та неупередженими, а також поважати честь і гідність особи.

В цілому, стаття 4 Закону "Про медіа" створює міцне підґрунтя для свободи слова та свободи медіа в Україні. Ці права є важливими для розвитку

демократії, забезпечення доступу до інформації та реалізації права громадян на свободу самовираження [3].

У сучасній війні неправильне використання інформації призводить до реальних людських жертв. Тому положення Закону України "Про правовий режим воєнного стану" передбачають у статті 8 можливість втручання в діяльність медіа та обмеження поширення певної інформації. Закон "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" та відповідний указ передбачають обмеження свободи слова, визначені статтею 34 Конституції України [5].

Тож після початку повномасштабної військової агресії з боку росії ведення журналістами інформаційної діяльності має певні обмеження. Насамперед вони стосуються поширення інформації про сили та засоби оборони країни. Так Наказ головнокомандувача Збройних сил України № 73 визначає перелік інформації, яка обмежується до оприлюднення. А, додаток 2 до цього наказу містить Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану [4].

Тобто даний наказ регулює порядок акредитації представників медіа під час воєнного стану, визначає перелік інформації, яку не можна розголошувати, встановлює порядок роботи журналістів у зоні ведення бойових дій.

Незважаючи на всі складнощі, українські медіа адаптуються до нових умов та знаходять способи продовжувати свою роботу. Журналісти використовують нові формати та канали для донесення інформації до аудиторії, об'єднуються з міжнародними колегами та шукають шляхи для підтримки один одного.

Війна робить медіа ще важливішими, ніж будь-коли. Журналісти не лише інформують людей, вони також розслідують злочини, доносять до влади проблеми та об'єднують суспільство навколо спільних цілей. Підтримка українських медіа – це не просто слова, це реальні дії, які кожен з нас може зробити.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 – ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
2. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 р. № 48 – ВР. Дата оновлення: 27.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Про медіа. Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX – ВР. Дата оновлення: 11.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
4. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України №73 від 03.03.2022 р. (Із змінами, внесеними згідно з наказом № 196 від 12.07.2022; № 266 від 03.10.2022; № 49 від 27.02.2023). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785?an=2> (дата звернення:

29.04.2024).

5. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250. Дата оновлення: 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Цирон С.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Марценко Н. С.

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄСПЛ У ЗАХИСТІ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

У сучасному світі захист прав споживачів визнається одним із найважливіших аспектів правової системи. Європейський Союз (ЄС) та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграють ключову роль у цьому процесі, встановлюючи норми та прецеденти для захисту прав споживачів у приватному праві. Передусім, розуміння та правовий статус споживача у приватному праві ЄС та у практиці ЄСПЛ відіграє важливу роль у захисті прав та інтересів осіб, що використовують товари та споживають послуги. Задля цього, шляхом встановлення чітких норм та прецедентів, ЄС та ЄСПЛ гарантують споживачам доступ до справедливого судового захисту та забезпечують можливість відстоювати свої права у випадках порушення. Розуміння цього поняття в контексті європейського права сприяє створенню ефективної та справедливої системи захисту прав споживачів [1].

Європейський союз за весь період свого існування стикався з безліччю проблем, задля врегулювання яких потрібно було приймати унікальні рішення задля врегулювання ряду проблем на міжнародному рівні. Таким чином приймалося багато директив, конвенцій, регламентів, які зокрема, стосуються і споживачів та встановлюють важливі норми і стандарти для захисту прав споживачів в межах ЄС.

У правових актах ЄС споживача визначають як фізичну особу, яка діє в цілях, що не стосуються її промислової чи професійної діяльності. Визначення поняття «споживач» міститься у Директиві 2011/83/ЄС щодо прав споживачів, де споживач розуміється як фізична особа, яка діє в цілях, що не стосуються її торговельної, промислової, ремісничої чи професійної діяльності [2]. У Регламенті (ЄС) 2017/2394 про координацію відповідальності, виконання та контроль органів державного нагляду на внутрішньому ринку і в зв'язках з підтримкою технічного регулювання та стандартизації, встановлено положення щодо споживчої безпеки товарів та визначено «споживача» у

контексті нагляду за безпечністю товарів на внутрішньому ринку ЄС [3]. У Директиві 93/13/ЄЕС про несправедливі умови споживчих договорів передбачено недопустимість умов, які можуть бути шкідливими для споживачів, та визначено споживача у контексті захисту від недобросовісних умов у договорах [4]. У Директиві 2019/771 про певні аспекти продажу товарів споживачам та гарантії за них, встановлено права споживачів у відносинах з продавцями і визначено поняття споживача в контексті продажу товарів [5]. Таким чином, визначення поняття «споживач» в європейському законодавстві міститься у ряді ключових правових актів, у яких споживач розуміється як фізична особа, яка діє в цілях, що не стосуються її торговельної, промислової, ремісничої чи професійної діяльності.

Загалом, визначення поняття «споживача» в вище наведених правових актах має велике практичне значення, оскільки визначає обсяг прав та гарантій, які надаються особам, що споживають товари та послуги. Крім того, належне правове регулювання засвідчує той факт, що захист прав споживачів є важливим аспектом економічного та соціального розвитку країн та регіонів, адже він сприяє підвищенню довіри споживачів до товарів та послуг, стимулює конкуренцію на ринку та сприяє створенню умов для ефективної взаємодії між виробниками, продавцями, надавачами послуг та споживачами. З огляду на це, зміст проаналізованих актів має стратегічне значення для забезпечення стабільності та розвитку європейського ринку.

Розуміння поняття споживача є також у практиці ЄСПЛ, який хоч і в основному спеціалізується на розгляді порушень прав людини, однак містить ряд принципово важливих тверджень щодо захисту прав споживачів. Це пов'язано із тим, що іноді справи можуть стосуватися ситуацій, пов'язаних з правами споживачів, особливо якщо порушення прав людини виникає в результаті недодержання прав споживачів чи зловживанням їхніми правами у приватноправових відносинах [6].

Справи, які стосуються прав споживачів та вирішуються у ЄСПЛ стосуються передусім захисту права на справедливий суд та доступ до правосуддя [7], у тому випадку, коли споживач вважає, що судовий процес був несправедливим або неповним. Крім того, ЄСПЛ захищає право кожного на свободу від дискримінації, тому якщо існує скарга про дискримінацію в споживчих справах, наприклад, через расову або гендерну нерівність у доступі до товарів чи послуг, це теж може бути підставою для звернення до Суду. У тому випадку, якщо особа вважає порушенням своє право на свободу вибору та право на інформацію, споживачі теж можуть звернутися до Суду для відновлення своїх прав на вільний вибір та інформованість про товари або послуги.

Для прикладу, у справі Бендерського проти України розкрито проблему неналежного виконання своїх професійних обов'язків зі сторони обслуговуючого, що стало підставою для звернення до суду з вимогою про відшкодування завданих збитків [8]. Суть справи полягає в тому, що громадянин України підписав з Міжрегіональним науковим центром клінічної лімфохірургії ЛТД м. Харцизьк договір про надання медичних послуг, проте незважаючи на проведену операцію та період лікування після операції стан Бендерського погіршився. Тому він звернувся до протипухлинного Центру в Донецьку, де було виявлено, що в науковому центрі йому було надано не

професійну допомогу та завдано великої шкоди здоров'ю (залишено в організмі постраждалого марлевої серветки). В результаті позивач вимагав від наукового центру відшкодування шкоди (9610,20 гривень) на витрати медичного лікування та 25000 гривень відшкодування моральної шкоди. Рішенням від 6 липня 2001 року суд відмовив у позові заявнику як недоведеному та навів витяги з експертних висновків де було детальне пояснення всіх досліджень та заключне рішення експертів. У результаті, ЄСПЛ визнач порушеним право позивача на справедливий суд та доступ до правосуддя.

Загалом, рішення ЄСПЛ набувають досить широкого застосування, оскільки держави-учасниці, якими було ратифіковано Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, фактично зобов'язуються виконувати рішення ЄСПЛ стосовно громадян своєї держави. Це пов'язано із змістом статті 46 Конвенції, яка передбачає, що «високі Договірні сторони зобов'язуються виконувати остаточне рішення Суду в будь-якій справі, в якій вони є сторонами» [9]. Однак, дискусійним залишається питання щодо застосування практики ЄСПЛ у судових справах країни, яка не є стороною у даній справі. Так, М.В. Кучин, зазначав наступне, що «сама постанова ЄСПЛ, прийнята стосовно конкретної ситуації в певній країні, не може бути обов'язковою для іншої держави. Проте норма, створена судом у результаті конкретизації Конвенції, не може мати індивідуально-визначеного характеру, оскільки конвенційні положення не можуть інтерпретуватися судом по-різному стосовно кожної держави» [9].

Отже, практика ЄСПЛ у справах, де Україна не є стороною має здебільшого рекомендаційний характер, проте дедалі частіше посилання на цю судову практику є позитивним явищем у національній практиці правозастосування. Саме завдяки рішенням ЄСПЛ приватне право зазнає позитивних змін, удосконалюючись та посилюючи аргументацію норм Конвенції. Таким чином, практика ЄСПЛ впливає на розвиток правової системи як національної, так і міжнародної, сприяючи покращенню захисту прав людини та підвищенню рівня правової культури.

Список використаної літератури

1. Martsenko, N. 2022. "Artificial Intelligence and Human Rights: A Scientific Review of Impacts and Interactions." *Studia Prawnoustrojowe*. <https://doi.org/10.31648/sp.8245>
2. ДИРЕКТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2011/83/ЄС від 25 жовтня 2011 року про права споживачів. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-11#Text
3. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) № 2017/2394 від 12 грудня 2017 року про співпрацю між національними органами, відповідальними за виконання законів про захист прав споживачів, та про скасування Регламенту (ЄС) № 2006/2004. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_035-17#Text
4. ДИРЕКТИВА РАДИ 93/13/ЄЕС від 05 квітня 1993 року про несправедливі умови споживчих договорів. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_001-93#Text
5. ДИРЕКТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) 2019/771

від 20 травня 2019 року про деякі аспекти, що стосуються договорів про продаж товарів, про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2017/2394 і Директиви 2009/22/ЄС та про скасування Директиви 1999/44/ЄС. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-19#Text

6. Марценко Н. Порівняльно-правова характеристика поняття житла у національному та міжнародному праві. Актуальні проблеми правознавства. 2018. Вип. 4(16). С. 121–125. <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/559>

7. Drakokhrust T., Martsenko N. Artificial Intelligence in the Modern Judicial System. Journal of Modern Educational Research, 2022; 1: 5. DOI: 10.53964/jmer.2022005

8. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ П'ята секція РІШЕННЯ Справа "Бендерський проти України"(Заява N 22750/02). URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Біняшевська О.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Труфанова Ю. В.

РЕКОДИФІКАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Цивільне законодавство визначає правові відносини між суб'єктами цивільних правовідносин і регулює основні права та обов'язки громадян і юридичних осіб. Дане законодавство потребує рекодифікації, цей клопіткий процес необхідний для вдосконалення правової бази, врахування змін у суспільному житті та приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

«Рекодифікація – процес розробки нового законодавства, що складається із систематичного вивчення та перегляду чинних законодавчих актів з метою надання їм уніфікованої, сучасної версії та гармонії зі змінами в соціальній, економічній та політичній сферах. Поняття «рекодифікація» в правовій системі означає процес внесення змін і переформулювання законодавства з метою уніфікації, гармонізації та спрощення правової бази»[2, с. 147-148].

Для початку зазначимо, що однією з головних проблем для нормального функціонування цивільного законодавства в Україні є регулярний і хаотичний його перегляд. Причиною таких численних і безсистемних змін є норма, встановлена абзацом 3 ч. 2 ст. 4 Цивільний Кодекс України (далі – ЦК

України), де передбачено, що «у разі внесення до Верховної Ради України законопроекту, відмінного від положень ЦК України щодо цивільних відносин, який регулює цивільні відносини інакше, ніж ЦК України, необхідно одночасно подати законопроект про внесення змін до ЦК України» [5]. Водночас через досить тривалі законодавчі зміни не завжди є актуальними, коли їх остаточно затверджує парламент.

Цивільний кодекс є основоположним законом, що регулює широке коло суспільних відносин, його якісне оновлення мало позитивний вплив на економічний та соціальний розвиток. Тобто необхідність внесення змін до ЦК України виникла через низку об'єктивних та суб'єктивних обставин. Зокрема, існуючі норми значною мірою застаріли і не відповідають сучасній соціально-економічній ситуації. Крім того, прогалини та неузгодженості, виявлені в окремих положеннях закону, ускладнюють правове регулювання цивільних відносин та негативно впливають на захист прав та інтересів громадян і бізнесу.

Гармонізація з міжнародними стандартами, на наше переконання, є одним з ключових аспектів рекодифікації цивільного законодавства на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Україна прагне забезпечити своїм громадянам та іноземним партнерам належні умови у цивільних правовідносинах і повинна адаптувати своє законодавство до міжнародних стандартів, зокрема до законодавства Європейського Союзу та інших міжнародних організацій. Варто зазначити, що у цьому напрямку проведено велику роботу, результати якої знайшли своє відображення в низці законів, прийнятих Верховною Радою України протягом останніх років. Наприклад, одним із останніх таких законів є новий Закон України «Про авторське право і суміжні права», під час підготовки якого основна увага була приділена гармонізації національного законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав [4, с. 8-9].

Згідно Концепції оновлення Цивільного кодексу України в основу положень про юридичну особу знову закладено вичерпний закритий перелік організаційно-правових форм юридичних осіб з одночасною відмовою від архаїчних конструкцій юридичних осіб (передусім йдеться про підприємства). Для відмінних юридичних осіб повинен бути наданий час для приведення своєї організаційно-правової форми у відповідність до положень ЦК України протягом строку, який буде встановлений законом [3]. Крім того, важливо створити сприятливі умови для розвитку бізнесу та залучення інвестицій. Рекодифікація Цивільного кодексу має сприяти раціоналізації підприємницької діяльності, захисту прав споживачів та створенню стабільного правового середовища для бізнесу. Також обговорюється питання про повернення у ЦК України презумпції залікової неустойки, яка нині закріплена статтею 232 ГК України. Деякі з конструкцій, які сьогодні передбачені ГК України, вже передбачається імплементувати до ЦК України законопроектом № 6013 (норми про об'єднання юридичних осіб, типові договори тощо) [2, с. 149-150].

Тобто, можна побачити, що питання рекодифікації Цивільного кодексу України набуває особливої актуальності в період 2023-2024 років. Стрімкий розвиток суспільних відносин, процес європейської інтеграції та необхідність адаптації вітчизняного законодавства до норм ЄС вимагають ретельного перегляду та оновлення ЦК України. Тому робота над новою редакцією

Цивільного кодексу ведеться на високому рівні за участю провідних експертів у галузі цивільного права.

Основними цілями перегляду є гармонізація з нормами ЄС, усунення невідповідностей і прогалин у законодавстві, посилення захисту прав споживачів і вирішення питань, пов'язаних з новітніми системами цивільного права (наприклад, криптовалютами, смарт-контрактами). Доцільно у даному контексті зазначає Н. Кузнєцова: «В робочій групі поки що дискутується питання, як врегулювати речові відносини. Маємо два гострі кути. Оскільки ми відмовляємось від права господарського відання і права оперативного управління, у нас повинні бути інші механізми. Дотепер немає єдиного загального бачення вирішення цього питання» [1]. Тому, на наше переконання, процес розроблення нової редакції Цивільного кодексу має здійснюватися за активної участі громадськості та експертної спільноти, забезпечуючи максимальну якість та відповідність суспільним вимогам.

Сподіваємось, що рекодифікація цивільного законодавства ще більше наблизить українську судову систему до Європейського Союзу. Це сприятиме якнайшвидшій інтеграції України у світовий правовий простір та забезпечить дотримання основоположних принципів прав і свобод людини. Доцільно у даному контексті зазначають Є. О. Харитонов та О. І. Харитонova: «Оскільки Цивільний кодекс України є за своєю суттю приватним кодексом на концептуальному рівні цивільного законодавства, що відображає синтез західно- та східноєвропейських правових традицій, це вселяє надію на успішну адаптацію його норм до європейських концепцій приватного права, принципів та індивідуального права, засад та окремих положень законодавчих актів, які забезпечують з юридичного боку функціонування внутрішнього ринку ЄС та співробітництво у цій галузі ЄС з іншими країнами, що зробили європейський вибір» [4, с. 9]. Також рекодифікація передбачатиме велику роботу з систематизації, гармонізації та уніфікації Цивільного кодексу.

Висновки. Отже, вищенаведене підкреслює важливість і складність процесу рекодифікації цивільного законодавства в Україні на сучасному етапі та необхідність його проведення для забезпечення стабільного і передбачуваного розвитку правової системи країни та сприяння прогресу суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. «Для приватного права Євроінтеграція реалізується через процес гармонізації» - Наталя Кузнєцова, Віцепрезидент НАПРН України. *Юридична практика*. URL: <https://pravo.ua/dlia-pryvatnoho-prava-ievrointehratsiia-realizuietsia-cherez-protse-harmonizatsii-nataliia-kuznietsova-vitseprezydent-naprrnu/>
2. Довгонос І. Ю. Доцільність рекодифікації цивільного законодавства в умовах сьогодення. *Римське право і сучасність*. 2023. №1. 147-150.
3. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : АртЕк, 2020. 128 с. URL: <http://bit.ly/3rXx3a4>
4. Харитонов Є. О. Рекодифікації цивільного законодавства в контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. *Часопис цивілістики : наук.-практ. журн.* Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 34. С. 6-10.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.

Мельник С.*студентка юридичного факультету**Західноукраїнського**національного університету.**Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри**цивільного права і процесу ЗУНУ**Труфанова Ю. В.*

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Питання про власність оточує нас як фізичних осіб постійно. У нашій державі питання власності є багатоаспектним і в основному регулюється Цивільним Кодексом України (далі – ЦК України) [5, с. 184]. Цивільне законодавство встановлює поняття права власності; згідно з ч. 1 ст. 316 ЦК України: «Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб» [7, с. 103].

Окрему главу ЦК України присвячено праву власності на земельну ділянку – звідси й впливає особливість теми наукової розвідки. У даній проблематиці перетинається цивільне та земельне право, адже об'єкти права власності як категорію, до яких відносяться і земельні ділянки, досліджує цивільне право України, а поняття «земельна ділянка» і усі похідні від неї категорії детальніше регулює земельне право України. За своїм юридичним змістом право власності на землю становить надання можливостей володіння, користування та розпорядження земельними ресурсами фізичним та юридичним особам з метою задоволення їх інтересів, а також територіальним громадам та державі в особі їх органів [1, с. 81]. Ч. 1 ст. 79 Земельного Кодексу України (далі – ЗК України) встановлює поняття «земельна ділянка» - це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами [2].

Законодавець описав на що саме поширюється право власності на земельну ділянку. Відтак, право власності на земельну ділянку поширюється на поверхневий (ґрунтовий) шар у межах цієї ділянки, на водні об'єкти, ліси, багаторічні насадження, які на ній знаходяться, а також на простір, що є над і під поверхнею ділянки, висотою та глибиною, які необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд (ч.3 ст. 373 ЦК України) [7, с. 120]. Земельний кодекс містить аналогічну за змістом правову норму. Це забезпечує високий рівень регламентації права власності на земельну ділянку

і зменшує імовірність наявності прогалин у правовому регулюванні права власності на даний об'єкт, а також ще раз підтверджує актуальність наукової розвідки.

Важливим є те, що не кожен може бути власником земельної ділянки. Перш за все, законодавець класифікує землі України за основним цільовим призначенням. Вони поділяються на такі категорії: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення та інші. До того ж, українським законодавством визначено, що суб'єктами права власності на земельну ділянку можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава та територіальні громади. До фізичних осіб відносяться не лише громадяни України, а й іноземці та апатриди (особи без громадянства) [2].

Проте право власності на земельну ділянку, наприклад, іноземця у порівнянні з правом громадянина України є вужчим та більш обмеженим. Іноземці, на відміну від громадян України, за жодних підстав не можуть бути власниками земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Навіть у випадку спадкування конкретної земельної ділянки, у якої таке цільове призначення, вони повинні протягом одного року з часу набуття права власності її відчужити [2]. У випадку невідчуження іноземцем земельної ділянки сільськогосподарського призначення право власності на земельну ділянку може бути примусово припинене шляхом її конфіскації на підставі рішення суду. Так, у рішенні по справі № 601/1977/23 від 19 жовтня 2023 року Кременецький районний суд Тернопільської області ухвалив заочне рішення, яким задовільнив позовні вимоги керівника Кременецької окружної прокуратури в інтересах держави в особі Головного управління Держгеокадастру у Тернопільській області до громадянина рф Б., де третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача - Товариство з обмеженою відповідальністю «Б.» про примусове припинення права власності на земельні ділянки шляхом їх конфіскації [3].

Проте іноземці можуть бути власниками земельних ділянок несільськогосподарського призначення – їхнє право власності може виникнути на підставі укладення цивільно-правової угоди (договору купівлі-продажу, міни, ренти, дарування тощо), прийняття спадщини, викупу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що вже належать їм на праві власності. На таких же підставах може виникнути і право власності громадян, але це стосуватиметься не лише земель несільськогосподарського призначення, а й земельних ділянок сільськогосподарського призначення [2].

Повернімось до укладення цивільно-правових угод як однієї з підстав набуття права власності на земельну ділянку, а саме – зупинімось на договорі купівлі-продажу. Ще донедавна діяв мораторій (заборона) на продаж земель сільськогосподарського призначення. Суть мораторію полягала в обмеженні змісту права власності, тобто «тріади правомочностей»: власник міг лише володіти та користуватись такою земельною ділянкою. Маючи у власності сільськогосподарські землі, реалізувати їх будь-яким чином, окрім як передати в короткострокову чи довгострокову оренду, власники не могли. Незважаючи на те, що мораторій суперечив ст. 14 та ст. 41 Конституції України, які гарантують право власності на землю та право на приватну власність, він

проіснував майже 20 років. Аж у 2020 році був прийнятий закон, яким передбачалось скасування мораторію, а також передбачено, що з 1 липня 2021 року право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення площею до 100 гектарів можуть набувати виключно громадяни України [4].

Ще однією підставою набуття права власності на земельну ділянку є безоплатна передача землі з комунальної або державної власності. Згідно з ст. 121 ЗК України, кожен громадянин України має право на безоплатну передачу йому у власність земельних ділянок із земель державної або комунальної власності в таких розмірах:

- для ведення особистого селянського господарства - не більше 2,0 гектарів;
- для ведення садівництва - не більше 0,12 гектара;
- для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) у селах - не більше 0,25 гектара, в селищах - не більше 0,15 гектара, в містах - не більше 0,10 гектара, і так далі [2].

Отримати ділянку землі можна будь-де в межах території України, це не залежить від місця проживання, але необхідно знайти вільну ділянку [6].

Проте свої корективи спричинило і повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Закон України №2698-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» вніс зміни до ЗК України. І тепер, на період дії воєнного стану, згідно з пп. 5 п. 27 р. Х ЗК України, безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації, забороняється. Але положення цього підпункту не поширюються на безоплатну передачу земельних ділянок у приватну власність власникам розташованих на таких земельних ділянках об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), а також на безоплатну передачу у приватну власність громадянам України земельних ділянок, переданих у користування до набрання чинності цим Кодексом, тобто до 2001 року [2]. Фактично у період до повномасштабного вторгнення громадяни України мали право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності, а вже під час дії воєнного стану в Україні такі дії забороняються згідно із чинним законодавством. Все ж, існують певні винятки.

Можна зробити висновок, що право власності на земельну ділянку є тим елементом права власності, який містить багато нюансів, є доволі специфічним, адже вимагає розуміння і знання цивільного та земельного законодавства. Втім, з проблематикою земельної ділянки як об'єкта права власності фізичні особи можуть стикатися мало не щодня, адже земля оточує нас усюди, де б ми не були! Тому для уникнення порушень законодавства надзвичайно важливим є розуміння цієї категорії та наявність правових знань щодо неї. Також дуже важливо враховувати те, що Україна перебуває в умовах воєнного стану, тож варто слідкувати за усіма змінами в законодавстві, щоб не допускати помилок.

Список використаних джерел

1. Земельне право : навч. посібник / О. І. Баїк, У. П. Бобко, М. С. Долинська, А. О. Дутко, Н. М. Павлюк ; за ред. О. І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. 326 с.
2. Земельний кодекс України: Кодекс від 25.10.2001 №2768-III
3. Кременецький районний суд Тернопільської області конфіскував земельні ділянки, що належали громадянину рф. URL: <https://court.gov.ua/archive/1497292/> (дата звернення: 07. 04. 2024)
4. Мораторій скасовано: що далі? URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/moratoriy-skasovano-shcho-dali.html> (дата звернення: 07. 04. 2024)
5. Омелькін В. Швидка юридична допомога. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2006. 219 с.
6. Порядок отримання земельної ділянки. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/poryadok-otrymannya-zemelnoyi-dilyanky/>
7. Цивільний кодекс України: станом на 1 берез. 2023 р.: відповідає офіц. тексту. Суми: ТОВ «ВВП НОТІС», 2023. 380 с.

Русняк В.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського

національного університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри

цивільного права і процесу ЗУНУ

Труфанова Ю. В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРІВ ПОСТАВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Війна в Україні спричинила значні зміни в економічній ситуації, включаючи сферу постачання товарів. З'явилися нові виклики та ризики, які потребують відповідного правового регулювання. Ця тема має практичне значення в контексті сучасних реформ та економічних зв'язків.

З переходом до ринкової економіки в Україні, зміни в правовому регулюванні договорів поставки стали актуальними. Важливість цієї теми полягає в тому, що договір поставки є ключовим інструментом для забезпечення стабільності економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, організаторами ринків та власниками сировинних запасів. Він впливає на взаємодію в умовах воєнного часу, а також на виконання технологічних процесів переробки та збуту продукції.

Умови воєнного часу завжди створюють надзвичайні обставини для бізнесу, включаючи укладання договорів поставки. Договір поставки — це один з видів договору купівлі-продажу, згідно з яким постачальник у встановлений термін зобов'язується передати товар покупцеві, а покупець —

прийняти цей товар і сплатити за нього певну суму [3].

Ця тема важлива для підприємців, юристів та державних органів. Давайте розглянемо, чому це так і які практичні висновки можна зробити. Введення воєнного стану в Україні, суттєво впливає на порядок укладення та виконання договорів поставки. Окрім загальних питань, які залишаються актуальними навіть під час війни, необхідно враховувати особливості правового регулювання поставок у воєнний час.

Однією із таких особливостей є перевірка контрагента, що завжди була важливою складовою встановлення договірних відносин. З точки зору правового аналізу така перевірка включає підтвердження правосуб'єктності контрагента та повноважень його представників. Перевірка правосуб'єктності здійснюється на підставі документів, які підтверджують належну реєстрацію та відсутність обмежень, що можуть вплинути на укладення та виконання договору поставки. Перевірка повноважень представників [1, с. 97].

Також під час воєнного стану дотримання правил документообігу є критично важливим. Контрагенти повинні дотримуватись усіх процедур щодо підписання документів, зберігати відповідність до законодавства та враховувати можливі обмеження у документообігу. Умови воєнного часу завжди створюють надзвичайні обставини для бізнесу, включаючи укладання договорів поставки [2].

На основі вищеописаних аспектів, розглянемо конкретну ситуацію та проаналізуємо її фабулу. Це справа: № 910/12193/23 Господарського суду м. Києва, яка показує нам приклад невиконання договору поставки під час воєнного стану. Сторонами були Житомирський державний університет імені Івана Франка (ЖДУ ім. І. Франка) у вигляді позивача, та ТОВ "Меркурій Експрес" у вигляді відповідача. Розглянемо обставини справи.

ЖДУ ім. І. Франка уклав договір поставки з ТОВ "Меркурій Експрес" на поставку періодичних видань на 2022 рік. ЖДУ ім. І. Франка здійснив передоплату в сумі 98 118,00 грн. ТОВ "Меркурій Експрес" не поставило періодичні видання протягом обумовленого строку. ЖДУ ім. І. Франка вимагало повернення передоплати, але ТОВ "Меркурій Експрес" відмовилося. ЖДУ ім. І. Франка подало позов до Господарського суду м. Києва з вимогою про повернення передоплати, а також штрафних санкцій, інфляційних втрат та 3% річних [4].

Господарський суд м. Києва задовольнив позов ЖДУ ім. І. Франка і зобов'язав ТОВ "Меркурій Експрес" повернути передоплату в сумі 54 733,66 грн. Суд також стягнув з ТОВ "Меркурій Експрес" 3% річних на суму передоплати з дати подання позову до дати оплати. Суд відхилив вимоги ЖДУ ім. І. Франка про штрафні санкції та інфляційні втрати. Суд також встановив, що ТОВ "Меркурій Експрес" порушило договір поставки, не поставивши періодичні видання протягом обумовленого строку. Суд також встановив, що ТОВ "Меркурій Експрес" не надало жодних доказів на підтвердження свого твердження про те, що порушення сталося внаслідок форс-мажорних обставин.

Суд відхилив аргумент ТОВ "Меркурій Експрес" про те, що воно не несе відповідальності за порушення, оскільки війна в Україні є форс-мажорними обставинами. Суд зазначив, що ТОВ "Меркурій Експрес" не надало жодних доказів того, що війна зробила неможливим виконання договору. Суд також

зазначив, що ТОВ "Меркурій Експрес" не вжило жодних заходів для пом'якшення наслідків війни [4].

Висновок. Виконання договорів поставки має ряд особливостей, які потребують ретельного вивчення та врахування. Перевірка контрагента, та дотримання правил документообігу є критично важливими. Фіксування чіткого переліку форс-мажорних обставин та можливих способів врегулювання ситуації допоможе сторонам мінімізувати ризики та забезпечити максимально ефективно виконання своїх зобов'язань, особливо під час воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Логвин А. В. Воєнний стан та податкові правопорушення: особливості юридичної відповідальності. Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану. 2024. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-29> (дата звернення: 28.03.2024).

2. Плаксієнко В., Черненко К. Електронний (безпаперовий) документообіг. електронний цифровий підпис. Economics. Management. Innovations. 2019. № 1(24). URL: [https://doi.org/10.35433/issn2410-3748-2019-1\(24\)-7](https://doi.org/10.35433/issn2410-3748-2019-1(24)-7) (дата звернення: 28.03.2024).

3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.03.2024).

4. Рішення № 115685867, 14.12.2023, Господарський суд м. Києва / YouControl. – 2023. – URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/115685867/> (дата звернення: 10.05.2024)

Захарко Р.
*студент юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Зайцева-Калаур І. В.*

ОБМЕЖЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ В РОБОТІ МЕДІА В УМОВАХ ВІЙНИ

Після революції гідності Україна стала лицем до лица з повномасштабною війною та окупацією, що породжує значні виклики у всіх сферах її життя. Однією зі сфер, що особливо постраждала від війни, є медіа. З початку військового конфлікту на сході України у 2014 році українські медіа перебувають під тиском низки чинників, серед яких цензура, фінансові труднощі та загроза життю журналістів. Журналісти, котрі сьогодні безпосередньо працюють у зонах бойових дій є тим надійним інформаційним тилом, що забезпечує громадськість об'єктивними та достовірними даними про ситуацію в країні. Вони ризикують своїм життям та здоров'ям, щоб якомога швидше і краще зробити свою роботу і допомогти світові правильно зрозуміти та оцінити ситуацію.

Закон України «Про медіа» визначає, що журналіст – творчий працівник суб'єкта у сфері медіа, який професійно збирає, одержує, створює, редагує, поширює і забезпечує підготовку інформації для медіа [2]. Ключовою ознакою, за якою журналіст відрізняється від блогера, або воєнкора – це те, що свою діяльність він здійснює «професійно». Більше того, журналісти зобов'язані дотримуватися етичних норм і професійних стандартів, та діяти у відповідності до чинного законодавства. Останнім передбачено, як ряд обмежень пов'язаних з війною в країні, так і ряд гарантій діяльності медіа працівників.

Відповідно до ст. 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір [1].

Основний закон держави закріплює право як громадянина, журналіста чи іноземця отримувати та збирати інформацію, яка є у відкритому доступі щоб висвітлювати події, які відбуваються на території України під час повномасштабного вторгнення. Однак варто зазначити, що не вся інформація яку журналісти зможуть отримати, або зібрати в Україні можна публікувати, адже правила роботи журналістів, затверджені 03.03.2022 р. Наказом № 73 Головнокомандувача ЗСУ, регламентують процедуру акредитації представників медіа під час воєнного стану, визначають перелік інформації, яку заборонено розголошувати, встановлюють порядок роботи журналістів в зоні ведення бойових дій. Так, згідно вищезазначеного наказу заборонено оприлюднювати та фіксувати в зоні бойових дій, або прифронтових містах: найменування військових частин та інших військових об'єктів в районах виконання бойових завдань, географічні координати місць їх розташування; чисельність особового складу військових частин і підрозділів; кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання; описи, зображення та умовні позначки, які ідентифікують або можуть ідентифікувати військові об'єкти; інформація щодо бойових дій чи операцій, які проводяться або плануються; інформація щодо системи охорони та оборони військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються (крім тих, які видимі або очевидно виражені); порядок залучення сил та засобів до виконання бойових завдань; інформація про збір розвідувальних даних (способи, методи, сили та засоби, що залучаються); інформація про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху) та інші [3].

Крім того, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає тимчасове, зумовлене загрозою національній безпеці держави і інтересів суспільства, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. У тому числі обмеження можуть стосуватися свободи слова. Ці обмеження пов'язані з тим, що оприлюднення деякої інформації може становити ризик для цивільного населення та військових [4].

Щодо гарантій, які законодавець закріпив на національному рівні передбачені Законом України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»: право на охорону праці, пільги та компенсації за роботу із важкими та шкідливими умовами праці, на медичні огляди, соціальне страхування, на всебічне розслідування нещасних випадків,

смерті і шкоди, завданої здоров'ю при виконанні службових обов'язків, та право на відповідні відшкодування; право для членів сімей загиблих журналістів на матеріальну допомогу та допомогу у похованні; право для членів сімей загиблих журналістів на одноразову грошову допомогу у розмірі 100 прожиткових мінімумів, встановлених законом для працездатних осіб на час виплати та інші [5].

Крім того, варто зазначити, що у нинішній складній ситуації важливу роль у підтримці українських медіа відіграють міжнародні організації, що забезпечують не лише фінансову підтримку, а й технічну допомогу, проводять тренінги для журналістів, захищають свободу слова та права журналістів на міжнародних форумах і дипломатичних переговорах. Так, для прикладу, в ЄС і США створюються міжнародні фонди, завдання яких забезпечити підтримку українських журналістів, які створюють репортажі під час ведення бойових дій. Одне з таких товариств, як Міжнародне товариство професійних журналістів (The Society of Professional Journalists) оголосило про створення фонду за рахунок якого планується придбати нове обладнання для журналістів, щоб надати змогу відновити роботу (у червні до Києва вже прибуло перше обладнання від міжнародного журналістського товариства на суму понад 15 000 доларів США). А також буде надано екстрені виплати журналістам, чії квартири були зруйновані під час недавніх ракетних атак агресора [6].

Таким чином, національні законодавчі акти та міжнародні стандарти визначають права та обов'язки журналістів у зоні бойових дій (конфлікту), передбачають механізми захисту їхніх прав та забезпеченні безпеки. Такі механізми можуть включати законодавчі гарантії, захист від нападів або переслідувань, а також можливості для отримання підтримки та захисту від міжнародних організацій та громадських об'єднань.

Захист прав журналістів у воєнний час є важливим елементом забезпечення свободи слова та інформаційної свободи. Журналісти відіграють ключову роль у поширенні об'єктивної інформації та відображенні подій у зоні бойових дій, тому їхня безпека та забезпечення умов для незалежної журналістської діяльності є невід'ємним елементом демократичного суспільства та правової держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 – ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
2. Про медіа. Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX – ВР. Дата оновлення: 11.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
3. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України №73 від 03.03.2022 р. (із змінами, внесеними згідно з наказом № 196 від 12.07.2022; № 266 від 03.10.2022; № 49 від 27.02.2023). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785?an=2> (дата звернення: 29.04.2024).
4. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 року

№ 389-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250. Дата оновлення: 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.04.2024).

5. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста. Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.04.2024).

6. Міжнародний фонд підтримує журналістів в Україні, а головний офіс Голосу Америки відзначають як "історичне місце для журналістики". Від 03.10.2023 року. Веб-сайт URL: <https://www.holosameryky.com/a/dopomoha-zhurnalistam/7295148.html> (дата звернення: 29.04.2024).

Летняк І.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнський національний
університет.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Труфанова Ю. В.*

НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Коли вводиться воєнний стан, цивільні зобов'язання та наслідки їх невиконання стають предметом інтенсивного дискурсу.

З огляду на це, дослідження на цю тему мають на меті не лише краще зрозуміти структуру та механізми цивільних зобов'язань в умовах воєнного стану, а й розробити ефективні стратегії їх виконання.

Отже, поняття «цивільне зобов'язання» охоплює широкий спектр правових, етичних, соціальних та економічних зобов'язань громадян перед державою та іншими особами. До них належить, зокрема, і обов'язок виконувати договори та угоди.

У сучасних же реаліях, виконання багатьох зобов'язань за цивільно-правовими договорами стало ускладненим через військові дії на території України. Перше, що спадає на думку, це застосування обставин непереборної сили в договірних правовідносинах. Однак форс-мажор не застосовується автоматично. Повинен існувати причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажорними обставинами та неможливістю виконання конкретних договірних зобов'язань. Зазначимо, що відповідно до ст. 652 Цивільний Кодекс (далі - ЦК України), «Істотна зміна обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, є підставою для зміни або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання. Зміна обставин є істотною, якщо обставини змінилися настільки, що, якби сторони могли їх розумно передбачити, договір не був би укладений або був би укладений на істотно відмінних умовах» [4].

На практиці виникає проблема, як підтвердити наявність форс-мажору. До війни Торгово-промислова палата видавала довідки для кожного конкретного зобов'язання, і заявник подавав різні підтверджуючі документи (особливо ті, що стосувалися причинно-наслідкового зв'язку). Очевидно, що у

воєнний час отримати такі сертифікати було складно – частково через труднощі зі збором та наданням документів, частково через недоступність окремих регіональних торгово-промислових палат, деякі з яких припинили видачу сертифікатів. Дослідники та практики зазначають, що після закінчення війни процедура підтвердження форс-мажору може бути спрощена на нормативному рівні.

Доцільно зазначає у своїй роботі О. О. Мельник: «За загальними правилами ТППУ та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати протягом 7 днів з моменту звернення суб'єкта господарювання завіряють обставини непереборної сили та видають акт про ситуацію. Суб'єкт господарювання повинен довести іншій стороні, що він не може своєчасно виконати свої зобов'язання, і отримати відповідну довідку «для конкретного договору». Форс-мажорні обставини свідчать про військову агресію РФ проти України, що стало підставою для введення воєнного стану з 24 лютого 2022 року, а також для зміни виконання умов контракту або взагалі невиконання умов договору» [1, с. 102].

У випадку встановлення форс-мажорних обставин можна звільнити особу від відповідальності за невиконання, а не від виконання зобов'язання в цілому. Крім цього, сторона зобов'язання, яка його не виконує, повинна довести, що в кожному окремому випадку саме ці конкретні обставини мали непереборний характер саме для цієї конкретної особи [5, с. 54]. З огляду на зазначене вище, у договорах потрібно визначати форс-мажори згідно з предметом договору. Варто приділити увагу тим потенційним ризикам, які можуть виникнути в процесі виконання договору.

Також Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» доповнено, серед іншого, розділ «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України пунктом 18. Зокрема, наразі цей окремий пункт передбачає, що «в період дії воєнного, надзвичайного стану в Україні та протягом тридцяти днів після розірвання або розірвання у разі прострочення позичальником виконання своїх грошових зобов'язань за договором, у разі якщо позичальнику було надано кредит у банку, то позичальник звільняється від відповідальності, передбаченої статтею 625 цього Закону, а також від обов'язку сплати штрафних санкцій за таких прострочень кредитором (позикодавцю). Крім того, цією окремою статтею передбачено відповідно до відповідних умов договору, починаючи з 24 лютого 2022 року, сплату пені та інших платежів за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання), що обумовлюється у відповідному договорі, а також такі договори можуть бути розірваними кредитором» [2].

У багатьох договорах сторони повинні довести, що невиконання зобов'язань пов'язане з воєнним станом, а в разі доведення факту невиконання зобов'язань сторони звільняються від відповідальності в договорі через виникнення форс-мажорних обставин. Насамперед, відповідно до статті 617 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [4]. Таким чином, якщо за договором позики позичальник автоматично звільняється від

будь-якої відповідальності у разі невиконання зобов'язань, незалежно від того, чи постраждав він безпосередньо від військових дій, то за іншими договорами стороні потрібно буде довести саме факт невиконання зобов'язань, довести, що обставина невиконання зобов'язання пов'язана із введенням воєнного стану.

У цьому контексті для вирішення цієї проблеми потрібен комплексний підхід. По-перше, необхідно законодавчо забезпечити ефективний механізм регулювання цивільних відносин в умовах воєнного стану. Другим важливим елементом у вирішенні цього питання є підвищення правової грамотності населення за допомогою інформаційних кампаній, навчальних програм та інших заходів.

Висновки. Отже, невиконання цивільних зобов'язань в умовах воєнного стану в Україні - серйозна і складна проблема, яка потребує комплексного підходу. Це включає правові, освітні, соціальні та етичні заходи, спрямовані на забезпечення прав та обов'язків громадян. Такий підхід має ґрунтуватися на повазі до прав людини, верховенства права та громадянської свідомості.

Список використаних джерел

1. Мельник О. О. Виконання умов договору внаслідок дії обставин форс-мажору під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Випуск 74. С. 98-102.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. №2120-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 09.05.2024 р.)

3. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 р. №671/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.05.2024 р.)

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення: 09.05.2024 р.)

5. Шпиляк А. М. Відповідальність за невиконання цивільних зобов'язань в умовах воєнного стану. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2022. №33. С. 51-55.

Нейман М.

студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Труфанова Ю. В.

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВОДІЯ, ЩО ЗАПОДІЯВ ШКОДУ
ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ**

Постановка проблеми: В умовах перманентної автомобілізації, спостерігається істотне навантаження на дорожньо-транспортну мережу України. Методи транспортного планування міст, зокрема схем організації дорожнього руху на автомобільних шляхах не є розрахованими на перенасичення транспортними одиницями. Через що, існує гостра проблема в взаємозалежності двох факторів, таких як: 1. Кількісний показник транспортних засобів (далі – ТЗ) 2. Кількісний показник дорожньо-транспортних пригод (далі - ДТП). За офіційною статистикою ДТП патрульної поліції України за період з 01.01.2023 по 31.12.2023 було скоєно **23 642** тисяч ДТП, що на 26,9% більше ніж у 2022 році [4]. Відповідно, зростає рівень травмувань, а в кінцевому результаті число цивільних позовів до судів загальної юрисдикції за предметом відшкодування майнової та моральної шкоди.

Мета дослідження. Виокремити основні підстави цивільної відповідальності водія джерела підвищеної небезпеки, визначити порядок відшкодування збитків винною стороною.

Науковий стан дослідження в повному обсязі базується на таких нормативно-правових документах: Цивільний кодекс України (далі - ЦК України), Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК України), Постанова Кабінету Міністрів України №1306 від 10.10.2001р. та інші.

Виклад основного матеріалу. Учасниками дорожнього руху за ст.14 Закону України «Про Дорожній Рух» є водії, пішоходи, пасажирів ТЗ, особи, які рухаються в кріслах колісних, велосипедисти, погоничі тварин [1] В розрізі даної теми, нас цікавлять цивільно-правові відносини між водієм та пішоходом. Цивільно-правова відповідальність водія джерела підвищеної небезпеки в законодавстві можлива лише при виконанні об'єктивної сторони правопорушення, а саме **здійснення ДТП** від характеру першого залежатиме розмір відшкодування [2].

Глава 82 ЦК України встановлює загальні положення про відшкодування шкоди. В свою чергу ст. 1166, 23 та 1167 деталізують питання майнової та моральної шкоди.

Майнова шкода включає такі структурні елементи:

- завдана неправомірними рішеннями
- діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи
- шкода завдана майну фізичної або юридичної особи

Зазначимо, що таке такий вид шкоди відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [5].

Моральна шкода є різновидом збитків, де обов'язковою умовою для її призначення є вина особи, яка завдала такої шкоди, сутність якої полягає:

- у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;
- у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Слід відзначити, моральна шкода не є взаємозалежною із майновою шкодою, носить одноразовий стан, обсяг відшкодування (за приписами ЦК України – відбувається у грошовому еквіваленті) встановлюється судом залежно від ступеню фізичних та психоемоційних страждань.

У ст. 1187 ЦК України зазначається, що джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням транспортних засобів. Шкода в цьому випадку відшкодовується особою, що на момент використання ТЗ здійснила ДТП, тим самим завдала майновою або моральної шкоди. Важливо знати, що шкода завдана при використанні джерела підвищеною небезпеки є незалежною від міри покарання, яка передбачена адміністративним або кримінальним законом, а також відшкодовується в обов'язковому порядку [5].

Якщо водій в процесі експлуатації завдав фізичної шкоди потерпілому (каліцтво, ушкодження, що погіршили стан здоров'я) і в результаті потерпілий втратив можливість особистого фінансового забезпечення, то на підставі ст. 1195 ЦК України водій зобов'язаний:

- відшкодувати потерпілому заробіток (дохід), що був втрачений ним внаслідок внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності.
- Відшкодувати витрати пов'язані із необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього нагляду тощо. У випадку завдання шкоди особі, що є не працюючою, розмір відшкодувань визначається з розміру мінімальної плати заробітної (Згідно ст.8 Закону «Про Державний бюджет на 2024 рік», розмір мінімальної заробітної плати з 01.04.2024 року складає – 8000 грн.) [5].

Відповідно до постанови Верховного Суду у справі №214/7462/20 від 05.12.2022 року, транспортний засіб, який не здійснював рух, зберігаючись на автостоянці, слід відносити до джерела підвищеної небезпеки. За умови, якщо шкода була завдана внаслідок його загоряння через технічну несправність електричної чи паливної системи [3].

Шкода, яка завдана за участі кількох джерел підвищеної небезпеки відшкодовується відповідно до вимог ст.1188 ЦК України, у наступному порядку:

- шкода, завдана одній особі з вини іншої особи, відшкодовується винною особою;
- за наявності вини лише особи, якій завдано шкоди, вона їй не відшкодовується;
- за наявності вини всіх осіб, діяльністю яких було завдано шкоди, розмір відшкодування визначається у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення.

Якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини [5].

ст. 4 ЦПК України встановлює, право на звернення до суду має кожна особа. Подати позов щодо відшкодування шкоди заподіяної каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача або за місцем заподіяння шкоди [6].

Таким чином, цивільна-правова відповідальність (майнова та моральна шкода) водія є незалежною та обов'язковою при скоєнні ДТП, незважаючи на

суб'єктивну сторону адміністративного чи кримінального правопорушення. Порядок відшкодування встановлюється виключно судом з урахуванням зазначених особливостей. Водія джерела підвищеної небезпеки може бути звільнено від юридичної відповідальності, якщо особа доведе, що шкода була завдана внаслідок непереборної сили чи з умислу потерпілої сторони.

Список використаних джерел

1. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 №3353-XII. Дата оновлення від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text> (дата звернення: 28.04.2024)
2. Про правила дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 №1306. Дата оновлення від 01.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.04.2024)
3. Постанова Верховного Суду від 05.12.2022 р. у справі № 214/7462/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108238968?fbclid=IwAR1fQUj705kLIFVH-SJ0tAl_FtvI1AOGeevadh0O1BUAsxKyHI77Wsy1I1Hg (дата звернення: 28.04.2024).
4. Статистика ДТП в Україні за 2023 рік. Департамент патрульної поліції. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/> (дата звернення: 28.04.2024)
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435-IV. Дата оновлення від 08.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5549> (дата звернення: 28.04.2024)
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-IV. Дата оновлення від 27.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 28.04.2024)

Балук О.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
міжнародного права та міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

У сучасному глобалізованому світі, де міжнародна мобільність та культурна інтеграція стають все більш поширеними, шлюби з іноземним елементом набувають значної актуальності. Україна, яка обрала євроінтеграційний курс та прагне зміцнити зв'язки з міжнародним співтовариством, не є винятком у цій тенденції. Беручи до уваги воєнний стан в Україні та пов'язані з ним виклики, питання регулювання розірвання шлюбів з іноземним елементом потребує особливої уваги та ретельного розгляду.

З одного боку, воєнний стан накладає певні обмеження та ускладнює

процедури, пов'язані з розірванням шлюбу. Водночас, численні випадки вимушеного переміщення та розлучення сімей через військові дії загострюють потребу у належному врегулюванні цього питання. Тому важливо забезпечити баланс між захистом прав та інтересів громадян України, які перебувають у шлюбі з іноземцями, та дотриманням міжнародних зобов'язань нашої держави. У цьому контексті особливого значення набувають питання юрисдикції, застосовного права, визнання та виконання рішень про розірвання шлюбу, а також захисту прав дітей у таких сім'ях.

Шлюбні відносини, ускладнені іноземним елементом, є надзвичайно поширені. У зв'язку з цим, у багатьох випадках виникає проблема застосування іноземних законів на території України, визнання актів цивільного стану, що були зареєстровані за законами іноземних країн, або іноземних судових рішень. Кожного разу, коли суди або інші державні органи будь-якої країни стикаються з сімейними відносинами, ускладненими іноземним елементом, відбувається так зване "зіткнення" двох або більше законів і виникає проблема "вибору" закону, що у міжнародному приватному праві є "колізійною проблемою"[2].

Наприклад, при укладенні шлюбу на території України між особами, які мають громадянство різних держав, можуть виникнути складні питання. Це стосується визначення, за яким законодавством встановлюються формальні умови укладення шлюбу, що визначають вимоги до процедури оформлення шлюбу, і за яким - матеріальні умови, від наявності або відсутності яких залежить законність шлюбу. Вирішення цього колізійного питання має важливе значення для конкретних правових наслідків: чи вважатиметься шлюб, укладений в Україні відповідно до закону місця його реєстрації, дійсним як в межах країни, так і за її межами, чи не отримає він визнання в іншій державі, і чи буде віднесений до "шлюбів, що кульгають", тобто нестійких.

Питання розлучення у міжнародному приватному праві є одним з найскладніших і поширених джерел колізій, що виникають через різницю у законодавстві різних країн щодо підстав і процедури розірвання шлюбів, а також через невизнання іноземних розлучень у власних юрисдикціях багатьох країн. Незважаючи на те, що розірвання шлюбів регулюється різними національними нормами, серед них можна виокремити деякі спільні риси.

Досі, існують країни, в яких розірвання шлюбу є неможливим: Аргентина, Ірландія, Парагвай. У багатьох країнах розірвання шлюбу можливе лише при наявності чітко визначених обмежених підстав, які не передбачають взаємної згоди подружжя. (Італія, деякі штати США). У більшості країн розірвання шлюбу допускається, у тому числі за взаємною згодою подружжя (Україна, Німеччина, Англія, Данія, Бельгія) [1]. Деякі країни, також, встановлюють окрему підставу для розірвання шлюбу, що включає етап сепарації - період роздільного проживання подружжя протягом певного часу. Наприклад, у мусульманських країнах розірвання шлюбу можливе лише за умови дотримання норм шаріату [2].

Питання припинення шлюбу між громадянами України та іноземцями або особами без громадянства регулюється відповідно до норм Закону України «Про міжнародне приватне право». Відповідно до ст. 63 зазначеного Закону, припинення такого шлюбу визначається правом, яке на момент розгляду справи регулює правові наслідки цього шлюбу [5].

У разі, якщо шлюб було укладено на території України, то для вирішення питань його припинення або визнання недійсності застосовуються норми Сімейного кодексу України. Це передбачено статтею 55 Закону України «Про міжнародне приватне право», яка встановлює, що підстави недійсності шлюбу, укладеного в Україні, визначаються відповідно до вимог Сімейного кодексу України [5].

У випадках, коли йдеться про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем, процедура може відбуватися різними шляхами залежно від конкретних обставин. Так, наприклад, особливості регулювання розірвання шлюбу з іноземним елементом визначаються наявністю двосторонніх міжнародних договорів про правову допомогу в цивільних справах між Україною та відповідною державою. Якщо такий договір існує, то застосовуються його положення щодо регулювання розірвання шлюбу.

Зокрема, ключовими факторами є громадянство подружжя на момент подачі заяви про розлучення та місце їх спільного проживання. Наприклад, Договір між Україною та Чеською Республікою передбачає, що застосовується законодавство країни, громадянами якої є подружжя (ст. 30.1), а якщо вони мають різне громадянство - законодавство країни спільного проживання (ст. 30.2). Компетентні органи також визначаються залежно від громадянства та місця проживання (ст. 30.3, 30.4) [3].

Якщо один із подружжя має громадянство України, а інший - держави-учасниці договору, можуть застосовуватися різні підходи. Наприклад, за Договором між Україною та Грузією застосовується законодавство країни, громадянами якої є подружжя (ст. 27.1). Проте якщо вони мають різне громадянство і проживають у різних країнах, то компетентні органи обох держав і застосовують власне законодавство (ст. 27.2) [4].

Деякі договори передбачають право українських судів розглядати справи за певних умов. Зокрема, Договір з Турецькою Республікою дозволяє українському суду розглядати справу про розлучення громадян Туреччини, якщо вони постійно проживають в Україні. Водночас, Договір з Польщею не передбачає такої можливості [7, с. 28].

За відсутності відповідного договору українські суди можуть розглядати справи, якщо: сторони передбачили підсудність справи судам України або події, що стали підставою для позову (наприклад, укладення шлюбу), мали місце на території України.

Таким чином, регулювання розірвання шлюбу з іноземним елементом залежить від наявності двосторонніх договорів, їх положень, а також громадянства та місця проживання подружжя. Якщо між Україною та державою, громадянами якої є сторони, укладено договір, то саме його приписи й особливості необхідно ретельно враховувати.

Також важливо відзначити той факт, де припинення шлюбних відносин має певні правові наслідки. Так відповідно до ст. 63 Закону України «Про міжнародне приватне право», припинення шлюбу та правові наслідки такого припинення визначаються правом, яке діє щодо правових наслідків цього шлюбу на момент розгляду справи. Стаття 60 Закону встановлює правила визначення права, що регулює правові наслідки шлюбу. Як правило, це спільний особистий закон подружжя. За відсутності такого спільного особистого закону застосовується право держави, де подружжя мало останнє

спільне місце проживання, за умови, що хоча б один з них досі проживає там. У разі відсутності зазначених обставин - застосовується право держави, з якою обидва з подружжя мають найбільш тісний зв'язок.

Подружжя, яке не має спільного особистого закону, може самостійно обрати право, що буде регулювати правові наслідки їхнього шлюбу, якщо вони не мають спільного місця проживання або якщо жодне з їхніх особистих прав не збігається з правом держави їх спільного проживання. Проте вибір права обмежений лише особистим законом одного з подружжя.

Окремо варто відзначити випадки, коли громадяни України, одружившись з іноземцями, переїжджають на проживання до країни іншого з подружжя. У такій ситуації розірвання шлюбу відбуватиметься відповідно до законодавства країни їх проживання. Однак документ про розлучення згодом має бути легалізований в Україні, якщо між країнами не передбачено інший порядок взаємного визнання таких документів.

Таким чином, встановлення належної процедури та застосовного права для розірвання шлюбів з іноземним елементом вимагає ретельного аналізу відповідних колізійних норм національного законодавства, а також наявних двосторонніх договорів між Україною та відповідними державами.

Список використаних джерел

1. Азізова С. Х. Окремі питання розірвання шлюбу з іноземним елементом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12 С.536-538. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2023/131.pdf. (дата звернення: 10.05.2024).
2. Атаманчук І. В., Калюжний Р. А. Розвиток процесуального права України. К.: «МП Леся», Київ, 2015. 188 с. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/26644/1/Монографія_Атаманчук_Верстка_3.pdf (дата звернення: 08.05.2024).
3. Договір між Україною та Чеською Республікою про правову допомогу в цивільних справах: Міжнародний документ від 28.05.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_018#Text (дата звернення: 05.05.2024)
4. Договір між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах: Міжнародний документ від 09.01.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_542#Text (дата звернення: 05.05.2024)
5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 05.05.2024)
6. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 05.05.2024)
7. Шлюб з іноземним елементом. Г. Гаро, А. Архіпова, Р. Куриленко, О. Віцюк, М. Бабішена. Х.: ФАКТОР-МЕДІА, 2023. 96 с.

Вівчар Х.

здобувачка Західноукраїнського
національного університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Російсько-українська війна триває вже понад десять років і за цей тривалий період вона завдала безповоротних негативних наслідків у всі сфери життєдіяльності нашого суспільства. Особливо складні умови склалися для ведення підприємництва та бізнесу. Війна та агресія РФ безумовно має своє відображення на економіці, політиці, правовій системі та суспільстві зокрема, створюючи численні перешкоди та ризики для підприємців, у тому числі. Чимала кількість українців була вимушена виїжджати до безпечних регіонів України або за кордон, що теж знизила і продуктивність, і змінила формат підприємницької діяльності

Не дивлячись на глобалізацію проблеми, український бізнес не тільки вистояв, але й почав досить активно розвиватись протягом 2023-2024 року. Як невеликі стартапи, так і масштабні підприємства досить швидко адаптувалися до викликів сьогодення. Оцінивши роботи сільськогосподарських підприємств, виробництво, IT та інші галузі, можна сказати, що вони не лише продовжують підтримувати і розвивати свою роботу, виходячи на нові ринки, диверсифікуючи продукти та інвестуючи в технології, але й виходять на новий рівень сучасного підприємництва.

Умови війни завжди створюють серйозні виклики для бізнесу і як показала практика, дана сфера життєдіяльності, виявилася не готовою до ризиків та наслідків, які спричинила війна. За місяць повномасштабного вторгнення, український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії коронавірусу. Так, за оцінками Національного банку, під час війни економіка України втрачає 50% "невиробленого" ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн. І це без втрат від руйнувань. Чимало підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони і там продовжувати ведення бізнесу (якщо це можливо) або припиняти роботу. Однак навіть ті бізнеси, які відносно далеко від обстрілів, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу сировини. До порівняння розглянемо декілька напрямків, наприклад: агропромисловість, яка опинилася в одному з найгірших становищ, оскільки їх бізнес прив'язаний до конкретної території, а роботи в полі чи на фермі не можна відкласти на невизначений термін або перенести. Більшість територій полів розриті та бомбардовані, а ферми в перші ж дні війни були розпущені, адже люди масово тікали з зон бойових дій і для того щоб дати шанс худобі вижити їх розпускали. Сфера ринку страхування пережила нелегкі часи. Генеральний директор асоціації "Страховий бізнес" В'ячеслав Черняхівський зазначав, що дві третини компаній мають падіння надходжень на 50-90% . Металургійний ринок перебувала в скрутному становищі через залежність від експорту продукції морем. Більшість підприємств галузі зосереджені у південно-східній частині України, де тривають активні бойові дії. Підприємства не можуть відвантажувати готову продукцію через заблоковані порти і морські шляхи. Логістичний ринок зазнав значних втрат, бо чимало територій були відрізані

від сполучення. У компанії "Нова пошта" ЕП повідомили, що за перший тиждень війни обсяги доставки впали на 95%[1].

І на фоні цих ринків лише сфера ІТ не зазнала критичних втрат і змогла втриматися на плаву, адже карантин добре підготував компанії до найгіршого випробування – війни. Як повідомив ЕП виконавчий директор асоціації ІТ Ukraine Костянтин Васюк, майже всі її учасники (92%) мали чіткі плани дій на випадок форс-мажорних обставин [1].

Враховуючи зазначену інформацію, початок повномасштабної війни завдав нищівного удару по українському бізнесу. За загальними підрахунками втрати МСБ (малого та середнього бізнесу) склали понад 83 млрд доларів США. Близько 10 мільйонів українців переїхали, при чому частина з них стала ВПО, а більшість виїхала за кордон [4]. Попри все за рік ситуація кардинально змінилась. Велика кількість компаній повернулась на ринок, повернулась і значна частина робочих кадрів. Якщо протягом 2022 року бізнес працював у режимі виживання, не маючи змоги планувати роботу навіть на місць вперед, то зараз компанії прилаштувались до нових умов і складають повноцінні 2-3 річні плани розвитку. На початок осені 2023 року в Україні працюють понад 2 мільйони ФОПів. При цьому, велику кількість було зареєстровано протягом поточного року. В середньому протягом місяця реєструється близько 25000 нових бізнес-компаній, а закривається близько 17 тисяч [3].

За оперативними даними Державної казначейської служби, за січень-лютий 2024 року до загального фонду державного бюджету надійшло 304,6 млрд грн. Серед платежів, справляння яких контролюють податкові та митні органи, отримано такі основні надходження:

- 68,9 млрд грн – податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів;
- 68,7 млрд грн – податку на прибуток та дивідендів від підприємств з державною часткою власності;
- 50,4 млрд грн – податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів, з яких зібрано 72,0 млрд, відшкодовано – 21,5 млрд грн;
- 28,9 млрд грн – податку на доходи фізичних осіб та військового збору;
- 24,8 млрд грн – акцизного податку;
- 7,9 млрд грн – ввізного та вивізного мита;
- 7,2 млрд грн – рентної плати за користування надрами [6].

Для того, щоб бізнес залишався на плаву та процвітав за умов зовнішніх чинників, потрібно звернути увагу на такі вектори ведення бізнесу в умовах воєнного стану, як :

1. **Аналіз ризиків:** В умовах війни важливо проводити детальний аналіз загроз і ризиків для бізнесу, враховуючи можливість змін у політичному, економічному та соціальному середовищі.

2. **Резервування ресурсів:** Необхідно мати запасні плани та резервування ресурсів для забезпечення функціонування бізнесу в умовах невизначеності та кризи.

3. **Збереження уваги на клієнтах:** Важливо підтримувати зв'язок з клієнтами та виявляти їх потреби, навіть в умовах війни, де можуть виникнути зміни у споживчому поведінці.

4. **Гнучкість та адаптивність:** Бізнес повинен бути гнучким та адаптивним

до змін у зовнішньому середовищі, швидко реагуючи на нові умови та обставини.

5. Безпека даних та кіберзахист: Забезпечення кібербезпеки та захисту даних стає ключовим аспектом в умовах війни, де кібератаки можуть стати серйозною загрозою для підприємства.

6. Співпраця та взаємодія: Важливо укладати стратегічні партнерства та співпрацювати з іншими бізнесами, організаціями та владою для спільного вирішення проблем та викликів.

7. Етичне ведення бізнесу: Підприємства повинні дотримуватися високих етичних стандартів та відповідальності у своїй діяльності навіть в умовах війни, підтримуючи міжнародні норми та цінності.

8. Інновації та розвиток: В умовах війни важливо активно впроваджувати інновації та розвивати нові стратегії для виживання та успіху бізнесу навіть у складних умовах.

9. Спільна відповідальність: Бізнес має відчувати свою спільну відповідальність за громадян та суспільство в цілому, допомагаючи вирішувати соціальні проблеми та підтримуючи важливі гуманітарні ініціативи.

Щодо реалій сьогодення: відповідно до результатів опитування «Ведення бізнесу після двох років повномасштабної війни росії в Україні», проведеного Американською торговельною палатою в Україні - 86% компаній-членів повністю функціонують після двох років війни; 12% продовжують працювати частково; 30% респондентів вказали, що заводи/фабрики/потужності/склади/офіси їх компаній були пошкоджені, з яких 75% мають незначні ушкодження, 25% – невиправні ушкодження; 58% компаній-членів не зазнали жодних ушкоджень після двох років війни. У 7% компаній є активи, що знаходяться під окупацією.

Також стосовно позитивних настроїв українців після двох років російсько-української війни - у 2024 році майже 80% МСБ планують розширювати бізнес та залучати кошти у розвиток, про що свідчать результати опитування Індекс настроїв малого бізнесу за 2023 рік, яке провела Європейська Бізнес-Асоціація у рамках проєкту Unlimit Ukraine [6].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, звернемо увагу на такі аспекти: в умовах війни бізнес стає важливим агентом стабільності та розвитку.; творче підходи до управління, відповідальне ставлення до ризиків та спроможність адаптуватися до нових умов - ось ключові засади успішного проведення бізнесу в умовах війни; ведення бізнесу в умовах війни - вимагає від керівників уміння приймати швидкі та обдумані рішення, бути готовими до змін та викликів, а також залишатися вірними високим етичним стандартам та цінностям; віра в успіх, співпраця та відповідальність стануть важливими запорукою стійкості та витривалості бізнесу в таких непростих умовах [2].

І попри все, підприємці готові до викликів, які диктують вимоги сучасності та використовують можливості, завжди знаходять шлях до успіху та стійкості. Величезним проривом до стабілізації бізнесу та функціонування підприємницьких товариств, які є основним джерелом надходження коштів до державної казни і забезпечення робочих місць є чимала кількість державних програм та пропозицій банківських установ.

Список використаних джерел

1. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
2. Коваленко Н. О., Гавриленко О. Є., Гребінчук О. М. Економіко-правові та психологічні аспекти управління бізнесом в умовах війни. Наукові перспективи. 2022. № 12 (30)
3. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. URL: <https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analatyka/>
4. Томчук, О., Трегубов, О., & Андронік, О. (2023). Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. Економіка та суспільство, (50).
5. Як український бізнес виживає під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697711/>
6. Бізнес в умовах війни: виклики та оптимізм. URL: https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/biznes-v-umovakh-vijni-vikliki-ta-optimizm-989816.html

Грошко Б.

*аспірант кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри
цивільного права та процесу ЗУНУ
Калаур І.Р.*

ВИКЛИКИ ДО ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОБІГУ ЗЕМЛІ НА ШЛЯХУ ДО ЄС

23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, а 14 грудня 2023 року Європейська рада вирішила розпочати перемовини щодо вступу України до Європейського Союзу. Адаптація національного законодавства до вимог Європейського Союзу (ЄС) для країн-кандидатів на членство є важливим етапом у процесі їхньої євроінтеграції. Однією з ключових переваг цього процесу є створення умов для сприяння торгівлі та економічного зростання, реформуванню у сферах прав людини, демократії та правопорядку.

Адаптація законодавства в сфері обігу сільськогосподарської землі до європейських стандартів є ключовим етапом для країни, яка розглядає можливість вступу до Європейського Союзу. Це важливий процес, оскільки він передбачає перегляд та впровадження нових норм та правил, що регулюють власність, використання та обіг земельних ресурсів у сільському господарстві.

По-перше, адаптація законодавства в цій сфері спрямована на забезпечення стабільності та захисту прав власності на земельні ділянки. Це особливо важливо у контексті перехідних періодів, коли зміни у власності можуть бути призначені чи обмежені, або коли виникають спірні питання щодо

прав власності. Адаптація до європейських стандартів у цьому плані може сприяти створенню прозорих та стабільних умов для власників землі.

По-друге, цей процес спрямований на покращення умов господарювання на сільськогосподарських землях. Він може включати в себе впровадження сучасних технологій та методів обробітку землі, що дозволяє підвищити врожайність та ефективність сільськогосподарського виробництва. Запровадження європейських стандартів у цьому аспекті може сприяти розвитку сільськогосподарського сектору та зростанню його конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

По-третє, адаптація законодавства до європейських стандартів у сфері обігу земельних ресурсів може сприяти забезпеченню відповідності сільськогосподарської продукції вимогам безпеки та якості. Це важливо для здоров'я споживачів та для доступу до міжнародних ринків збуту сільськогосподарської продукції.

Для України питання обігу землі завжди було дуже чутливе та доволі часто було предметом спекуляцій. Доволі довго у вітчизняній правовій системі діяв мораторій на продаж сільськогосподарської землі. Вводився він як тимчасова міра, з огляду на те, що не було інфраструктури для впровадження ринку землі та було побоювання щодо можливого хаосу в цій сфері, адже ні належного правового регулювання ні концепції яким буде вітчизняний ринок не було. Проте надалі мораторій неодноразово продовжували з огляду на те, що не було політичної волі для легалізації обігу сільськогосподарської землі, адже фактично «тіньовий» ринок існував.

Цілком логічним та закономірним був наступний крок вітчизняної земельної реформи- запуск ринку сільськогосподарської землі, адже без нього подальша євроінтеграція була б неможлива. Саме тому був прийнятий Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення" набрав чинності 1 липня 2021 року, в результаті чого на території України почав діяти ринок землі [1].

Проте постають нові виклики. Основні побоювання при запуску ринку землі були пов'язані із тим, що вітчизняний капітал не зможе конкурувати з іноземним, а тому були побоювання, що лєвова частка сільськогосподарської землі буде у власності іноземних фізичних та юридичних осіб, що може потягнути за собою певні ризики пов'язані з продовольчою безпекою держави. У зв'язку з цим були передбачені норми, відповідно до яких іноземці та іноземні компанії не можуть купляти або іншим шляхом набувати у власність, прямо або опосередковано землю сільськогосподарського призначення. Скасування цього обмеження може бути предметом розгляду всеукраїнського референдуму [2].

Проте на шляху євроінтеграції такі обмеження можуть викликати сумніви та дискусії. Загалом, в законодавстві Європейського Союзу щодо регулювання земельного ринку країн-членів виникає певна доктринальна проблема. Ця проблема полягає у конфлікті між принципами ЄС, такими як вільний рух капіталу, та суверенітетом держав-членів у справах регулювання земельних відносин. Ця суперечність породжує питання щодо того, наскільки юридичні інструменти Союзу здатні гармонізувати різноманітні національні земельні політики, враховуючи різні соціально-економічні умови та історичні умови країн-членів Євросоюзу [3].

Законодавство Європейського Союзу щодо обігу сільськогосподарських земель ставить перед собою завдання збалансувати принципи вільного руху капіталу з національними інтересами у сфері права власності на землю. Стаття 345 Договору про функціонування Європейського Союзу наголошує на праві держав-членів регулювати власні земельні ринки, узгоджуючи це з принципами вільного руху капіталу та недискримінації, визначеними у європейському законодавстві. Незважаючи на те, що держави-члени зберігають автономію у питаннях власності на землю, політика Союзу зростає в своєму впливі на регулювання земельних відносин, зокрема щодо забезпечення безпеки землеволодіння, справедливого доступу до землі та сталого управління земельними ресурсами [4].

Зокрема, у контексті придбання сільськогосподарських земель наявна низка методів (у т.ч. купівля часток у землевласницьких підприємствах, які мають своїм результатом концентрацію земельної власності у руках великих компаній), що сприяє розвитку індустріального сільського господарства в певних регіонах, особливо в країнах Центральної та Східної Європи. При цьому, механізми унормування питань примусової концентрації землі та купівлі землі нерезидентами (тобто власне іноземними особами), варіюються залежно від особливостей національної правової системи, оскільки, наприклад, в таких країнах як Франція, Німеччина та Швеція усі операції, пов'язані з купівлею сільськогосподарських земель, потребують офіційного дозволу, незалежно від країни походження набувача. А в таких країнах як Угорщина та Литва на законодавчому рівні встановлено граничну кількість сільськогосподарських земель, які можуть перебувати у власності одного власника. З іншого боку повністю ліберальні у сфері купівлі нерезидентами сільськогосподарської землі – Нідерланди та Бельгія [3].

Проте в жодній країні ЄС нема прямої заборони придбавати сільськогосподарську землю нерезидентам, якщо такі особи є громадянами країни-члена ЄС.

З огляду на це заборона як прямої, так і опосередкованої купівлі сільськогосподарських земель в Україні йде в розріз з фундаментальною засадою функціонування Євросоюзу, а саме вільний рух капіталу між державами-членами ЄС. Рух капіталів всередині ЄС не може зазнавати непропорційних обмежень, які стримують інвестування чи роблять інвестиції менш привабливими. А повна заборона яка діє в Україні може трактуватися як така, що порушує баланс між національними інтересами та інтересами ЄС.

Тому в майбутньому вітчизняний ринок сільськогосподарської землі скоріш за все зазнаватиме подальших трансформацій. Проте варто зазначити, що враховуючи сучасні реалії доступ нерезидентів до ринку землі можливий лише після закінчення військового стану, адже проведення референдуму під час активних бойових дій практично не можливе.

На нашу думку на сьогодні дуже важливим завданням є розробка концепцій та правових моделей доступу до вітчизняного ринку сільськогосподарських земель іноземних фізичних та юридичних осіб (принаймні резидентів країн-членів ЄС), адже в перспективі даний крок в правовій системі України виглядає як неминучий. не мало важливо проведення просвітницьких дій в суспільстві щодо допуску. Не менш важливим є проведення просвітницької діяльності в українському суспільстві з огляду на

те наскільки це питання є дискусійним та заполітизоване.

Саме тому важливо розглядати різні правові моделі та звертатися до іноземного досвіду, адже в більшості випадків дані проблеми та виклики у цих країнах вже подолані.

Зрозумілим в даному питанні є два шляхи доступу іноземців до вітчизняного ринку сільськогосподарської землі:

- зняття заборони для нерезидентів на придбання, та дозвіл набувати земельні ділянки на рівні з резидентами;
- зняття заборони для нерезидентів на придбання, проте встановлення певних вимог та обмежень для набувача.

Відштовхуючись від українських реалій, а саме побоювання тотального програшу вітчизняного капіталу іноземному та загалом негативного ставлення суспільства до права набуття у власність сільськогосподарських угідь нерезидентами більш реалістичним здається другий шлях.

Зважаючи на це цікавим буде досвід Польщі. Сільськогосподарські землі, площа якого перевищує 1 гектар, можуть бути придбані лише фермером. Відповідно до польського законодавства покупцем таких ділянок може бути особа, яка: проживає в комуні, де знаходиться сільськогосподарська власність протягом 5 років, веде господарство особисто, має відповідну сільськогосподарську кваліфікацію. Тобто іноземець повинен відповідати всім цим вимогам для набуття права власності на таку землю [5].

Звісно, що можлива імплементація таких норм у вітчизняне законодавство потребує певної трансформації, адже структура польського агросектору значно відрізняється від вітчизняного. Вимоги, що іноземна фізична чи юридична особа, що бажає придбати сільськогосподарську землю повинна мати статус сільськогосподарського виробника, у випадку фізичної особи проживати не менше ніж 5 років у межах певної адміністративної одиниці, а у випадку юридичної особи здійснювати сільськогосподарську діяльність не менше ніж 5 років у межах певної адміністративної одиниці, мати. Такі норми здаються доволі привабливими з огляду на запит суспільства, що купляти землю має той, хто на ній працює. Проте потрібно розуміти, що як і в Польщі такі вимоги потрібно застосовувати не лише до іноземних фізичних чи юридичних осіб, але й до резидентів, тобто до будь-якого набувача. Адже введення правил та обмежень виключно для іноземців може трактуватися як дискримінація. З огляду на це відбудеться і трансформація статусу набувача.

Отже, зазначені обмеження щодо доступу нерезидентів до придбання сільськогосподарських земель ускладнюють процес євроінтеграції, адже йдуть в розріз в контекст загальних принципів функціонування Європейського Союзу. Вони створюють суперечність з принципами вільного руху капіталу між державами-членами ЄС. Ця ситуація викликає потребу в подальших трансформаціях у вітчизняному ринку сільськогосподарської землі. Аналізуючи досвід інших країн, зокрема Польщі, можна зробити висновок про можливі шляхи розв'язання цієї проблеми. Однак важливо зазначити, що будь-які вимоги та обмеження застосовувалися не лише до іноземних осіб, але й до резидентів, щоб уникнути дискримінації та забезпечити баланс між національними інтересами та інтересами Євросоюзу. Такий підхід дозволить зберегти стабільність на ринку та враховувати різноманітні вітчизняні соціально-економічні умови.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#n9> (дата звернення 01.05.2024).
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 02.05.2024).
3. Копиця М.А. Політика ЄС у ділянці обігу земель сільськогосподарського призначення: загальна характеристика. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №2. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303506/295581> (дата звернення: 02.05.2024).
4. Stankovics P., Montanarella L., Kassai P., Toth G., Toth Z. The interrelations of land ownership, soil protection and privileges of capital in the aspect of land take. Land Use Policy. 2020. Vol 99. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.105071> (дата звернення: 02.05.2024).
5. Чурилова Т. М. До питання про ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні. Теоретичні та практичні проблеми земельної реформи в Україні. Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу, 15 листопада 2019 р. – Харків : НДІ ПЗІР НАПрНУ, 2019. – С. 34-38. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/53676b91-509b-45ee-9a0e-7c2e248cbdbd/content> (дата звернення 02.05.2024).

Золотий А.

студент юридичного факультету

Західноукраїнського

національного університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри

цивільного права і процес ЗУНУ

Труфанова Ю. В.

ОРЕНДА ЖИТЛА З ВИКУПОМ У МАЙБУТНЬОМУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність теми. Дана тема має високу актуальність, особливо у контексті зростаючої популярності оренди житла та змін у підходах до придбання власної нерухомості. Для багатьох людей оренда з викупом стає привабливим варіантом, оскільки дозволяє спробувати жити в певному місці перед тим, як приймати остаточне рішення про покупку.

Оренда житла з викупом є популярним варіантом для тих, хто планує придбати власне житло, але поки не має достатньо коштів на купівлю або не готовий здійснити цей крок у зв'язку з іншими обставинами. Ця форма угоди дозволяє орендареві здійснювати оренду житла за певний період з можливістю подальшого його викупу за визначеною ціною.

Мета дослідження: дослідити договір оренди житла з викупом у майбутньому та розглянути перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу. Право на житло вважається одним з основних конституційних прав громадян, оскільки потреба в місці для проживання є однією з базових людських потреб, особливо в період військових дій. Ще до початку війни проблема житлового забезпечення в Україні була надзвичайно актуальною соціальною проблемою. За оцінками науковців, у передвоєнний період від 8 до 63% українських домогосподарств (залежно від критерію) потребували покращення умов проживання [1, с. 165; 2, с. 257].

Серед сучасних тенденцій варто відзначити зростання попиту на оренду житла з викупом внаслідок складнощів з доступністю іпотечного кредитування, а також зміни у споживчому підході, коли люди більше цінують гнучкість та мобільність. У цьому контексті важливо дослідити сучасний стан ринку оренди з викупом, визначити фактори, що впливають на його розвиток, та розглянути перспективи подальшого розвитку цього сегменту ринку нерухомості.

Відповідно до ч. 1. ст. 810-1 ЦКУ Оренда житла з викупом є особливим видом найму (оренди) житла, що може передбачати відступлення орендодавцем права вимоги боргу іншій особі - вигодонабувачу. Згідно з ч. 2 та ч. 3 ст. 811 ЦКУ одна сторона - підприємство-орендодавець передає другій стороні - фізичній особі (особі-орендарю) житло за плату на довготривалий (до 30 років) строк, після закінчення якого або достроково, за умови повної сплати орендних платежів, житло переходить у власність орендарю, а також договір оренди житла з викупом має письмову форму та підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню і державній реєстрації у порядку, визначеному законом [3]. Щодо оренди житлових приміщень, стаття 820 ЦКУ, що розмір плати за користування житлом встановлюється у договорі найму житла [3]. Якщо законом встановлено максимальний розмір такої плати, то угода не може передбачати більш високу суму. Однак, зміна цієї суми без згоди сторін або відповідно до закону не допускається. Наймач повинен сплачувати плату за користування житлом у строк, установлений угодою. Якщо ж угодою строк не визначено, то плату слід сплачувати щомісяця [4, с. 85].

Орендні платежі за договором оренди житла з викупом є періодичними і сплачуються орендарем орендодавцю протягом усього терміну дії угоди. Ці платежі включають суму за викуп обраного житла, а також винагороду (дохід) орендодавця. Орендар також зобов'язаний компенсувати орендодавцю витрати, визначені законом [5].

Узагальнюючи вищевикладене, варто відзначити, що розмір орендної плати визначається сторонами шляхом узгодження під час переговорів, враховуючи принцип свободи договору, який передбачений Цивільним кодексом України.

Судова практика підтверджує велику кількість спорів, що виникають у зв'язку з орендою житлових приміщень, особливо у випадках, коли договір містить умову про викуп.

Так, наприклад, у рішенні господарський суд м. Києва, за позовом ТОВ "Слух" з вимогами до ТОВ "Кордіал" про визнання договору продовженим та визнання права власності за договором з орендою житла з правом викупу встановив наступне: відповідно до п. 5.6 договору оренди № 01/10/14 з

правом викупу від 01.10.2014 у разі необхідності орендар може здійснювати оплату майбутніх орендних платежів за будь-який період з подальшим письмовим повідомленням орендодавця про здійснення таких авансових платежів. У разі підвищення орендної плати у період, що був оплачений орендарем, оплаті підлягає різниця між сумою підвищеної та фактично сплаченої орендної плати.

Суд дослідивши зміст укладеного між ТОВ "Слух" (орендар) та ТОВ "Кордіал" (орендодавець) договору оренди № 01/10/14 з правом викупу від 01.10.2014 з урахуванням додаткової угоди від 01.10.2014, суд дійшов висновку, що даний правочин за своєю правовою природою є договором оренди з правом викупу. Тому сучасна практика показує, що такий вид договору є актуальним і містить пряму вказівку на майбутнє щодо платежів в договорі [6].

Дослідження сучасного стану оренди житла з викупом у майбутньому вказує на значний інтерес до цієї форми житлового забезпечення, яка поєднує в собі можливість проживання в нерухомості з подальшим її викупом. За останні роки спостерігається зростання попиту на такий вид житла, що свідчить про його популярність серед населення. Одним з ключових факторів, що сприяють розвитку цієї сфери, є зручні умови для клієнтів, такі як низький вступний внесок і можливість розстрочки платежів.

Однак, існують деякі проблеми, які можуть вплинути на подальший розвиток оренди житла з викупом. Серед них можна виділити нестабільність економічної ситуації, що може призвести до змін у цінах на житло і умовах кредитування. Також важливо враховувати ризики зміни законодавства, які можуть вплинути на умови угоди між сторонами.

У сучасних умовах оренда житла з викупом стає все більш популярною через зростання вартості нерухомості та складність доступу до кредитних ресурсів для багатьох громадян. Для орендарів ця форма угоди дозволяє поступово накопичувати кошти на майбутню купівлю житла, використовуючи частину платежу за оренду як оплату за майбутню купівлю.

Висновки. У цілому, оренда житла з викупом у майбутньому має перспективи для подальшого розвитку, особливо за умови стабільності економічного та правового середовища. Ретельне вивчення ринкових тенденцій та адаптація до змін у споживчих уподобаннях можуть допомогти компаніям, що працюють у цій сфері, зберегти конкурентоспроможність і забезпечити стабільний розвиток бізнесу.

Щодо перспектив розвитку оренди житла з викупом, можна очікувати, що ця форма оренди продовжить набирати популярність, особливо серед молоді та тих, хто переїжджає на нове місце праці чи навчання і не має можливості відразу придбати власне житло. Також можливі розвиток нових фінансових продуктів та удосконалення умов угоди для забезпечення більшої захищеності для обох сторін.

Список використаних джерел

1. Клименко Ю. А. Соціальне відторгнення в житлових умовах населення України: дис. канд. екон. наук: 08.00.07. Київ, 2021. 165 с. URL: [https://idss.org.ua/avtoref/Дисертація__Клименко %20Ю.А.pdf](https://idss.org.ua/avtoref/Дисертація__Клименко_%20Ю.А.pdf) (дата звернення: 17.04.2024).

2. Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С. та ін. Житлові умови населення: чинники, сучасний стан і політика регулювання. Київ: ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України, 2020. 257 с.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 в ред. від 28.04.2020 № 435-ІУ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.04.2024).

4. Корчевський В. Б. Статистичний аналіз та оцінка об'єктів нерухомості в Україні. *Кваліфікаційні магістерські роботи*. 2024. С. 85.

5. Оренда житла з правом викупу URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9E%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0_%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%B0_%D0%B7_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BC_%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%BF%D1%83%D0%92%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F (дата звернення: 17.04.2024).

6. Рішення Господарського суду м. Києва від 09.10.2017 справа №910/12017/17 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/69718457> (дата звернення: 17.04.2024).

Мельничук А.

*студенка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ*

Саванець Л. М.

РЕКОДИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Рекодифікація міжнародного приватного права є вкрай важливим процесом для усіх правових систем, який періодично відбувається у різних державах з метою оновлення та вдосконалення законодавчої бази у цій сфері та подальшого ефективного регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом. Для кращого розуміння даного питання необхідно звернути увагу на розуміння терміну міжнародне приватне право - яке складається із сукупності норм внутрішнього права, міжнародних договорів і звичаїв, які регулюють цивільно-правові, трудові та інші приватноправові відносини, ускладнені, в свою чергу, іноземними факторами [1].

Рекодифікація - це процес, який, в свою чергу, використовується з метою введення значущих змістовних і структурних нововведень до чинного законодавства без створення нового [6].

Варто зазначити, що необхідність рекодифікації міжнародного приватного права зумовлена багатьма вкрай важливими факторами та викликами сучасності, такими як розвиток і зміна суспільних відносин, поява нових правовідносин, які ще не отримали необхідного правового регулювання. Прикладом можна навести сфери: міжнародної торгівлі, питання інвестицій,

інтелектуальної власності, інформаційних технологій тощо. Вкрай стрімкий розвиток даних галузей вимагає належного та системного зводу норм міжнародного приватного права. Окрім цього, значний вплив також має процес гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права: міжнародними угодами, конвенціями тощо. Прикладом можуть слугувати принципи УНІДРУА та правила ІНКОТЕРМС. Варто зазначити, що держави, які приєднуються до таких міжнародних актів, повинні імплементувати їх у своє внутрішнє законодавство.

Для реального та ефективного функціонування міжнародного приватного права вкрай важливо здійснювати регулярний процес усунення прогалин чи суперечностей або застарілих норм у чинному законодавстві, що регулює приватноправові відносини із іноземним елементом. В Україні даний закон має назву Закон України «Про міжнародне приватне право» [5].

Зрозуміло, що для підвищення ефективності, зручності та якості норм міжнародного приватного права, підвищення їх відповідності сучасним реаліям та практичним потребам учасників правовідносин з іноземними елементами варто здійснювати процес рекодифікації за першою ж потребою. Для цього необхідно здійснювати поглиблене вивчення міжнародного досвіду, передового досвіду, моделей та рекомендацій іноземних держав та міжнародних організацій [3].

Варто зазначити, що на початку нової роботи з оновленням законодавством необхідно розробити концепцію, цілі, провідні принципи та підходи до нового законодавства [3].

Результатом процесу рекодифікації є прийняття нового кодифікованого закону з найвищою юридичною силою.

Нова кодифікація спрямована на саме досягнення наступних цілей: забезпечити повне, систематичне, збалансоване та чітке регулювання всіх аспектів міжнародного приватного права, уникаючи прогалин і конфліктів; скасувати застарілі та неефективні стандарти, адаптувати закони до сучасних реалій та викликів глобалізованого світу, гармонізувати національне законодавство з міжнародними конвенціями, договорами та стандартами у сфері міжнародного приватного права; забезпечувати зручність, розуміння та практичність застосування норм міжнародного приватного права для учасників правовідносин, судів та інших правоохоронних органів; підвищення правової визначеності, стабільності та передбачуваності в регулюванні міжнародних приватноправових відносин; створення сприятливого правового середовища для розвитку міжнародної торгівлі, інвестицій, бізнесу та економічних відносин між країнами [2].

Кодифіковані статuti у сфері міжнародного приватного права, прийняті після попереднього законодавства, часто регулюють низку питань, зокрема: договори, делікти, сімейні правовідносини, спадщину тощо, регулює правовий статус іноземців та іноземних юридичних осіб на території держави, правила про міжнародну юрисдикцію, визнання та виконання рішень іноземних судів тощо.

Отже, рекодифікація міжнародного приватного права є складним, багатоетапним і ресурсомістким процесом, який потребує участі висококваліфікованих експертів, ретельного аналізу та узгодження інтересів і різних підходів. Проте необхідно забезпечити ефективне, гармонійне та

сучасне регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом, захистити законні права та інтереси сторін, створити сприятливі умови.

Список використаної літератури

1. Грамацький Е. Рекодифікація та міжнародне приватне право: до питання принципів. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 440-444.
2. Фединяк Г. С. Міжнародне приватне право (у запитаннях та відповідях). Київ: Атіка, 2000. 336 с.
3. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: актуальні питання. *Право України*. 2013. № 7. С. 12-24.
4. Виговський О. І., Довгерт А.С. Міжнародне приватне право: наукові дослідження в країнах common law. Одеса : Фенікс, 2017. 132 с.
5. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право. Харків : Одиссей. 2008. 352 с.
6. Довгерт А. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Юридичний журнал «Право України»* (україномовна версія). 2019. №1. С. 27-41.

Дяденчук Д.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л. М.

СУДОВА ТА АРБІТРАЖНА ПРАКТИКА ЯК МЕХАНІЗМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Правова регламентація договірних відносин між суб'єктами міжнародного приватного права має ряд дискусійних питань, особливо актуальним з яких є до якої системи норм права відносити міжнародне приватне право – до міжнародного права в широкому розумінні чи до внутрішнього приватного права. Якщо визнати міжнародне приватне право галуззю внутрішнього приватного права, що регулює приватноправові відносини з міжнародним елементом на основі норм міжнародних договорів, національного законодавства та звичаїв, то стає незрозумілим чи слід судову та арбітражну практику включати до джерел правового регулювання договірних відносин у цій сфері. Адже загальновідомо, що, формально, судова й арбітражна практика не є джерелом права в Україні, а лише допоміжним інструментом врегулювання правозастосування [1, с.123].

Законодавство України надає юридичну силу не лише вітчизняним судовим рішенням, але й рішенням іноземних та міжнародних судів. Це підтверджується й тим, що вітчизняні судові рішення, рішення судів інших держав, рішення міжнародних арбітражів, міжнародних судових установ та аналогічні рішення інших міжнародних організацій мають однакову юридичну силу. Тому досвід арбітражної практики, поряд з досвідом судової практики, є

важливим чинником регулювання відносин, що належать до предмету міжнародного приватного права в Україні [2].

Суди та арбітражні органи відіграють ключову роль у вирішенні спорів, що виникають з договірних відносин з іноземним елементом. Цей факт підтверджується й статистикою: більшість судових справ з міжнародного приватного права, зафіксованих в Єдиному державному реєстрі судових рішень, стосується саме таких відносин [3].

Сфера застосування договірних відносин з іноземним елементом охоплює широкий спектр правовідносин, включаючи торгівлю, інвестиції, шлюбно-сімейні, трудові, спадкові, господарські та інші майнові й немайнові аспекти приватного права. Це зумовлює необхідність для суддів та арбітрів використовувати при розгляді таких справ широкий спектр правових норм з різних галузей права, починаючи від внутрішньодержавних та закінчуючи міжнародними, інтегрованими в національне законодавство [3].

Для врегулювання спірних питань з іноземним елементом міжнародне приватне право використовує специфічний, самобутній та неповторний правовий інструмент – колізійну норму. Цей спектр питань включає: форму та зміст правочину та договору, різні аспекти виконання, дійсності та тлумачення договорів, а також відступлення права вимоги та переведення боргу згідно з договором. Окрім колізійних норм, у регулюванні договірних відносин значне місце належить уніфікованим нормам, що закріплені в двосторонніх та багатосторонніх договорах та конвенціях [3].

До договірних відносин з іноземним елементом доволі часто застосовується принцип "автономії волі" сторін. Так, у випадках, передбачених законом, учасники правовідносин можуть самостійно здійснювати вибір права, що підлягає застосуванню до змісту правових відносин. Вибір права має бути явно вираженим або прямо впливати з дій сторін правочину, умов правочину чи обставин справи, які розглядаються в їх сукупності, якщо інше не передбачено законом. Сторони договору мають право обирати суд і право, яке буде застосовуватися до спірних правовідносин [4, с. 237].

Прикладом застосування принципу автономії волі є справа № 910/2555/17, де між українською юридичною особою та іноземним покупцем було укладено контракт на поставку фармацевтичної продукції. Згідно з контрактом, Господарський суд м. Києва мав повноваження остаточно вирішувати всі спори та розбіжності, які виникнуть з приводу цього контракту або у зв'язку з ним. Правові відносини сторін, що впливають з цього контракту, ґрунтувалися на матеріальному та процесуальному праві України. Згідно з принципом "автономії волі", суд у міжнародному приватному праві застосував норми національного законодавства до договірних правовідносин з іноземним контрагентом. При вирішенні спору судом було встановлено, що зобов'язання з оплати продукції відповідачем не виконано і відповідно до обраної правової системи застосовані норми Цивільного кодексу України [5, с. 192].

У справі № 904/2104/19, розглядалися приватноправові відносини між боржником-поручителем та Банком-кредитором, що виникли за договором поруки. Договір містить іноземний елемент, адже одна зі сторін є іноземною юридичною особою. Згідно з пунктом 6.05 договору поруки, сторони погодилися застосовувати право Англії до правовідносин, які виникають з

цього правочину, тобто обране право буде застосовуватись і в питанні тлумачення договору. Національні суди, застосовуючи право Англії, використовують такі джерела права для визначення дійсного змісту правового інституту поруки: судові рішення (прецеденти), правові звичаї, правова доктрина Англії, норми кодифікованого законодавства, що регулюють окремі питання, наприклад, про позовну давність. Згідно з частинами першою та другою статті 8 Закону № 2709-IV, суди самостійно (ex officio) встановлюють зміст цих норм. До цього процесу можуть залучатися експерти з права Англії, а також аналізуватися їхні висновки [5, с. 194].

Цікавою є арбітражна практика врегулювання спорів, які виникають на підставі порушення договірних зобов'язань. Одною із таких справ є спір розглянутий Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України. У Контракті сторони визначили українське право як компетентне для врегулювання спорів між ними. Причиною звернення до арбітражного суду було вирішення питання про правове регулювання повернення завдатку без розірвання договору, де позивач стверджував, що спір підлягає урегулюванню на підставі норм українського законодавства, оскільки це питання не врегульоване Віденською конвенцією, а відповідач – посилався на норми Віденської конвенції. У своєму рішенні, враховуючи приписи міжнародного права арбітражний суд виніс рішення про застосування норми матеріального права України, яке сторони узгодили у контракті, бо питання повернення передоплати без розірвання договору безпосередньо не врегульоване ні нормами Віденської конвенції, ні загальними принципами на, яких вона заснована [5, с. 196].

Деякі аспекти регулювання договірних відносин в міжнародно-правовому полі залишаються предметом дискусій серед доктринальних правників. Ці дискусії стосуються юридичної сили та застосування судової та арбітражної практики як джерела права. Незалежно від цього, досвід судової та арбітражної практики є надзвичайно важливим як для контрагентів у зовнішньоекономічній діяльності, так і для суддів, уповноважених вирішувати спір. Можливість широкого застосування такої практики суттєво впливає на тлумачення та вирішення спірних питань у договірній практиці, спрощуючи застосування колізійних норм.

Список використаної літератури

1. Грамацький Е. Судова та арбітражна практика як джерело міжнародного приватного права: загальні положення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 121-126. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/22> (дата звернення 13.05.2024).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 13.05.2024).
3. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 13.05.2024).
4. Риженко В. А. Автономія волі в міжнародному приватному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 236-238. URL:

http://www.lsej.org.ua/11_2021/60.pdf (дата звернення 13.05.2024).

5. Мельниченко О. В. Судова і арбітражна практика врегулювання договірних відносин у міжнародному приватному праві. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 191-196. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/888> (дата звернення 13.05.2024).

Гулик К.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ
Саванець Л.М.*

DYREKTYWA UE 2019/771 W SPRAWIE NIEKTÓRYCH ASPEKTÓW UMÓW SPRZEDAŻY TOWARÓW: IMPLEMENTACJA DO POLSKIEGO PORZĄDKU PRAWNEGO

Postanowienia Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (art. 169 ust. 1) [1] oraz Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (art. 38) [2] podkreślają konieczność zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że harmonizacja przepisów prawa konsumenckiego ma na celu utworzenie rynku wewnętrznego i obniżenie kosztów prowadzenia transgranicznej działalności gospodarczej poprzez ustanowienie jednolitych zasad ochrony. Dlatego ochrona konsumentów nie jest celem samym w sobie, ale środkiem do osiągnięcia szerszej idei – rozwoju jednolitego rynku europejskiego.

W ciągu długiego okresu czasu głównym aktem prawnym z zakresu ochrony praw konsumentów w ramach umowy sprzedaży była Dyrektywa 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji [3], którą uchyliła Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów (dalej – Dyrektywa 2019/771). Przyjęcie Dyrektywy 2019/771 spowodowano planem dotyczącym kształcenia jednolitego rynku cyfrowego, uregulowania odpowiedzialności sprzedawcy za wady towarów w umowach konsumenckich.

Podejście przyjęte przez legislatorów Unii Europejskiej określa, że zakres Dyrektywy 2019/771 obejmuje treści cyfrowe lub usługi cyfrowe zawarte w towarach lub wzajemnie z nimi połączone, które są istotne dla funkcjonowania tych towarów. Warunkiem dla stosowania Dyrektywy 2019/771 w przypadku tych

towarów jest także fakt, że dostarczenie tych treści cyfrowych lub usług cyfrowych zrealizowano wraz z samym towarem na mocy tej samej umowy sprzedaży (art. 3 ust. 3 zdanie 2, art. 2 pkt 5 lit. b Dyrektywy).

Wybory legislacyjne krajów UE różnią się znacznie nawet w obrębie krajów prawa cywilnego, w tym transponowanie przepisów dotyczących treści cyfrowych do ogólnej części prawa umów (Niemcy, Litwa, Estonia), w części szczególnej zgodnej z zasadami umowy sprzedaży (Holandia), a nawet opracowanie odrębnej ustawy poza kodeksem cywilnym, która integruje normy prawa umów konsumenckich zarówno w zakresie treści cyfrowych, jak i sprzedaży konsumenckiej (Austria, Polska, Łotwa) [7, s.94-95].

W dniu 29 czerwca 2022 r. do Sejmu RP wpłynął rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz niektórych innych ustaw, a z dnia 4 listopada 2022 r. Prezydent podpisał ustawę. Z zastrzeżeniem pewnych wyjątków określonych w dyrektywach, państwa członkowskie nie mogą przyjmować ani utrzymywać regulacji różniących się od tych przyjętych w dyrektywach (maksymalna harmonizacja). W Ustawie jest nowelizacja o prawach konsumenta w zakresie przepisów ogólnych poprzez dodanie brakujących definicji, doprecyzowanie zakresu regulacji czy rozgraniczenie zakresu stosowania Dyrektywy 2019/771. Tak, Dyrektywa 2019/770 obejmuje szeroki zakres treści i usług cyfrowych, w tym programy komputerowe, aplikacje, pliki wideo, pliki audio, pliki muzyczne, gry cyfrowe, e-booki i inne e-publikacje, a także usługi cyfrowe które umożliwiają tworzenie, przetwarzanie, dostęp lub przechowywanie danych w formie cyfrowej, w tym oprogramowanie jako usługa, takie jak udostępnianie plików wideo i audio oraz inny hosting plików, przetwarzanie tekstu lub gry oferowane w środowisku przetwarzania w chmurze i głoska bezdźwięczna społeczny. Dyrektywa ma na celu zwiększenie pewności prawa, zmniejszenie kosztów transakcyjnych i promowanie konkurencyjności przedsiębiorstw przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony konsumentów. Obie dyrektywy (2019/770 i 2019/771) są wzajemnie uzupełniające. Projekt ustawy proponuje również podobny podział poprzez rozdzielenie nowych przepisów dotyczących dostarczania treści cyfrowych lub usług cyfrowych oraz sprzedaży towarów (w tym z elementami cyfrowymi).

W kontekście treści i usług cyfrowych, a także przedmiotów z elementami cyfrowymi, korzystne z perspektywy konsumenta jest dodanie do wymogów zgodności z umową kryteriów funkcjonalności, kompatybilności oraz interoperacyjności. Warto zaznaczyć, że w obu Dyrektywach interoperacyjność pojawia się jedynie jako element subiektywnych wymogów zgodności z umową. Jeżeli umowa zakłada świadczenie treści cyfrowych lub usługi cyfrowej w sposób ciągły przez określony czas, wymogi zgodności z umową muszą być spełnione przez cały okres trwania umowy (zgodnie z art. 10 Dyrektywy 2019/771 oraz art. 11 ust. 3 Dyrektywy 2019/770). Dodatkowo, przedsiębiorca ma obowiązek informowania konsumenta o ewentualnych kolejnych aktualizacjach zgodnie z postanowieniami art. 8 ust. 2 Dyrektywy 2017/770 i art. 7 ust. 3 Dyrektywy 2019/771 [6, s.15].

Nowelizacja przewiduje wyłączenie stosowania przepisów Kodeksu cywilnego o rękojmi przy sprzedaży dokonywanej z udziałem konsumentów (obróć B2C) i odrębne uregulowanie tej materii poprzez nawiązanie do pojęcia niezgodności towaru z umową. Przesłanki zgodności towaru z umową zostały

opisane w sposób bardziej szczegółowy niż dotychczas, co ma na celu ograniczenie zaistnienia sporów dotyczących zakresu obowiązków ciążących na przedsiębiorcach. Przedsiębiorca ponosi odpowiedzialność za niezgodność towaru z umową, jeżeli konsument nie został wyraźnie poinformowany, że określona cecha towaru odbiega od wymogów umowy oraz wyraźnie i oddzielnie nie zaakceptował braku określonej cechy towaru. Ponadto przedsiębiorca ponosi odpowiedzialność za niezgodność towaru z umową wynikającą z nieprawidłowej instalacji towaru w określonych okolicznościach [5].

Nowe przepisy regulują odpowiedzialność przedsiębiorcy za niezgodność towaru z umową istniejącą w chwili jego wydania, stwierdzoną przed upływem dwóch lat od tej chwili, chyba że określony (np. przez przedsiębiorcę) termin przydatności towaru do użycia jest dłuższy. W przypadku towarów z elementami cyfrowymi - odpowiedzialność przedsiębiorcy za niezgodność towaru z umową powstaje w momencie, w którym zgodnie z umową miał on być dostarczony. Termin ten nie może być krótszy niż dwa lata od dostarczenia towarów z elementami cyfrowymi [5].

Dyrektywa UE 2019/771 stosuje się do umów sprzedaży między konsumentem a sprzedawcą oraz dotyczy wykonania obowiązku dostarczenia treści cyfrowych lub usługi cyfrowej oraz uprawnień konsumenta w przypadku jego niewykonania. Przedsiębiorca jest zobowiązany dostarczyć konsumentowi treści cyfrowe lub usługę cyfrową niezwłocznie po zawarciu umowy, chyba że strony postanowiły inaczej. Konsument może odstąpić od umowy bez wzywania do dostarczenia treści cyfrowych lub usługi tylko w określonych wypadkach (np. jeśli przedsiębiorca oświadczył lub z okoliczności jasno wynika, że nie dostarczy treści cyfrowych lub usługi). Artykuły 5-7 Dyrektywy UE 2019/771 dotyczą zgodności treści cyfrowych lub usługi cyfrowej z umową oraz odpowiedzialności przedsiębiorcy w przypadku jej braku oraz nakłada obowiązek subiektywnej i obiektywnej zgodności z umową. Przedsiębiorca będzie zobowiązany do informowania konsumenta o aktualizacjach, w tym zabezpieczeniach, niezbędnych do zapewnienia zgodności treści cyfrowych lub usługi cyfrowej z umową i udostępniania ich konsumentowi przez określony czas. Niezainstalowanie aktualizacji przez użytkownika z przyczyn niezależnych od przedsiębiorcy może stanowić podstawę do wyłączenia jego odpowiedzialności. Ponadto przedsiębiorca nie ponosi odpowiedzialności, jeżeli konsument, najpóźniej w chwili zawarcia umowy, został wyraźnie poinformowany, że określona cecha treści cyfrowych lub usługi cyfrowej odbiega od wymogów zgodności z umową oraz wyraźnie i oddzielnie zaakceptował ten brak [4].

Przedsiębiorca może dokonać zmianę treści cyfrowych lub usług cyfrowych, która nie jest konieczna do zachowania zgodności z umową, wyłącznie, jeżeli umowa to przewiduje i wyłącznie z ważnych powodów wskazanych w umowie. Przedsiębiorca nie może jednak dokonać zmiany treści cyfrowych lub usługi cyfrowej świadczonej jednorazowo. Jeżeli zmiana w sposób istotny i niekorzystny wpływa na dostęp konsumenta do treści cyfrowych lub usług cyfrowych lub korzystanie z nich, wpływa to na obowiązki przedsiębiorcy (obowiązki informacyjne) i prawa konsumenta (rozwiązanie umowy).

Przepisy dotyczące treści cyfrowych lub usług cyfrowych nie zawsze będą miały zastosowanie do całej umowy (umów obejmujących świadczenie różnych usług) i nie będą miały zastosowania do niektórych rodzajów usług wymienionych

w Ustawie od 25 sierpnia 2023 roku. Tego dnia wszedł w życie unijny akt prawny dotyczący usług cyfrowych, skierowany głównie do dużych platform internetowych. Przepisy te, obowiązujące w pełni do 17 lutego 2024 roku, mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa przestrzeni cyfrowej. Obejmują one ustanowienie konkretnych obowiązków dla dostawców usług cyfrowych działających w Unii Europejskiej, koncentrując się na aspektach przejrzystości, ochrony prywatności oraz zwalczania nielegalnych i szkodliwych treści (np. usług łączności elektronicznej).

Przedsiębiorca może odmówić wykonania tego obowiązku tylko wtedy, gdy jest to niemożliwe lub wymagałoby nadmiernych kosztów. Art. 13 Dyrektywy UE 2019/771 określa, kiedy konsument jest uprawniony do złożenia oświadczenia o obniżeniu ceny lub odstąpieniu od umowy, np. jeżeli niezgodność trwa pomimo działań przedsiębiorcy lub z oświadczeń przedsiębiorcy lub z okoliczności jednoznacznie wynika, że przedsiębiorca nie doprowadzi treści cyfrowych lub usługi cyfrowej do zgodności z umową w rozsądnym czasie lub bez nadmiernych niedogodności dla konsumenta. W określonych sytuacjach uzasadnione jest przyznanie konsumentowi prawa do natychmiastowego obniżenia ceny lub odstąpienia od umowy. Nowe regulacje określają również sposób ustalania obniżonej ceny oraz sytuacje, w których konsument nie może odstąpić od umowy [4].

Przedsiębiorca, który nie dostosuje swoich standardowych wzorców i pozostałej dokumentacji umownej dotyczącej sprzedaży do nowych przepisów i pozostawi dotychczasowe uprawnienia z tytułu rękojmi i gwarancji, może zostać uznany za wprowadzającego konsumenta w błąd. Taka sytuacja może rodzić ryzyko roszczenia odszkodowawczego oraz odstąpienia od umowy i zwrotu zapłaconej ceny, a także ryzyko nałożenia przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów kary pieniężnej w wysokości do 10% przychodu osiągniętego przez przedsiębiorcę w poprzednim roku rozliczeniowym.

Podsumowując, omawiane regulacje dotyczące ochrony konsumentów w Unii Europejskiej stanowią ważny krok w harmonizacji prawa konsumenckiego oraz w tworzeniu jednolitego rynku europejskiego. Koncentrując się na treściach cyfrowych i usługach cyfrowych, Dyrektywa 2019/770 oraz Dyrektywa 2019/771 wprowadzają nowe standardy dotyczące odpowiedzialności przedsiębiorców za wady towarów, zwłaszcza tych z elementami cyfrowymi mają na celu zwiększenie pewności prawnej, obniżenie kosztów transakcyjnych oraz promocję konkurencyjności przedsiębiorstw, jednocześnie gwarantując konsumentom wysoki poziom ochrony. W kontekście dynamicznego rozwoju rynku cyfrowego, ważne jest dostosowanie prawa do nowych wyzwań, co stanowi istotny element wspierania innowacji i rozwoju technologii. Niemniej jednak, istniejące różnice w interpretacji i transpozycji przepisów przez państwa członkowskie stanowią wyzwanie. Dlatego konieczne jest monitorowanie i dostosowywanie prawa do zmieniającej się rzeczywistości rynkowej, z uwzględnieniem zarówno interesów konsumentów, jak i przedsiębiorców. Ostatecznie, dążenie do jednolitego rynku europejskiego wymaga ciągłych wysiłków w zakresie ujednolicenia i harmonizacji prawa konsumenckiego. Przyjęcie omawianych dyrektyw oraz ustawy stanowi istotny krok w tym procesie, ukierunkowanym na stworzenie sprawnego, zrównoważonego i bezpiecznego środowiska dla transakcji zarówno krajowych, jak i transgranicznych w Unii Europejskiej.

Bibliografia

1. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Wersja skonsolidowana) Dziennik Urzędowy UE C 326 z dnia 26 października 2012 r., s. 47–390.
2. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej Dziennik Urzędowy UE C 326 z dnia 26 października 2012 r., s. 391–407.
3. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/44/WE z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji., s. 12–16 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:31999L0044> (дата звернення: 10.12.2023)
4. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz Dyrektywę 2009/22/WE i uchylającą Dyrektywę 1999/44/WE URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32019L0771> (дата звернення: 10.12.2023).
5. Dybka W. *Odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu rękojmi w świetle Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/771 w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów*, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ. 2019. Nr 3 (47). S. 5-36.
6. Południak-Gierz K. *Wpływ regulacji Dyrektyw 2019/770 oraz 2019/771 z zakresu rękojmi na poziom ochrony polskich konsumentów względem rozwiązań w tym zakresie obowiązujących w kodeksie cywilnym. Implementacja do polskiego porządku prawnego Dyrektyw konsumenckich na przykładzie Dyrektyw 2019/770 i 2019/771*. Warszawa: Prawo Prywatne, 2022, pp.28-40 URL: https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2022/10/IWS_Poludniak-Gierz-K.-_Wplyw-regulacji-dyrektywy-2019.770-oraz-dyrektywy-2019.771-z-zakresu-rekojmi-na-poziom-ochrony-polskich-konsumentow.pdf (дата звернення: 7.12.2023)
7. Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law Volume 12 Issue 2 ISSN 2190-3387, p. 182 URL: file:///C:/Users/TOSHIBA/Downloads/JIPITEC_12_2_2021.pdf (дата звернення: 10.12.2023)

Лужняк А.

студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму ЗУНУ,
почесний професор університету,
Заслужений юрист України,
академік Академії політико-правових наук
Кравчук М. В.

**УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА ЯК СОЦІАЛЬНА, ДЕМОКРАТИЧНА, ПРАВОВА
ДЕРЖАВА: ЗАГАЛЬНО ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Постановка проблеми. На сьогоднішній час кожна держава прагне здобути статус соціальної та правової. Україна не є винятком, тому свою політику вона спрямовує на забезпечення статусу соціальної та правової держави. У Конституції України в ст. 1 закріплено, що: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [2].

Пізнання даної теми, на сьогоднішній час, в час війни є досить актуальним, оскільки розкриття загально теоретичних аспектів України, як соціальної та правової держави сприятиме збільшенню правової свідомості та правової культури українського народу, а це фундаментальна основа, без якої саме розвиток майбутньої держави є безперспективним.

Стан дослідження. Розробка даної теми знайшла своє висвітлення в наукових працях таких вчених–правників: А. Вишневського, В. Васильєва, Г. Бутко, Д. Вороніна, М. Кравчука, І. Колішевського, О. О. Луценка, П. Жебровського, С. Головатого, Ю. Трофимовича та ін..

Мета дослідження є становлення та розкриття загальних теоретичних аспектів української держави, як соціальної, правової та демократичної політико – територіальної організації.

Предмет дослідження є Українська держава, як держава соціального, правового та демократичного характеру, а також загальні теоретичні аспекти цих якостей.

Об'єкт дослідження є особливості розвитку Української держави.

Виклад основного матеріалу. З початків свого існування Україна свій зовнішньополітичний та внутрішньополітичний курс спрямовує на закріплення статусу соціальної, правової та демократичної держави. Проте весь її шлях характеризується сталим характером, а саме починаючи з Руси України відбувалися постійні напади Золотої Орди, які закінчилися протекторатом. В подальшому період козацтва в якому частина України підпадає під Польщу, протягом невеликого періоду часу під Московським царством і закінчуючи участю Української держави в Союзі Радянських Соціалістичних Республік.

Всі ці періоди були невдалими для нашої держави, проте не зважаючи на це, після Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, Україна поступово, але рішуче розвивалась у плані закріплення статусу соціальної, правової та демократичної держави.

Для повного розкриття даної теми слід більшу увагу акцентувати на термінах, тобто «правова держава», «демократична держава», «соціальна держава».

Слушно зазначив М. В. Кравчук в своїй навчальній розробці, що: «Правова держава – це держава, підпорядкована праву, в якій дії її органів влади і службових осіб здійснюються на засадах конституційності й законності, а також підконтрольній незалежним судам. Це держава реальних прав людини, вона є засобом, інструментом забезпечення таких прав» 1, с. 172].

Судячи з цього терміну можна зазначити, що правова держава характеризується рядом своїх характерних ознак. Таким чином до основних ознак правової держави слід відносити: розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову, панування принципу верховенства права, наявність взаємної відповідальності держави перед особою та особи перед державою,

висока правова свідомість та правова культура.

На основі наведеного матеріалу можна зробити висновок, що правова держава – держава в якій панує закон, проте слушно зазначає К.Сінянський: «При цьому саме закон має бути правовим, тобто відповідати вимогам права як синоніму справедливості, демократизму, гуманізму й моральності» [3, с. 1].

Українській державі також притаманні риси соціальної держави. У якому Конституції України, а саме ст. 1 закріплено, що Україна є соціальною державою, тобто такою, яка спрямована на забезпечення гідного соціального прожиткового мінімуму громадян. Соціальна держава також характеризується рядом індивідуальних особливостей, наприклад високим рівнем розвинутого громадського суспільства, тобто таким суспільством, яке тісно пов'язане спільною метою та ідеологією.

У своїй науковій роботі доцільно підкреслив І. Л. Бородін, який у висновку вказав, що: «на основі аналізу можна запропонувати визначення соціальної держави як такої, яка заснована на принципах соціальної справедливості, рівності і свободи, характеризується розвиненим громадянським суспільством, в якій гарантовані прожитковий мінімум громадянам, їх соціальне забезпечення, загальний підйом добробуту, та в якій існує налагоджений, механізм практичної реалізації і захисту такого добробуту» [4, с. 3].

На основі даного матеріалу можна стверджувати, що Україна, як соціальна держава, де державою гарантований прожитковий мінімум а також їх соціальне забезпечення. Проте, особливу роль відіграють принципи соціальної справедливості, який передбачає той фактор, що жодна людина, не зважаючи на соціальне, економічне, політичне, релігійне положення, є рівним у своїх правах та свободах порівняно із іншими учасниками соціуму.

Термін демократія слід ще трактувати з латинської мови, в якій «demos» - народ, «kratos» - влада, тобто влада народу [36. с. 1].

Українська держава ще з самих початків свого існування вважається демократичною державою. А. Свинарчук зазначив: «Демократія – форма державно-політичного устрою суспільства, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади» [5. с. 1].

На думку М.В. Кравчук : «Демократія - це режим, за якого державна (політична) влада здійснюється з дотриманням основних прав людини, із забезпеченням легальних можливостей вільного волевиявлення і врахування інтересів усіх груп населення через демократичні інститути» [1. с. 101].

Демократія, як форма державного правління є предметом особливої зацікавленості вчених – правників, У загальній теоретичній кваліфікації демократію відносить до неправильної форми державного режиму, оскільки за цим твердженням влада в державі не може належати людям, які не володіють відповідними знаннями щодо методів управління суспільними справами.

Основоположною засадою демократії є те, що основне джерело влади є народ, проте також не слід забувати і про такі провідні принципи як політична свобода, рівноправність громадян, поділ влади на три різновиди, плюралізм, гласність тощо. Доцільними прикладами того, що Україна є демократичною державою, підтверджує вибір президента кожних чотири роки, наявність великої системи органів місцевого самоврядування, існування громадських організацій, економічна, політична свобода тощо.

Висновки. На основі вищевказаного матеріалу можна зробити висновок, що держава, яка поєднує в собі риси демократичної, соціальної та правової держави є надзвичайно великим досягненням державного розвитку, оскільки задля здобутку всіх цих критеріїв необхідно закріпити як на державному, так і на інших рівнях такі провідні засади як соціальна рівність, політична та економічна свобода, забезпечити високий рівень громадського суспільства, оскільки громадянське суспільство слугує основною рушійною силою, яка і створює основу для формування правової, соціальної та демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права(опорний конспекти) : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ЗУНУ , 2020. 524 с.
2. Конституція (Основний Закон) України : від 20.04.1978 р. № 888-IX : станом на 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
3. Сінянський К. Правова держава : thesis. 2009. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/16341> (дата звернення: 24.04.2024).
4. Бородін І. Л. Поняття соціальної держави та її ознаки: історично правовий аспект : thesis. 2016. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/26888> (дата звернення: 24.04.2024).
5. Свиначук А. Демократія сучасної України : thesis. 2009. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/16348> (дата звернення: 25.04.2024).

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Право на рівність визнане як міжнародно-правовими, так і національними нормативно-правовими актами. Однак, ефективна протидія дискримінації потребує не лише створення законодавчої бази, але й правильного її застосування. На практиці процес доказування дискримінаційних діянь є часто складним, зважаючи на труднощі, що виникають у процесі їх кваліфікації.

Статистика задокументованих кримінальних проваджень у період з 1 січня 2015 року по 30 червня 2020 року свідчить про тенденцію щорічного збільшення кількості випадків застосування органами досудового розслідування статті 161 КК України. Разом з тим, дані співвідношення кількості закритих кримінальних проваджень на стадії досудового розслідування та тих, які дійшли до стадії судового розгляду за статтею 161 КК України, демонструють низьку ефективність застосування цієї статті [1, с. 11]. Відтак, детального дослідження потребує процес кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері дискримінації.

Кваліфікація злочину – це кримінально-правова оцінка вчиненого особою діяння шляхом встановлення його кримінально-правових (кримінально значимих) ознак, визначення кримінально-правової норми, що підлягає застосуванню, та встановлення відповідності (тотожності, ідентичності) ознак вчиненого діяння конкретному складу злочину, передбаченому КК, за відсутності фактів, що виключають злочинність діяння [2, с. 14]. У контексті кримінально-правової оцінки правопорушень у сфері дискримінації зазначимо, що виникають проблеми, спричинені недосконалим формулюванням правової норми і складністю виділення відповідних ознак злочину, некоректним формулюванням слідчим ознаки належності потерпілого, труднощами у доведенні наявності мотиву упередження.

Зауважимо, що саме наявність мотиву упередження відрізняє злочини на ґрунті ненависті від звичайних злочинів. Фактично мотив упередження означає, що: зловмисник умисно обрав об'єкт злочину на основі певної захищеної ознаки (дискримінаційний вибір об'єкта) або під час, безпосередньо до або після скоєння звичайного злочину зловмисник виявляв ворожість до захищених ознак особи, групи осіб чи майна, проти яких було скоєно злочин (звичайний злочин, обтяжений ворожнечею). Існують наступні види ознак наявності упередження:

- коментарі, письмові заяви чи жести підозрюваного з приводу фактичної чи припустимої приналежності жертви до певної групи;
- відмінності між підозрюваним та жертвою з огляду на їхню расову, релігійну або етнічну/національну приналежність чи сексуальну орієнтацію;
- вдавання зловмисника до поведінки, яка вказує на членство в організації, що пропагує ненависть (наприклад, використання нацистських вітань);

- перебування потерпілого в межах або поблизу території чи місця, що зазвичай асоціюється з певною групою або часто відвідується її членами [3, с. 9, 28].

Проблема розслідування расового мотиву при вчиненні вбивства стала предметом розгляду Європейського суду з прав людини у справі «Федорченко та Лозенко проти України». У своєму рішенні від 20 вересня 2012 року Суд зазначив, що «під час розслідування насильницьких злочинів державні органи мають додатковий обов'язок вжити всіх розумних заходів для того, щоб викрити расистський мотив і встановити, чи відігравали будь-яку роль у події національні ворожнеча або упередження. Його невиконання та однакове ставлення до випадків насильства та жорстокості, що мають расистське підґрунтя, і до подібних випадків, що такого підґрунтя не мають, означає потурання специфічному характеру вчинків, які є особливо руйнівними для основоположних прав. Неспроможність провести розмежування між способами розв'язання ситуацій, що суттєво відрізняються одна від одної, може становити неправомірне поводження, що є несумісним з вимогами статті 14 Конвенції» [4, с. 56].

Окремою проблемою виступає помилкова кваліфікація злочинів ненависті як хуліганства. Дослідниця Д.О. Зуєнко, аналізуючи наукові позиції, вказує, що є чимало прикладів з судової практики, коли відверто гомофобні мотиви нападників були кваліфіковані судом за статтею «Хуліганство». Наводячи думку В.В. Курафєєва зазначає, що кваліфікувати дії винної особи як хуліганство правоохоронцям простіше. Звертає увагу, що проблему неправильної кваліфікації слідчими кримінально-протиправних діянь, вчинених на ґрунті ненависті, як «Хуліганство» або як простий склад кримінального правопорушення без врахування особливого мотиву як обставини, що обтяжує покарання, підіймала Е.Г. Казарян [5, с. 428]. З даного приводу авторський колектив підручника «Методика розслідування окремих видів злочинів» зазначає, що відмежовуючи чисто хуліганський мотив від расової, національної та релігійної нетерпимості, слід звертати увагу на той факт, що, на відміну від хуліганства, вибір жертви при вчиненні злочинів проти життя і здоров'я на ґрунті нетерпимості обмежується рамками належності (або симпатії) потерпілих до осіб іншої національності або раси чи релігії і обумовлений нетерпимістю та крайньою неприязню до певної національності, раси чи релігії [6, с. 12].

Таким чином, однією з основних проблем притягнення винних у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері дискримінації є неправильна кваліфікація дискримінаційних діянь, що зумовлена труднощами у виявленні та доведенні наявності мотиву упередження. Беручи до уваги зазначене, видається доцільним проведення для працівників правоохоронних органів та суддів навчальних програм з питань кримінальних правопорушень у сфері дискримінації з метою усунення проблем кваліфікації даного виду правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Звіт за результатами дослідження «Практика розслідування в Україні злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості» / за ред. Р. Мартиновського. Київ, 2021. 130 с.

2. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.
3. Категоризація та розслідування злочинів на ґрунті ненависті в Україні: практичний посібник. Варшава: БДІПЛ/ОБСЄ, 2019. 75 с.
4. Христова Г. Питання заборони та протидії дискримінації: методичні рекомендації для юристів. Рада Європи, 2015. 112 с.
5. Зуєнко Д.О. Сучасний стан дослідження проблеми кримінально-правової охорони рівності громадян за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 427-430.
6. Методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 2-ге вид., перероб. та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 312 с.

ПРОЗОРІСТЬ ЯК ПРИНЦИП САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Україна своєю боротьбою за незалежність сприяла усвідомленню багатьма державами світу значущості захисту демократії, пріоритетів прав людини, свободи та справедливості, найважливіших людських та цивілізаційних цінностей. Протидія російській агресії віддзеркалює особливості глобальних процесів, адже сприяє оновленню існуючих та створенню нових інститутів (союзів) та коригує пріоритети, рівень прийнятності компромісів тощо.

На початку 2021 р. санкційна політика в Україні стала більш публічною та набула широкого суспільного резонансу, якщо порівнювати із минулими роками. Здавалось, що РНБО та Президент України сприймають санкції як засіб вирішення різних проблем держави і суспільства. Події 2022-2024 років засвідчили значущість санкцій як важливого механізму впливу світової спільноти щодо певних учасників міжнародних відносин. Очевидним стала також залежність успішності санкцій держав від дій їх партнерів та союзників.

На думку Баймуратова М. О. «санкції - це примусові заходи як збройного, так і незбройного характеру, що застосовуються суб'єктами міжнародного права у встановленій процесуальній формі у відповідь на правопорушення. Вони мають наступні цілі: припинення правопорушення та відновлення порушених прав, а також забезпечення відповідальності правопорушника» [1, с. 467]

Проте шлях ефективних і легких здавалось би рішень може мати у довгостроковій перспективі негативні наслідки для суспільства та держави. Якщо не дотримуватись мети, принципів та підстав застосування санкцій, то неминучим буде зловживання санкціями і вибіркове їх використання.

Отже, мета застосування санкцій - це захист національних інтересів, безпеки, суверенітету та територіальної цілісності України, а також протидія терористичній діяльності, запобігання порушенню та відновлення вже порушених прав та законних інтересів громадян, суспільства та держави (ст. 1 Закону України «Про санкції») [2].

Підставами для санкцій можуть стати дії, що створюють реальні або потенційні загрози суспільним інтересам, національній безпеці, територіальній цілісності і суверенітету України, а також сприяють терористичній діяльності, порушують права та свободи людини й громадянина, інтереси суспільства і держави (п. 1 ч.1 ст. 3 Закону «Про санкції») [2].

Застосування санкцій відбувається на принципах прозорості, законності, об'єктивності (або неупередженості), відповідності меті, ефективності.

Прозорість як принцип політики у наукових працях та у нормативно-правових актах ототожнюється часто з принципом відкритості. Зокрема, Є. Тихомирова зазначає: «терміни «прозорість» і «відкритість» хоча і мають свою специфіку застосування, але є синонімічними» [3, с. 38]. Проте, такий підхід, незважаючи на взаємозалежність обох принципів, не розкриває у повній

мірі їх зміст. Вважаємо, що прозорість, зокрема санкційної, політики полягає у спроможності влади забезпечити високий рівень зрозумілості і обізнаності. Прозорість характеризується, насамперед, пасивністю споглядання інформації, тоді як відкритість передбачає можливість певних активних дій громадян щодо політики.

Наприклад, у більшості західних країн функціонують сайти з інформацією щодо їх санкційної політики. Там зазначені країни, відносно яких було запроваджено санкції, підстави їх запровадження, наведено список фізичних і юридичних осіб, щодо яких було застосовано санкції, зазначено чинне законодавство про санкції, рекомендації їх запровадження і роз'яснення, також описані процедури подання щодо виключення.

Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (далі - OFAC) також підтримує інформаційний сайт. Зокрема, на сайті інформацію можна знайти у формі повідомлень щодо поповнення санкційних списків, і у формі баз даних із можливістю пошуку. OFAC розсилає також інформацію про поповнення списків електронною поштою. Існує практика щодо повідомлення фігурантів, що їх було внесено до списків.

Важливу роль в комунікації з іноземними державами щодо санкційної політики відіграє Державний департамент, який через представництва за кордоном роз'яснює політику. З метою організації співробітництва задля вдосконалення санкційної політики Апарат РНБО і Бюро економічної безпеки уклали Меморандум про співпрацю. Згідно з яким, сторони здійснюватимуть дослідження у сфері посилення спроможності державної санкційної політики, обмінюватимуться інформацією щодо впровадження і моніторингу її ефективності, застосування відповідного законодавства. Сторони домовилися брати участь в реалізації державних ініціатив із питань, які відповідають меті й тематиці меморандуму, розробляти рекомендації, інші інформаційні матеріали у визначеній сфері співпраці, утворювати робочі групи, інші консультативні й експертні асоціації, вносити пропозиції стосовно розробки концепцій та стратегій у галузі санкцій.

Варто також зазначити, що Національне агентство з питань запобігання корупції як орган виконавчої влади із спеціальним статусом, створив портал «Війна і санкції». Основна мета якого – інформувати уряди країн-партнерів і громадян України про запроваджені санкції, а також вимагати розширення списків проти тих, які надають інформаційну та фінансову підтримку війні. Що дозволить чинити тиск на співучасників війни і наблизити перемогу України. З інформації, що розміщена на порталі, можливо побачити, які країни санкції ще не запровадили щодо конкретної особи, що не залежить від того, чи вже вони перебувають під санкціями у інших країнах. Також, це може допомогти синхронізувати санкційні списки й обмежити можливості ухилення. Розголошення інформації про людей, що підтримують війну, може призвести, що вони переосмислять та припинять співпрацю з РФ. Також функції порталу дозволяють повідомити про активи певних людей, що сприятиме замороженню та конфіскації активів для відновлення України, чи ж повідомити про відомі випадки ухилення від санкцій.

Президент України підписав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 січня 2024 року «Про затвердження Положення про Державний реєстр санкцій» № 36/2024, згідно з яким в Україні

почав діяти Державний реєстр санкцій. Створено його з метою надання публічного безоплатного доступу громадян до достовірної інформації про суб'єктів, щодо яких було застосовано санкції. У реєстрі станом на 1.02.2024 зареєстровано 17 202 фізичні і юридичні особи, що вважаються підсанкційними [4]. Ведення цього реєстру здійснює Апарат РНБО України. Джерелами інформації є рішення РНБО, судові рішення щодо застосування санкцій. Дані у реєстрі оновлюються оперативно та є загальнодоступними і відкритими, крім випадків, що передбачені законом. Також є можливість отримати у електронній формі витяг із інформацією про особу.

Як бачимо, процеси демократизації в Україні актуалізували проблему прозорості державної санкційної політики. Важливу роль у наш час відіграло, насамперед, вивчення досвіду економічно розвинених демократичних країн та адаптація політики в Україні до стандартів ЄС. Зокрема, згідно з рішенням РНБО, було створено Державний реєстр санкцій як інформаційно-комунікаційну систему, яка забезпечує збирання, накопичення, облік, захист, відображення, оброблення і надання інформації щодо всіх суб'єктів стосовно яких застосовано санкції. Це важливий крок у здійсненні санкційної політики в Україні, зокрема щодо реалізації однієї з її основних засад – принципу прозорості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право: підручник. Київ: Фенікс, 2018. 762 с.
2. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
3. Тихомирова Є. Б. PR-формування відкритого суспільства: монографія. Київ: Наша культура і наука, 2003. 197 с.
4. В Україні запрацював Державний реєстр санкцій. (01.02.2024). Сайт Ради національної безпеки і оборони України URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6769.html>

ІСТОРИЧНИЙ ФЕНОМЕН ПОЯВИ ЧУТОК

Найважливішою формою комунікацій між цивілізованими людьми, на нашу думку, є спілкування. Саме обмін між людьми інформацією, актуальною та необхідною на певному етапі їх розвитку, сприяв формуванню та прогресу людської цивілізації. Не важливо яким чином здійснюється обмін інформацією: жестами, розмовою, запискою, листом чи за допомогою сучасних телекомунікаційних систем, мета єдина – донести необхідне повідомлення адресату для задоволення певних потреб.

Дехто вважає, що перша чутка пішла від Бога. Це були принципи Каббали, які Бог передав ангелам, через ангелів вони потрапили до Адама, від Адама – до Ноя, а вже Ной посвятив у це вчення сімдесят старійшин, і «вони передавали його з вуст в уста» [1, с. 71].

Разом з тим, якщо провести аналіз цілей, які ставилися людськими спільнотами, то можна зробити висновок, що вони переважно зводились до забезпечення добробуту людей, пов'язаних родинними зв'язками, а тому і в спілкуванні переважали доброзичливі та правдиві аспекти.

Інша справа, коли такі спільноти об'єдналися в більш складні за організаційною формою утворення – племена. Такі формування були об'єднані вже більшою кількістю потреб, для забезпечення яких були розподілені права та обов'язки між членами, встановлені певні правила, визначена відповідальність за їх порушення тощо. Важливим аспектом забезпечення еволюціонування найпримітивніших об'єднань в племенах було також спілкування – обмін інформацією між його членами.

Як в родових об'єднаннях так і в племенах однією з перших форм спілкування були чутки, які створювались людиною на основі наявних у неї знань та здобутих навичок для досягнення конкретної мети.

Так, для забезпечення стійкого родинного зв'язку, добробуту та благополуччя нащадків та предків, у ранніх об'єднаннях поширювались слухи про негативні наслідки для здоров'я та життя дітей, у разі створення сім'ї між чоловіком і жінкою різних родин. Аналогічні чутки ширились і в племенах, які в подальшому були визначені, як правила поведінки, за порушення яких передбачалась відповідальність – вигнання. Такі правила, сформульовані на підставі чуток, дійшли і до нашого часу у вигляді звичаїв, релігійних заборон і навіть законодавчих актів в окремих державах.

Метою поширення чуток, було забезпечення збереження переданих від батьків традицій, здобутих знань, набутих вмінь та навичок, небажання ділитись отриманими природними ресурсами та матеріальними благами, а також страх втратити владу чи вплив на членів спільноти. Природа таких чуток носила здебільшого навмисно недостовірний характер, однак були й чутки, які не були придумані. Не правильно подана, не вірно трактована та за наслідками цього надумана чи сфантазована інформація також ставала джерелом неправдивих слухів, в результаті чого в середині людських спільнот

виникали розбіжності в поглядах на спосіб управління, ведення господарства, комунікацій з іншими (сусідніми) людськими спільнотами тощо.

Вищезгадане стосувалося впливу поширення чуток в середині об'єднання людей, однак з виникненням більш складних організаційних утворень, таких як племена, члени яких гуртувались за способом ведення господарства, віросповіданням, мовою, а найголовніше територією проживання, поширення чуток за межами свого співтовариства відіграло велику роль у виживанні та розвитку племен, а подекуди навіть у створенні їх союзів.

Так, поширені слухи про смертельні хвороби тварин, що передавались людям, на території проживання племен, які займалися землеробством, вводили в страх зараження такими хворобами племена, які займалися скотарством чи виключно мисливством. Це дозволяло переважно мирним землеробам уникати нападу на них зі сторони більш войовничих кочівників, які постійно шукали та грабували нові землі для забезпечення свого існування.

З іншої сторони під час проведення кампаній із захоплення нових територій разом із місцевим населенням, племена-нападники поширювали слухи про нелюдські тортури над противником, який буде чинити опір, що наводило жах та призводило до легкого беззбройного поневолення людей та загарбання територій. З іншої сторони, поширення таких чуток, наводило страх за своїх рідних та близьких померти в страшних муках, що спонукало людей на відчайдушний супротив, який призводив до зникнення (винищення) цілих племен.

Аналогічно за наслідками навмисно придуманих чуток щодо можливого нападу зі сторони ворожих спільнот, для забезпечення безпеки та подальшого розвитку, племена з різними формами ведення господарства (землероби, скотарі, мисливці, рибалки) об'єднувались у союзи, що часто призводило до ще швидшого прогресу у розвитку та створення нових більш організованих форм людських спільнот, таких як держави.

У подальшому вдосконалення організаційних та правових інституцій об'єднань людей, роль чуток дедалі більше набирала ваги, досягнувши на певному етапі цілих технологій їх застосування та використання.

Чутки – джерело інформації про суспільну думку, політичні настрої, ставлення до керівництва країни, державного устрою, засобів масової інформації тощо [2, с. 97].

Чутка – специфічний спосіб інтерпретації інформації, зумовлений дефіцитом поінформованості, невизначеністю ситуації, поширенням настроїв тривоги та страху у суспільстві, якому притаманні деформованість, узагальненість, актуальність змісту; простота, доступність, емоційність, неофіційність форми подачі; циркуляція/самопоширення/актуалізація у процесі поширення в усній формі через канали міжособистісної комунікації [3].

Отже, починаючи свою історію з появою людства, технологія чуток застосовувалась на всіх періодах утворення та встановлення державності. У сучасному світі, навіть з появою сучасних засобів обміну інформацією, чутки не зникли, а технології їх застосування удосконалились настільки, що за допомогою них розпочинаються і завершуються війни, розв'язуються політичні баталії, ламаються чи навпаки підносяться економіки держав, значно збагачуються окремі групи населення чи індивіди тощо.

Література

1. Климанська Л. Чутки як спосіб організації та самоорганізації інформаційного простору політики. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. Випуск 20. С. 71-80.
2. Лисенко В. Чутки – активний засіб модифікації суспільної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2004. № 6. С. 96-102.
3. Бойко О. Чутка як інструмент політичного маніпулювання. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26863/26-Boyko.pdf>.

ВЗАЄМОДІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ З НАЦІОНАЛЬНИМИ ПАРЛАМЕНТАМИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Лісабонський договір, який набрав чинності 1 грудня 2009 року, зробив значний крок у розвитку європейської інтеграції, визначивши також і роль національних парламентів у Європейському Союзі (ЄС). Подібні нормативні положення підкреслюють важливість багаторівневого парламентського співробітництва для забезпечення демократичної легітимності та прозорості процесу ухвалення рішень в ЄС. Крім того, дослідження взаємодії між Європейським Парламентом і національними парламентами країн-членів ЄС є актуальним і доцільним, оскільки воно дозволяє глибше зрозуміти механізми забезпечення підзвітності та ефективного функціонування ЄС як багаторівневої політичної системи. Важливість дослідження взаємодії між Європейським Парламентом і національними парламентами полягає не тільки у сприянні кращому розумінню процесів ухвалення рішень в ЄС, які впливають на всі країни-члени та їх громадян, але і може допомогти визначити ефективність контрольних механізмів, що застосовуються національними парламентами для забезпечення дотримання принципу субсидіарності в європейському законодавстві. Також, вивчаючи проблему взаємодії інститутів законодавчої влади, створюється підґрунття для розуміння та оцінки внеску національних парламентів у розробку та оцінку політики ЄС у сфері свободи, безпеки та правосуддя, що є ключовими елементами забезпечення прав та свобод громадян ЄС.

Загалом, Лісабонський договір надає національним парламентам кілька важливих функцій у системі ухвалення рішень в ЄС. Однією з основних ролей є перевірка проектів законів ЄС на предмет дотримання принципу субсидіарності [1]. Це означає, що рішення мають ухвалюватися на найнижчому рівні влади, де вони можуть бути ефективно реалізовані, і лише в разі необхідності на рівні ЄС. Така перевірка дозволяє забезпечити, що законодавство ЄС не порушує компетенцію національних урядів та парламентів. Крім того, національні парламенти беруть участь у перегляді договорів ЄС і в оцінці політики у сферах свободи, безпеки та правосуддя. Саме такі функції дозволяють національним парламентам активно впливати на формування та реалізацію політики ЄС, забезпечуючи тим самим більшу демократичну легітимність та підзвітність.

Лісабонський договір також визначає, що Європейський парламент і національні парламенти повинні спільно визначати організацію та сприяння ефективному і регулярному міжпарламентському співробітництву в рамках ЄС [1]. Дане положення має велике значення для забезпечення координації та узгодженості політичних дій на різних рівнях управління.

Важливо, що у 2009 та 2014 роках Європейський Парламент прийняв резолюції, спрямовані на розвиток відносин між Європейським Парламентом та національними парламентами, які визначають рамки для співпраці,

включаючи регулярні зустрічі, обмін інформацією та спільні ініціативи. Такий підхід сприяє зміцненню взаємодії між парламентами та забезпеченню більш прозорого та підзвітного процесу ухвалення рішень.

В Резолюції Європейського Парламенту від 7 травня 2009 року про розвиток відносин між Європейським Парламентом та національними парламентами відповідно до Лісабонського договору (2008/2120(INI)), вказується на посиленні ролі парламентів у системі влади [2]. Слід зауважити, що парламентаризація ЄС є важливим етапом у розвитку демократичних інститутів та забезпеченні ефективного управління в рамках Союзу. Передусім, це передбачає значне зміцнення ролі парламентських інституцій як на європейському, так і на національному рівнях. Парламентаризація ЄС повинна спиратися на два фундаментальні підходи: розширення повноважень Європейського Парламенту щодо всіх рішень Союзу та посилення повноважень національних парламентів щодо їхніх урядів.

Видається, розширення повноважень Європейського Парламенту є необхідним для забезпечення більш демократичного процесу ухвалення рішень у ЄС, так як саме Європейський Парламент є єдиним органом, який безпосередньо обирається громадянами ЄС, що надає йому особливої демократичної легітимності. Зміцнення його ролі дозволить ефективніше представляти інтереси громадян на європейському рівні. Крім того, розширення повноважень Європейського Парламенту дозволить йому відігравати більш активну роль у законодавчому процесі, контролі за виконавчою владою та управлінні бюджетом. Посилення повноважень національних парламентів забезпечить ефективний контроль за діяльністю урядів у контексті їхньої участі в ухваленні рішень на рівні ЄС та зміцнить принцип субсидіарності. В підсумку, впровадження ідеї посилення ролі парламенту у ЄС та на національних рівнях сприятиме зміцненню демократичних інститутів, прозорості та підзвітності в ЄС, що є важливим кроком на шляху до більш інтегрованого та демократичного ЄС.

Варто звернути увагу також на форми взаємодії між Європейським Парламентом і національними парламентами країн-членів ЄС. Однією з важливих форм співпраці є спільні парламентські засідання, що обговорюють горизонтальні теми, які виходять за межі компетенції одного комітету. Подібні засідання дозволяють розглядати питання, що мають міжгалузевий характер, і сприяють координації політик на різних рівнях управління. Крім того, регулярні спільні засідання комітетів є теж важливою формою співпраці, так як вони дозволяють комітетам обмінюватися інформацією, координувати діяльність і розробляти спільні стратегії. У свою чергу, спеціальні міжпарламентські зустрічі на рівні комітетів за ініціативою Європейського Парламенту або парламенту держави-члена, яка головує в Раді, сприяють більш тісній співпраці та обміну досвідом між комітетами національних парламентів і Європейського Парламенту, а міжпарламентські зустрічі на рівні голів комітетів дозволяють керівництву комітетів обговорювати стратегічні питання і координувати діяльність на більш високому рівні. Співпраця на рівні голів парламентів в рамках Конференції спікерів парламентів Європейського Союзу сприяє зміцненню зв'язків між парламентами та узгодженню їхньої діяльності на стратегічному рівні, а візити депутатів національних парламентів до Європарламенту для участі у засіданнях відповідних профільних комітетів

дозволяють обмінюватися досвідом і покращувати взаєморозуміння між парламентарями. Також важливими є і зустрічі в рамках політичних груп або партій на європейському рівні, що об'єднують політиків з усіх держав-членів з членами Європейського парламенту, які теж сприяють формуванню єдиної політичної позиції та координації дій на рівні ЄС [2].

Таким чином, розвиток відносин між Європейським Парламентом і національними парламентами є ключовим фактором для зміцнення демократичної легітимності та підзвітності ЄС. Існуючі форми співпраці, такі як спільні засідання комітетів, міжпарламентські зустрічі та співпраця на рівні голів парламентів, значно сприяють цьому процесу. Однак, необхідно продовжувати розвивати нові форми діалогу та посилювати контроль за управлінням європейськими ресурсами, щоб забезпечити стабільний розвиток ЄС та підвищити довіру громадян до його інституцій. Саме тому, дослідження взаємодії між Європейським Парламентом і національними парламентами країн-членів ЄС є важливим для розуміння багаторівневої структури управління в ЄС та забезпечення демократичної легітимності цього процесу. Лісабонський договір відіграв ключову роль у визначенні ролі національних парламентів, забезпечуючи їхню участь у перевірці дотримання принципу субсидіарності, перегляді договорів та оцінці політики ЄС.

Співпраця між Європейським Парламентом та національними парламентами, що визначена резолюціями Європарламенту, сприяє ефективному та регулярному міжпарламентському співробітництву. Це, в свою чергу, зміцнює координацію та узгодженість політичних дій на різних рівнях управління, підвищуючи прозорість та підзвітність процесу ухвалення рішень в ЄС. Загалом, взаємодія між Європейським Парламентом та національними парламентами є важливою складовою забезпечення демократичного управління в ЄС, а дослідження даного аспекту має велике значення для подальшого розвитку європейської інтеграції та вдосконалення демократичних інститутів.

Література:

1. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>
2. European Parliament resolution of 7 May 2009 on the development of the relations between the European Parliament and national parliaments under the Treaty of Lisbon (2008/2120(INI)). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1423241614806&uri=CELEX:52009IP0388>

Бакаліна О. М.
заступник командира ДФТГ
Козинської територіальної громади
Обухівського району

ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ОФОРМЛЕННЯ

В умовах підготовки євроінтеграції України, а також під час дії воєнного стану одним з головних завдань, які стоять перед органами Державної митної служби є впровадження нової інформаційно-комунікаційної інфраструктури, яка дасть можливість трансформувати процеси, що зумовлені інтенсифікацією заходів щодо цифровізації на всіх рівнях публічного управління.

У провідних країнах світу митниця вже зараз перетворилась на модернізовану і прогресивну управлінську структуру, де цифрові процеси повністю використовуються для «збору і захисту митних зборів, контролю за потоками товарів, людей, транспортних засобів та грошей, а також для захисту транскордонної торгівлі від злочинності, включаючи міжнародний тероризм» [1].

Такі процедури вимагають забезпечення високих темпів впровадження інноваційних рішень шляхом розробки нових підходів до архітектури ІТ-процесів в митній сфері, виконання трансформаційних проектів управління ресурсами, а також комплексного підходу до забезпечення якісного кадрового резерву. Станом на сьогодні у Держмитслужбі та її територіальних підрозділах діє велика різноформатна база інформаційних даних, картотек та серверних приміщень, а це спричиняє труднощі в систематизації, зберіганні обробці інформації, що, в свою чергу унеможлиблює відповідне перспективне прогнозування та оперативне прийняття управлінських рішень.

Відтак, Держмитслужбою проводяться заходи щодо створення Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів та Автоматизованої Системи Управління Ризиками, яка передбачена Стратегічним планом цифровізації митниці [2]. Наказом Міністерства фінансів України 19 травня 2023 року № 263 затверджено [Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем](#)», якою передбачається, що «Єдина автоматизована інформаційна система (ЄАІС) – багатофункціональна інтегрована автоматизована система, яка становить сукупність взаємопов'язаних інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів з метою здійснення митної справи, і засобів їх забезпечення» [3].

Основним завданням розробки цієї системи – автоматизація митних процедур та процесів, обмін інформацією та електронна взаємодія між митними органами та іншими уповноваженими органами та посадовими особами, а також фізичними особами з метою «з метою оперативної реалізації своїх повноважень, створення умов для зменшення часових та фінансових витрат на адміністративно-управлінські, інформаційно-пошукові, розрахункові та аналітичні роботи, моніторинг зведених та окремих даних, наявних у ЄАІС, обробку та формування значних обсягів даних, формування звітності» [3].

Такі заходи покликані сприяти гармонізації митних процедур з європейським стандартам.

Згідно з Довгостроковим національним стратегічним планом цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C), «в концепт ЄAIC закладено оновлену централізовану 3-ланкову архітектуру, додаток є Web-орієнтованим та створений з використанням передових технологій та стеків програмування, з використанням патернів проектування, принципів SOLID та DRY, застосовані гнучкі методології розробки. Реалізація даного централізованого підходу дозволить уникнути використання локальних (децентралізованих) баз даних поточної версії АСМО «Інспектор», переглянути питання реплікації даних (створення лише однієї чи двох архівних копій ЦБД)» [2].

Оновлення системи митного оформлення, як центральний елемент ЄAIC, поєднує функціональні та нефункціональні цілі. Основним напрямом її розробки є інтеграція та гармонізація національної митної системи з європейськими стандартами, що забезпечить обмін інформацією з митними адміністраціями країн ЄС. Система будується на основі гнучкої, масштабованої архітектури з модульною структурою, яка відповідає сервісно-орієнтованому підходу. Крім того, створюється інструмент для взаємодії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (як резидентів, так і нерезидентів) із Держмитслужбою, враховуючи модель даних та бізнес-процеси ЄС.

Функціональну систему ЄAIC складають:

- автоматизована система митного оформлення «Центр» (далі – АСМО «Центр»);
- автоматизована система митного оформлення (далі – АСМО) та локальні підсистеми АСМО територіальних органів Держмитслужби, що взаємодіють з АСМО «Центр»;
- Єдиний державний інформаційний вебпортал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» (далі – вебпортал «Єдине вікно»);
- електронна транзитна система, що функціонує на національному рівні (далі – ETC).

Засобами забезпечення її функціонування є створення спеціальних центрів обробки даних та серверні приміщення; центральне сховище даних, сервери додатків, технологічні сервіси (комплекси) та автоматизовані робочі місця користувачів ЄAIC; відомча електронна комунікаційна мережа Держмитслужби (далі – ВКМ) і локальні обчислювальні мережі апарату Держмитслужби та її територіальних органів; програмно-технічний комплекс Держмитслужби «Електронна пошта» (далі – ПТК «Електронна пошта») [3].

Серед пріоритетів ЄС на даний час є впровадження «безпаперових процедур». У митній справі для цього реалізується Ініціатива електронної митниці (Electronic customs initiative). Для впровадження Е-Митниці розроблено Multi-annual strategic plan for electronic customs (MASP-C) – плановий документ, що охоплює всі митні проекти, пов'язані з ІТ [4].

Таким чином, процес цифровізації в митній сфері вимагає постійної розробки нових цифрових рішень для стимулювання економічного розвитку України. Впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності

робочих процесів, зменшенню операційних витрат, покращенню якості обслуговування клієнтів та зростанню попиту на кваліфікованих спеціалістів, здатних працювати у фінансово-митній сфері з використанням сучасних ІТ-рішень.

Активний розвиток електронних послуг і цифрового документообігу дозволяє мінімізувати фізичні контакти, скоротити часові та фінансові витрати, а також сприяє гармонізації взаємодії між митницею та бізнесом відповідно до міжнародних стандартів. Це, у свою чергу, позитивно вплине на розвиток зовнішньоекономічної діяльності, покращить міжнародну торгівлю, спростить вихід імпорتنих товарів на український ринок, збільшить експорт і забезпечить безпечне розповсюдження продукції на світових ринках.

Застосування сучасних технологій дозволяє значно економити час, спрощуючи процеси електронного документообігу, митного декларування та дистанційної сплати митних платежів, що робить митну систему більш прозорою та ефективною.

Список використаних джерел:

1. Мацедонська Н.В., Коваленко В.В., Штефан Л.Б. Модернізація митної діяльності з використанням інформаційних технологій. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/426>.

2. Довгостроковий національний стратегічний [план](#) цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Держмитслужби. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_%E2%84%9663_%D0%B2%D1%96%D0%B4_09_02_2024.PDF/.

3. Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем. затв. Наказом Міністерства фінансів України від 19 травня 2023 року № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-23#Text/>.

4. Мінфін схвалив стратегічний план цифровізації Держмитслужби. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_skhvaliv_strategichnii_plan_tsifrovizatsii_derzhmitsluzhbi-4448.

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ

У сучасних умовах стрімкого розвитку біомедичних технологій питання етичного та правового регулювання медичних експериментів набуває особливої актуальності. Медичні експерименти, спрямовані на удосконалення методів лікування, діагностики та профілактики захворювань, водночас пов'язані з підвищеним ризиком для здоров'я та життя людини. У зв'язку з цим постає необхідність ефективного державного контролю, який має забезпечити дотримання норм права, етичних стандартів і прав людини у процесі проведення таких досліджень.

Державний контроль у сфері медичних експериментів є одним із ключових інструментів гарантування законності та недопущення зловживань у науково-медичній діяльності. Однак у науковій та практичній площинах досі залишаються дискусійними питання щодо правової природи такого контролю, його суб'єктного складу, форм та меж здійснення.

В Україні державний контроль у сфері проведення медичних експериментів проводиться за національним законодавством та міжнародними нормами.

Для розуміння усього законодавчого регулювання медичної діяльності варто розпочати аналіз із правового акта найвищої юридичної сили в Україні – Конституції. Вона регламентує, що згідно ст. 3 – життя та здоров'я людини визнаються найвищими цінностями в Україні, за ст. 27 гарантує право на життя; за ст. 28 – забороняє піддавати особу медичним дослідом без її вільної згоди; за ст. 49 – кожному гарантується право на отримання медичної допомоги, медичного страхування, а також охорона здоров'я, яка забезпечується державним фінансуванням [1].

Важливим спеціалізованим нормативно-правовим актом є Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», який формує систему основних термінів, принципів охорони здоров'я, застосування міжнародних договорів в національній правовій системі тощо. Це зазначено в ст. 1, ст. 4 даного закону [2]. Відповідно у ст. 45 Закону [2] вказано, що «застосування медико-біологічних експериментів на людях допускається із суспільно корисною метою за умови їх наукової обґрунтованості, переваги можливого успіху над ризиком спричинення тяжких наслідків для здоров'я або життя, гласності застосування експерименту, повної інформованості і вільної згоди повнолітньої дієздатної фізичної особи, яка підлягає експерименту, щодо вимог його застосування, а також за умови збереження в необхідних випадках лікарської таємниці. Забороняється проведення науково-дослідного експерименту на хворих, ув'язнених або військовополонених, а також терапевтичного експерименту на людях, захворювання яких не має безпосереднього зв'язку з метою дослідження [2]. Звідси можна зробити висновок про те, що обов'язковими умовами дослідження є відкритість, повна інформованість і добровільна згода повнолітньої дієздатної особи, дотримання

лікарської таємниці. Ця норма спрямована на захист прав і гідності людини в умовах наукового прогресу.

Контроль за дотриманням законодавства у сфері охорони здоров'я, державних стандартів, вимог і критеріїв, що гарантують безпечне довілля, санітарно-епідемічне благополуччя населення та належний рівень медичного обслуговування, держава здійснює через відповідні органи виконавчої влади.

Відповідно правова природа державного контролю у сфері медичних експериментів характеризується його публічно-правовим характером та спрямованістю на захист основоположних прав людини, зокрема права на життя, здоров'я, гідність і добровільну згоду.

Цей контроль є формою державно-владної діяльності, яка реалізується уповноваженими органами виконавчої влади відповідно до чинного законодавства. Він базується на нормах конституційного, адміністративного, медичного та міжнародного права. Його основна мета – забезпечити правомірність і етичність проведення медичних досліджень, а також недопущення порушень прав людини в процесі наукової діяльності.

Правова природа контролю проявляється в обов'язковості дотримання встановлених законодавчих процедур (отримання дозволів, проходження етичної експертизи, звітності, інспекцій), а також у можливості застосування заходів юридичної відповідальності за порушення вимог. Окреме значення має норма міжнародного права – зокрема, принципи Гельсінської декларації [3], Конвенції про права людини та біомедицину [4], які є інтегрованою частиною національної правової системи.

Отже, державний контроль у сфері медичних експериментів – це специфічна форма професійної діяльності уповноважених органів влади та їх посадових осіб; це система організаційно-правових заходів, що здійснюються уповноваженими органами виконавчої влади з метою забезпечення дотримання законодавства, етичних норм і наукових стандартів під час проведення медичних досліджень за участю людини, спрямована на захист прав, свобод, здоров'я та життя учасників експериментів, а також на запобігання можливим порушенням у цій сфері.

Особливо важливо, щоб даний контроль був ефективним. Адже це є не лише показником якості державного управління у сфері охорони здоров'я, а й важливою передумовою для моральної та правової легітимності медичних експериментів у демократичному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
3. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження» від 01.06.1964 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005#Text.
4. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину від 04.04.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.

Прищеп О.С.
*аспірант кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін,
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ BIG DATA В ПОДАТКОВОМУ КОНТРОЛІ: ПРАВОВІ МЕЖІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИМОГИ

Сучасний розвиток інформаційних технологій і процеси цифровизації державного управління суттєво впливають на трансформацію податкового контролю в Україні. Впровадження технологій Big Data в діяльність Державної податкової служби України (ДПС) створює нові можливості для підвищення ефективності податкового адміністрування, проте водночас ставить перед законодавцем завдання врегулювання правових меж та процесуальних вимог їх застосування.

Актуальність дослідження зумовлена запровадженням інформаційно-комунікаційної системи BigData TP, яка дозволяє автоматизувати контроль за трансфертним ціноутворенням та знизити вплив людського фактора в рамках реалізації Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки. Одночасно з цим постають питання забезпечення балансу між ефективністю податкового контролю та захистом прав платників податків, зокрема їх персональних даних.

Мета дослідження – аналіз правових засад застосування технологій Big Data в податковому контролі, визначення правових меж та процесуальних вимог їх використання в контексті чинного законодавства України.

Правову основу застосування технологій Big Data в податковому контролі в Україні становлять Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, який визначає загальні засади податкового контролю та повноваження контролюючих органів [2]; Закон України "Про захист персональних даних" від 01.06.2010 № 2297-VI, що встановлює правові засади обробки персональних даних [3]; Положення про Державну податкову службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227 [4].

Розробка IT-рішень для податкового аудиту включає створення інформаційної системи «Е-аудит» для обробки стандартного аудиторського файлу SAF-T UA, що скорочує час перевірок [1]. Ця система є частиною більш широкої ініціативи з цифровизації податкових процедур, передбаченої Національною стратегією доходів на 2024–2030 роки.

ІКС «Автоматизована система обробки великих масивів даних для аналізу ризиків ТЦУ» включає понад 100 алгоритмів обробки даних та здійснює аналіз податкової, фінансової та іншої звітності, інформації з митних декларацій [6]. Система BigData TP дозволяє автоматизувати процедури контролю за трансфертним ціноутворенням, здійснювати аналіз ризиків міжнародного оподаткування, обробляти великі масиви структурованих та неструктурованих даних, знижувати вплив людського фактора в процесах прийняття рішень.

Застосування технологій Big Data в податковому контролі має відповідати процесуальним вимогам щодо захисту персональних даних. Згідно з чинним законодавством, обробка персональних даних повинна здійснюватися відкрито і прозоро із застосуванням засобів та у спосіб, що відповідають визначеним цілям такої обробки [3]. Ключові принципи включають законність та справедливість обробки, обмеження мети обробки, мінімізацію даних, точність даних та обмеження зберігання.

Україна, відповідно до ст. 15 Угоди про асоціацію з ЄС, взяла на себе зобов'язання адаптувати своє законодавство у сфері захисту персональних даних до європейських стандартів [8]. Регламент ЄС 2016/679 (GDPR) встановлює, що фізичні особи повинні мати контроль щодо власних персональних даних [5]. ДПС роз'яснює особливості впровадження міжнародних підходів до управління, що ґрунтуються на управлінні податковими ризиками (комплаєнс-ризиками), з метою підвищення рівня дотримання платниками податків своїх податкових обов'язків [7].

При застосуванні технологій Big Data важливо забезпечити право платників податків на інформацію про збір та обробку їх даних, право на доступ до інформації про обробку власних даних, право на виправлення неточних або неповних даних, право на заперечення та можливість оскарження автоматизованих рішень.

Перший обмін фінансовими даними за CRS відбувся восени 2024 року, що дало змогу виявити ризики ухилення від оподаткування та покращити мобілізацію податкових надходжень [1]. Це свідчить про інтеграцію України в міжнародні системи автоматичного обміну податковою інформацією.

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки. По-перше, правова основа застосування технологій Big Data в податковому контролі в Україні формується комплексом нормативно-правових актів, основними з яких є Податковий кодекс України та Закон "Про захист персональних даних". По-друге, система BigData TP є важливим інструментом цифровізації податкового контролю, що дозволяє автоматизувати процеси аналізу ризиків та підвищити ефективність податкового адміністрування. По-третє, процесуальні вимоги до застосування Big Data включають дотримання принципів захисту персональних даних, забезпечення прозорості та підзвітності процесів обробки інформації. По-четверте, правові межі застосування технологій визначаються необхідністю забезпечення балансу між ефективністю податкового контролю та захистом прав платників податків. По-п'яте, перспективи розвитку пов'язані з подальшою гармонізацією українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема вимогами GDPR, та розширенням міжнародного співробітництва в сфері автоматичного обміну податковою інформацією. По-шосте, необхідність удосконалення нормативно-правової бази полягає у створенні спеціальних процедурних норм, що регулюватимуть застосування автоматизованих систем прийняття рішень у податковому контролі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна стратегія доходів: шлях до прозорості та ефективності податкової системи. Державна податкова служба України. URL: <https://rv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/882793.html>

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>
3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17>
4. Положення про Державну податкову службу України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/pologennya>
5. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16
6. Трансфертне ціноутворення ТЦУ Зміни Master File. URL: <https://dku.in.ua/TP>
7. Останні зміни в законодавстві. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. URL: <https://zir.tax.gov.ua/main/lastupdate/>
8. Нові правила захисту персональних даних: як відповідати стандартам ЄС? Юридична Газета. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/novi-pravila-zahistu-personalnih-danih-yak-vidpovidati-standartam-es-.html>

НЕПРЯМІ ЕКОНОМІЧНІ ВИГОДИ ДЛЯ УКРАЇНИ ВІД САНКЦІЙ ПРОТИ АГРЕСОРА

Актуальність теми дослідження зумовлена безпрецедентними геополітичними викликами, що постали перед Україною після початку повномасштабної агресії Російської Федерації у 2022 році. У відповідь на воєнні злочини та загрозу міжнародній безпеці провідні країни світу – ЄС, США, Велика Британія, Канада, Японія та інші – запровадили масштабні економічні санкції, спрямовані на послаблення фінансового та ресурсного потенціалу агресора. Традиційно у науковій літературі акцент робиться на безпосередньому впливі санкцій на економіку Росії, проте менш дослідженими залишаються їх непрямі наслідки, які можуть мати суттєве значення для України.

Так, обмеження доступу Росії до міжнародних ринків капіталу та технологій створюють вікно можливостей для України щодо розширення власних економічних зв'язків із країнами Заходу та залучення інвестицій, які вивільняються з російського ринку. Скорочення російської частки на світових ринках енергоресурсів, металів та сільськогосподарської продукції дає шанс Україні зміцнити свої експортні позиції, наростити валютні надходження та посилити інтеграцію у глобальні ланцюги доданої вартості. Також санкції стимулюють структурну переорієнтацію міжнародних компаній і фінансових установ: відхід із російського ринку супроводжується пошуком альтернативних майданчиків, серед яких Україна за наявності відповідних реформ може стати привабливим партнером.

Додатковим аспектом є те, що санкції опосередковано підвищують рівень міжнародної економічної підтримки України. Блокування активів Росії, заморожені золотовалютні резерви та плани їх використання для відбудови України формують новий формат фінансової допомоги, який не має прецедентів у світовій практиці. Окрім того, санкційна політика сприяє технологічній та енергетичній диверсифікації ЄС, що у перспективі посилює попит на українську продукцію та збільшує можливості для інтеграції в європейські енергетичні й промислові ринки.

Тобто вивчення цих вигод дозволить не лише обґрунтувати потенціал для економічного розвитку та відновлення України, але й запропонувати стратегічні напрями політики, що сприятимуть максимальному використанню міжнародних санкцій як інструменту економічного зростання у довгостроковій перспективі.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні та комплексному аналізі непрямих економічних вигод для України, що виникають унаслідок запровадження міжнародних санкцій проти держави-агресора, а також у визначенні можливостей для їхнього стратегічного використання з метою зміцнення національної економіки, розширення експортного потенціалу та інтеграції у глобальні економічні процеси.

Під поняттям непрямих економічних вигоди для України від міжнародних санкцій проти Росії слід розуміти позитивні ефекти, які виникають не безпосередньо від санкцій, а опосередковано через зміни у глобальних економічних, торгових та фінансових процесах, спричинені обмеженнями, запровадженими проти держави-агресора. Ці вигоди можуть проявлятися у вигляді нових торгових можливостей, зростання інвестиційної привабливості, технологічного розвитку та зміцнення економічної безпеки України.

Аналіз непрямих економічних вигод для України здійснюватимемо через комплекс таких складових як: збільшення експортного потенціалу та диверсифікація ринків збуту; залучення інвестицій та технологічний розвиток; фінансова підтримка та використання заморожених активів Росії; зміцнення енергетичної безпеки та диверсифікація постачань; а також підвищення міжнародного іміджу та політичної підтримки.

Отож, запроваджені санкції проти Росії призвели до скорочення її присутності на світових ринках енергоносіїв, металів та сільськогосподарської продукції. Це створило можливості для України зайняти вивільнені ніші, збільшивши експорт до країн ЄС, Азії та Африки. Зокрема, зменшення російського впливу на ринку нафти та газу дозволило Україні збільшити постачання альтернативних енергоресурсів до Європи.

Санкції проти Росії стимулювали міжнародні компанії шукати нові ринки для інвестицій та виробництва. Україна, з її розвинутою інфраструктурою та кваліфікованою робочою силою, стала привабливим напрямком для перенесення виробничих потужностей та інвестицій. Тобто санкції створили “вакууми” на світових ринках, особливо в секторах, де Росія була важливим постачальником або виробником (енергетика, металургія, сільське господарство, виробництво комплектуючих). Це змусило міжнародні компанії переосмислити свої ланцюги постачання, ризики інвестицій, географію виробництва.

Відповіддю на вказану ситуацію і непрямою економічною вигодою слід вважати подію укладення угоди EBRD (Європейський банк реконструкції та розвитку) з німецькою GOLDBECK SOLAR для створення виробничих потужностей сонячної енергетики в Україні — до 500 MWp нових Сонячних електростанцій. Це випадок прямого іноземного входження у відновлювальну енергетику після початку агресії. Згідно з UkraineInvest, прямі іноземні інвестиції в Росію скоротилися майже на 95,6 % у першому кварталі 2022 року порівняно з аналогічним періодом 2021 [1]. Це вказує на величезне відтягування інвестиційної активності з Росії, що може сприяти переорієнтації інвесторів на інші країни, зокрема й Україну.

Європейський Союз розглядає можливість використання заморожених російських активів для фінансування відновлення України. Це може включати випуск євробондів, кошти від яких будуть спрямовані на відбудову інфраструктури та підтримку економічної стабільності. Такі ініціативи не лише забезпечують фінансову підтримку, але й підвищують міжнародну підтримку України. Йдеться про те, що російські активи, на суму понад €170 мільярдів, наразі зберігаються в депозитарії Euroclear у вигляді грошових залишків. ЄС планує створити спеціальний механізм, який дозволить використовувати ці кошти без формальної конфіскації, що може включати випуск євробондів з нульовим купоном, забезпечених гарантіями від країн ЄС або групи охочих

держав. Ці облігації будуть використовуватися для фінансування так званого "репараційного кредиту" Україні, який буде погашений лише після того, як Росія сплатить компенсацію за завдані збитки [2].

Санкції проти Росії сприяли зменшенню її ролі як основного постачальника енергоресурсів до Європи. Це стимулювало Україну розвивати альтернативні джерела енергії та інфраструктуру для транспортування енергоресурсів, такі як LNG-термінали, що дозволяє диверсифікувати джерела постачання енергоносіїв та зменшити залежність від традиційних постачальників, таких як Росія, а також відновлювальні джерела енергії. Зміцнення енергетичної безпеки України підвищує її привабливість для інвесторів та партнерів.

Тобто, запровадження міжнародних санкцій проти Росії значно вплинуло на її роль як основного постачальника енергоресурсів до Європи. Це, у свою чергу, стимулювало Україну до активного розвитку альтернативних джерел енергії та енергетичної інфраструктури, що сприяло зміцненню її енергетичної безпеки та підвищенню привабливості для інвесторів. Європейський Союз активно працює над зменшенням залежності від російських енергоносіїв. Зокрема, Єврокомісія планує заборонити імпорт російського скрапленого природного газу (LNG) з 1 січня 2027 року. Відсутність постійного постачання енергоносіїв з Росії спонукала Україну до розвитку альтернативних джерел енергії. Зокрема, країна активно розвиває відновлювальні джерела енергії, такі як сонячна та вітрова енергетика. Згідно з дослідженням, Україна має значний потенціал для встановлення дахових сонячних фотоелектричних систем, що може сприяти підвищенню енергетичної незалежності та стійкості енергетичної системи.

Активний розвиток альтернативних джерел енергії та енергетичної інфраструктури сприяє зміцненню енергетичної безпеки України. Це, в свою чергу, підвищує її привабливість для інвесторів, які шукають стабільні та надійні ринки для своїх інвестицій. Згідно з аналізом, санкції проти Росії сприяли зменшенню її ролі як основного постачальника енергоресурсів до Європи, що стимулювало Україну розвивати альтернативні джерела енергії та інфраструктуру для транспортування енергоресурсів.

Активна позиція України у підтримці міжнародних санкцій проти Росії сприяла зміцненню її іміджу як надійного партнера на міжнародній арені. Це призвело до збільшення політичної підтримки з боку західних країн, що, в свою чергу, сприяло укріпленню економічних зв'язків та залученню міжнародної допомоги. Зокрема, у квітні 2024 року США ухвалили п'ятий законопроект, що передбачає виділення понад \$175 мільярдів допомоги Україні, зокрема на військові потреби, що свідчить про високу довіру до України з боку західних партнерів[3]. Завдяки цій підтримці, Україна змогла зміцнити свою обороноздатність, розвивати внутрішню інфраструктуру та залучати інвестиції, що сприяло її економічному відновленню та інтеграції в європейські структури. Отже, активна позиція України у підтримці міжнародних санкцій проти Росії стала важливим чинником її міжнародного успіху та стабільності.

Узагальнюючи, слід вказати, що незважаючи на безпосередні економічні труднощі, спричинені війною, Україна змогла отримати значні непрямі економічні вигоди від міжнародних санкцій проти Росії. Ці вигоди проявляються у вигляді нових торгових можливостей, залучення інвестицій, зміцнення енергетичної безпеки та підвищення міжнародного іміджу. Для

максимального використання цих можливостей Україні необхідно продовжувати проводити реформу економічної політики, сприяти розвитку інфраструктури та підтримувати міжнародну співпрацю.

Перелік використаних джерел:

1. Foreign investment market is closed for Russia.
https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/10-05-22-3/?utm_source=chatgpt.com
2. Заморожені російські активи: чи можна їх використати на користь України і чому це так складно. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cq5w21lw645o>
3. Байден підписав закон із наданням \$61 млрд допомоги Україні.
<https://www.dw.com/uk/bajden-pidpisav-zakon-iz-nadannam-61-mlrd-dolariv-dopomogi-ukraini/a-68912342>

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КВАЛІФІКАЦІЙНА ВИМОГА ДО СУДДІВ ВЕРХОВНОГО СУДУ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПЕРЕВІРКИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Доброчесність суддів є однією з ключових передумов ефективного функціонування судової системи та забезпечення суспільної довіри до правосуддя. В умовах судової реформи, що здійснюється в Україні в рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та вимог переговорного процесу щодо членства, питання правових механізмів перевірки доброчесності суддів Верховного Суду набуває принципового значення [1]. Особливої актуальності ця проблема набула після набрання чинності законодавчими змінами 2021–2022 років, якими було реформовано систему суддівського врядування та запроваджено новий механізм кваліфікаційного оцінювання суддів найвищої судової інстанції.

Поняття доброчесності суддів у міжнародних документах розкривається через систему пов'язаних принципів: незалежність, безсторонність, чесність, порядність, рівність, компетентність та старанність. Бангалорські принципи поведінки суддів (2002), схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН, сформулювали глобальний стандарт доброчесної поведінки суддів [2]. На регіональному рівні Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) у Висновку № 3 (2002) деталізувала принципи суддівської етики та поведінки, зокрема щодо фінансових інтересів, позапрофесійної діяльності та публічних заяв суддів [3].

Законодавство України закріплює вимогу доброчесності як обов'язкову кваліфікаційну умову для зайняття посади судді. Стаття 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що кандидат на посаду судді повинен відповідати критеріям доброчесності, а стаття 83-3 цього Закону зобов'язує Вищу кваліфікаційну комісію суддів (далі – ВККС) враховувати інформацію Громадської ради доброчесності (далі – ГРД) при проведенні кваліфікаційного оцінювання [4]. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» (стаття 28) також вимагає відповідності членів цього органу критеріям доброчесності [5].

Громадська рада доброчесності є унікальним для пострадянського простору інститутом громадянського суспільства, наділеним повноваженнями впливати на кваліфікаційне оцінювання суддів. Механізм її функціонування полягає у підготовці висновків щодо невідповідності суддів критеріям доброчесності, які ВККС зобов'язана враховувати при ухваленні рішень [4]. Подолання негативного висновку ГРД потребує підтримки не менш як одинадцяти з шістнадцяти членів ВККС. Венеціанська комісія у Висновку CDL-AD(2019)027 щодо реформування ВККС та ВРП загалом позитивно оцінила цей механізм, водночас наголосивши на необхідності чіткого законодавчого визначення критеріїв доброчесності [6].

Міжнародний досвід правових механізмів перевірки доброчесності суддів вищих судів є доволі різноманітним. У Польщі спроба запровадження

спеціальної дисциплінарної палати для перевірки суддів спричинила конфлікт з інституціями ЄС та була визнана Судом ЄС порушенням права Союзу [7]. Натомість позитивний досвід Латвії та Литви демонструє ефективність комплексних декларацій про доходи та майновий стан суддів з обов'язковою публікацією і перевіркою незалежними органами. Румунський досвід показує, що доброчесність суддів найбільш ефективно забезпечується через систематичний моніторинг майнового стану та поведінки суддів незалежним антикорупційним органом.

Аналіз конституційно-правових основ доброчесності суддів в Україні свідчить про необхідність законодавчого вдосконалення. Насамперед потрібне чітке нормативне визначення поняття «доброчесність» та переліку конкретних критеріїв її оцінки. Рекомендація CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи наголошує на важливості прозорих і передбачуваних критеріїв оцінювання суддів, зокрема щодо обов'язкового декларування потенційних конфліктів інтересів [8].

Значну роль у забезпеченні доброчесності суддів відіграє інститут самовідводу та відводу у судовому процесі. Стаття 36 Цивільного процесуального кодексу України та аналогічні норми інших процесуальних кодексів встановлюють підстави відводу судді, проте практика їх застосування свідчить про недостатню ефективність цього механізму [9]. Удосконалення підстав та процедури відводу суддів Верховного Суду відповідно до стандартів ЄСПЛ щодо безсторонності суду є необхідною складовою реформи.

Доброчесність як кваліфікаційна вимога до суддів Верховного Суду є комплексним правовим поняттям, що охоплює сукупність етичних, майнових та поведінкових стандартів. Наявна в Україні система механізмів перевірки доброчесності – ГРД, ВККС та ВРП – в цілому відповідає рекомендаціям Венеціанської комісії, однак виявляє серйозні проблеми в правозастосовній практиці. Судова реформа в частині забезпечення доброчесності суддів Верховного Суду потребує законодавчого визначення чітких критеріїв доброчесності, вдосконалення процедур оцінювання та неухильного виконання рекомендацій міжнародних партнерів як обов'язкової умови успішного просування України на шляху до членства в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014 р. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Ст. 2125.

2. Bangalore Principles of Judicial Conduct : adopted by the Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, 25-26 Nov. 2002 / United Nations. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf

3. Opinion No. 3 (2002) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on the principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality. Strasbourg : Council of Europe, 2002.

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.

5. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 7–8. Ст. 50.
6. Opinion on the amendments to the Law on the Judiciary and the Status of Judges and amendments to the Law on the High Council of Justice of Ukraine, CDL-AD(2019)027 / Venice Commission. Strasbourg, 2019. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)027-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)027-e) .
7. Judgment of the Court of Justice of the European Union (Grand Chamber) of 15 July 2021. Case C-791/19, European Commission v Republic of Poland. EU:C:2021:596. URL: <https://curia.europa.eu> .
8. Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities. Council of Europe, 17 Nov. 2010. URL: <https://rm.coe.int/16807096c1> .
9. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ЯК ФОРМА СУСПІЛЬНОГО ДІАЛОГУ

В умовах сьогодення звернення громадян дедалі більше виходять за межі традиційного розуміння як виключного способу захисту порушених прав. Вони перетворюються на один із базових механізмів комунікації між державою та суспільством, що забезпечує можливість участі громадян у процесах публічного управління та формування державної політики.

Сучасний розвиток публічного адміністрування в Україні супроводжується трансформацією підходів до взаємодії держави з громадянами. У центрі цієї трансформації перебуває право особи на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування, яке виступає не лише юридичним механізмом захисту прав і законних інтересів, але й важливим засобом комунікації суспільства з державою. Саме через звернення громадяни реалізують можливість бути почутими публічною владою, впливати на управлінські рішення, отримувати адміністративні послуги, інформацію та захист своїх прав.

Прийняття законів України «Про звернення громадян» [1], «Про інформацію» [2], «Про доступ до публічної інформації» [3], «Про адміністративні послуги» [4] та «Про адміністративну процедуру» [5] стало важливим етапом формування нової сервісно-орієнтованої моделі діяльності публічної адміністрації. Зазначені нормативно-правові акти спрямовані на забезпечення відкритості органів влади, спрощення процедур взаємодії з громадянами та підвищення рівня доступності адміністративних послуг.

Водночас ефективність реалізації права на звернення значною мірою залежить не лише від наявності законодавчого регулювання, а й від практичної спроможності органів публічної влади забезпечити належний розгляд таких звернень. У цьому аспекті звернення громадян набувають ознак двостороннього суспільного діалогу, де важливим є не тільки формальне прийняття та опрацювання заяв, скарг чи пропозицій, але й реальна реакція держави на суспільні потреби та очікування. Саме якість комунікації між владою та громадянами визначає рівень довіри до інститутів публічного управління та ступінь демократичності держави. У цьому аспекті звернення громадян набувають ознак двостороннього суспільного діалогу, де важливим є не тільки формальне прийняття та опрацювання заяв, скарг чи пропозицій, але й реальна реакція держави на суспільні потреби та очікування. Саме якість комунікації між владою та громадянами визначає рівень довіри до інститутів публічного управління та ступінь демократичності держави.

В умовах дії воєнного стану в Україні значення інституту звернень громадян суттєво посилюється, оскільки змінюється характер суспільних потреб та запитів до держави. Збільшення кількості звернень, пов'язаних із питаннями соціального захисту, внутрішнього переміщення осіб, забезпечення житлом, гуманітарною допомогою та відновленням порушених прав, свідчить про зростання ролі держави як гаранта базових життєвих потреб населення. Водночас воєнний стан об'єктивно ускладнює роботу органів публічної влади, що вимагає підвищеної оперативності, координації та гнучкості у реагуванні на

звернення громадян.

Також значний вплив на розвиток інституту звернень громадян є цифровізація публічного адміністрування. Розвиток електронного урядування, функціонування офіційних вебпорталів органів влади, електронних приймалень, сервісів електронних петицій та онлайн-консультацій значно розширюють можливості громадян щодо оперативного звернення до органів влади. Це сприяє підвищенню доступності адміністративних послуг, скороченню бюрократичних процедур та формуванню більш відкритої моделі управління. Водночас цифровізація актуалізує питання захисту персональних даних, інформаційної безпеки та забезпечення рівного доступу всіх категорій населення до електронних сервісів. Крім того, звернення громадян виконують важливу контрольну функцію у системі публічного адміністрування. Аналіз змісту звернень дозволяє органам влади виявляти найбільш проблемні сфери суспільних відносин, оцінювати ефективність реалізації державної політики та своєчасно реагувати на порушення прав людини. Відповідно, звернення виступають своєрідним індикатором соціальної напруги та рівня задоволеності населення діяльністю державних інституцій.

Важливу роль у забезпеченні ефективного суспільного діалогу між громадянами та державою відіграють також спеціальні механізми захисту прав людини, зокрема діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Інститут омбудсмена виступає додатковою гарантією реалізації права на звернення, оскільки забезпечує незалежний контроль за дотриманням прав і свобод людини органами державної влади та місцевого самоврядування. Звернення до омбудсмена дозволяє громадянам отримати захист у випадках порушення їхніх прав, неналежного виконання органами влади своїх обов'язків або проявів бюрократизму. Таким чином, діяльність Уповноваженого сприяє посиленню відповідальності публічної адміністрації та підвищенню рівня довіри суспільства до державних інституцій. Окремим проявом розвитку демократичних механізмів участі громадян у публічному управлінні стали електронні петиції, які поєднують у собі елементи звернення та інструменту громадської ініціативи. На відміну від індивідуальних звернень, петиції мають колективний характер і дозволяють привернути увагу органів влади до суспільно важливих проблем. Їх поява свідчить про поступовий перехід від односторонньої моделі взаємодії держави з населенням до більш відкритого формату комунікації, заснованого на врахуванні громадської думки та участі громадян у формуванні управлінських рішень.

Разом із тим ефективність функціонування інституту звернень, петицій та діяльності омбудсмена залежить від готовності органів публічної влади не лише формально реагувати на ініціативи громадян, а й реально враховувати їх у процесі прийняття рішень. За таких умов звернення громадян слід розглядати не лише як юридичну процедуру, а як важливий елемент демократичного врядування, що забезпечує постійний зв'язок між державою та суспільством.

Підсумовуючи, звернення громадян у сучасних умовах виступають способом реалізації суб'єктивних прав та важливою формою комунікації між державою та суспільством. Через механізми звернень забезпечується зворотний зв'язок між органами влади та громадянами, виявляються суспільні потреби, формується оцінка ефективності діяльності публічної адміністрації та

реалізується участь населення у публічному управлінні.

Список літератури

1. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17>
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5203-17>
5. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

УДК 340

Збірник матеріалів

VII Міжнародної наукової
студентської конференції

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПОГЛЯД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Тернопіль, 15 травня 2024 р.

Електронне видання

Відповідальний редактор - проф. Андрій Грубінко